8640

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రచురణము-సంఖ్య-3౮.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

ప్రథమభాగము.

కొఱవి గోపరాజకవికృతము.

౧౧

కా కి నా డ:

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే బ్రకటింపఁబడినది.

1936.

వెల రు 1-0-0.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ.

శ్రీగురవేనమః.

సింహాసనద్వాత్రింశిక పీఠిక.

సింహాసనద్వాత్రింశిక యనునీకావ్యము ద్వాత్రింశత్సాలభంజికలు భోజరాజునకుం జెప్పిన విక్రమార్కునికథలు. అయ్యవిముప్పదిరెండు. ఆకథలసముచ్చయమే యీకావ్యము. దీనికిమూలము కథాసరిత్సాగరము* ఆసాగరమునుండి యీరత్నము నెత్తి చక్కగా సానఁబట్టి యాంధ్రసరస్వతిని బూజయొనరించిన మహాకవి కొఱవి గోపరాజు. ఇట్టిమహారత్న మింతకాలముదాఁకను మఱుఁగుపడి యుండుట యత్యద్భుత మనకతీఱదు. కవికాలమునుబట్టి చూడఁ బురాణయుగమునకుఁ గడపటను బుట్టిన మొదటిప్రబంధ మయ్యును దీనినిఁ దరువాతఁ బ్రబంధకవు లెవ్వరును స్మరియింపకుండుట యేకారణముననో యూహింపఁజాలకున్నారము. ఇట్టికావ్యరత్నమును దిరుగ సముద్ధరించిన శ్రీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారికి నాంధ్రదేశ మెంతయుఁ గృతజ్ఞమై యుండకతప్పదు. చిన్నచిన్నమాటలతోఁ దేనెలు గురియునట్టు, లేకాకారముగా నుండి విపుల మయ్యు విసువు పుట్టనట్లు తత్తదుచితస్థలములందే వర్ణనలతో నిండి పాండితీశక్తి యటుండఁ గవితాశక్తికే ప్రాధాన్య మీయఁబడిన యిట్టికావ్యము లాంధ్రమునం దరుదు. ఇట్టికథాసముచ్చయరూపము లగు కావ్యములు బేతాళపంచవింశతి, హంసవింశతి, శుకసప్తతి మున్నగునవి యున్నను నిట్లు సర్వావయవపరిపోషణము గాంచిన వన వేవియు లేవు. కడపటి దగు శుకసప్తతి జీవకళ గలకావ్యములలో మిన్నయే కాని కథావస్తువు ననుసరించి విలువ తగ్గక మానదు. హంసవింశతి యొకనిఘంటు వనినను దప్పు కానేరదు. బేతాళపంచవింశతికవిత యించుమించుగా నంతయు సంస్కారాపేక్ష గలది యనవచ్చును. ఇట్టికావ్యముల దృష్టినే కాక కేవలకల్పనాకథలు, నాద్యసత్కథలు, సత్కవికల్పనా విభూషావహాపూర్వవృత్తములు ననుమూఁడువిధము లగు కావ్యములదృష్టియందును నీకావ్య ముత్తమము కాకపోదు.

ఇయ్యది స్వతంత్రకావ్యము కా దనియు, నాంధ్రీకరణమే యనియు, నాంధ్రీకరణమే మహాకష్ట మనియు నీకవియే యవతారికయందు సుకుమారమగుఫణితిని వివరించి తనభావనాశక్తిని వెల్లడించినాఁడు.

---

* అచ్చుపడిన సంస్కృతమూల మొక్కటి విక్రమార్కచరిత్రము (గద్యపద్యాత్మకము)

ఈసరసోక్తి కావ్య మొకఁ డిమ్ముల సంస్కృతభాష నచ్చుగాఁ
జేసిన నట్ల వీఁడు మఱి చేయుట యేటికి యంచుఁ జెప్పఁగాఁ
జేసి యనాదరం బురక చేయకుఁడీ విలుకాఁడు తూఁటుగా
నేసిన నందె పాఱి మఱి యేసినవా నిద సూటి గావునన్. ౧-౩౯

ఈపద్య మెంత యు స్వానుభవమునఁ జెప్పిన దనుటకు సందియము లేదు.
) యారీతి 'మక్కికి మక్కి'గాఁ జెప్పినవాఁడు కాకున్నను నాంధ్రీకరణమునఁ గల
మాసము వెల్లడించెను. ఇఁక నెట్టిభాష నుపయోగింపఁబూనె ననువిషయమున-

తెనుఁగునఁ దేటగాఁ గథలు దెల్పినఁ గావ్యము పొంకు లేదు మె
త్తన పస చాల దండ్రు విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూఁదఁ జె
ప్పిన నవి దర్భముం డ్లనుచుఁ బెట్టుదు వీనులఁ గావునన్ రుచుల్
వనరఁ దెనుంగు దేశియును దద్భవముం గలయంగఁ జెప్పెదన్. ౧-౩౨

అని చెప్పి యనువగుతావులం దెల్ల లలితము లగుజాతీయములతో నింపి
ను. ఈతనికవితను గూర్చి యేదియు విశేషించి వ్రాయం బనిలేకుండ నవతా
పందుఁ దానే యద్దమువలె నిలిపి యున్నాఁడు.

కావ్యమునకుఁ బదునెనిమిదివర్ణనము లుండవలె నను నియమము పాటింపఁ
దియు వాని నుచితస్థలములయందుఁ జూపెద నని చెప్పి యుండుటయే కాక
మాయి ప్రసంగములం దాయావిద్యల సంపూర్ణస్వభావమును బ్రదర్శింపని
ప సర్వజ్ఞతకు భంగ మనియు దానికేని యుచితజ్ఞత ముఖ్య మనియు

ఎప్పటి కే యది ప్రస్తుత, మప్పటి కా విద్యమహిమ మచ్చుపడంగాఁ
జెప్పక సర్వజ్ఞత్వము, చొప్పడునే కావ్య మంతసులభమె ధాత్రిన్. ౧-౨౧.

అని చెప్పుటమాత్రమే కాక యట్లే చూపియున్నాఁడు.

ప్రథమాశ్వాసమునఁ బద్మిన్యాదిస్త్రీలక్షణములు, ద్వితీయాశ్వాసమునఁ
వ్విధప్రాకృతములతోను జిత్రరీతులతోను గవితాకౌశలమును, దృతీయాశ్వా
నఁ బౌరోహిత్యదారిద్ర్యాదిదూషణములను, నాల్గవయాశ్వాసమున నాంధ్ర
వశాస్త్రమున విశేషించియున్న యతులవిచారమును, బంచమాశ్వాసమున
ాతవాహనచరిత్రమును, మఱొకతావున మల్లవిద్యయు, మఱొకసందర్భము
ోరవిద్య యు, నింకొక ప్రసంగమున నఱువదినాలుగువిద్యల నామములును,
ములు, శకునములు మున్నగువానిని విశేషముగానో సామాన్యముగానో

నచ్చుటచ్చుట సందర్భములననుసరించి సార్వకాలికములును సార్వజనీనములు నగునట్లు చెప్పఁబడి చెదరి యున్న నీతిపద్యము లన్నియు నేర్చి కూర్చినయెడ నొక చిన్న నీతిశాస్త్ర మగును. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానవలసివచ్చినది. కాని యెత్తిమాపవలసిన వెన్నో విచిత్రకల్పనము లిందుఁ గలవు వివాదగ్రస్తమై యున్న యొంటిమిట్టవారంగలువాదము నీకవి మున్నే తీర్చియున్నాఁడు. ధర్మపురి, భువనగిరి, శ్రీశైలము మున్నగు వానిం దెల్పుదు-

త్రిలోకమాత మహాపాతక సంఘాతవిఘాతానుయాతఁగనిమెన్ గంగన్.

క. ఆనదికిమ్రొక్కి ముఖ్య,స్నానం బొనరింప డిగ్గి చని యుదకం బా
లోనం దెకతెక నుసుకం, గా నద్భుతమైన మడుఁగుఁ గని వెరఁగందెన్.

అని గంగయే గోదావరి యని తెల్పుట కుష్ణగుండమును వర్ణించినాఁడు.

ఉ. ఆకడ నీతిశాస్త్రవిదుఁ డైగురు వీర్యాని యేఁగె వేడ్కతోఁ
గాకితమూలశక్తి గనిగా నొనరించిన పైఁడిచట్టునా
నేకశిలాభిధానమున నెన్నిక కెక్కి ధరిత్రిలోన నే
పోకలఁబోని యట్టి సిరిపుట్టినయింటికి నోరుగంటికిన్. ౮ ఆ. ౧౫౬

అని యేకశిలానగర మోరుగల్లే గాని యొంటిమిట్ట కానట్లు తెలియఁజేసినాఁడు.

ప్రత్యేకత:— ప్రతికవికిని గల్పనాపాటవముననో, యలంకారముననో, వ్యాకరణముననో, ఛందస్సుననో, భాషయందో కొంత ప్రత్యేకత యుండక మానదు. కల్పనాకుశలమాట యటుండ భాషయం దీతఁడు చూపినప్రత్యేకత యనుపమానము. తరువాతికవులయందుఁ గాని పూర్వులయందుఁ గాని లేని యెన్నియో నూత్నశబ్దముల నీకవివాడియున్నాఁడు. బొనగిలు=బలాత్కృతమగు; కాసించు=కాసెపోయు; ముక్తాశేషలు=ముత్యాలసేసలు, వెంచ=మడుఁగు; పాఁగు=(తమిళపదము) రహస్యము, వృత్తాంతము; భజనకెక్కు=స్తుతికెక్కు; పరిణయించి=పెండ్లాడి; నెలగ=ధనము; వెట్టము=విరోధి; వితండము=విరోధము; పరిమాళించుట; (పరిఘూళించుట అని బ్రౌనుపాఠము)=మల్లవిద్యాక్రియావిశేషము; వయ్యంది=కొలిమి; ఇట్టియపూర్వపదప్రయోగమున నీకవియొక్క ప్రత్యేకత స్పష్టపడుచున్నది.

వ్యాకరణము:—వ్యాకరణము విషయమయి యారయఁ గ్వార్థకమునకు వికల్పసంధియును, నావుడు, మున్నగు నానంతర్యార్థకములసంధియు, నచ్చుటచ్చుటఁ గలవు. క్త్వార్థకేకారసంధివిషయమున నీతనితో పాటు పెక్కండ్రు కవులుగలరు.

దు 'డు' వర్ణకము భావార్థకము. సముచ్చయసహిత మయి యానంతర్యార్థము నిచ్చును. అనుటయున్ వంటిది). పరపదాచ్చునకు సంధిచేసిన కవులుకానరారు. ఈవిషయమున నితఁడు యథేచ్ఛముగా వర్తించెను. ఇట్టి నెఱసులు వెదకుట రసాస్వాదనమున కడ్డమేకాని వాస్తవము తెల్పవలసివచ్చినప్పుడు మఱుఁగువెట్టుట ధర్మము కాదు. ఇట్టిస్వల్పప్రమాదము లున్నమాత్రమున నీతని కవితకు నాలేశములు కళంకదాయులు కానేరవు.

ఇఁక నీకవి సంస్కృతశబ్దములయెడ జాగరూకతతో మెలంగినవాఁడే కాని ప్రమత్తుఁడు కాఁడు. ఎచ్చటనేని యొకటిరెం డున్నను బ్రమాద మనుకొన నగునే కాని మఱొండు కానేరదు. "ఏకోనవింశతిమ" ౮-౨. "షడ్వింశతితమ" ౧౦-౩౧. ఇట్టి వొకటిరెండున్నను నవి పొరపాటులు కాని యజ్ఞానమునఁ బ్రయోగించిన వనుట యన్యాయము. సంస్కృతపాండితీస్ఫోరకము లగుప్రయోగము లనేకము లిందుఁ గలవు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతి నుదాహరింపఁబడలేదు.

కవి, కాలనిర్ణయము:—గోపరాజను నీతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డనియును, ఇంటిపేరు కోవెలవా రనియును బదునేడవశతాబ్దములోనివాఁ డనియుఁ గవులచరిత్రమున నున్నది. ఈతని కేడవపురుషుఁడు వెన్నయామాత్యుఁడు. పెన్నయామాత్యుఁ డనియు నందుఁ గలదు, కాని, పెన్నయామాత్యుఁ డనుట ప్రమాదము. వెలనాటిచోడుల దాక్షారామశాసనములందును వెన్నయామాత్యుఁ డనియే యున్నది. ఇఁకఁ గోవెలవా రనుటయు నట్టిదే. ఈకవి తాతతండ్రులనాఁడు పల్లెకొండను బరిపాలించుచున్న 'రాణామల్లనృపాలుని' 'రాణన్' అని పదచ్ఛేదముచేసి యెవరో మల్లనృపాలుఁ డని స్థూలముగాఁ గవులచరిత్రము వ్రాసినది.

'కొఱవియన్నామాత్యకుంజరుండు'

కొఱవియన్నయయొప్పుఁడుర్!'

మున్నగు ముప్పదియిద్దఱమంత్రులచరిత్రమునందలి ప్రయోగములవలనను, చెన్నపురిప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునందలి తాళపత్రప్రతియందలి యాశ్వాసాంతగద్యమువలనను, 'కొఱవి'వారే కాని కోవెలవారు కారని తెలియుచున్నది. (శబ్దరత్నాకరకారుఁడు కొండమీఁదివా రనియెను) ఏదియేని లేఖకప్రమాదమున, కోవెలవా రని యున్న తాళపత్రప్రతి యాధారమునఁ గవులచరిత్రమున నట్లెక్కియుండును. ఈగోపరాజున కేడవపురుషుఁ డగు వెన్నామాత్యుఁడు వెలనాటిపృథ్వీశ్వరుని రాజ్యభారధురంధరుఁ డనియు, నవక్రవిక్రమశాలి యనియు సనదవోలు

(చందవోలు) నెలవుగాఁ గలవాఁ డనియుఁ బ్రథమాశ్వాసమున ౪౧ వ పద్యమున వర్ణింపఁబడినది. "కలుషమండలిక"... ...ఇత్యాది.

ఇందలి బిరుదములు వెలనాఁటిపృథివీశ్వరునివి కావు. వెలనాఁటిపృథివీశ్వరరాజ్యభారధుర్యుఁ డనునది యు నాబిరుదావళిలో నొకటి యని యాశ్వాసాంత గద్యమునందలి 'వెలనాఁటిపృథివీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ' అనునదిచెప్పుచున్నది. కావున నీవెలనాఁటి పృథ్వీశ్వరుని కాలమునుబట్టి వెన్నయకాలము నిర్ణయింపనగును.

శైవమతాచార్యుఁ డగుపండితారాధ్యుని కాలనిర్ణయమునకై శివతత్త్వసారపీఠికయందుఁ గొమర్రాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారు పై వెలనాఁటిపృథివీశ్వరునికాలము నిట్లు నిర్ణయించినారు. పండితుఁడు, చందవోలు వెళ్ళునప్పటికి వెలనాఁటిచోడుఁడు పాలించుచున్నాఁ డనియును, నాతనికి మనుమఁడు పృథివీశ్వరుఁ డనియుఁ,జోడునికాలము క్రీ. శ. ౧౧౧౩సం. మొదలు ౧౧౮౦సం. వఱకు ననియు వివరించిరి. 'పృథ్వీశ్వరుఁడు ౧౧౮౧ వఱకే రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది' అని మఱొకవాక్యము. ౧౧౮౧ నాఁటికే యని యర్థము కావలయును. వెన్నామాత్యుఁడు పృథ్వీశ్వరునితండ్రి యగుగొంకరాజునాఁడే మంత్రి యయ్యెను. గొంకరాజు బహుస్వల్పకాలముననే మరణింప బాలుఁ డగుపృథ్వీశ్వరునిఁ బెంచి పెద్దవానిని జేసి రాజ్యా మభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చి యుండవలెను. అప్పుడే పృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణబిరుదము సార్థకము కాఁగలదు.

వెన్నామాత్యుఁడు గొంకనృపాలునిమంత్రిగా నున్నట్లు క్రిందిచోడరాజుల దాక్షారామశాసనములవలనఁ దెలియఁగును.

Vol. IV No. 1204 -"(స్వస్తి)శ్రీ వెలనాంటిచోడప్రిథపతే స్సూను ర్మహీమండనః శ్రీమా(న్గొం) కమహీపతి..." No. 1205... స్మంత్రిశిఖామణి ర్భువ్యర్థనిధి శ్శ్రీ వెన్న(నామాసు)ధీః"...అని యుండుటవలన నాగొంకనృపాలుని కాలముననే మంత్రిత్వము వహించి, యాతనిపిమ్మటఁ బృథ్వీశ్వరుని రాజ్యమును సంరక్షించియుండును. గొంకనృపాలునినాఁటికి వెన్నయ్యయును యువకుండై యుండును. పృథ్వీశ్వరునికాలమునందును జాలభాగ ముండి యుండును. కాన ౧౨౪౦ దాఁక వెన్నామాత్యునికాలము; అధమపక్షము ౧౨౨౦ దాఁకనేనియు నై యుండును. ఈవెన్నయ్యకుఁ బౌత్రుఁడు, అమరేశ్వరుఁ డని యే గాని పుత్రుఁ డెవ్వఁడో యాగ్రంథమునఁ గవి చెప్పలేదు. అతఁడు లేఁబ్రాయమున మరణించెనో లేక యప్రసిద్ధుఁడై యుండెనో కారణ మూహింపఁజాలము. మనుమఁ డగునమ

శ్వరునకు, అన్నయ, సింగయ యనునిద్దఱు కుమారులు. ఇందలియన్నయ ము ప్పదియిద్దఱుమంత్రులచరిత్రమున వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు.

సీ. ఘనదానకర్ణుఁడై గండపెండెము దాల్చెఁ గొలువియన్నామాత్యకుంజరుండు

క. హరి సిరిని వలచు సిరియును, నరుసుగ హరిఁగోరుఁగొలువియన్నయయెపుడున్
వరకీర్తిసతినిపలమును, వరుసన్ వరకీర్తి యతని వలచు సతతమున్.

మున్నగుపద్యములం బట్టి యీయన్నయమంత్రి మహాదాతయైన ట్లున్నది. అట్లున్నను గవి తననాఁటికి దూర మగుట యుఁ దాను, అన్నయ్యతమ్ముఁ డగుసింగయశాఖలోనివాఁ డగుటయుఁ గాఁబోలు నాతనిని గూర్చి, యీకావ్యమున విశేషముగాఁబ్రశంసింపలేదు. కాని యాతనిపుత్త్రుఁ డగు పెద్దిరాజునుగూర్చి పల్లెకొండజనపాలుఁ డగుమల్లనదేవరాజుచేఁ గుంచెలు, నందలములు, నెల్లియుఁ గైకొన్నవాఁడని ప్రశంసించెను. గోపరాజున కీతఁడు పెద్దముత్తాత.

ఇఁకఁ దనముత్తాత యగుసింగయను గూర్చి విశేషించి చెప్పలేదు. ఈసింగనకు అబ్బయ, గోపయ, సత్తెనారన, యనుముగ్గురు కొడుకులు గల రనియుఁ, దనతాత యగుగోపరాజునకు నన్న యగు అబ్బయకొమాళ్లు రామరాజు, కేసన, బాచిరాజు- అనువారలు ముగ్గురును- అనపోతకుమారసింగయకు మంత్రులుగా నుండిరనియుఁ జెప్పెను. (చూ. ౧-౪౮) వెన్నామాత్యునికి నాలవతరములోనివా రగుటచే వీరు ముగ్గురును నించుమించుగా ౧౪౦౦ దాఁక నుండి యుందురు.

వెన్నయ... ... ...౧౨౨౦ దాఁకను
ఆపై ౨౦ ఏండ్లే యతనిపుత్త్రునికాలము చూచుకొన్నను ౧౨౪౦దాఁకను,
తరువాతఁ బౌత్త్రుఁ డగు నమశ్శివాయుని కాలము- ౧౨౭౦ దాకను,
నాల్గవతరములోని యన్నయసింగయలకాలము- ౧౩౨౦ దాఁకను,
అయిదవ తరమగు పెద్దిరాజు, అబ్బయ, గోపనార్యుఁడు, సత్యనారనయు-
౧౩౬౦ దాఁకను,

ఉండియుందురు. ఇందలిపెద్దిరాజు కొడుకు లగు రామరాజు, కేసన, బాచిరాజులు ౧౩౬౦ మొదలు ౧౪౦౦ దాఁక నుండు రనుటకు సందియము లేదుగదా! ఏకశిలానగరాధిపతి యగు రేచర్లసింగమ నాయనిపుత్త్రుఁడు 'అనపోతనాయఁ డనియు, నతనిపుత్త్రుఁడు రెండవసింగమనాయఁడు (౧౩౮౧—౧౪౦౦) దాఁక నున్నాఁడనియు నాంధ్రవాఙ్మయసంగ్రహకారునిసిద్ధాంతము! ఈయనపోతసింగయకే రామరాజాదులుమంత్రులైయుండు రని సమకాలికత్వమును బట్టి నిశ్చయించుటసుసాధము,

ఆరామరాజాపులకు సమానతరములోనివాఁ డగుకసువరాజును నించు మించుగా ౧౪౨౦ సంవత్సరముల ప్రాంతములోనివాఁడు కావలసివచ్చును. (ఈక సువరాజు మనకవికిఁదండ్రియనియు 'రాణామల్లనరేంద్రునకుఁబరమగురులై శైవా చారప్రథమసింహాసనాసీను లైనబ్రహ్మదేవయొడయల కూఁతుఁ గామాంబికయను కామినీరత్నంబుఁ బరిగ్రహించి వేముగల్లునివాసియై యుండె ననియు నిందుఁజెప్పఁ బడియె.)

కావున నీకవి ౧౪౬౦ దాఁటియే జీవించియున్నాఁ డనవచ్చును. ఏమనఁ బూర్వకవిస్తుతియందు, 'అనఘు హుళక్కిభాస్కరు మహామతిఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరరాజు ను......అనుటవలనఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరభద్రునికిఁ దరువాతివాఁ డని యనుమానము కల్గవచ్చును. కాని సమకాలికుఁ డనినను సరిపడును. క్రీ. శ. ౧౨౪౦ లోని వె న్నామాత్యుని కేడవతరమువాఁ డగునీనోపరాజు ౧౪౮౦ ప్రాంతముదాఁక నుండ వచ్చును గదా! ఒకతరమున హెచ్చినను, నొకతరమునఁ దగ్గినను దరమునకు ౪౦ సంవత్సరముల చొప్పునఁ గదా చరిత్రకారులు కాలనిర్ణయముచేయుచున్నా రు. కావునఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరనకు సమకాలికుఁడు కావుట నిశ్చయ మనవచ్చును. ఇఁకఁ, గవులచరిత్రములోని పదియేడవశతాబ్ద మనుసిద్ధాంతము స్థూలదృష్టితోఁ జేసినదేమో యనిపించుచున్నది. రాణామల్లననుగూర్చియును, వెన్నామాత్యుని గూర్చియు, వ్రాసినట్లే యీకాలనిర్ణయమును, నట్లే యందుఁ జేయఁబడినది.

ఈతఁడు ప్రసంగవశమున నాల్గవయాశ్వాసములోఁ జెప్పిన ఛందస్సందర్భ మునఁ బనుమూఁడువళ్లు తెల్పినాఁడు. భీమనకాలమునాఁటికిఁ బదియే కలవు; అ నంతునినాఁటి కిరువదియైనవి. ఈతఁడు భీమనపద్యభాగములనే వాఁడినాఁడు. ఇది యు నాలోచింపవలసినదే.

నవమాశ్వాసమున 69 వ పుటలో ౧౦౫ వ పద్యముతరువాత రెండు ప ద్యము లర్థముకానివి కలవు. ఈరెండుపద్యములకు రెండువిధము లగుపాఠములు దొరకినవి. వాని నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను. ఎచ్చటనైన సరియైన పాఠముదొర కినయెడఁ బ్రచురించి యీకొఱంత దీర్తురుగాక యని విద్వల్లోకమును గోరుచు న్నాఁడను.

ఆ. తొలుపుతిరములు మెరుపులు వంకమోళ్లు, తిలలు జివ్వడీలు తీపివేళ్లు
తెక్కములుచమనుచు లిక్కొట్టిపుడుకుచు, గొందినిడక తెంపు లెందుఁగలవు.

క. పుడుగులలోఁ జట్టముగా, నడవలు గ్రామములు తవులు నాదంబులు సం
  గడపుగ నెరయఁగఁ బాలే, ర్పడ...అయ్యె లిట్టి నడనివి నిలిపెక్.
  అనికొన్ని ప్రతులు. వీనికేపాఠాంతరము లిట్లు గలవు.

ఆ. తెలుపు విరము మేసపులు వంక మోరలు, తిలలు జప్పటీలు తీపివేళ్లు
  లెక్క నులుచమునుచు దిక్కొటి యుడుగుచు, గొంది నిడక కెంపు లెందుగమ్మె.

క. పుడువులలోఁ జట్టముగా, నడవలుగామములు నాతంబులు నం
  గడవు నెఱుంగం బా లే,ర్పడ సిద్ధి గలవయ్యె వృద్ధి పాడనివిప్పే.

వేఱొకవ్రాతప్రతిలో—

గీ. తొలుపుతిరములువంక మోరలుపరవులు, తెల్లలును చప్పటాలును తీవెవేళ్లు
  లెక్కపలుచమ్మనుచునుదాపెక్కుపుఱుగు, గొండువిఱువక వేగెంపులెండుగొమ్మ.

క. పుడుగులలో బుట్టముగా, నడవలు గామములు దవులు నాంతంబులునం
  గడము నెరయంగ బాకీ, ర్పడ సిద్ధికయయ్యె విద్య వడసివినిలిపెక్.

ఈపద్యము లెవ్వరును నేనిఘంటువునను వాడియు నుండలేదు.

కృతిసమర్పణము:—ఈకవిశిఖామణి తనకావ్యమునకు శివకేశవుల నుభయులను గృతిపతులనొనర్చినాఁడు. తిక్కనసోమయాజి నాచనసోమనలవలెహరిహరులనుభయులనుసమానభక్తితో సేవించినయద్వైతి. అందునను 'తథాపిభక్తి స్తరుణేందుశేఖరే' అనినట్లు తొలుత శివస్తుతితో నారంభించినాఁడు. మఱియునాశ్వాసాంతపద్యములందొకపద్యము హరసంబోధనములతోను, నొకటి హరిసంబోధనములతోను, వేఱొకటి హరిహరసంబోధనములతోను ముగించుచువచ్చెను.

భోజుఁడు సింహాసన మెక్కుటకై ముప్పదిరెండుమాఱులు వచ్చునప్పుడును హరినో హరునో ధ్యానించుచు వచ్చినట్లు ప్రతికథమొదటను ద్వితీయాంతములతో లలితమగునచ్చతెలుఁగుపదములతో నొక్కొక్క పద్యము నెలకొల్పెను.

హరిహరులను సమానముగా ధ్యానించుట తిక్కన కవీంద్రునిమార్గమే యయ్యెను, భిన్నభిన్నముగా వర్ణించి హరిహరుల నేక మొనర్చి ముగించుచు వచ్చురీతి నాచనసోమనార్యుని యుత్తరహరివంశద్వితీయాశ్వాసమునందలి హరిహరస్తవమును స్మరణమునకుఁ దేకమానదు. కథలయందు సందర్భానుసారముగా అంబికను, సూర్యునిగూడ సరసముగా స్తుతించియున్నాఁడు. కేవలము భక్తితత్పరుఁడై శివకేశవాత్మక మగుభగవంతునే కృతిపతి నొనర్చి యీకవి తాను ధన్యుడగుటయే కాక లోకమునుగూడ ధన్య మొనర్చిన మహానుభావుఁడు. మఱియు

నాశివకేశవుల వర్ణించుపట్ల మృదువైన వ్యంగ్యముతో భావనాపటిష్ఠత వెల్లడించె
ను. అదియే కదా కావ్యమునకు జీవము! చూడుఁడు.

చ. పులుఁగులపెద్దవారువము పోటరిబిడ్డఁడు తాఁగరాతు పా
ములగమికాఁడు సెజ్జ నలుమోములవాఁ డిలుదీర్పుపట్టి వే
ల్పులు బలుబంటు లాకమలపొల్తుక తెల్లనితల్లి పెద్దకో
డ లనుచు నెల్లవారుఁ బొగడం దగునల్లనివేల్పుఁ గొల్చెదన్. ౧. ౨.

క. వెలిపట్టును బులితోలును, మలయజమును బూదిపూఁత మణులున్ ఫణులున్
దిలకము నెఱగన్నుంగవ, వెలఁదియు మగవాఁడు నైనవేల్పుం దలఁతున్.
౭. ౧౧౫.

ఇఁక విక్రమార్కచరిత్రమును రచించినజక్కనకవి యీతనిని గాని యీగో
పరాజు జక్కనను గాని స్మరియింపకపోవుటవలన నొకరిగ్రంథము నొకరెఱుఁగ
రని యనుకొనవలసి యున్నది. జక్కన ౧౪౧౦—౨౦ స. లలో విక్రమార్కచరి
త్రము రచియించినాఁ డని కవులచరిత్రము తెల్పుచున్నది. జక్కన యీకవికంటెఁ
గొలఁదిపాటి ముందుకాలమువాఁడే కావలెను. ఆతనికంటె మిన్నగాఁ జెప్పఁ ద
లంచినట్లు ను నిందుఁ గానరాదు. కవిత్వతారతమ్యములు చూచిన యెడల నీకవి
జక్కనకుఁ గొంచెపాటి వెనుకవాఁడే యగును. ఆతనివలె నిమిడికగఁ జెప్పఁగలకవి
యరుదు. ఆకవిత్వమునుం దీకావ్యము కొంచెము వన్నె తగ్గియునిమిడిక లేనట్లుం
డకమానదు. అంతమాత్రమున నియ్యది గౌరవపాత్రము కాకపోవదు—మలిచిన
రత్నములహార మొకటి, విరిసినమల్లెపూవులచెండ యొకటి. దానితేజస్సు, దీనిపరి
మళమును మనోహరములే! సహజమైన శైలితో లలితము లగు జాతీయముల
తో మనోహరము లగువర్ణనలతో నీకావ్యము ప్రాచీనకావ్యములలోఁ బ్రశస్తి
గాంచి మించినదే. జక్కనగోపరాజుల కవితాశైలుల భేదము వివరింపఁ బూనిన
చో గ్రంథవిస్తర మగు నని విరమించుచున్నాను. అయ్యది ప్రత్యేక మొకవ్యాస
ముగా వ్రాసి ముందు ప్రకటింతును.

వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

విజ్ఞాపనము.

పాఠకమహాశయులయాదరమున భాషాభిమానులకృపవలన సింహాసనద్వాత్రింశిక ప్రథమభాగము (మొదటియైదాశ్వాసములు) పూర్తియైనది. ఇప్పటికిఁ బండ్రెండాశ్వాసములును సమగ్రముగాఁ బ్రకటింపఁగలిగితిమి. అనేకప్రతు లుపలబ్ధములైనను దప్పు లన్నిటిలోను సాధారణ్యమును వహించినవి. సందేహాము లన్నిటిలో సందేహాములే యైనవి. అనర్థకపాఠభేదములు మెండుగాఁ గలవు. అన్నిటిని జూచి యవసరమైన పాఠములను, భేదములను మూలముననను బుటల క్రిందునను జేర్చినారము. సందర్భశూన్యమైనవానిని బొత్తిగా విడిచిపెట్టితిమి. కొన్ని చెప్పవలసినముఖ్యవిషయములు రెండవభాగము మొదటఁ జెప్పియున్నాము. కావున విశేషించి యిచటమరలఁ జెప్పలేదు.

ఈగ్రంథమును మేము ప్రచురించుటలో సాయపడిన పలువురుపండితులకును దమవ్రాఁతప్రతి నెరవిచ్చిన మ. రా. శ్రీ పోతాప్రెగడ బ్రహ్మానందరావుపంతులు గారికిని సమగ్రగ్రంథమునకు యథామతిం బీఠికరచియించి యొసంగిన బ్ర. వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారికిని మే మెంతయుం గృతజ్ఞులమై వందనశతంబు లర్పించుచున్నారము.

ఇట్లు,
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యదర్శులు.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.*

(ప్రథమభాగము)

ప్రథమాశ్వాసము.

—॥ కృత్యాది, దేవతాస్తోత్రాదికము ॥—

శా. శ్రీమత్పర్వతనందనా[1]తనులతాశ్లిష్టాంగ మై బాహుశా
ఖామధ్యంబున నున్నపన్నగఫణౌఘం బాకు లై యొప్ప ను
ద్దామం బౌ శశికాంతి పువ్వురుచి నొందంగా జటాపల్లవ
స్తోమం బౌ హరపారిజాతము నతింతు[2] న్వాంఛలావాప్తికిన్. ౧

చ. పులుఁగులపెద్ద వారువము, పోటరి బిడ్డఁడు, ఱాఁగరౌతు॥, పా
ములగమి కాఁకు సెజ్జ, నలుమోములవాఁ డిలుతీర్పుకట్టి, వే
ల్పులు బలుబంటు, లాకముల[3] పొల్తుక, తెల్లనితల్లి పెద్దకో
డ లనుచు నెల్లవారుఁ బొగడం దగు నల్లనివేల్పుఁ గొల్చెదన్. ౨

ఉ. దక్షిణనేత్రకాంతి నుచితంబుగ నర్థవికాస మొంది వా
మాక్షిరుచిప్రసారమున నర్థము విప్పక యున్న పుండరీ
కాక్షుని నాభిపద్మనిలయంబునఁ దుమ్మెదభంగి లోలుఁడై
యక్షయవేదనాదమయుఁ డైన విరించిఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్. 3

ఉ. కట్టినపుట్టముం దనువు గద్దియతమ్మియు నక్షమాలయుం
బట్టినచిల్కయు న్నగవుఁ బావటజల్లియు నొక్కవన్నెగాఁ
బుట్టుచుఁ బుట్టువిద్యలకుఁ బుట్టినయి ల్లనఁ జెల్లి బ్రహ్మవా
కట్టొనరించి తన్ముఖవికాసినియా సతి మమ్ముఁ గావుతన్. ౪

ఉ. నిద్దము లైన భూషణమణిప్రకరద్యుతు లన్నిదిక్కులన్
దొద్దలువుచ్చి తల్లిచనుదోయిసరిం[4] దలకట్టు మించఁగా
ముద్దులు సూపుచుం బసిఁడిముద్దగతిం దొడమీఁదనాడు నా
ముద్దుగణేశునిం దలఁచి మ్రొక్కెద నీకృతికార్యసిద్ధికిన్. ౫

క. రుణ్మదపరివృఢసురగణ, తృణ్మోచను సురశరణ్యు ధృతశక్తి ఫణి
ద్విణ్మయువాహను, [5]హరినిభు, షణ్ముఖు నభిముఖునిగాఁ[6] బ్రశంసింతుమదిన్.

---

*సింహాసనద్వాత్రింశతియనియుం గలదు 1. నందినీ. 2. భజింతున్. ॥రాగరౌతు, రాఁగరాతు. 3. లాల్కాలిమిపొల్తుక. 4. నడిం. 5. హరిక్రియ, హరిప్రియు, హరిముఖుఁడు. 6. నతిసుముఖుంగా.

క. ప్రవిమలుఁ డని గ్రహరా జని, కవితాప్రియుఁ డని జగత్ప్రకాశకుఁడనియున్
భువి విక్రమార్కనృపసం, భవకారణుఁ డనియు[1] లోకబాంధవుఁ దలఁతున్.

క. పులుఁగునకై యెవ్వనిమది, నొలికినశోకము లకారయుతమై కవితా
కలనకుఁ దెరు వయ్యెఁ దలఁ, పుల నాతని గొల్తుఁ బుట్టఁ బుట్టిన సుకవిన్. ౭

ఉ. శ్రీనిలయంబునాఁగ మురజిద్గుణరత్ననివాస మై యుపా
ఖ్యానతరంగిణీభరిత మై కడగానఁగరాని భారతా
ఖ్యానపయోధిలోనఁ గల మై నిజయుక్తి భుజంబుఁ గర్ణధా
రానుకృతిం గృతార్థత మహాఘనుఁ డౌ మునిఁ బ్రస్తుతించెదన్. ౯

క. ఆభారతపర్వత్రయ, మీభారతివర్ష మెల్ల నెఱుఁగఁ దెనుఁగునన్
శ్రీభారతిగతిఁ జెప్పిన, నాభావుకమును[2] దలంతు నన్నయభట్టున్. ౧౦

క. లేముల వాడక శుచియై, [3]లేములవాడం జరించు లేమలవాడం
దా మెఱసిన భీముని నుత, భీముని బలభీము విమతభీమునిఁ దలఁతున్. ౧౧

చ. అనఘు హుళక్కి భాస్కరు, మహామతిఁ బిల్లలమఱ్ఱి వీరరా
జును, ఘను నాగరాజుఁ, గవిసోమునిఁ దిక్కనసోమయాజిఁ, గే
తనకవి, రంగనాథు, నుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱన, నాచిరాజుసో
మన, నమరేశ్వరుం, దలఁతు మత్కులచంద్రుల సత్కవీంద్రులన్. ౧౨

వ. అని యిట్లు సకలవరప్రదానకారణదేవతల ను జతురవ్యాఖ్యానవద్యగద్య
పద్యవిద్యావిద్యోతితు లయిన కవీశ్వరుల నుం బ్రశంసించి తత్ప్రసాదాసా
దితసహజసాహిత్యతరంగితాంతరంగుండ నై సకలజనసాధారణం బగు నట్టి
ట్లని విన్నవించెద.[4] ౧౩

ఉ. ఆదరణంబు లేక చెడనాడిన బాణమయూరకాళిదా
సాదులకైనఁ దప్పు గల దన్యుల కేమని చెప్ప విసితో
నేదియుఁ గాదు పొమ్మనక యిందుల చంద మెఱింగి తప్పినం
గా దని తీర్చి యొప్పు గని కైకొని మెత్తురు గాక సత్కవుల్. ౧౪

ఉ. [5]మానుగఁ దప్పులున్న సను మానము సేయక మోదమానస
స్వాంతు లైనవారు కలమాటు పరీక్ష [6]లొనర్చి తీర్చినన్

1. కారణుఁడనియు. 2. నాభావుకుఁడని, నాభావకుఁడని 3. వే, లే, యని రెండుప్రతుల రెండరీతులు (వేముల వాడ, లేముల వాడ). 4 వినిర్మించెద, వినిపించెద. 5. మానము దప్పనీక.
6. లొనర్చిరేనియున్.

హీనకవిత్వ మైన మెఱుఁ గెక్కదె నేర్పరులైనవారిచే[1]
పానలఁబట్టి తీర్చినను పన్నుపురత్నము వన్నె కెక్కదే. ౧౫

ఉ. భావరసానుకూలమృదుపాకపదార్థసమృద్ధి లోకసం
భావన నొప్పుకావ్యముల మార్గము[2] గానఁగ లేక దుర్గతుల్
కావనఁ గాని మ్రొక్కడఁ గట్టడిఁ జెప్పఁగనేర, రల్లాడం
ద్రోవన కాక కుక్కలకు దొంతులు వేర్వఁగ నేర్పు గల్గునే. ౧౬

చ. చులుకని పద్య మైనఁ గనుఁ జోద్యము చేయుచుఁ జిన్నవానిఁ బె
ద్దలు గొనియాడఁగాను విని తప్పులుపట్టఁదలంతు రక్షముల్
బిలిబిలి మాట లాడఁ దమఁ బెంచినవానికి ముద్దుగాక యా
వలికెను చిట్టిపిట్టఁ గని బాగురుఁబిట్టలు[3] సంతసిల్లునే. ౧౭

ఉ. భీమనపద్య మన్నఁ గనుఁబ్రీతి వహించుచు మేలుమేలు నా
నే మిది చెప్పివార మన నిక్కమె ప్రాసము గూర్చినాఁడ వా
నే మిది కాదు దీనివడి కెక్కడి కక్క మిదెట్టి దీగణం
బే మని పెట్టినాఁడ వని యొగ్గులుపట్టఁ గుబుద్ధి పెద్దలే. ౧౮

క. వివరికి వివరించిన కృతి, చవిపాలం బాచదార సరి కూర్పట[4] యా
యవివేకికి వినిపించిన, కవిత వఱుకఁ జాతవాసు గలుపుట చుమ్మా. ౧౯

ఉ. పూనినరీతి వానితలఁపు ల్పడిఁ బ్రాణములుం జలంబునం
బానగిలంగ నీడ్చి యొకపద్యముఁ గూర్పఁగవచ్చుఁగాక యా
ఖ్యానకథానుకూలముగఁ గావ్యముఁ జెప్ప వశంబె నన్నయై
కానఁగ జల్లి నేయునది కట్టెపుట్టము నేయనేర్చునే. ౨౦

క. ఉర్విఁ గలశబ్దజాలము, నిర్వచనస్థితుల నెఱిఁగి నేర్చిన విద్యా
నిర్వాహకుఁ డనఁజెల్లును, సర్వజ్ఞుఁడు గానివాఁడు సత్కవి యగునే. ౨౧

క. ఎప్పటి కేయది ప్రస్తుత, మప్పటి కావిద్య మహిమ[5] మచ్చుపడంగాఁ
జెప్పక సర్వజ్ఞత్వము, దొప్పునె కావ్యము నంత సులభమె ధాత్రిన్. ౨౨

క. దుర్వాదము గాకుండ న,పూర్వపుఁగృతిఁ జెప్పుసుకవిపుంగవునకుఁ దా
సర్వజ్ఞుఁడ నని మాటల, గర్వింపఁగనేల తోడవు గానంబడఁగన్. ౨౩

క. చనుఁ "గవివైభవవిద్యా" యని చనువుటఁ గావ్య మధిక మదియును నల్లి
ల్లునఁ గుడియుఁ జెఱువునిధియును,వనము సుతుఁడు సంతతులు భవస్థితిగతికిన్

---

1 నేర్పరులైనవారిలై. 2. పద్ధతి. 3. బావురుఁబిల్లులుం. 4. గూర్చుమనా, 5. మర్మము
చ్చు...చెప్పెడు,

క. ఎవ్వరు కృతు లొనరింపుదు, రవ్వరు కృతిలోన వినుతి కెక్కుదు రారుచే
నవ్విమల[1]కీర్తి సంతతు, లివ్వసుమతిఁ జెడక నిలుచు నిసకల్పముగన్.

క. సుగుణులు “బాణోచ్ఛిష్టం, జగత్త్రయ”మ్మనఁగఁ గొంత చదువఁగఁ బ్రియమే
తగఁ దోఁడంటిన[2] పాలిం, బుగఁ జెఱుఁ గయియున్న నది యభోజ్యంబగునే.

క. సంబంధము లగురసభా,వంబులు మునుకంటె నభినవంబులు గలవే
యంబుధిని కాక బహురత్నంబులు వస్తుల కేమి తాఁ బండినవే. ౨౭

క. తల్లి యగు వాణికరుణం, దొల్లిటికవు లధికు లనఁగఁ దోఁచిరి పిదపన్
బల్లిదు లిప్పటిసుకవులు, తల్లికిఁ గడగొట్టు[3]కొడుకు దాఁ బ్రియమగుటన్.

క. ఏజనులకైన సద్గుణ,రాజితులై భావ మెఱిఁగి యుచితార్థకళా
రాజితు లగు కవిరాజుల, రాజులు చేపట్టిరేని రాజ్యము గాదే. ౨౯

క. సరసులు చేపట్టినచో, నిరసం బగుకావ్య మైన వినిపించిన నా
దరణీయం బయి వెలయదె, ధరఁ బువ్వులఁ దాల్చి తుంగ[4]తల కెక్కఁగదే.

క. అప్పరమేశ్వరు కరుణం, గుప్పలు గొను విక్రమార్కు గుణముల కొఱకై
చెప్పెద రసభావంబులు, ముప్పిరిగొనునట్లు కథలు ముప్పదిరెండున్.

చ. తెనుఁగున దేటగాఁ గథలు దెల్పినఁ గావ్యము పొందు లేదు మె
త్తన పస చాల దంద్రు విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూఁదఁ జె
ప్పిన నవి దర్భముండ్లనుచుఁ బెట్టరు వీనులఁ గావునన్ రుచుల్
దనరఁ దెనుంగుదేశియును దద్భవముం గలయంగఁ జెప్పెదన్ . ౩౨

క. కదిలముగ మృదులవచనా,స్పదపదసంపదల రసము కదనిడక మహా
కదముల నైసను జల్లులఁ, బొదుపెట్టిన దుడుకుఁగవిత[5] పొదలునె సభలన్.

గీ. తనవచోవిశేష మెనయక పూర్వక,థామితోక్తిఁ జెప్పు టేమికడిఁది
యొకఁడు గోలవట్టి యొయ్యనఁ గొనిపోవ, నంధుఁ డెచటికైన నరుగుటరుదె.

ఉ. ఈసరసోక్తికావ్య మొకఁ డిమ్ముల సంస్కృతభాష నచ్చుగాఁ
జేసిన నట్ల వీఁడు మఱి చేయుట యేటిది యంచుఁ జెప్పఁగాఁ
జేసి యనాదరం బురగ చేయకుఁడీ విలుకాఁడు తూఁటుగా
నేసిన నందె పాఱ మఱి యేసినవానిద సూటిగావునన్. ౩౫

చ. తెలుఁగున కెల్లఁ దల్లి యగుఁ దెల్లము సంస్కృతభాష యందులోఁ
బలుకు లెఱుంగుచోఁ బదవిభాగము నన్వయ మర్థమంచు నీ

---

1 సద్విభుల. 2 తోఁడంటుసఁబా. 3 గడపుట్టు 4 తంకఁదుంగ. 5 దుండుకవిత.

ములకలకంటె నంచల నమ్మకము దేటతెనుంగ యొప్పు నా
కోలఁది ప్రియంబు గాదె చెఱకు ల్తిమకంటె ఘనంబు గ్రోలినన్. ౩౮

క. పురమథుజాలీలాంబుధి,పరిణయనయవిప్రలంభవతికుణుపుశభా
స్వరచంద్రోదయరణగతి, గిరివనదూతస్తుతులఁ గృతి చెప్పఁదగున్.

క. కావునఁ బమనెనిమిది యగు, నీవర్ణన లచటనచట నించుక పెరయం
గావించెద నిటఁ బని కిఁక, రావనకుఁడు లక్షణాభిరామము లగుటన్[1].

వ. అని విన్నవించి కృతకృత్యుండ నై సింహాసనద్వాత్రింశతి కథాకథనమూల కారణం బైన యంబికారమణుండు ను [2]న్ముక్తి వితానసంపత్తి సంధాయకుం డగు లక్ష్మీనాయకుండును గావ్యనాయకులుగా నియమించుటం జేసి. ౩౯

సీ. పాఁపపెండెముగాకకసిఁడియందియ మునునడుగుఁదామరలపై నమరువాఁడు
పెద్దమొకముతోలు నిద్దంపుఁబట్టును మొలదిండుగాఁ గట్టి మురియువాఁడు
ఎముకపూసలునుముత్యములుఁజేరులు గాఁగ నక్కునఁదాల్చి పెంపెక్కువాఁడు
పునుకయుం బెళుగుల్ల యును గేలుదమ్ముల నంచలమ్మాడ్కిఁ బాటించువాఁడు
నగముపొడవునఁ దెల్పు నాసగము నల్పు
నయ్యు మెడ న్యాకవన్నియ యగుచు మేను
లెనయ మ్మూరంటియును వెన్నుఁడును ననంగఁ
బొల్పు నావేల్పు కబ్బంబుఁ బ్రోచుఁగాత. ౪౦

—॥కవివంశావతారవర్ణనము॥—

క. తత్పదపద్మారాధన,తత్పరులను రాజమంత్రిధర్మజ్ఞుల మా
సత్పురుషుల వినిపించెద, మత్పారంపర్య మొకక్రమంబునఁ దెలియన్.

సీ కలుషమండలికభేకఫణీంద్రుఁ డన రాయగజగంధవారణఖ్యాతి మెఱసి
వీరఘోట్టవిభాళుఁ డారూఢబిరుదవిరోధి కళింగనిరోధి యనఁగ
వెలసి నానాఁటికి వెలనాఁటి పృథివీశ్వరుని రాజ్యభారధుర్యుం డనంగ
నారెలు గన్నడీ లఱవలుఁ దెలుఁగులుఁ దనబిరుదందియఁ దగిలికొలువ
నెగడి సనదప్రోలు[3] నెలవుగా భూసుర,వంశసాగరామృతాంశుమూర్తి
చక్రవర్తిమాన్యసౌజన్యధన్యుండు, విక్రమార్కవిభుఁడు పెన్నవిభుఁడు.

ఉ. సాంద్రజవంబున,[4] న్నతి, నిజస్థితి, నేర్పునఁ, బ్రేర్మి, సత్యవృ
త్తిం, ద్రుతబాణ[5]పాతనిరతిం, గళల, న్సరివత్తు రెల్లు వ

1. మెఱయన్, మెరయన్. 2. ముక్తివితానసంపద్విధాయకుండు. ౩. నందపోలు. ౪. సాంద్రబలంబున. ౫. దృఢబాణ.

క్షీంద్రుఁడుఁ బన్నగేంద్రుఁడు నగేంద్రుఁ డుపేంద్రుఁడు నింద్రుఁడున్ హరి
శ్చంద్రుఁడు రామచంద్రుఁడును జంద్రుఁడు వెన్నయమంత్రిచంద్రుతోన్[1]

కం. అమరఁగ వెన్నయమంత్రికి, నమితకళాకీర్తిపాత్రుఁ డగుపాత్రుం డై
యమరేశ్వరమంత్రివిభుం, డమరేశ్వరమంత్రి వెలసె నార్యులు వొగడన్.

కం [2]సంగతి నమరేశ్వరునకు, గంగాంబకుఁ బుట్టి రట్టి ఘను లన్నయయున్
సింగయమంత్రియుఁ దమలో, నంగీకృతరామలక్ష్మణాకారములన్. ౪౫

ఉ. అన్నయనామధేయసచివాగ్రణి పుత్రుఁడు పెద్దిరాజు సం
పన్నిధి [3]పల్లికొండజనపాలుఁడు మల్లనదేవరాజుచే
నన్నఁగఁ గుంచె లందలము నెల్లియుఁ గైకొని మంత్రియై ప్రతా
పోన్నతి శాస్త్రధర్మముల నొప్పెను బ్రహ్మవనప్రతిష్ఠలన్. ౪౬

చ. అనఘులు సింగనార్యునకు నబ్బయ గోపయమంత్రి సత్తినా
రన యనఁ గల్గి రాత్మజులు రాములు మువ్వురు దోఁచినట్లు పెం
పున వెలయంగ నబ్బయకుఁ బుత్రులు పుట్టిరి రామరాజుఁ గే
సనయును బాచిరాజు గుణసాంద్రుఁడు సింగనయుం గ్రమంబునన్. ౪౭

కం. ఘను లగ్రజులకు నీడై, వనములుఁ గ్రతువులును గృతులు వడి నిల్పిరి బా
చనయును సింగనయును దగి, రనపోతకుమారసింగయకు మంత్రులనన్.

కం. రామాయణకృతికృతియై[4], తా మెఱయుచు నంధ్రకవిపితామహుఁ డనఁగా
భూమిని మించినభీమన, నామంబునఁ బరఁగె సత్యనారన ఘనుఁడై.[5] ౪౯

ఉ నారన కగ్రజుండు సుగుణజ్ఞుఁడు గంగమసింగమంత్రి కిం
గూరిమిపట్టి నాఁ బరఁగు గోపయమంత్రి నిజానువృత్తిఁ బెం
పారెడు నెల్లమాంబిక కులాంగనగా నతిశక్తిఁ దారతా
రారుచికీర్తి యాకసవరాజతనూజుఁడు దాఁ బ్రసిద్ధుఁడై. ౫౦

వ ఇట్లు గోపరాజతనూజుండైన కసవరాజు దానగుణ రాధేయుం డగు రాణా
మల్లనరేంద్రునకుఁ బరమగురుండై శైవాచారప్రథమసింహాసనాధీశ్వరులైన
[6]బ్రహ్మదేవరయొడయల కూఁతు కామాంబిక యను కామినీరత్నంబుఁ బరి
గ్రహించి సుగుణగణగణ్యుం డై నెగడె. ౫౧

ఉ స్థైర్యుఁడు మంత్రిలక్షణవిధేయుఁడు లాలితదానకేళి రా
ధేయుఁడు సర్వసజ్జనవిధేయుఁడు సంతతసత్యవాక్యకాం

1, చంద్రుకున్, 2 గంగాంబకుఁ బుట్టిరి భువి, నంగజసన్నిభులు ఘనులు అన్నయయు సింగయ మంత్రియు, 3. పల్లకొండ గుణసంగుఁడు సింగనయుం బ్రియంబునన్. 4. రామాయణకృతి పతియై, 5. కవియై, 6. బ్రహ్మదేవవడియలు.

తేయుండు నిత్యకీర్తి సుకవిపరిణేయుండు భావశుద్ధి గాం
గేయుండు గాయకప్రకర గేయుం డమేయుం డజేయుం డున్నతిన్. ౫౪

సీ. ప్రకటిత సరసవాక్పతి యనంగాం జెల్లి చతురాస్యుండై పద్మజన్ముం డనంగ
నార్యానుకూలమా కార్యంబు దీర్చుచు సర్వజ్ఞుండై మహేశ్వరుం డనంగం
గామాంబం దనపత్నిగా గారవించుచుం బురుషోత్తముండయి హరియనంగ
గోపకుమారుండు కొడుకుగా నక్రూరదృఢమిత్రుండై వాసుదేవుం డనంగ
వేముగల్లు జన్మభూమిగాం బెరింగియు, [1]దీవులెల్ల మాటం దేటపఱిచి
హరిపదైకబుద్ధి హరితగోత్రాంబుధి, రాజచంద్రుం గసవరాజు మించె.

క. తంత్రముచేం గార్యము పర, తంత్రము గాకుండం బతిహితమె చేయుమహా
మాత్రులలోపలం గసవయ, మంత్రి విచారమున దివిజమంత్రియుం బోలెన్.

వ. ఇట్టి మంత్రిశిరోమణికి నుపకృతి ప్రగునట్టి పట్టనం బెట్టిదనిన. ౫౫

శా. రాణామల్లన కీర్తిచంద్రికలు పర్వం బొంగి మధ్యాశ్రిత
క్షోణీభృద్వనదుర్గమై గుణమణిస్తోమంబుల న్నిండి య[2]
క్షీణశ్రీపురుషోత్తమాశ్రయము నై చెల్వారి దానామృత
శ్రేణిం ద్యాగసముద్రనామము వహించె న్వేము గల్లిమహిన్. ౫౬

వ. అట్టి పురంబునందు. ౫౭

క. పూజితు లగుకవులకృపన్, భ్రాజిష్ణుండం గొంత [3]యాంధ్రభాషావిదుండన్
రాజనుతుం డైన కసవయ, రాజతనూభవుండ గోపరాజనువాండన్, ౫౮

శా. చిత్రఖ్యాతి [4]విక్రమసిద్ధి శ్రీవిక్రమాదిత్య చా
రిత్రఖ్యాపనశాసనంబులకు భూరిస్తంభసంభారమై
ధాత్రీపాలురుం గావ్యవేదులును మోదం బంద సింహాసన
ద్వాత్రింశత్ప్రథల న్గుణంబులుగం గావ్యం బొప్పగాం జెప్పెదన్. ౫౯

వ. అది యెట్టిదనిన. ౬౦

— కథాప్రారంభము —

ఉ. పారబలప్రవారపరిశంసితవింశతిబాహుబాహుకే
యూరచిరత్నరత్నసికపోపలమా రజతాద్రిపై మనో
హారవిహారము ల్సలిపి యచ్చట నచ్చట విశ్రమించుచుం
జారువిచారుం గింకరవశంకరు శంకరు గౌరి యిట్లనున్. ౬౧

---

1. మేటినృపులమాటగీటుపఱచి 2. యీ క్షోణిక శ్రీపుర...శోభిల్లి. 3. యప్పభాషావిదుం డన 4. విక్రమవిక్రమ.

క. చిత్తజహర మీవలనం, గ్రొత్తకథ లలిగెనేని గోరి వినంగాఁ
జిత్తం బుత్తలపడియెడి, నిత్తఱిసం బ్రొద్దుపుత్త మెఱిఁగింపఁగదే. ౧౨

క. నావుడు దేవుం డిట్లను, దేవీ కల వెల్ల నీకుఁ దెలిపితి మొదలన్
దేవాసురమానవముల, నీవెఱుఁగనియట్టికథలు నేఁ డిఁక నేవీ! ౧౩

క. ఇప్పటికి భోజునకుఁ గడు, నొప్పిద మగు మణిమయాసనోపాంతములన్
ముప్పదియురెండుబొమ్మలు, చెప్పిన యాకథలు గలవు చెప్పెద వినుమా.

క. అనవుడు నామణిసింహా,సన మెవ్వరిసొమ్ము భోజజనపతి కేలా
గునఁ జేరె నేమికారణ, మున నతనికి నిన్నికథలు బొమ్మలు సెప్పెన్ ౧౫

క. నాకుం జెప్పఁడు నావుడు, నాకైలాసంబుపై సుఖాసీనుం డై
యేకతమునఁ గథ లన్నియు, శ్రీకంఠుఁడు గౌరి కిట్లు చెప్పఁదొడఁగెన్.

సీ. కాంచనకుంభసంగతశృంగములు గలమేడలు గడకట్టు మేరు వనఁగ
రామణీయకగుణారామంబులైన మందిరములు తిరములౌ పురము లనఁగఁ
గట్టాయితం బైన కట్టడ గలకోటపుట్ట యాచెలియలికట్ట యనఁగఁ
గడ గాన రాక భీకరమకరాలయం బైనయగడ్త మహాబ్ధి యనఁగ
మించి భూమండలంబునిర్మించు వేళఁ, దెలివిపడ బ్రహ్మపడియచ్చు దెచ్చుకొన్న
ద్వీప మనఁజెల్లు బహురత్నదీప్యమాన, గోపురంబుల నుజ్జయినీపురంబు.

క. ఏకడఁ జూచిన రత్నా,వ్యాకీర్ణము లై వెలుంగు నవ్వీటి గృహ
ప్రాకారంబుల మహిమను, జీఁకటియును జొంకులమునఁ జేరఁగనోడున్.

క. కోట నొకచోట మరకత,కూటముఁ దృణ మనుచు నిలిచి కోమటియిండ్లం
గోటికి నెత్తినపడగల, యాటునకై యలికి పాఱు నర్కుని హయముల్.

ఉ. కంబినగాలిచేరుల నభఃస్థలి తక్కెడదండెసేసి నా
కంబు మహీతలంబుఁ గుడుక ప్రలచియించి పిరించి తొల్లి తు
ల్యంబుగ నెత్తుచోఁ జులుకనై యమరావతి మీఁది కేగె న
త్త్వంబున నెక్కుడై యట నవంతిపురం బది వ్రాలెఁ గ్రిందికిన్. ౨౦

క. క్రిందయ్యె నమరావతిఁ, గ్రిందుపఱుచు ననుచుఁ గవులు కీర్తింప మహీ
బృందారకవరులకు నా, నందంబుగ నయ్యవంతినగరం బొప్పున్. ౨౧

ఉ. జాగులు లేక యిచ్చు నెఱచాగులు, సంచితకీర్తి సంచయో
ద్యోగులుఁ, బాపవర్తనవియోగులుఁ, గల్పితయాగులు, స్వగ్గుణా
రాగులు, వీతరాగులు, నిరస్తవిరోధ కృతానురాగులున్
భోగులు, సర్వభాగులును, బుణ్యనియోగులుఁ దత్పురీజనుల్. ౨౨

గీ. మధుర కంచి కాశి మాయాపురము ద్వారక యయోధ్యయు నవంతిపురము
నాఁగ నెగడు ముక్తినగరంబులం దున్న, నరులు పుణ్యభాజనములు గారె.

శా. వేణీలోచనలుం గవీశ్వరులుఁ బ్రత్యేకాఢ్యులున్ జాణలు
న్వీణావేణుకళాప్రవీణమతులు న్విద్వాంసులు న్వీరులున్
క్షోణీదేవతలు న్మహోత్సవముల న్సొంపొంది నిత్యైక
శ్రీయుతంబై చెలువొందు నాపురము దివ్యంబైన సంపత్తితోన్. ౭౪

సీ. దానప్రశస్తమహాప్రభావము గల్గు భూవల్లభులును దంతావళములు
వివిధపదక్రమ విహితవర్తన గల్గు కుంభినీసుతులును ఘోటకములు
బహుళసంఖ్యాతనిర్వహణచాతురి గల్గు నుత్తమగణకులు యోధవరులు
సత్పాటవసంభృతార్థభావముగల్గు నాదిజాదరులును శరదములును
బదడు పసిఁడిగాఁగ భాండసంపద గల్గు, గొప్పవర్తకులును గుమ్మరులును
జొప్పుదప్పకునికి నెప్పుడు నొప్పల, కుప్పయునఁగఁబరఁగు నప్పురంబు.

గీ. అందుఁ జంద్రగుప్తు నాత్మజుండగు భర్తృహరియను రాజు విక్రమార్కుఁ డతని
సవతితల్లికొడుకు యువరాజు తన్మంత్రి, భట్టి నాఁగ నీతిపరుఁడు గలఁడు.

చ. అలక లలివ్రజంబు, వదనాబ్జము చంద్రుఁడు, సుస్వరంబు కో
కిలములు, మంజువాక్యములు కీరగణంబుల సొంపు, చల్లనూ
ర్పులు మలయానిలం, బయిన రూపము దాల్చి యనంగసేననాఁ
జెలఁగె ననంగసేన యను చేడియ భర్తృహరిష్టభార్యయై. ౭౭

క. తరుణులలో మిక్కిలి నీ, తరుణికడం జిక్కి పీతధరణీవరుఁడై
యెంతపునఁ దదీయచేతో, హరుఁడై హాయిగొని భర్తృహరి విహరించెన్.

ఉ. అత్యనురక్తి భర్తృహరి యంతిపురంబునఁ గేళిలోలుఁడై
నిత్యరతిప్రసంగముల నిల్వఁగ నాతనిదర్శనంబు సాం
గత్యము లేకయుం బ్రజలు కార్యమువట్లను భట్టి విక్రమా
దిత్యులసేర్పునం దగవు దీఱఁగ నుండిరి నైజవృత్తులన్. ౭౯

క. ఆదినముల నప్పురిలో, వేదవిదుం డైన యొక్క విప్రుఁడు మిగులం
బేదఱిమి నొగిలి ధనసం, పాదనమతి భద్రకాళిపాలికిఁ జనియెన్. ౮౧

క. చని యాగుడిముందట నను, గ్రనియతిఁ దప మాచరింపఁగా నాదిమయో
గిని మెచ్చి దివ్యరూపం, బున నిలిచె నీవ్రతులకుఁ బుష్పం బొసగూర్పన్.

ఉ. అత్తఱిఁ జాగి మ్రొక్కుచు ధనాఢ్యత వేఁడుట దప్పి, యాత్మలోఁ
దలఁచి మంది బ్రాహ్మణుఁడు తా నమరత్వము వేఁడినం గృపా

యత్నమున స్సర్వమైన జగదంబిక యేకజనోపభోగ్యమా
క్రొత్తఫలంబు దెచ్చి యిది గొమ్మని యిచ్చిన వచ్చె నాతఁడున్. ౧౭

క. వచ్చుట విని తన కెదురుగ, వచ్చినసతిఁ జూచి పిన్నవారలసేమం
బచ్చుపడ నడిగి యాపం, డిచ్చి యమర్త్యత్వ మిచ్చు నిది యని చెప్పెన్.

క. అనవుడు విని యతనికుటుం, బిని యును దారిద్ర్య దుఃఖపీడిత యగుటం
దనపతిఁ గడు దూఱుచు ని, ట్లనియె మనస్తాపమున నిరాకరణముగాన్.

ఉ. అచ్చట మెచ్చు గాంచి యిట కర్థము దెచ్చెద వంచు నమ్మి ము
చ్చిచ్చున వెచ్చి పొట్ట కొక చేరెఁడు గంజియు లేక యాఁకటం
జచ్చియుఁ జావ మించుక విషంబయినం గొనిరాక దేవిచేఁ
దెచ్చితి విట్టిపండు విధి ద్రిప్పఁగ ఛాందసబుద్ధి దప్పునే. ౧౮

క. కడుపునకుఁ గూడు గానక, పడి మిడిమిడి మిడుకునట్టి బడుగున కియ్యా
ఱడి యమరత్వం బేటికిఁ, గడు పిటుఁ గాలంగఁ గంటఁ గాటుక యేలా.

క. గతి దప్పిన పనికేపుని, పతి దూఱఁగ వచ్చు నట్టి ఫలమున నొక సం
గతి ధనము వడయవచ్చును, మతిలో స్త్రీ బుద్ధి యనక మన్నింపఁదగున్.

మ. ధరణీకాంతున కైన నొప్పు నమరత్వం బింక నీ వేగి యా
నరనాథుఁ గని దీని నిచ్చి బహురత్నస్వర్ణనిష్ఠోజ్జ్వలాం
బరభూషాది సువస్తువు ల్వడసి రమ్మా యంచుఁ బొమ్మన్న భూ
సురుఁ డేగెన్ ఫలహస్తుఁ డయ్యును *విహస్తుం డై నృపాస్థానికిన్.

శా. ఆవేళన్ రమణీమణుల్గొలువఁగా నాస్థానభూమి న్సుఖ
శ్రీ వెంపారఁగ నున్న భర్తృహరిధాత్రీనాయకుం గాంచి భూ
దేవుం డుత్సవ మంది యాదరముతో దీవించి యాపండు న
ద్భావంబొప్పఁగ నిచ్చి చెప్పె వరుసం దత్ప్రాప్తి సత్త్వంబులన్. ౧౯

చ. బహుజనరక్షకుండ వగుపార్థివ నీక తగు న్ఫలం బను
గ్రహమునఁ బుచ్చుకొమ్మనినఁ గైకొని భూపతి వేడ్కతో యశో
మహిమకుఁ జేరుగాఁ బసిఁడిమాడలుఁ జెచ్చినపట్టుచీరలు
న్సహితములైన రత్నములు మన్నన నాతని కిచ్చి పుచ్చె తాన్. ౨౦

క. నే నుండఁగ నిది నచ్చిన, నే నుండుట గడిఁది యిట్టినెలఁతుక గలుగ
న్నే నున్న నొప్పు నని తన, చే నున్న ఫలం బనంగసేనకు నిచ్చెన్. ౨౧

* విహస్తుఁడు = చేయులేనివాఁడు, వ్యాకులుఁడు.

సీ. ఆపాలఁతియు దాఁచి యాకుండుఁ దనతోడ నూని కూడను మందఁ డీనికిచ్చె
వాఁడును దనుఁ గోరి వచ్చి యాసాలలోఁ గనవూన్చునట్టి బానిసకు నిచ్చె
నదియును దనకోర్కి వదిలఁబుగామున్న తనకూర్చువసులగోపునకు నిచ్చె
వాఁడును దనకుఁ దావలచి కొట్టములోని పెండ యెత్తెడునట్టి ముండకిచ్చె
నదియు దానిరాక మొద లెఱుఁగమిఁ జేసి, పేఁడబుట్టిలోనఁ బండు వెట్టి
కొంచు నింటి కేగుదెంచుచోఁ దెరువున, నరుగుచుండి భూమివరుఁడు గనియె.
క. కని దానిఁ బిలిచి యిది యే, యనువున నీకుఁ జేరెఁ జెప్పు మనవుఁడు నాల
మ్మునిమఱఁది పసులఁ గావం, జని యడవిం దెచ్చె ననఁగ జనవిభుఁ డలుక౯.
గీ. తొంటివిప్రుని బిలిపించి ధూర్త నీవు, తెచ్చియిచ్చిన ఫలమని తెల్పి ధనము
గొంచు నేగితి విది యెట్లు క్రొత్తయోరి, దీని కబ్బినదనుడు నా ద్విజవరుండు.
క. నే నిచ్చినదియె యిది మఱి, కానేరదు నన్నుఁ గల్లగాఁ జేయకుమీ
రే నెవమున నిటుచేరెనొ, దీనిని శోధింపు వసుమతీవర యనిన౯. ౯౫
క. ఉల్లమునఁ గసలి ధరణీ,వల్లభుఁడుం దానిఁ బిల్చి వనితా యిది నీ
యిల్లే వెరవునఁ జేరెను, గల్లాడక చెప్పు*నిన్నుఁ గాచితి ననియె౯. ౯౬
మ. అనిసం జెప్పకతీర దంచు నది నెయ్యం బొప్ప నాగోపుఁ జె
ప్పినఁ దన్మాలమునం గ్రమక్రమమునం బృథ్వీశ్వరుం డంతయు
న్విని దండింపక యాత్మ రోసి కలికి స్త్వయింపుల నొంపులం
దనియం జేసిన నిల్చునే వనితచిత్తం బంచు నిందించుచు౯. ౯౭
గీ. కప్పురంపుఁ గుదుటఁ గస్తూరి యెరువుతో, నుల్లి నాటి చందనోదకములఁ
బెంపిరేని దానికంపు మాయని భంగి, నెంతయైన నిలువ దింతిమనము ౯౮
క. వనిత యొరుఁజూచినోఁ నగు, నని క్కము పతియు దోడియతివలుఁ బరులుం
గని విని యెగ్గొనరించెద, రని మానిన మానుఁగాక యడ్డముగలదే. ౯౯
సీ. మద వెక్కుచన్నులు మాంసపుముద్దలు హేమకుంభములకు నెక్కు డనుచు
దూషితమూత్రపురీషదుర్గంధ మౌ జఘనంబు కరిశిరస్సదృశ మనుచు
జిలిబికిం బుసులకుఁ జిమిడికిని బుట్టయైన మొగంబు సుధాంశుఁ డనుచుఁ
గండలుఁ దోలు†బొక్కలుగూడఁ బొదిగిన యాకృతి పసిఁడిసలాక యనుచుఁ
‡ దేగడైన పెదవి త్రేగు డమృతమని, కవులు వొగడఁ బేరు గలిగెఁ గాక
తత్వ మెఱిఁగి యిట్లు తలపోసి చూచిన, నింతి రోఁత కెల్ల నిల్లుగాదె.

* తప్పుగాచితి † డొక్కలు ‡ ఉమియు పెదవి త్రేగుడమృతంబటంచును— నేగడైన

చ. అనుచు బహుప్రకారముల నంగనల న్మది రోసి యాత్మకా
మినులఁ బరిత్యజించి యిఁక మీమతి కింపగువారిఁ జేసికొం
డని సెలవిచ్చి రాజ్యసుఖమంతయు మాని విరక్తచిత్తుఁడై
యనుజుని విక్రమార్కునిఁ బ్రియంబుగఁ బిల్వఁగఁ బంచి యిట్లనున్. ౧౦౧

క. మనతండ్రి సారమంత్రం, బునఁ దపమొనరింప మెచ్చి మున్నర్కుఁడు దాఁ
దనయుఁడ నై పుట్టెదఁ బొ, మ్మని నీవై పుట్టె విక్రమార్కుం డనఁగన్. ౧౦౨

గీ. సర్వలక్షణముల సంపూర్ణుఁడవు నీవు, భట్టి మంత్రి గాఁగఁ బ్రజల నెల్ల
నేలు మంచు ముద్ర యిచ్చి దేశాంతరం, బరిగెఁ బరమయోగిచరితమునను.

క. అన్నరనాథుఁడు విడిచిన, యన్నులు మున్నూఱు నతని యనుమతి *గలుగన్
మున్నూఱుఁ జేసికొని ధర, మున్నూఱుకులం బనంగ మొనసిరి సిరులన్.

శా. రాజ్యం బేలుచు విక్రమార్కుఁ డిట సంరంభోచితోజ్జృంభణ
ప్రాజ్యప్రాభవసంభృతద్విపహయప్రారంభసైన్యంబుతో
సజ్యం బైనధనుర్బలంబు కలిమిన్ సామంతులన్ గెల్చి త
త్పూజ్యం బై ధనధాన్యలక్ష్మిఁ బరఁగెం బుణ్యం బగణ్యంబుగన్. ౧౦౫

క. అతఁడు మహాకాళునకా, తత మగుతప మాచరించి తన కమరత్వ
స్థితి వేఁడిన నరులకు †నీ, గతిపడ దొండు మగు మనినఁ గడిఁదిగ మఱియున్.

క. ఒకదివసం బెక్కుడుగా, నొకయేఁడగు పిన్నపాప కుదయించిన బా
లకుచేతఁ గాని తాఁ జా, వక యుండను వేఁడికొనిన వర మతఁ డిచ్చెన్.

వ. ఇట్లిచ్చి. ౧౦౮

క. వెయ్యేఁడులు రాజ్యసుఖం, బయ్యెడఁ బొమ్మనిన దేవు నానతి నారా
జయ్యకొని వచ్చి భట్టికి, నయ్యానతి క్రమముఁ జెప్ప నతఁడును మఱియున్.

క. నే మఱియును నొకవేయేం, డ్లీమహి నేలంగ నీకు నిచ్చెద నని భి
క్షామార్గి నగుచు రాజ్య, ‡వ్యామోహం బర్ధవర్ష మడఁచుము చాలున్.

గీ. ఆఱునెలలు నగరియందు నిల్వఁగ మీఁది, యాఱునెలలు యోగివై చరింపు
పురిసహస్రవర్షములు చెల్లఁ బొన్నాళ్ల, నున్న వేయుఁ జెల్లుచుండు ననియె.

క. తద్వచనము నిజహితముగ, హృద్వనజములోఁ దలంచి యిల యెల్ల నుపా
యద్వయమున నరయుచు భూ, భృద్వల్లభుఁ డేలెఁ బ్రజలు ప్రియమందంగన్.

వ. అంతనొక్కనాఁడు ౧౧౩

* మిగులన్. † నిదిగతిపడదు. ‡ వ్యామోహం బదియు నర్ధవర్షము చాలున్

సీ. ఒకజోగి యతనిఁ గాటికిఁ దోడుకొనిచని బేతాళురప్పించి ప్రీతినునిచి
వెలిమిచేసి తా విపరీతగతిఁ బొందె బేతాళుఁ డారాజుపెంపు మెచ్చి
యెడనైనఁ దలఁపుమీ యే వచ్చి పను లెల్లఁ జేసెద మఱి యష్టసిద్ధులొందు
నని పోయె బ్రహ్మాదులును మీఁద విద్యాధరాధిపత్యం బగు ననుచుఁ జనిరి
భూవిభుండు మగుడఁ బురమున కేతెంచి, సప్తసంతతులను సత్రములను
సంతతాధ్వరములఁ గాంతేయుగతి శక, కర్తయై ధరిత్రిఁ గీర్తినెఱపె. *

ఉ. సజ్జితదానధర్మగుణచారువిచారుఁడు వైరిదారదృ
క్సజ్జలమార్జనప్రథమకారణచారుకృపాణపాణి వి
ద్వజ్జనబృందవందిజనతాజలజార్కుఁడు విక్రమార్కుఁ డా
యుజ్జయినీపురంబున నయోన్నతి రాజ్యముసేయుచుండఁగన్. ౧౧౫

వ. తొల్లింటి కాలంబున. ౧౧౬

క. విశ్వామిత్రుఁడు తప మతి, శాశ్వతముగఁ జేయ నెఱిఁగి శంకించి యమ
ర్త్యేశ్వరుఁడు కొలువుఁగోఁదన, విశ్వాసము†గలుగునట్టి వెలఁదులకనియెన్.

క. ఓయూర్వశి యోరంభా, మీయిద్దఱిలోన నొక్కమెలఁతుక నటనో
పాయంబునఁ జిక్కిడి ముని, సేయుతపంబునకుఁ గీడు సేయఁగవలయున్.

చ. అన విని పాత్ర నీయెకుర నాడిన నిద్దఱిలోన దీనిచేఁ
బని యగు నంచు నీ కెఱిఁగి పంపుము నావుడు నట్లకాకతెం
డనపుడు వారు రంభ తగ నాడినఁ జూచి ప్రహృష్టచిత్తుఁ డై
యొవర సనుక్రమంబునను నూర్వశి యాడిన నట్ల మెచ్చుచున్. ౧౧౯

క. వారల మెక్కువతక్కువ, లేరీతుల నెఱుఁగలేక యింద్రుం డేఁక న
వ్వారెఱుఁగుదురో యని బృం, దారకమునివరుల నడుగఁ దత్సభలోనన్.

క. సారదయామృతమతి యగు, శారదకృప వడసి యతివిశారదుఁ డగునా ‡
నారదుఁ డుపమితశారద, నీరదుఁ డా విక్రమార్కనృపతిం జెప్పెన్.

ఉ. అర్జునిమూర్తి సర్వకళలందుఁ బ్రవీణుఁడు సంగరస్థలిం
గర్వితరాజలోకలయకాలుఁడు దానవినోది సాహసం
పర్జవిదూరుఁ డార్తపరిపాలనశీలనశాలి విక్రమో
దర్కుఁడు విక్రమార్కుఁ డిట కాతనిఁ బిల్వఁగఁ బంపు నావుడున్. ౧౨౨

మ. మునివాక్యంబున నింద్రుఁ డిట్టిగుణధాము న్విక్రమాదిత్యుఁ దో
డ్తొని రమ్మా యని పంపె మాతలి నతండుం దేవునం బాగప ∥

* గీర్తినిలిపె. † విశ్వసనము ‡ దయ్యెన్. ∥ వేయుపచ్చని-

త్సుకగత్రంబులఁ బూన్చికొంచు నధికోత్సాహంబుతో మింటిపైఁ
జని యుజ్జ్వనికి డిగ్గి యచ్చట నృపాస్థానంబు వీక్షించుచున్. ౧౨౩

మహాస్రగ్ధర-
వివిధలోకం గాంచె వర్ణాశ్రమజనపరిరక్షావమారంభలీలా
శుభనిత్యాచార లోకస్తుతవిశదనిజస్ఫూర్తివత్కీర్తిలక్ష్మీ
విభవాకృష్టార్థిజాతాభినుతవితరణాన్వితహస్తప్రభావ
ప్రభవశ్రీరమ్యు ఖడ్గప్రకటితజయసంపద్గురు నవ్విక్రమార్కున్. ౧౨౪

మ. కని యింద్రుం డిదె నిన్నుఁ బిల్వఁబనిచెన్ ద్యోపాల విచ్చేయుమా
యనిన న్గొబ్బున లేచి మాతలికి నాహ్లాదంబుగా నాదరం
బొనరం జేసి మహోత్సుకత్వమున నాయుర్వీశుఁడుం గాముఁడో
యన వచ్చెన్ హరితాశ్వరత్నయుతదివ్యస్యందనారూఢుఁడై. ౧౨౫

వ వచ్చి కామధేను కల్పతరు చింతామణీ సంతతనివాసంబై యమరు నమ
రావతీపురంబు సొచ్చి తేరు డిగ్గి మాతలియునుం దోడరా నమరకిన్నరవి
ద్యాధరయక్షరక్షోనికరపరివారుండును దిక్పాలముకుట తటఘటిత మణిగ
ణకిరణారుణిత చరణకమలుండును నప్సరోహస్తచామీకరదండచారు చా
మరవ్యజనవీజ్యమానుండును నై సుధర్మాసభామధ్యంబునం దారకితతారా
కథమధ్యభాగంబునఁ దారాగణపరివృతుండై వెలుఁగు చంద్రునిచందంబు
న నందం బగు బృందారకేంద్రునిం గని ప్రణమిల్లిన నతనిం గౌఁగిలించు
కొని గారవించి దీవించి యాసన్నమణిమయసింహాసనంబుపై సుఖాసీనుం
జేసి కుశలం బడిగి సురపతి నరపతి కిట్లనియె. ౧౨౬

గీ ఊర్వశియు రంభయును నాడఁగా మాకుఁ, దారతమ్యమెఱుఁగఁ దరముగాదు
సర్వకళలయందు జాణవు నీ వంచు, దీని నిర్ణయింపు మానవేంద్ర ౧౨౭

గీ. అనుచుఁ బలికి మఱియు సాంగసంగీత వా,ద్యాదికృత్యములకు ననువు మెఱయఁ
గడఁగి నిలువుఁ డనుచు గంధర్వులకుఁ జెప్పి,ముందు రంభ నాడు మన్న నంత.

శా. గంధర్వ ల్పదునాల్గు దోషములు దక్కం దాళమానంబులన్
గాంధర్వంబు ధ్రువాప్రబంధసరణిం*గావింపఁగా వాద్యముల్
ధింధింధిక్కధిమిక్కతక్క ధికతోంధిక్కత్తకోఝుంకిణం
ధింధాఁఝుంకకుఝుక్కుధిగ్ధిగుడధాధీయంచు మ్రోసె న్వెసన్. ౧౨౮

క. జంభారియెదుర నాట్యా, రంభమ్మున నూర్వశీవరాజయకృత సం
రంభయు నూఱుద్వయజిత, రంభయునై రంభ నిలిచె రంగస్థలిపై. ౧౩౦

క. సురపతిపంపునఁ గూడిన, మురజధ్వను లభ్రశబ్దములగా శృంగా
రరసముగురియఁగ నాడెను, దిరుప్పుల ముఱిపముల మెఱపుఁదీగయుఁ బోలెన్.

వ. ఇట్లు రంభ యాడినం జూచి యానాకలోకభూలోకనాయకులు మఱునాఁ
డూర్వశి కవసరం బిచ్చిన నదియును సంగీతశాస్త్రానుసారంబుగా* నిలిచి
విలక్షించుచు—

క. తనువున గీతాలంబన, మును జేతులనర్థవ్యపితమును నేత్రయుగం
బున భావముఁ బదములఁ దా,ళనిర్ణయమ్మును మెఱయఁగలాస్యము నెఱపెన్.

క. సురకామిని తననయనము, లరుదుగఁ దలచుట్టివచ్చు ననుట నిజముగాఁ
దిరుగుచుఁ బరిమండలితాం, బరపల్లవ యొనటించె మనుగొడుగుక్రియన్.

క. ఈక్రియ నూర్వశి యాడిన, విక్రమునుఁ డిదియె మఱియు నెరవరియనినన్
శక్రుఁడు మర్మము దెలుపుము, యేక్రమమున దీని నిర్ణయించితి వనినన్.

ఉ. నావుడు వాతఁ డిద్దఱును నాట్యమున న్సరివత్తు రిందు శా
స్త్రావగతప్రసంగముల సాంగముగా నిది యాడె గాన ని
ట్లే వివరించి యూర్వశియ యెక్కుడుగాఁ గయికొంటి నన్న న
ద్దేవుఁడు మెచ్చి యాతనికి దివ్యవిభూషణ మిచ్చి పంపెయున్. ౧౩౫

సీ. ప్రభల నుప్పొంగు ముప్పదిరెండు బొమ్మలు నన్నివాకిళ్లఁ బొంపడరుచున్న
నవరత్నఖచిత మై వివిధ సోపానమై భాసురం బైనసింహాసనంబు
మెచ్చుగా నిచ్చిన మెయికొని ప్రణమిల్లి దేవేంద్రు వీడ్కొని తేరిమీఁద
నిడికొని యుజ్జైని కేతెంచి పేర్చ సింహాసనంబెక్కి యాయవనివిభుఁడు†
సిద్ధులెనిమిదియును జేకూరఁ బగతుర, పే రడంచి యాజ్ఞ పెంపుమీఱ
నేకవీరుఁడై యనేకవర్షంబులు, ధరణి యేలెఁ బుణ్యచరితుఁ డగుచు

శా. సత్పాత్రప్రతిపాదితార్థుఁ డయి రాజ్యం బుర్విలో సర్వసం
పత్పూర్ణంబుగఁ జేయుచుం బ్రజల భూపాలుండు పాలింపఁగాఁ
దత్పూర్వార్జితపుణ్యభోగముల కుత్సాన్యత్వసంపాదులై
యుత్పాతంబులు పుట్టె నుజ్జయినిలో నుల్కాదిలక్ష్యంబులై. ౧౩౭

---

* సంగీతప్రసంగానుసారంబుగా. † నిడికొని యుజ్జయినికిఁ దెచ్చి యొకశుభ సమయా
మున నెక్కె యవనివిభుఁడు.

క. అట్టివి గని జనపాలుఁడు, భట్టిం బిలిపించి నీవు భావజ్ఞుఁడ వీ
పట్టున నేతెఱఁగగునో, యట్టి తెఱంగెఱుఁగు మనిన నతఁ డి ట్లనియెన్.

గీ. కడగ నేలఁ గూలెఁ బట్టమేనుఁగు న్నాలె, మేడఁ గాకికదుపు గూడి యఱచె
నిన్న వారువముల కన్నుల నీరొల్కె, దీన నీకుఁ గీడు తెల్ల మింక. ౧౪౦

క. ఇది నిజ మనవుడు నతఁ డే,కదినాథకవర్షమైన కన్యకు సుతుఁ డి
ట్లుదయించు నాకుఁ గీడ,ట్లె దవ్వ స్థలిలోన బెగడకుండుము *భట్టీ. ౧౪౧

క. జమునికి నెరగోసెద † నా, క్రమమెఱుఁగ వెయనుడు నతఁడు కమలజఘటనా
సమయం బైన నసంభా,వ్యము లైనను సంభవించు నది యెట్లనినన్. ౧౪౩

క. ఇది మానిసి యిది సింగం, బిది దేవత యను వివేక మెడలఁగ బలసం
పద నున్కుఁగంబమున హరి, యుదయింపఁడె దైత్యవరుని నుక్కడఁగింపన్.

క. ఏకద్విత్రిచతుఃపం,చాకృతికృతసంఖ్యముఖుల కవిఁ జేయుం డై
తైకొనిన తారకాసురుఁ, బోకార్పఁగ షణ్ముఖుండు పుట్టుట వినవే. ౧౪౪

మ. వరపుత్త్రుం డమరేంద్రవైరి పరిఖ ల్వారాశి యాలంక దా
గిరిదుర్గం బసురు ల్బలంబులు దశగ్రీవుండు రా జిట్లు బం
ధురమౌ రాజ్యము తాలు దేలగిల మిత్త్రు ల్భృత్యులం గూడఁగా
నరులు న్వానరులుం గొనం దలఁచి చన్నం జేటు వాటిల్లదే. ౧౪౫

ఉ. కావున నిట్టి బాలకుఁడు గల్గుట తథ్యము నీకు నిస్తులా
వేపులవారిచేతఁ బృథివీస్థలిలో సరియింపుమన్నఁ దా
నావచనంబు లియ్యకొని యాత్మహితుం దలపోసి విక్రమా
ర్కావనివల్లభుండు నెడ రంపుఁ దలంచెఁ బిశాచముఖ్యునిన్. ౧౪౬

క. ఆతలఁపున వచ్చిన నతఁ, డాతెఱఁ గెఱిఁగించి యరయ ననిపిన పిదపన్
బేతాళుఁడు పాతాళము, భూతలమును నరసి వచ్చి భూపతితోడన్. ౧౪౭

సీ. జననాథ నీవు పంచిన నల్లచోటులఁ దిరిగి ప్రతిష్ఠానపురములోనఁ
గుమ్మరి యింట శేఁగొమ్మ యుండట మ. టిబలములతో నాడెడు బాలుఁ డాది
యెవ్వరివాఁ డనునెడ నొక్క విప్రుండు తనకూఁతుకొరకు తజ్జనని యిద్ది
యేఁటిపైనొకదినం బేగుచో ‡నాగేంద్రుఁడు పాపఁ గూడిన ∥ నితఁడు పుట్టె
దీనికారణంబు దేవర గాక యొం, డెవ్వఁ డెఱుఁగు ననుచు నిట్లు పలికె
నింక రాజ్యభోగ మింక కుండఁగ నీవు, సాహసంబు సేయ సాహసాంక.

---

* బెదరకుండుము. † నారగోసెద. ‡ చేసిన. ∥ గోరిన.

మ. అని చెప్ప న్విని యానలం దెలిసి సున్నక్రీడగా నాగ్నినా
శనమూలం బని నిశ్చయించుకొని యాశ్చర్యంబుగాఁ దొల్లి చే
సినకార్యంబులఁ దోఁచు వేడుక మదిం జెప్పంగలం డోపునే
డీనఁ గష్టం బని యామి నాఁ డనియె ధట్టి న్నిల్చె లో నృత్య దూర్. ౧౪౯

ఉ. అనరనాథుఁ డిట్లు చని యాయుధ సన్నిధి తోఁచగాఁ బ్రతి
ష్ఠానపురంబు డగ్గఱియు నెపుడు జతునగచులకు లగ్నియు
న్వానిపేయుండ నేగ నలువంకల నిల్వఁగ నింపుగాఁ గనుచు నశా
లోనికిఁ జొచ్చి యూపలతలుగలని లోపలఁ జాచిఁ జిక్కెనర్.* ౧౫౦

క. నాగేంద్రుఁడు కనపడి, ద్వాదశ మునిముఖ్యులు తిరిగఁ దిత్తిరిసములు నా
నాగాశ్వరథభటాళుల, శాలితఁ బ్రోగులు లేచ్చి యాశ్చర్యముగాఁ జూచెన్. ౧౫౧

గీ. అకుమారుండు శాలివాహనుఁ డెరిగి, నిలిచి నిలిచి నారు నంబరపు శిలా బొమ్మల
శేషకృపుఁ వచ్చి నాకవిమయులు, సైన్యములుగ శిలలనాశ మింద.౧౫౨

ఉ. సర్పము లీక గుము న్భటులఁ జయిపు నాకుఁ బ్రమాణము
లగ్గార్పఁ దలంచి వాసుకికి ఘోరతపం బొనరించి యుద్యోగర్
నేర్పొకయింత లేక యది నిష్ఫలమైనఁ గలంగియు న్భుజా
దర్పము తోఁపఁగాఁగ నిది దైవసత్వం బసి వచ్చెఁ బోరికిన్. ౧౫౩

క. అంతఁ డీటు వచ్చినఁ దిక్కున, హాతులును సైన్యములు గూడ నేతెంచినఁ డ
చ్ఛతురంగబలము సైతుబడె, గుతలము కదిసిా తుల నతలసుతలంబయ్యెన్ .౧౫౪

వ. ఇట్లు తేజోవిక్రమర్యాదలు డగుపిక్రమమ్ములున సేనలు శేషప్రసాదవిశేషశాలివాహ
నుం డగుశాలివాహనుని† బలంబులుం దలపడి పోటుపసరంబున. ౧౫౫

సీ. కాలుబలంబులు గ్రాహసంగతిఁ గ్రాలఁ దారిగము లురఁగలకరణిఁ జెలఁగఁ
దేకులు కలముల తెఱఁగునఁ దిరుగంగ గిరులు మైనాకాదిగిరులఁ బోల
నరిగబిళ్ళలు కమఠాకృతి మెఱయంగ నడిదంబులును మీల ననుకరింపఁ
జామరంబులు సితచ్ఛత్రంబులును శంఖఫేనసాదృశ్యంబు పేర్చి‡ మెఱయఁ
బడగ లుత్పతత్ఫణికులభాతి వెలయ, రుధిరధారలు విద్రుమరుచిఁ దనర్పఁ
బటహారవములుజలఘోషభంగిఁబొంగ, ముద్రమీఱినరౌద్రసముద్ర మొప్పె.

ఉ. అత్తఱి పీరు లేర్చుక్రియ నార్చుచు వత్తురు వచ్చి మూఁకలోఁ
జొత్తురు చొచ్చి శత్రువులచొప్పు లడంతురు వారిబీరము

* చిక్కెనర్. † శాలిఖాఖండను శాలివాహను ‡ సాదృశ్యంబు పెరయ

క్షత్తురు మెచ్చి మార్మ్రోనుచు మెల్పున గెల్పున భిన్నభిన్నమై
చత్తురు చచ్చి యచ్చరల సన్నిధి నింగ్యుకు కల్గు రొందరే.* ౧౫౯
క. అయ్యెడఁ దెగియెడిశూరుల, నెయ్యమున వరించు వేల్పు చెలులకు దమలోఁ
గయ్యం బపుడు గూరుల, కయ్యము పుట్టఁ బాడ నాఁడు కయ్యంబయ్యెన్.
సీ. మొగ్గపు గజఘటంబుల నుబ్బు తెరపు గట్టంబు మత్స్యపూరంబు గాఁగ
వారక తెగినట్టి సిరులపుసుకలు కొమరారు పానపాత్రములు గాఁగ
సందంపు వాచిపికందాన లగుగు రెకాంగు లన్నియు నూపుఁగాయలుగను†
గండలు తక్కసు కజ్జాలుగాఁ గూర్చి డాకినిగణము లన్నేకించుచుఁ
బోట్లకోలఁ బగఁద్రావుచు భూతములకుఁ, జప్పుడుగ నూపుచు నేఁటియుత్సవముఁ గోల
నొంపు లేదని పొగడుచు నుల్లసిల్లి, పోలి యాడంగఁ జొచ్చె నచ్చోటఁ గలను.
క. ఆవేళఁ జత్తముల నీ, రావేశము పొదలఁ బోట లాడంగఁ దమకున్
దైవసహాయము లేమిని, భూవల్లభు సేన లెల్లఁ బోలియఁగఁ జొచ్చెన్. ౧౬౦
గీ. రథము లంత విరథరథికనారథులయ్యె గుఱ్ఱములును బౌతి గట్టె లయ్యెఁ
గాలుబలము లపుడు కాలుబలము లయ్యె, గజములెల్లఁ బోరి గజము లయ్యె.
క. కాలము చేరనివానికి, నేలయుఁ బగ యగునఁగ మింట నిలిపినబలముల్
బాలునిఁ గూడుకి యాభూ, పాలుని సైన్యముల నేలపాలుగఁ జేసెన్. ౧౬౨
శా. శుండాలాదిబలంబు లిట్టిరగినన్ క్షోణీశ్వరుం డుక్కడఁగం
జండీభూతుఁడును గాలకింకరుని చెల్పంగ వ్రాలె నెంచుచు ను
ద్దండాస్త్రుండయి శాలివాహనుని చేతన్ దండకాష్టాహతిన్
ఖండీభూతశిరస్కుఁడై యెగసి మగ్నం జెల్లె నుజ్జయినిలోన్. ౧౬౩
క. అతనిదేహము వెలువడి, యాతతి మిగుదీప్తి సంబరాంతంబున ను
ద్యోతించుచు నెగసి మహా, జ్యోతీరూపంబు వోయి సూర్యునిఁ గలసెన్. ౧౬౪
గీ. ఇట్లు విక్రమార్కుఁ డీల్గిన విజయుఁడై, శాలివాహనుండు లీలతోడఁ
బౌరులెల్లఁ బొగడఁ బైశాఖమునఁ‡ మహా, రాజనంగఁ జేసె రాజ్యమచట. ౧౬౫
సీ. అటనుజ్జయినిలోన నందఱు పౌరులు నడలఁగా భూపాలు నగ్రమహిషి
యేమఁవకున్నకన్నెఱఁగి మంత్రులు వచ్చి నీవు గర్భిణీ వౌటఁ జావఁ దగదు
వలదన్న నా ప్రభావతి మంత్రివరుల సంబోధించి యీరాజ్యమును భుజించు
నీతగవును జెల్లె నిత్తఱిఁ గడుపులో పాపని బుచ్చి మీపాల నిడుదుఁ

---

* ౯ లుడుద్దిలు † గయుణనము. ‡ వైశాఖమున్ = జ్యేష్ఠమాసమలో

గొనుఁడనుచు నీరపక్షిగా పుసఁగినాకఁ, బొట్ట వచ్చియు నెసువు బుచ్చి యిచ్చి
యగ్ని నివసించి దివికేగి యమ్మునీశ్వరులు, గొలువఁ దలఁ జేయు నిది నాకుఁ బాముకొనియె.

క. అప్పట్టనమున మంత్రులు, నాపాపము బొందుకొనుచు నా సేవ నాత్మ
శ్రీపతిఁగా నొనరించిరి, భూపాలన సామ్రాజ్యంబు బొందెను మునిరాట్.* ౧౭౧

క. ఇలలోఁ దాక్షిబలంబున, జలమున మొఱయించుకొని ప్రకాశతుఁ డనఁగా
వెలయుచు నతఁ డొకకొలఁదిని, జెలువొందెను సుఖంపుఁ జెలువముఁబోలెన్.

చ. అనుపుగ మంత్రు లాతని మహోన్నతస్థితుఁ జేయుఁబూనినా
గని యుతకీర్తి యీపనుమఁ గార్యము తేటకిఁ జేయు దీని నే
క్రిన నరుఁ బాయు గావె తలఁగించి మహాస్థలిఁ బాలిపుమ్మఁటా
యని నమాత్యు లెల్ల నెంచఁగనుము సన్మతిథన్యపీఠమున్. ౧౭౨

గీ. పుణ్యభూమిఁ బాలి పుణ్యాఁ గణించి, కొంతకాల ముస్న యంతలోన
దైవవశముకొలఁదిఁ దద్దేశ మెల్లను, హరి యొంసుమధునమ్మో† మిగుల.

సీ. అవ్వేళ నాకలిఁ బ్రజ లెల్లఁ దిరిగెదరు గోనుముక్ బొక్కలుఁ గోఁ పెట్టి‡
పిల్ల నాన్న నాపుల్లలు మాంచి గాలించి యుది మొక్క త్రోవనాని
నాచేతఁ బొచ్చి తిన్నన్ని బొక్కలు గోసుము పిసికిభాగ నలఁచి తినుఁడు[1]
అని పిల్వ నప్పు వచ్చినవాని కని వెళ్ళ వా రిరి వచ్చి యుపరంపు వదల్చి
పసుల పాలు క్షుద్ర సమయఁ గనుక, రుచుము వాకల నెవలాగసిది తిరుగ
మాంచి మొక్కి రాజసమున మరలఁ గిలుము, వచ్చి చేని యు చిరివచ్చి వారిఁద్రోలు.

క. ఇవ్విధముఁగ జని సుఖమున, నవ్వేపుని వెక్కి యునుమ సాదనుఁ దమలో
[2]సద్వ్యమఁ గనుకనిఁ బోవఁగ, నవ్వాని మొక్కి గి భోజుఁ డను కనునేంచెన్.

క. వచ్చినవృపు భూములు గని, యిచ్చటఁ దనమాచె నున్న యాతఁడు చేలో
మెచ్చు యిని భక్తిపురుషు, విచ్చలవిడి విడియుఁ దని విడిచెని వాకల్. ౧౭౩

ఉ. పొల్లిటియు బల్లిగారి మిగి దూరము భోజునిఁ జేరి యుక్తిగా
యుల్లోక సన్నుతుం డిల్లఁ నిష్టుఁడు నేటికి నన్ను విచ్చినా
దల్లి విపులు వెట్టినను దాక్షిత వనాజుల నమ్మిన స్నేహ
వల్లభుఁ డొల్లుకొన్న నుతి వాకల కెన్వరు నిల్తు భూవరా! ౧౭౪

*భూపాలుఁడు సార్వభుద్ధిఁ బుట్టికొను మాటలన్ † లయుమరెవ్వ. (పోనిఁబొంది మముల మర్యా వని చిన్నయమూరిగారి వ్రాతము) ‡ వి త్తి. 1 తిన్ననిబొన్న గోధుమల్ పిసికిన్న నురులు సం భినికొనుఁడు. 2. సవ్విధ మొయుఁగన పోవఁగ,

క. బలహీనులకును నృపతియు, బల మనఁగాఁ జేదఁ దెలుపఁ జాడిరొ యిది నీ
బలములచేఁ జాలియుంటివి, వెలుగే తనచేను మేతువిధ మిట నట్యో౯. ౧౭౬

క. గతి గానక యిది యొకసం,గతి బ్రదికెద మాచు నుండఁగా ధర్మముఁ ద
ప్పితి "బ్రహ్మస్వం విషము, చ్యతే" యనుచుఁ బెద్ద లెల్లఁ జనువుట వినవే.

క. బలవంతుల మని విప్రుల*, ఫలభోగంబులకు నాసపడుమరి మును వి
ప్రులకిచ్చిన భూములు దమ, చెలియం డని తలఁపవలదె క్షితిపాలురకు౯.

గీ. అనుచు విభుఁడు చోద్య మంది తా నమ్మించె, యొక్క తుష్టిపుష్టిఁ జొక్కి తలఁచె
దానధర్మగతులు దప్పక రాజన్నె, దీనజనుల సిరులఁ దేల్పఁ దగదె. † ౧౭౯

క. వెడఁగు లగుజనుల వృద్ధుల, బడుగులనుం బ్రోవలేని బ్రదు కొక బ్రదుకే
యడిగెడు వారలు గలిగినఁ, బుడ మంతయు నిచ్చి వారిఁ బుచ్చెద వేడ్క౯.

చ. అనుచు ముదంబునం బలికి యంతటఁ దాన యొతింగి పల్లటి
ల్లినహృదయంబు నిల్పికొని లెస్స నిధానము గల్గఁబోలు వి
ప్రునిగుణ మిల్లుగా దిచట భూమిగుణం బని నిశ్చయించి యొ
య్యన దిగి వచ్చి యొంత క్రొలుచయ్యెడు బ్రాహ్మణ‡ చెప్ప నావుడు౯. ౧౮౦

శా. నాకుం జూడఁగ నూఱుపు ల్లగు నరేంద్రా నిష్ఠురూపంబవొ
నీకుం జూడఁగ నెన్నిపుట్లు లగునో నీవేకటాక్షింప న
స్తోకం బాసిరి గల్గదే యనిన సంతోషించి వేయిచ్చి మం[1]
చాకీర్ణం బగుపుట్టఁ గూల్చి యొకని ల్యాక్రిందఁ ద్రవ్వించిన౯. ౧౮౧

క. భోజదృగంభోజగ్రహ,రాజాకృతి నురగరాజరాజితమూడా
రాజితరత్నప్రభలను, దేజఃపుంజంబు దోఁచి దిక్కులు వెలుఁగ౯. ౧౮౨

గీ. రత్నగర్భపేరు ప్రకటించునదియొకో, రత్నసానుమూలరత్నచయమొ
గంటిలేని మానికంబులగనియొకో, నాఁగ నవ్వెలుంగు వీఁగఁ బాఱె.[2] ౧౮౩

సీ. అంను నానారత్నసుందరప్రాంతమౌ చంద్రకాంతాంచితస్థలము కలిమి
బెరయు ముప్పదిరెండు పిల్లగద్దియల కాభరణంబులౌ హేమపాత్రములను
రత్నదీపమ్ములు రమణఁ జేతుల నున్న పసిఁడిబొమ్మలును ముప్పదియు రెండు
నింపైననృపునివాళింపుసొంపొందంగఁ దత్సంఖ్యమణిమయద్వారములను

---

* శైబడి, † దేల్పఁగఁటి, ‡ యొయ్యన దిగి వచ్చి యంత కొలుచయ్యెడు బ్రాహ్మణుఁడు,

1. మల్లాకీర్ణంబగు. 2. క్రిఁగబాఱె,

*కలిగి నలడ నాలుచేతుల వెనల్పు, చాపమాత్ర సమున్నతి నేపుమిగుల
విక్రమాదిత్య లక్ష్మివిలేశకాంతి, నంతఁ గనుపట్టె దివ్యసింహాసనంబు. ౧౫౪

క. తద్రూపముఁ గని నృపుఁడు దరిద్రుఁడు ధనరాశి గన్నరీతిం బ్రమదో
న్నిద్రితుఁడై తిలకింపఁగ, భద్రాసన మద్రిభంగి బరువై తోఁచెన్. ౧౫౫

వ. తత్కారణం బెఱింగి మంత్రి యి ట్లనియె. ౧౫౬

క. అసుగరె యయాతిపృథుగయ, భరతసుహోత్రాంబరీషభార్గవ శిబిసా
గరరంతినంగరాఘవ, మరుద్దిలీపశశిబిందుమాంధాతలిలన్. ౧౫౭

గీ. వారిలోన నెట్టివారిసొమ్మో యిది, పెద్దగాలమయ్యెఁ బృథివి నణఁగి
దీని వెడలఁ దివియఁ బూనినయప్పుడు, భూతతృప్తి వలయు భూతలేంద్ర. ౧౫౮

క. అనవుడు విభుఁ డవిచేయుద, మని గొఱియలఁ జెరుపు వెట్టి యనువగుబలిభో
జనములనసురులు సురలును, దనియంగా భూతతృప్తి తగ నొనరించెన్. ౧౫౯

గీ. దీనఁ బొంగి భటులు దివ్యసింహాసనం, బెగయనీఁ దాన యెగసి వచ్చె
మంత్రిఁ జూచి రాజు మంత్రీంద్ర నీబుద్ధి, లావుకలిమి నిట్టిలాభ మయ్యె. ౧౬౦

ఉ. మంత్రము లేనిసంధ్యయును, స్నానము లేనితపంబు వేదవి
త్తంత్రము లేని యాగముఁ బదజ్ఞత[1] లేని కవిత్వము న్సదా
తంత్రులు లేని వీణయును దానకరాగము లేని గీతమున్
మంత్రులు లేనిరాజ్యము సమానము లిన్నియు వ్యర్థకార్యముల్. ౧౬౧

వ. అని కొనియాడిన నిది మంత్రిప్రశంసావసరం బని యమ్మంత్రివరుండు స్వార్థం
బును యథార్థంబునుగా ని ట్లనియె. ౧౬౨

సీ. జూదరిసత్యంబుఁ జోరునిధర్మంబు సరసునికోపంబు సవతిపొత్తుఁ
బాపంపు మతమును బ్రాహ్మణుకలహంబుఁ దులువసంగడమునుఖలునితపముఁ[2]
గులటలభక్తియుఁ గోమటినిజమును బణ్యాంగనలప్రేమ పంద బిరుసుఁ
బగతుర సైరణ యెగచు వైరాగ్యంబుఁ బేదపెద్దఱికము వాదిధనము
నధమసంశ్రయంబు నైంద్రజాలికమును, బొమ్మసొమ్ము[3] మునుఁగకొమ్మపట్టు
మంత్రిలేని రాజ్యమహిమయు నావేళ, సుస్థిరములు పిదప నస్థిరములు. ౧౬౩

గీ. [4]మంత్రశక్తి నాత్మ మఱి పెట్టిగా నుగ్రదండవిష మడంచి దండి గలిగి
యర్థ మొదవ భూపుఁ డనుపాముఁ బట్టి యా, డించు మంత్రి గారడీని కరణి.

*కలిగి నలుచిప్పట- లన్ని చేతుల వెనల్పు. ... 1. బుధజ్ఞత. 2. తగవు. 3. గొడ్డుపొంతు. 4. మంత్రశక్తిఁదన్ను ... ...

క. కనియుం గానక యిచ్చలఁ, జనఁజూచినఁ బోవనీక జనపతిఁ గరిచా
దృనఁ బట్టి యంకుశముగా, ననువగు పనిఁ ద్రిప్పు మంత్రి యాధోరణుఁడై.

గీ. కావఁ బ్రోవఁ గర్త గావునఁ దనమాట, త్రోవ నలవిగాదు త్రోవ నెఱిఁగి
యాఁడు మంత్రిమాట లాదరించెడివాఁడై, మేదినీశుఁ డాఁడు వేదవిదులు. ౧౯౬

మ. నరనాథుండు సమస్త మైనజనుల "న్నాజ్ఞాం ప్రజాపాలనం
పరమో ధర్మ" యనంగ నీపలుకుల న్భావజ్ఞుఁడై యేలఁగా
నరులం దెవ్వరు నాజ్ఞమీఱఁ జన ద న్యాయప్రవృత్తిక్రియా
పరుఁడై ధర్మముఁ దప్పఁ జేయుపనిఁ ద్రిప్పం జెల్లుఁ దన్మంత్రికిన్. ౧౯౭

క. జననాథుఁ డపరాధిం, దునుమఁగ సెలవిచ్చి హితుల దొరల మనవుల*
న్వినకుండినఁ దన్మంత్రికిఁ, దనునేర్పున నతనికీడుఁ దప్పింపఁ దగున్. ౧౯౮

క. ఈచందంబున మంత్రి మ,హాచతురుం డొకఁడు విభునియానతి మొదలం
ద్రోచియుఁ ద్రోవక విప్రునిఁ, గాచె ననఁగఁ దొల్లి యొక్కకథ గల దధిపా. ౧౯౯

క. అనవుఁడు నాకథ నాకు, న్వినవలయును మంత్రివరుఁడు విప్రుని నేలా
గునఁ గాచెఁ బతిహితంబగు, పనిఁ జేసెం జెప్పు మనినఁ బతి కిట్లనియెన్. ౨౦౦

క. †శాలిమయాన్నసదంబర, శాలిప్రియ సత్యసంగశాలీనవధూ
శాలావిశాలశీలవి,శాలాపుర మేలు నందజనపతి కడఁకన్. ౨౦౧

క. అతనికి నతిహితుఁడు బహు, శ్రుతుఁ డనఁగాఁ గలఁడు మంత్రి సురమంత్రిసముం
డతఁడు ఘననీతిఁ బరఁగెను, బతికార్యధురంధరుండు ప్రజలకు హితుఁడై.

క. ఆ నందభూపతికి సతి, యానందము నూప మయ్యె ననఁ గలిగెఁ ద్రిలో
కీనయనచకోరములకు, భానుమతీదేవి యమృతభానుద్యుతి యై. ౨౦౩

సీ. దీపితకనకసందేహంబు దేహంబు పచ్చకర్పూరంబుపలుకు పలుకు
పల్లవసంపదాస్పదములు పదములు శోభితావర్తసనాభి నాభి
కుంఠితకలకంఠకంఠంబు కంఠంబు ముకురబింబాభిముఖము ముఖము
సరసిజవైభవాకరములు కరములు విజితనీలోరగవేణి వేణి
నడుము లేమికి నెప్పుడు నట్టనడుము, లోచనములు కర్ణాంతరాలోచనములు
ఇంతిపాలిండ్లు కంతుపాలిండ్లు సూడ, నట్టిరూపంబు నూపింప నరుదుగాదె.

గీ. అట్టిసతిని ఱెప్పవెట్టక చూచుచు, నిద్ర యాఁకలియును నీరు వట్టు
నడఁచి యధరసీమ‡ నమృతంబు గ్రోలుచు, దేవుఁ డనఁగ మనుజదేవుఁ డొప్పె.

---

* తగవులన్. † శాలిమయాన్న సదమల, శాలిప్రియ సత్యసంగ- ‡ యధరరేఖ.

క. వనితలకు నురము నోరును, దను వర్ధము నిచ్చి రచ్యుత బ్రహ్మశివుల్
ఘనుఁ డాముప్పూర వీఁచుచు, జనపతి దనసతికి నిచ్చె సర్వాంగములున్.

సీ. అవనీశుఁ డీక్రియ నంతఃపురంబున విహరించుచును మంత్రి విన్నపమున
బలిమిమై నొకనాఁడు కొలువున కేతెంచి యాసతిఁ దొడమీఁద నభిముఖముగ
నిడుకొని తన్ముఖం బీక్షించుచుండఁగా దొరలును భటులును బరులు హితులు
లజ్జాభయములఁ దల ల్వంచికొనియుండఁ గొంతతడవున కయ్యింతి చెయ్యి
పూని పట్టుకొనుచు లోనికిఁ బోయిన, మంత్రి కలఁగి యిట్టిమమత నేఁడు
మానిపింపకున్న హాని యనుచు మోము, మోట మాని తోడ నొయ్య నేగి.

గీ. దేవ యిచట నెట్టితెఱంగైన నొప్పు నీ, యతివ నటకుఁ దెచ్చు టనుచితంబు
అనుడు నృపుఁడు నవ్వి యచ్చటి కే వచ్చి, యున్న నేమి రాక యున్న నేమి.

క. విశ్రుతనీతివివేక బహుశ్రుత నీయట్టి సచివుఁ* డుండఁగఁ బ్రమదో
న్నిద్రముగ విశ్రమించెద, నాశ్రితసంరక్ష ణినయంబున జరుగున్. ౨౦౯

క. ఏణేక్షణ యీసతి నా, ప్రాణేశ్వరి నిమిష మైనఁ బాసిన విగత
ప్రాణమయి మేను నిల్వదు, ప్రాణము వెడఁబాయునట్టి రాజ్యం బేలా. ౨౧౦

చ. అనిన బహుశ్రుతుండు హృదయంబున నవ్వుచు నింత ప్రేమ గ
ల్గినఁ బటమధ్యమంబున లిఖించిన యీసతిరూపు నీమహా
సనము సమీప భాగమునఁ జక్కట నిల్పిన నందు నీదు దృ
ష్టి నిలుపుకొంచుఁ గొల్వున వసింపుము నావుడు నియ్యకొలునన్. ౨౧౧

క. జనవరుఁ డొకచిత్రకుచే, వనితారత్నంబురూపు వ్రాయించి పటం
బనువందఁ జూపఁ బంపెను, తనకులగురుఁ డైనశారదానందునకున్. ౨౧౨

గీ. అతఁడు చూచి మెచ్చి యచ్చిత్రకారుని, జేరఁ బిలిచి తొల్లి చెప్పినట్లు
సతులలోన నాల్గుజాతులు గల విందు, జాతికొలఁది వ్రాత సహజమయ్యె. †

చ. తొడలును జన్ను లోష్ఠములు దొడ్డలు కన్నులుఁ గాళ్లుఁ జేతులున్
వెడఁదలు మోముఁ గంఠమును వెండ్రుకలుం గుఱుచ ల్లలాటముం
బొడవునొడ త్వడల్పుకడుపుం గుదుపున్నడపున్ ఘనం బగుం
జిడిముడిపాటులుం దొగరుఁజీరలు హస్తిని కొప్పు నెప్పుడున్. ౨౧౪

* మ. లు, † తం. గీ. ఊ. ౩వ పాదమున "నాల్గుజాతుల స్త్రీలకు (ఇష్టములు" అని
యున్నది. శ్లోకము.

చ. నడుము కృశంబు పిన్న జఘనంబు కుచంబులు గట్టి వెండ్రుక
ల్నిడుపులు గన్నులా మెఱుఁగు *నిగ్గులు కాంతకు వింతభోజనం
బడరుఁ బ్రియంబుఁ గోపము నయంబు సమంబులు దానఁ గొండె మే
ర్పడ విను రక్తపుష్పపటరాగిణి శంఖినిఁగా నెఱుంగుమీ. ౨౧౫

ఉ. అన్నువ యైనకేనుఁ గుటిలాలకపంక్తియుఁ జెన్నుమీఱఁగా
వన్నెలు గట్టుఁ బచ్చమరువంబులునుం దఃఱుమంగనేర్చు మా
ఱున్నెడఁ గన్నులార్చు సురతోద్ధతి నేర్పరి యల్పభుక్తితోఁ
దిన్ననిమాటలాడుఁ గడుఁ ద్రిమ్మరి చిత్రిని చిత్రవిక్రియన్. ౨౧౬

ఉ. తెల్లనిచీరలు న్విరులుఁ దియ్యఁదనంబును మెచ్చు వెండ్రుక
ల్నల్లన మోపి యొప్పిన కస్తురి సకద్యుతి మేను గన్నులు
త్ఫుల్లసరోజరోచులు మృదుధ్వని కంఠము పాణిపాదము
ల్పల్లవకాంతు లాననము పద్మము పద్మిని జాతి కెమ్మహిన్. ౨౧౭

క. కలియుగమునఁ బద్మిని సత్కులమున లే దిది తదీయగుణములు గలకో
మలి గాన నెడమలోఁదొడఁ, దిల ప్రమాణంబు మచ్చ దిరమైయుండున్.

గీ. అనుఁడు వెఱఁగుపడుచు నచ్చితకుఁడు భీతి, తోడ నేగి పువ్వుఁదోఁటలోనఁ
జెలఁగునృపున కిట్లు చెప్పిన నతఁడు గో, ప్యస్థలంబు గనుట కార్తిఁ గలఁగి.

ఉ. సందిసరమ్యమా గృహావసమ్మున మస్థకేళివేళ నా
నందుఁడు భామవామజఘనంబున సన్నపు మచ్చఁ గాంచి యా
నందము డింది కంటు మది నాటుకొనం దలయూఁచి శారదా
నందుని సద్గుణం బవగుణంబుగఁ గైకొని వచ్చి మంత్రితోన్. ౨౨౦

గీ. ధర్మమూర్తి యనుచు నిర్మలాత్మకుఁ డని, నమ్మినార మిట్టి నాటకములఁ
జాల ద్రోహి యైన శారదానందునిఁ, జంపు మనిన మంత్రి సంచలించి. ౨౨౧

క. దేవా యిది మదిఁ దప్పుగ, భావింపకు భువి మహానుభావులు మదిలో
దైవికమానుషములయం, దేవియుఁ బొలివోవకుండ నెఱుఁగుట వినవే. ౨౨౨

క. జాడచెడి రాచలోగిలి, పాడుగఁ గన్నంబువెట్టి బలుముచ్చులతోఁ
గూడిన నోరుఁ జంపిన అం,కాడిన మఱి విప్రుఁ జంప నర్హం బగునే. ౨౨౩

వ. ఇంతియ కాదు. ౨౨౪

*నిగ్గులుగాఁ జెను నర్థభోజనం । బడరుఁ బ్రియంబు గోపము భయం బెవరం బగు దాన గుండె

క. భూపాల గురునిఁ జంపెను, పాపము వల దనుచు మ్రొక్కి పలికినఁ "గామాం
ధో౽పి నపశ్యతి" యనియెదు, నాపలుకు నిజంబు చేసి యతఁ డుగ్రుం డై. ౧౨౬

గీ. చెడుగుబుద్ధు లింకఁ జెప్పక నామాట, ద్రోహవైరి వేని ద్రోహిఁ జంపు
మనుడు మాఱుమాట లాడక శారదా,నందుఁ దెచ్చి బంధనం బొనర్చి.

మ. ఇటు విప్రోత్తముఁ గట్టి కొంచుఁ జని మాతంగుండు చింతించి య
క్కట చంపించిన బ్రహ్మహత్య నను నుగ్గుజేయు నారాజు ని
చ్చటఁ బాపంబున బ్రుంగుఁ గావునఁ దదాజ్ఞాలంఘనం బైన నొ
క్కటఁ గావించి జగత్త్రయంబు హితముం గావింతు నంచు న్వెసన్. ౧౨౭

ఉ. ఆతనికట్లు లూడిచి గృహంబున కంపి యమాత్యుఁ జేగి నే
నాతెఱఁ గట్ల చేసితిఁ బ్రియుం బగునే యని చెప్పి వచ్చి త
ద్భీతియు నీతియుం గలుగ భీముని బాలుని నేలమాలెలోఁ
బ్రీతి వహించి దాఁచి తనపెంపునఁ బ్రోవఁగఁ గొన్ని యేండ్లకున్. ౧౨౮

క. పాలసుఁడు కితవకేళీ,లాలసుఁ డస్థిరుఁడు సురభిలాషుఁడు మృగయా
లోలుఁడయి నదధరణీ,పాలతనూభవుఁడు విజయపాలుఁడు గడలెన్. ౧౨౯

వ. తదనంతరంబ. ౧౩౦

సీ. పిల్లులు పోరాడె బల్లి యూఁక త్రుళ్లె దమ్మి పొడసూపెఁ దుమ్మి రెసురఁ
దొఱఁగుపోయిన లేఁగ కొఱలుచునొకకుట్టి పఱతెంచెఁ గ్రంపపైనఱచెఁ గాకి
యులుమఁ డొక్కఁడు నూనె తలతోఁ నెదెంచె మైలచీరలచాకి మ్రోలనిలిచెఁ
[1]గాకియును గొరవంకయును జక్కలపోతు నేటిరింతయు దాఁటె నెడమదిశకు
[2]పైట వెరవుదప్పఁ బొలగుమ్మయుఁ బొఱె, నొంటిపాటఁ బైఁడికంటి పీచె
నెలుఁగుచేసెఁ బెద్దపులుఁగు పా మటు దోఁచె, దబ్బి బొబ్బలిడియె నుబ్బులడర.

గీ. వానిఁ గనుఁగొని పరివారమ్ము గలఁగుచు, శకునబలము లేదు చనకు మనిన
విజయపాలుఁ డివియు నిజములో కల్లలో, తెలిసికొంద మనుచుఁ దిగఁడయ్యె.

క. దుర్మతికి ధర్మబుద్ధియు, నిర్మలునకు దుర్గతియు గణికలకు దృఢ మా
కూర్మియుఁ గలిమికి నిలుపును, గర్మములకుఁ దప్పటయును గలుగవు జగతిన్.

శా. ఈరీతిం జను లెల్ల నుల్లముల నూహింపంగ శంపారుచి
స్ఫార[3]జ్యాయుతచాపరోపధరుఁ డై సన్నద్ధసైన్యంబుతో

1. గాకియునొకగొరవంకయును- అని చిన్నయసూరిగారు. గాకియు నొక పెరకయు నెయికల పోతు- 2. పైటవెరవుదప్పఁబొఱె చెదరుపోతు. 3 జ్యాలలితోరుచాపధరుఁడై.

భేరీభైరవభాంకృతు లిద్దశల నిర్భేదింపఁగా నేగె ని
[1]ష్కారుణ్యుండు సమస్తమర్గణగణాగణ్యుం డరణ్యానికిన్. ౧౩౭

గీ. అచటఁ జెమటకోక యమరించి కుడిచేతఁ, గడిఁది డేగఁ బట్టి యెడమచేత
నెఱక లొయ్యఁ జక్కఁ జెరివి మోమాఘ్రాణించి, కాఁజుకత్తెరలను గదియ వైచె.

వ. ఇట్లొండొంటఁ బులుఁగుల నీక్షించి[2] యెక్కువెట్ట సాళువంబు నెగయించిన.

క. తద్వృక్షపాతరవము వి,యద్వ్రణమున జలదనినద మన విహగము ల
త్యుత్పాతవృష్టిసమయప,తత్పాషాణములు వోలె ధరపైఁ గూలెన్. ౧౩౮

సీ. కేఁజంబులఁ గోరి కేసుట దీరించి పూరేండ్లఁ బుడకల బూడ్దెఁ గలిపి
పాలగువ్వల నేలపాలుగా నొనరించి వెలిచెలమెలఁకువ వెలితిచేసి
బెగ్గురుకమ్ముల బెగ్గిల మ్రగ్గించి కొంగలపొగరెల్లఁ గ్రుంగఁ[3]ద్రొక్కి
కక్కెరనెత్తురు గ్రక్కించి కొక్కెరపిండు గూడియు లెగ్గ బెదుపజేచి
కానుకోళ్ల నెడఁ గారించి గోరవంక, బెఁక మింక వానిపోక మాఁచి
చెమ్మఁబోతుగముల జమలి కోఁజులఁ జూచి, సాళువంబు విజయపాలఁజేరె.

ఉ. అట్టిఖగంబు వేఁటకు నరాధిపనందనుఁ డిచ్చ మెచ్చుచుం
బిట్టల నెల్ల లోఁబఱిచి భృత్యుల కిచ్చుచుఁ జొక్కునేపుకల్
పుట్టఁగ నొక్కనో మసఁగు పొంతనుఁ బోయి జలంబు ద్రావి యా
[4]పట్టున మీలఁ గాంచి యొకబాపనలం బిలిపించి యేపుగన్. ౧౩౯

సీ. కొట్టమీలను దాసిగ్రోలుప్రలెంకల కిచ్చె వాలుగలను సంగడీలకిచ్చెఁ
[5]బాపరలను విప్రపడవాళ్లనను నిచ్చె మాయప్రులఁ జపపువారి కిచ్చె
బేడసంబుల నిచ్చె పేడుక కాండ్రకు గెండెల బలుమండగీల కిచ్చె
వెలిమొట్టలను దాసుప్రల దళాయల కిచ్చెఁ గొడిసెలఁ బరిహాసకులకు నిచ్చెఁ
బక్కెమొట్ట గొయ్య పాగ యింగిలికము, చీరచింపు జెల్ల నారజెల్ల
కుంటముక్కుమొదలుకొని కల వన్నియుఁ, బాటువారికెల్ల నొంటియిచ్చె. ౧౪౦

వ. ఇచ్చి యచ్చోటు వాసి బాణాసనబాణపాణి యై వాగురికవాగురాకరాళం బగు
వనాంతరాళంబు సొచ్చి. ౧౪౧

క. బాలుఁడు మెలఁగెను మృగకుల,కాలాకృతిఁ బవనజవన ఘనశునకాళీ
కోలాహలకాలాహిత,కోలాహలకాహళానుకూల క్రీడన్. ౧౪౨

1. ష్కా-గుణ్యుండతఁడు ప్రతాపజాతాగణ్యు. 2. ఇట్లువొడ్డపులుఁగులనీక్షించి 3. గ్రుంగ.
4. పట్టునమీలఁగాంచి యొకజాలిక్రియందివి పెంచి. 5. పాపెరలను బస్తుపడుచులకునునిచ్చె. పాపమీ
నుల-చిన్న యనూరిగారు.

క. తోలి తోలిఁ జింకల మనుఁబోతులఁ గణుజుల లేళ్ల[1] నిర్ల దుప్పుల ముట్టి యే
కలముల నెలుఁగులఁ బులులను, బలువిడిగా[2] మని మెఁజలముబలము న్నెఱయన్.

క. అద్యోడఁ గోఱలు దీటుచు, దయ్యము క్రియ నొక్కపంది తాఁకుచుఁ దనువుల్
వ్రయ్యలుగఁ బొడిచెఁ దోలఁగఁ, జయ్యన నలుదెసలఁ బఱచి సైన్యములెల్లన్.

వ. అప్పుడు కుమారుండు కృతవాహనారోహణుండై యావరాహంబు నుం దోలి వెనువెంట నొంటిం జని చని కాఱడవి నీరంబులఁ జాడ వప్పి దప్పిఁగొని యొక్కమనుఁగుచేరి యచ్చోటఁ దురంగంబు డిగ్గి చెట్టునం గట్టి సరసిలో జలంబులు గ్రోలి యభయుండై యచట విశ్రాంతికై నిలుచునంత. ౨౮౫

శా. శీఘ్రాపాతనితాంత[3]తాంతతురగస్వేదంబుఁ దీర్పంగ హృ
ష్టాఘ్రాణంబున మోరయెత్తి తనమీఁస ల్నిక్కఁ దత్సౌరభం
బాఘ్రాణించి చరించి పొంచి కృతముఖ్యాయామభీమాకృతిన్
వ్యాఘ్రం బొక్కటి వచ్చి యచ్చట నృపవ్యాఘ్రాత్మజుం జూచుడున్. ౨౮౬

గీ. హయము దానిరాక కదరి కట్టినవాఁగెఁ[4], ద్రెంచుకొనుచుఁ బాఱె దిక్కులకును
బారిగొనం దలంచుపులిఁ జూచి బెగ్గిలి, విజయపాలుఁ డొక్క వృక్ష మెక్కె.

ఉ. అమ్మెయి నెక్కఁ గోపమున నాపులియుం బఱతెంచి తత్ప్రదే
శమ్మున నిల్చిన న్బిగడి శాఖలమీఁదికి డాఁగ నేగియుం
గొమ్మను నొక్కబొల్లి యెలుఁగుం గని తల్లడమంది దుర్నిమి
త్తమ్ముగ నాఫలంబు లిటఁ దప్పక వచ్చెనె దైవమా యనున్. ౨౮౮

క. క్రిందఁ బులి మీఁద నెలుఁగును, నంద ప్రియనందనుండు నడుమం గలుగ
న్ముందట నొకనుయ్యియు వెను,కందగ నొక గొయ్యిభంగిఁ గానఁగ నయ్యెన్.

వ. అప్పుడు. ౨౯౦

గీ. రెండునిలువు లెగయఁ బుండరీకం బిది, నీకు నచట నుండ నేర్పుగాదు
నమ్మి[5] వేగమిటకు రమ్ము బాలక యని, యెలుఁగు పిలిచెఁ గాఱుటెలుఁగు సెలఁగ.

ఉ. అక్కుమారుండు దాఁప ? హృదయంబు యథావిధి నిల్పి రెంటిలో
నిక్కడఁ గొంత యాస గల దిప్పటి కేగెద నంచు మీఁదికిన్
స్రుక్కుచుఁ బోయెఁ గ్రిందఁ బులి చూచి చలంబున మీఱ లిద్దఱుం
జిక్కితి రంచు నాఁగి నిలిచెం దనకన్నుల నిప్పు లొల్కఁగన్. ౨౯౨

---

1. గండలేళ్ల, 2. చలమరిగాఁ దునిముబలము చలము నెమ్మియున్. 3. నితాంతవేగ
4. యప్పుడవాఁగె- (యెంతయువాఁగె) చిన్నయసూరి ర నెమ్మి.

గీ. పుండరీక మిట్టు లొండొండఁ జూపుల, మండఁ గోపవహ్ని మెండుకొనఁగ
నుండు టెఱిఁగి మాఱుమందుట మాని నా, నెండతేఁడు గ్రుంకుఁగొండ నడఁగె.
క. పులి యాఁగినఁ జిక్కినతమ, మొలుఁగును వెదకంగ వచ్చి యెల్లెడఁ గలయం
బొలయు నెలుఁగులో యన గుం, తల మిట్టలఁ జీఁకువాలు దళమై పర్వెన్.
క. గగనమణి సాళువము క్రియ, నెగసినఁ దలసూపకుండి యింతట నతఁ డ
స్తగిరిచరన్ వ్రాలిన పెల్లగుఖగముల కరణిఁ జుక్క లయ్యెడ నిక్కెన్.[1]
శా. ఆవేళన్ భువిఁ బిట్టవెట్టిన మహావ్యాఘ్రంబు వీక్షించుచున్
దైవంబు న్మది దూఱుచుం దలఁకుచుం దద్రాత్రి యర్ధంబుఁ జిం
తావేశంబునఁ బుచ్చి కూర్కఁ దలపోయంగా నెలుం గంత యుం
దా వీక్షించి నిజాంకసీమఁ జెలువా తల్పంబుగాఁ జూపుచున్. ౨౭౬
క. నిద్ర చనుదెంచె నేనియు, నిద్రింపుము వెఱవ నేల నీకిట ననినన్
నిద్రసుఖ మెఱుఁగ దనఁగా, నిద్రించెఁ దదంకశయ్య నృపసుతుఁ డంతన్.
సీ. శార్దూల మటు చూచి నిర్దయత్వముతోడ భల్లూక! పగవట్టి బ్రదుకఁగలవె
వాఁడు నీకేటెన్నవాఁ డయ్యెఁ బరజాతి నృపతిపుత్రుండు నిష్కృపుఁడు వీఁడు
మనకులం బాడిగా వనగోచరంబుల వేఁటచాటున నొక్కనూటిఁ జంపె
నిల నొక్కగూఁటిపిల్లల మిద్దఱము దుష్టబాలునకై పోరనేల మనము
నీనిఁ గ్రింద వైవు విడిచిపెట్టెద నిన్ను, సగము నీకు నిత్తు నగవు గాదు
నరుని నమ్మవలదు నమ్మి మున్నొకపాము, చిచ్చులోనఁ గాలి చచ్చెఁ గాదె.
క. ఆకథ విను వింధ్యాటవి, నేకలుఁ డనుబోయ తోఁటయోరమున మహా
శాకోటముఁ[2] దెగనఱకఁగ, నాకోటరసీమ నొక్కయహిపతి వెడలెన్.
గీ. వెడలి యేను నిలిచి విహరించుతా విది, వలదు దీన నేమి గలదు నీకు
నన్నుఁ గలసి బ్రతుకు[3] మెన్నఁడుఁ జేటులే, దనిన వెరఁగుపడుచు నట్ల తలఁగె.
క. తలఁగిన వానికి నది తన, తలరత్నం బిచ్చి పుచ్చి తా నేగిన ని
మ్మల వాఁడు నేగి పురిలో, పల నొకవర్తకున కమ్మి పదిగద్దెలకున్. ౨౮౧
చ. అట మఱునాఁడు వచ్చిన మహాభుజగేంద్రుఁడు గారవించి ని
న్నఁటిమణి యెంత కమ్మితి వనా యన మూల్యమెఱుంగఁ దెల్ప న[4]

1. స్తగిరిన్ వ్రాలిన పెల్లగు, ఖగముల క్రియఁ జుక్కలంతఁ గానఁగనయ్యెన్. 2. తోఁటయొర పెఱిఁగి మహాశోకాము. 3. ఇదిగొనొమ్మని మణియు నిస్నఁడుఁ 4. వనాయని మూల్యము నెట్టె ఱిఁగి యక్కటా.

క్కట పదివేల కమ్మక వికల్పము చేసితి వింతనుండి మి
క్కుటముగ నమ్ముకొమ్మనుచుఁ గ్రొత్తఫణామణి యిచ్చె వానికిన్. ౨౬౨

క. తనయిల్లుఁ గాచినాఁడని, మనమునఁ బ్రియమంది యిచ్చు మణు లనుదినమున్
గొనిపోయి యమ్ముకొనుచును, ధనికుండై వాఁడు చెల్మి దప్పినబుద్ధిన్. ౨౬౩

గీ. దీని కెచటఁ గలుగు దివ్యరత్నంబులు, దీని మొకలితావుఁ దెలియవలయు
ననుచుఁ గోరిపోయి యాపాముచనుజాడ, పట్టి యేగి మ్రొక్కపుట్టఁ గనియె. ౨౬౪

క. కని తిరిగి పోయి మఱునాఁ, డనలంబును గసవుమోపు హస్తంబులఁ గై
కొని వచ్చి తొట్టిలోపలఁ, జొనిపె భుజంగంబు మిడుకుచు న్నడియుంగన్. ౨౬౫

క. జాల్మం డిటు గాలిచి యా, వల్మీకముఁ ద్రవ్వఁ జనిన వడి విషములచే
గుల్మాములు దఱికొనఁగా, నుల్కముల భంగి మఱియు[1] నురగము లెగసెన్.

గీ. ఉరగకులము బోయఁ బొదిగొని శమియించె, నట్లు గాన వీని కడల నేల
పాము క్రూరమంద్రు ప్రాణులలో నెల్లఁ, బాముకంటె నరుఁడు పాతకుండు. ౨౬౭

క. నామాట నమ్మి డిగ్గన, నీమనుజునిఁ ద్రోవ మిఁక నేగెద ననిన్
మోమోటలేక నవ్వుచు, నేమీ సభ్యుఁడవె యనుచు నెలుఁ గిట్లనియెన్. ౨౬౮

క. ఇలఁ గలపసువుల నెల్లను, బొలియించుచుఁ బాపములకుఁ బొడవయ్యెడు బె
బ్బులితోడి పొత్తు గలదే, పులి నమ్మియకాదె తొల్లి పులుఁ గొక టిలిగెన్.

మ. వినుమా చెప్పెదఁ దొల్లి యొక్కపులి కావేటటం బ్రాణులం
దనయిచ్చ న్వధియించుచుం దినుచు నుత్సాహంబుతో నుండి కా
లెనుబోతుం దినునాఁడు మాంసకబళాన్వితంబుగా నొక్క బొ[2]
క్క నిజాస్యంబున నొక్కగాడమొడ పీఁకం జొచ్చిన న్నొచ్చుచున్. ౨౭౦

క. వదనము విచుకుమకొనుచని, తుది నాలుక మెత్తుచేత దూపొందుచు క్రి ంగుం
గదలించుఁ దాలువొరయఁగ, నదలించుం దగ్గు మ్రొగ్గ మేదినిఁ బొరలున్. ౨౭౧

మ. ఇటు దుర్వేదనఁ జిక్కి మాన్పుకొనఁగా నెందేనియుం బ్రాణసం
కటమై ప్రాణము మారి వచ్చె నని డాఁగంబాఱఁగా నొప్పి యొ
చ్చటనుం బాపెడు దిక్కులేక చనుచున్ శైలస్థలిం జేరి ముం
దట సూచీముఖపక్షిఁ గాంచి తనఖేదం బాతయుం జెప్పెన్. ౨౭౨

క. సూచీముఖంబు డగ్గఱి, నీచెంగుందనము మాని నిలువవు నీనో
రోచెల్ల చొరఁగవలె హింసాచారివి కాలుఁ గైన నలుగఁడె నీకున్. ౨౭౩

1, కొన్నియెడగ 2. బొక్క = ఎముక.

చ. అనవుడు నోరుసాచ్చి వ్యథ[1] యార్పఁగదే మును చచ్చినట్లు ప
ల్లును మెదలింపకుండెదన లోలత నంచు మొగంబు వంచి వ్రా
లిన నది నోరు సాచ్చి కదలించి క్రమంబున దాఁడబొక్క[2] ము
క్కునఁ గొనివచ్చె నాపులికిఁ గుత్తుక నాటినకొయ్య నొయ్యనన్. ౨౬౪

గీ. అట్లు పుచ్చిన ముద మంది సూచీముఖుఁ, బొగడి యేగి క్రూరమృగముమఱియుఁ
బసులఁ జంపితినఁగఁ బలలంబుతోఁ గూడ, నాఁటిజాడ నెముక నాటినంత.[3]

ఉ. క్రమ్మఱ వచ్చి పుమ్ము మని కైకొని వేఁడినఁ బుచ్చివైచి స
ఖ్యమ్మొనరించి నిచ్చలు సుఖస్థితి నుండఁగ నొక్కనాఁడు మాం
సమ్మొకయింత గానకయుఁ జయ్యన నాపులి వచ్చి వక్త్రము
న్నమ్మిక దోఁపఁగాఁ దెఱచిన న్విహగంబును జొచ్చె నాక్రియన్. ౨౬౫

క. చొచ్చినయంతన కాటునఁ, జచ్చె న్విహగంబు పులులసంగడ మిదిగో
నిచ్చకములాడె దీశని, నిచ్చుట్టకైయంత యేమి యే నజ్ఞుఁడనే. ౨౬౬

క. జాతివిభేదం బేటికిఁ, బాతకునకునైన నెడరుఁ బాపి[4] మహావి
ఖ్యాతిఁ గొననొప్పుఁ దిర్యగ్జాతికపోతంబు చెంచుఁ గాచుట వినవే. ౨౬౭

క. గోదానము ధనదానము, భూదానము నన్నదానమును బథికహితాం
భోదానము నుత్తమవి,ద్యాదానము గూడ నభయదానము సరియే. ౨౬౮

గీ. వెన్నుసాచ్చువానిఁ దన్ను నమ్మినవానిఁ, జంపిరేని శిశువు జంపుటంద్రు
పాతమెఱుఁగు జాంబవంతునివారము, బాస తప్పమిట్టియాస విడువు. ౨౭౦

చ. అనుచు నిరుత్తరంబుగ దయామతిఁ బల్కెను నంత రాజనం
దనుఁడును లేచినన్ క్షణము దానికిఁ గూర్కెద నిద్రపోకుమీ
యని తొడమీఁద నూఁదికొని యామెలుఁగించుక కన్నుమూయఁగాఁ
గని పులి వల్కె వాని మెయిఁ గంపము పుట్టఁగ బీతు వెట్టుచున్. ౨౭౧

గీ. కోటులు గలవాని గోవులు గలవానిఁ, గొమ్ములు గలవాని నమ్మవలదు
బమ్మరించెనేని బ్రతుకంగవచ్చునే, యెలుఁగుతోడి చెలిమియేల[5] నీకు. ౨౭౨

క. మొన్న నొకనిఁ దోలితి వాఁ, డిన్నగ మెక్కె వాని నిది కరుణాసం
పన్నునిక్రియ లోనిడుకొని, నిన్న వెఱచి పెట్టె నేఁడు నిజమది వోలెన్. ౨౭3

1. నమ్మిచొచ్చివెతయార్చ. 2. దొడబొమ్మి ముక్కునఁ గొనివచ్చె నాపులికిఁ గుత్తుకనాటిన కొయ్య.
3. పుచ్చినను ముదమందుచుఁ బులుఁగుఁజాలఁ, బొగడియును నేగి యాక్రూరమృగముమఱి
యుఁ, బసులఁజంపి తి:ం:జాపలముతోడఁ, నాఁటిదౌడనె యెముకయు నాటె మగుడ.
4. ఘాతుకునకునైన నెడమఁగల్గినఁ దనలో నాతుకనవచ్చు. 5. పొందుతేల.

క. కూరిమి గల దని నమ్మకు, క్రూరమృగంబులకుఁ గరుణ గూడునె యిని నీ
చేరువ నుండుట కేటికి, నీరీతుల బుజ్జగించె నిల్లిటి కొఱకై. ౨౮౪

గీ. దానిఁ జెప్పనేల యేనిదె యొకయేఁడు, పట్టు నాఁడు నెలలు పట్టుఁ గాక
మిమ్ముఁ జంపి తింత నమ్ము మీ మెసనాకు, దీనిఁ ద్రోచి బ్రదుకు తెరువు గనుము.

చ. అనవుడు వాఁడు నిక్కముగ నాత్మఁ దలంచి మెలంగుఁ గూలఁద్రో
చిన నది జాఱుచుం దెలిసి చేతికి లోనగు కొమ్మ వట్టి యొ
య్యనఁ బఱతెంచి బెగ్గిలు నృపాత్మజుఁ గన్గొని యల్పబుద్ధి వే
మన నను నమ్ముమంటి భయమందకుమీ యని పల్కునంతఁగన్. ౨౮౬

క. కలకలఁ బలికెను పక్షులు, కలకలముల సకలదిశలఁ గలయఁగఁ బొలయం
దళదళికులముగ దశశత,దళదళముల విరియఁ బ్రాగ్దిశ తెలతెలఁ బారించెన్. ౨౮౭

గీ. తమముతోడఁ గూడఁ దరలి శార్దూలంబు, శైలగుహల కేగెఁ జాల డస్సి
తరణికిరణపంక్తి సరసఁ జెట్టునుండి, మెలఁగుఁ గూర్చి బాలుఁ డిలకు దిగ్గె.

క. ఆమెలఁగ తనిఁ బిలిచి యు, న్మాదుని పరలోకపీడన[1] బరునింతం
బీయెడన పాయఁ జేసెద; రాయిటవినుమిక "ససేమిరా" యను మెపుడున్.

క. ఈనాలు గక్షరంబుల, నీనేరమి నొరుఁడు చెప్పనేని వికారం
బూనక తొల్లిటి క్రియ స,న్మానము గైకొనుము మంచిమాటలతోడన్. ౨౯౦

క. అని పిశాచిలిపినతలి న, ట్లనెయూతఁడును 'ససేమిరా' యనుచు వనం
బున భూతావిష్టుని చా,డ్పునఁ దిరుగఁగ వాని హయము పురిఁ జేరుటయున్.

సీ. అశ్వరత్నం బొంటి నరుదెంచె నిన్నఁటి శకునము ల్పాపనిఁ జంపె నొక్కొ
యని తలంకుచు నందజనపాలుఁ డాజాడఁ బఱతెంచి యడవిలోఁ బాలుఁ జూచి
యన్న యిదేమి రా వన్న "ససేమిరా" యనుచుఁ గలఁగి యెత్తి యడుగుటయును
నాలుగక్షరముల నోలిఁ బల్కెడువానిఁ దోడ్కొనిపోయి మందుల నొసర్చి
వీనిభూతశంక విడిపించువారికి, నర్ధరాజ్య మిత్తు ననుచుఁ జాటి
వేలుపులకుఁ బెట్టి వేఁడికొన్నను నాలు, గక్షరములు విడువఁ డయ్యెవాఁడు.

ఉ. నందనృపాలుఁ డిట్లను మనంబునఁ గుందుచు నెల్ల వేల్పులున్
మందులు మ్రొక్కులు న్మణులు మంత్రములున్ వృథయయ్యె శారదా
నందనుఁడ యెప్పుడున్నఁ బ్రియనందనుఁ దెల్పఁగ నోపు నట్టి వి
ద్ధుఁ డనమించినాఁడ వలదా హితు లెవ్వరు నెద్దిపట్టఁగన్. ౨౯౩

---

1. [illegible]

ఉ. నావుడు మంత్రి చిత్తమున నవ్వుచు నావిధ మయ్యె నాఁడు, నేఁ
డీవిధ మయ్యెఁ, జేసికొన నేటికి నిందఱపాల దృష్టమా
దైవము గల్గెనేని భువిఁ దత్సముఁ డొక్కఁడు గల్గనేరఁ డే
కావున బస్మరింపఁ బని గా దని యూఱడఁ బల్కె భూపతిన్. ౨౯౪

ఉ. ఆవిభు నూఱడించి నిలయంబున కేగి బిలంబువిప్రుతో
నీవిధ మెల్లఁ జెప్పిన మహీసురుఁడు న్సచివాగ్రణీ భవ
ద్భావముఁ జేరి నాఁటిగురుపుత్త్రిక యేడవయేఁటి పాప నీ
జీవము విస్తు దీర్పు నని[1] చెప్పుము నీ వని పంచె నాతనిన్. ౨౯౫

వ. అటకుం జని. ౨౯౬

ఉ. ఆతఁడు విన్నవించినఁ బ్రియాన్వితుఁడై సుతుఁ దోడుకొంచు ధా
త్రీతలనాథుఁ డింటి కరుదెంచుచు నాభరణీసురుండు క
న్యాతిలకంబు నాజవనికాంతరికాకృతి నిల్పి పద్యవి
ద్యోతితరీతి దోఁప వినుచుండెఁ గుమారు 'ససేమిరా' ధ్వనిన్. ౨౯౭

వ. ఇట్టి నాలుగక్షరంబుల నాలించి విని యాఁడఱు నూరకుండుం డని కుమారు నుద్దేశించి పద్య మి ట్లని చదివె. ౨౯౮

క. "స"జ్జనభావము గలుగు సు,హృజ్జనముల మోసపుచ్చు టిది నేరుపె నీ
యజ్ఞోడమీఁదఁగూర్చిన, యజ్ఞాతుఁ జంపఁజూచు టది పౌరుషమే. ౨౯౯

వ. [2]అని చదివిన బాలుఁడు దా విని ప్రథమాక్షరము విడిచి పెట్టి "సేమిరా" "సేమిరా" యనుచున్నంత నందఱు నా నందనరేంద్రుతో నానందంబు నొంది మేలు మే లనుచు నుండఁ దత్తలకలంబు మాన్పి జవనికలో గురుండు. ౩౦౦

క. "సే"తువుఁ గని జలనిధిసం,జాతధనుష్కోటిఁ బడిన సద్ద్విజహాతికిం
బాతకము వాయు మిత్త్రవి,ఘాతికిఁ బాతకమె కాని గతి గలుగ దనా. ౩౦౧

వ. అని రెండవపద్యంబుఁ జదువఁ గుమారుండు రెండవయక్షరంబు విడిచి "మిరా మిరా" యనుచుండ నిట నయ్యాచార్యుండును. ౩౦౨

క. "మి"త్త్రద్రోహికృతఘ్న ప,విత్త్రగురుద్రోహిచౌర్యవిద్యాపరులున్
మిత్త్రశశిస్థితి మేరగఁ, బుత్త్రులు గలిగియును నరకమునఁ బడుదు రనా. ౩౦౩

వ. అని తృతీయపద్యంబు పఠించినఁ దృతీయాక్షరంబు విడిచి "రా, రా" యను నందనుం జూచి యమందానందుం డగు నందు నుద్దేశించి శారదానందుండు.

---

1. జీవము వేదదీర్చునని 2. ఈవచనము మొదలు కందపద్యముపలె నడచుచున్నది.

క. "రాజ!" భవదీయుఁడైన త,నూజునకు న్శుభము నోజ నూల్కొను విద్వ
ద్రాజికి ధనదానము ని,ర్వ్యాజమునం జేయు మిహపరంబులు గలుగున్. ౩౦౫

వ. అని యిట్లు చతుర్థపద్యంబుఁ జదివినఁ జతుర్థం బగు రకారంబుతో నవ్వికా రంబునుం బాసి బాలుండు తండ్రికి మ్రొక్కి మిత్రద్రోహ లక్షితం బగు ఋక్ష వ్యాఘ్రవృత్తాంతం బంతయుం జెప్పిన నచ్చెరువు మెచ్చునుం బిచ్చలింప నవనీ పతి జననికవంకఁ జూచి. ౩౦౬

గీ. పిన్నదాన విచట నున్నదానవు తల్లి, యింటి వాకిలియును నెఱుఁగ వీవు
కానలోనఁ బులియు మానిసియు నెలుంగుఁ, దొడరు చేత లెట్లు తోఁచె నీకు.

వ. అనుచు నతం డింకఁ దాఁపం బని లే దని తలంచి. ౩౦౮

క. భూనాయక! భూసురకృప, నానాలుక నొప్పు వాణి నానాదృథవి
జ్ఞానమునఁ దెలియు నన్నియు[1], భానుమతీదేవిమచ్ఛభంగి స్థవిలోన్. ౩౦౯

మ. అనినన్ దిగ్గన లేచి చూచి తెరలో నాచార్యుఁగా నిశ్చయిం
చి నరేంద్రుం డతి హృష్టుఁ డౌచు సచివుం జేపట్టి నీయట్టి బం
ధునిధానం బికఁ గొంచు గల్గునె గురుద్రోహంబుఁ దప్పించి యెం
దును శాపంబును బొందకుండ నను ధన్యుం జేసి తీర్చేర్పవన్. ౩౧౦

క. ప్రణయము దప్పక యూబ్రా, హ్మణహత్య దొలంగ రాజ్య మలరఁగ సుతుదు
ర్గుణములు విడిపించితి నీ, గుణములచే నన్ను జట్టిగొంటివి చుమ్మీ. ౩౧౧

వ. అని గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని తనపట్టిచెట్ట వట్టుకొని పుణ్యసులభానుమతియగు భానుమతియుం దానును గురు డగ్గఱి. ౩౧౨

క. ఎల్లవిధంబులఁ జూచినఁ, దల్లియుఁ దండ్రియును నీవె దయసేయుము మా
కల్లలు లోఁగొని మము నీ,నల్లిలుగఁ జూడు మనుచు నరపతి మ్రొక్కెన్. ౩౧౩

శా. ఈచందంబున మ్రొక్కి యందలముఁ దా నెక్కించి భూమీవరుం
డాచార్యుం గొని వచ్చి గద్దియుపయిన్ హర్షంబుతో నుంచి శి
ష్టాచారంబునఁ బూజచేసి తనరాజ్యశ్రీ సమర్పించి త
ద్వాచాదత్తముగాఁగఁ గైకొని ప్రసాదం బంచు నేలె న్భువిన్. ౩౧౪

వ. అని మంత్రీంద్రుఁడు చెప్పిన న్విని కథాశ్లేద ప్రసన్నాత్ముఁ డై
జననాథుండును మంత్రి లేనిపని మోసం బంచుఁ జేపట్టి యొ

---

1 జ్ఞానముఖంబున దెలయున్.

యున సత్త్వాఢ్యులచేతఁ బుష్పకనిభం బౌ దివ్యసింహాసనం
బనువొందం గొనిపోయి నిల్పె నిజహర్మ్యంబైన ధారాపురిన్. ౩౧౫

ఉ. శంభుముఖాంబుజార్కు దృఢసారవరాహశరీరవశ్యవి
శ్వంభరు శాంభవీవరదు సంభృతరత్నుని సర్వలోకకు
క్షుంభరు సిద్ధసాధ్య సుర కిన్నర పన్నగ గీతకీర్తివి
శ్వంభరు జంభవైరిసహసంభవు దృష్టవపుర్విజృంభణున్. ౩౧౬

ఉ. శంకితకింకరవ్రజవశంకరుఁ బంకజనేత్రమిత్రు న
భ్రంకషకాంతిసంకులకపర్దవిభూషితభవ్యదివ్యకూ
లంకషు నిష్కళంకితవిలాసకలాపధురీణు శౌర్యస
ర్వంకషవైభవాంకితవశంకరు శంకరు లోకశంకరున్. ౩౧౭

మాలిని. పరమకరుణలీలా భక్తలోకానుకూలా
పరిచితసురరక్షా భగ్నదైతేయవక్షా
సరసిజహితనేత్రా సచ్చిదానందగాత్రా
హరిహరమయరూపా యాగయోగస్వరూపా. ౩౧౮

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికభేకఫణీంద్ర వీరఘోట్టవిభాళాది బిరుదప్రకట చారిత్ర కళింగదేశ నిర్ధూమధామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాట ద్రవిళాంధ్రమహారాష్ట్ర భూపాలరూప నూపురసుందర చరణారవింద సనదప్రోలి పురవరాధీశ్వర వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొలవివెన్నయామాత్యపౌత్ర హరితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజ విరచితంబైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యను కావ్యంబునందుఁ బార్వతీపరమేశ్వరానోన్యప్రశ్నోత్తరంబులును భర్తృహరి వైరాగ్యంబును విక్రమార్కుని రాజ్యసాయుజ్యంబులును, శాలివాహన విజయంబును భోజునికి సింహాసనప్రాప్తియు మంత్రిగుణప్రశంసయునందోపాఖ్యానంబును నన్నది కథావతారిక ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరామాకుచశైలవిహారుని మునిహృదయగహ్వరాశ్రయుని మహా
దారుణనఖదారితరిపు, వారణనరసింహు నిగమవనసంచారిన్. ౧

క. మనమునఁ దలఁచుచు విద్వజ్జనదైవజ్ఞాది సర్వజనసమ్మత మా
దినమున భోజుఁడు సింహాసన మెక్కంగఁదగె రాజ్యసంపద మెఱయన్. ౨

సీ. ధారాపురంబులోఁ దారాపథమువోలు రత్నమండపములో యత్న మమర
నిర్మైనపసిఁడికంబమ్ముల మేడలో దివ్యసింహాసనస్థితి యొనర్చి
యవరోచనాజ్యదూర్వామ్రపల్లవపుష్పసిద్ధార్థదధిఫలక్షీరములును
నాదిగాఁ బెక్కు పుణ్యద్రవ్యములు గూర్చి పుణ్యాహమున భూమిపాలుపుదీర్చి[1]
దేవతరువుమాడ్కిఁ దెల్లనిగొడుగుతోఁ, గూడఁ బసిఁడికామకుంచె లచట
నిలిపి పొంతఁ గైకువులు సేర్చి యర్చన, లిచ్చి నుత్సవంబు పిచ్చలింప. ౩

వ. తదనంతరంబ నానాపురాణేతిహాసశ్రవణంబులను బంచమహావాద్యప్రపంచంబులను సంగీతసాహిత్యసంగతనాట్య ప్రసంగంబులను బ్రతియామదీయమాన ధూపదీపాదినైవేద్యమహోపచారంబులను దత్పరివారదేవతలకు నుపబృంహణంబుగా సేమం బగు నేమంబున నారాముందును బోలె నాయామినిం గడపి మఱునాఁడు కృతమంగళస్నానుం డై ప్రత్యూషనిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి యప్పుడు మకరతోరణంబులునుం దెలిముత్తియంబుల తోరణంబులునుం గలువడంబులు, బలికూటంబులు మేలుకట్లునుం జీరగుండ్లును మృగనాభిలేపనంబును, ముక్తాఫలరంగవల్లికలును నెల్లివిరియ నుల్లంబుల నుల్లసిల్లుపౌరులును నానాదిగంతాగత విద్వజ్జన జ్యోతిషిక శాకునిక స్వరవేదులును వందిమాగధబృందంబులును బసిండి పళ్లెరంబుల మాణిక్యదీపంబులతో నివాళింపుచున్న పుణ్యాంగనలును హిత రాజలోకబంధువర్గంబునుం దలకొన జయ జీవ వర్ధస్వ సుఖీభవాది శుభసూచకశబ్దంబులును బహువిధవాద్యరవంబులును, నొక్కటై దిక్కులుపిక్కటిల్ల మిక్కుటంబుగా సుముహూర్తంబున సర్వతోముఖంబగు మహాసింహాసనంబు డగ్గఱి ప్రదక్షిణంబుగాఁ దిరిగి చూచి తత్తద్వారంబుల కడల నున్న బొమ్మలతలకడల నున్నపిన్నగద్దియలలో నొందేని నడుగిడి పెద్ద

---

1 పులితోలుపైభూతి చెలువుదీర్చి.

గద్దియ యెక్కుట భావ్యం బని వారశూలరహితంబుగా నొక్క దిక్కున నిలిచి సకలజనకలకలంబు నుడిపి మౌహూర్తికసావధానశబ్దంబు లోలయ నిష్టదేవతలం దలంచి ప్రశస్తఖడ్గహస్తుండై పూర్ణఘటికోచితనాదావసరంబు నెదురు చూచుచుండ. ౪

—: మొదటిబొమ్మకథ :—

క. మును గడియారంబునఁ గట్టినపెను జేగంటరవము తేయును నెడ గ్ర
క్కున భోజుం డడుగెత్తినఁ, గని నిలునిలు మనుచు బొమ్మ కలకలఁ బలికెన్. ౫

చ. పలికిన భోజుఁ డద్భుత మపారముగా మది నిండి పాఱఁగా
నిలిచి గతజ్ఞ తద్జ్ఞ ధరణీసుర మాగధవందిగాయకా
కలకల మెల్ల మాన్చి శుభకాలములో నిది యెక్కఁ బూనఁగా
వల దన నేల యిందుల నివారణకారణ మేమి నావుడున్. ౬

మ. తనవాక్యంబులు తత్సభాజనుల కుత్సాహంబు నాశ్చర్యముల్
పెనఁగొల్పంగఁ బసిండిబొమ్మ నగి గంభీరంబుగాఁ బల్కె నో
జననాథా విను చంద్రగుప్తనృపసంజాతుండు కంజాతమి
త్రనిభుం డుజ్జయినీపురిం బరఁగె నేతత్క్షత్ర సత్కీర్తితోన్. ౭

వ. ఆయనఘనత యెట్టి దంటేని. ౮

క. సిద్ధులకు నసాధ్యము లగు, సిద్ధులు నెనిమిదియుఁ దనకు సిద్ధంబులుగా
నిద్ధరణిఁ బౌరుషమునఁ బ్రసిద్ధుం డగు సాహసాంకుఁ జెప్పం దరమే. ౯

శా. సంభూతాన్యవిడంబడంబరమిథఃసంరంభగర్వోర్వశీ
రంభానాట్యవిజృంభమాణమతివిస్రంభాదిశుంభన్మనో
జంభారిప్రియసంభృతానకమహాసంభావనాసంభవా
స్తంభోదగ్రుఁడు విక్రమార్కుఁ డతఁ డేతన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్. ౧౦

క. అతిశయవితరణగుణమున, నతనికి నసిరాక యెక్కనలవియె నీకుం
గ్రతువులు నూఱును జేయక, నితరుల కమరేంద్రపీఠ మెక్కం దరమే.[1] ౧౧

క. అనవుడు భోజుఁడు విస్మయమును సిగ్గు నహంకృతియును ముప్పిరిగొన ని
ట్లనియె నొకయర్థి వేడినఁ, దనియఁగ నహాపాదలక్షధన మే నిత్తున్. ౧౨

క. నావితరణ మిది యల్పమె, నావుడు నది నవ్వి తనగుణం బన్యులకుం
దా వినిపించుట కొఱఁతగ,దా వివరము తెల్పి తివ్ర ధరణీనాథా! ౧౩

1 మెక్కుటగలదే.

క. ఇది మొదలు కొలఁది యయ్యెం, దుదిఁ బుణ్యము హానిఁబొందె దొడ్డతనంబుం
జెడరెం దనుఁ దాఁ జెప్పెను, టిది కష్టము లొంటవీని యెఱుఁగవు చిత్తా. ౧౪

ఉ. ఆయువు మాత్ర మాపదము నర్థము దానము మానభంగ మ
న్యాయము నర్థనాశము గృహవ్యసనంబును దాఁపురంబుగాఁ
జేయుట నీతియుక్త మటుసేయక తానయి దానధర్మముల్
చేయుమనంచుఁ జెప్పినను సీయని నవ్వర ధర్మ మెంచరే. ౧౫

క. ఈసమయమునకుఁ దగ నిటి, హాసము గల దొకటి వినుము హరిదశ్వకులో
ల్లాసకరుఁ డయోధ్యాపుర,వాసి సుదర్శనుఁ డనంగ వసుమతి నేలెన్. ౧౬

చ. అతఁడు పపాదలక్షవసుధామరపంక్తికి భోజనంబు సు
వ్రతముగఁ బెట్టుచుం దివిజవర్గము మిక్కిలిఁ దుష్టిఁ బొందఁగాఁ
గ్రతువులు పెక్కుసేయుచు జగన్నుతుఁడై సరయూతటంబునం
గతిపయవాసరంబు లధికం బగుసత్ర మొనర్చుచుండఁగన్. ౧౭

క. శారద వీణావాద్యవి,శారద తనురూప మైనచందము మెఱయన్
శారదనీరదనిభుఁ డగు, నారదముని చేరవచ్చె[1] నరపతిఁ జూడన్. ౧౮

క. వచ్చినమునిఁ గనుఁగొని యిటు, విచ్చేయుం డనుచు మ్రొక్కి విభుఁ డుచితార్ఘ్యం
బిచ్చి కృతాంజలియై నే, సచ్చరితుఁడ నైతి మీప్రసాదము కలిమిన్. ౧౯

గీ. ఎచటినుండి యిటకు నేతెంచితిరి నన్ను, ధన్యుఁ జేయ నన్నుఁ దపసి వలికెఁ
బరమధర్మశీల బ్రహ్మలోకమున నీ, దానధర్మవార్తఁ దడవ వింటి. ౨౦

చ. విని నినుఁ జూడ వచ్చితి భువిం గడుఁ బుణ్యుఁడ వంచు నన్న నో
మునివర శిష్యుఁగాఁ దలఁచి ముగ్గునఁ బల్కెద వెంతవాఁడ నే
ననుచు వినీతుఁ డైనఁ గొనియాడి గుణాఢ్యుఁడ వీవు నీయశం
బనఘచరిత్ర బ్రహ్మభువనాంతము ముట్టిన దింత చాలదే. ౨౧

క. విశదమగు కీర్తివసనము, కృశరక్షక ! సప్తతంతుకృత మయ్యుఁ జతు
ర్దశభువనంబులఁ గప్పెను, వశమే నినుఁ బొగడ శేషవాణీశులకున్. ౨౨

వ. కావున నీ కసాధ్యంబు లే దెట్లన్న. ౨౩

క. ధాత్రీశ పుణ్యనిర్మల,గాత్రులకును జగములో నగమ్యము గలదే
క్షత్రియపుత్త్రుఁడు విశ్వా,మిత్త్రుఁడు బ్రహ్మత్వపదవి మేరల మీఱెన్. ౨౪

క. స్వకులోచితధర్మముఁ ద,ప్పక మనువారలకు వలయుపని దుర్ఘటమే
ప్రకటంబుగ ఋషిపత్నులు, సికతాకలశముల జలము చేసుష్రుగొనరే. ౨౫

1. వచ్చె నపుడు నరపతిఁ జూడన్.

వ. దీనికి దృష్టాంతంబుగ నీవును దీనం గుండఁ జేసి నీరు నించిన నిలుచు నని యిసుక చేతి కిచ్చిన నృపాలుం డందుకొని. ౨౬

క. అటు చేసినఁ జిత్రము మి,క్కుటముగ నాదానధర్మగుణసిద్ధునిచే
ఘటితరస మైనసికతా,ఘటి యొప్పెను రసము ఘుటికగట్టినభంగిన్.[1] ౨౭

క. కృతిఁ గుండలు నిలిచిన స,త్కృతిఁ గనుఁగొని నారదుండు దినమును నీ వీ
గతిఁ బుణ్యకీర్తి వెలయిం,పు తపోనిష్ఠలను వెలసి పుణ్యవిచారా. ౨౮

వ. అని యుపదేశించి చనిన. ౨౯

గీ. ఇట సుదర్శనుండు నీమట్టికుండల, నిచ్చ వండిపెట్ట మెచ్చుగాదు
మంటఁ జేసి మొదలి వంటనే కటిగొన్న, దానఁ దొలుత వండఁ దగుట యెట్లు.

మ. అని మృద్భాండము లెల్ల మాని సికతాయత్తంబు లౌ కుండలన్
ఘనుఁ డాపాయసశాకసూపముల పాకం బెప్పుడుం జేయుచుం
దనియన్ బ్రాహ్మణభోజనంబు లిడుచుం దానొక్కనాఁ డప్పుడా
ర్థనికాయంబులు వండుచోటఁ జని తత్సామగ్రి వీక్షింపఁగాన్. ౩౧

క. వెస లుడుకం గని నృపుఁ డు,బ్బసమున నే నిట్టిఘనత వడసితి ననఁగా
నిసుమునఁ జేసినకుండలు, విసవిసలై విరిసెఁ బుణ్యవిపరీతగతిన్. ౩౨

క. ఉలికి యతం డప్పుడు మదిఁ, గలఁగుచు నిటఁ గల్మషంబు గలసెనొ తగు వి
ప్రులయెన్నిక గూడదొ హా,తలు మాత్రముఁ దప్పిపోక్కొ ధర గదలెనొకో.

మ. అని యుత్సాహవిహీనుఁ డౌచు నతిచింతాక్రాంతుఁ డై యుండఁగాఁ
దనయిచ్ఛ న్మని తొంటిచాడ్పున వియద్భాగంబు శోభిల్ల వ
చ్చినఁ బూజించి మునీంద్ర నామహిమకుం జేటయ్యెఁ బో నీవు చె
ప్పినమర్యాదయు నెట్లు దప్పె ననినం బృథ్వీశు బోధించుచున్. ౩౪

క. మర్యాదఁ దప్పెఁ జిత్తవి,పర్యాసాహంకృతులను బారిన "గర్వా
త్కార్యం వినశ్యతి" యనుచు, నార్యులు మునుచెప్పునీతి యదితప్పగునే. ౩౫

క. పర్వతపథమున రథమును, బర్వస్త్రీసంగమమున బ్రాహ్మ్యావతమున్
గర్వమున ధర్మకార్యము, నుర్వీభాగమున నావయు న్నడవ దనా. ౩౬

1. ఉ. ఆగతిఁ గుండ నిల్చిన ధరాధిపుఁ గన్గొని నారదుండు నీ
వీగతిఁ బుణ్యకీర్తి వెలయించుచు నిచ్చలుఁ దీవ్ర సత్త్వము
ద్వేగములేక చేయు మని తెల్పి వియద్గతి నేగె నంతలోఁ
ద్యాగము భోగముం దగుసుదర్శనుఁ డచ్చటఁ దాను మెచ్చుచున్.
గీ. క్రొత్తకడవ దెచ్చుకొని వండి మఱి దాని, మీఁద వండిపెట్ట మెచ్చు గాదు
మంటఁ జేసి మొదల మంటనే కటిగొన్న, దానఁ దొలుతవండఁ దగుట యెట్లు.

క. ఇంతమహిమ వడసితి నని, సంతసమున నీవు రాజసము గైకొన్నన్
సంతతముఁ జేయు సుకృతం, బింతయు నిట్లింకె నింక నే మనవచ్చున్. ౩౮

ఉ. నావుడు భూవరుండు మునినాయక నే నపరాధి నైతి నేఁ
డావిధ మేక్రియం గలుగు నానతి యి మ్మని మ్రొక్కినంత నా
దేవమునీంద్రుఁ డి ట్లనియె ధీరుఁడ వై మది నుబ్బు లేక భూ
దేవసపాదలక్షఁ బరితృప్తి యొనర్పుము భుక్తిముక్తులన్. ౩౯

క. బహుదినములు జరపఁగఁ ద, న్మహిమయుఁ జేకూరు నింక మనమున గర్వా
గ్రహము వల దనుచు శుభ మొం, దహితంబుగఁ జెప్పి నారదుఁడు సనినంతన్.

క. తాఁకిన మతి వంగినక్రియ, నాఁకొని వడివంచుకొన్న యనువున నృపుఁడుం
దేఁకువ సెడి తొల్లిటివ్రత, మాకొలఁదిని నిత్యసత్ర[1] మచ్చట జరిపెన్. ౪౦

ఉ. కావున నేన దాత నని గర్వము గైకొని పల్కి నీ వస
ద్భావుఁడ వైతి దానమును బాయనముం బరు లెన్నకుండఁగాఁ
దా వినిపించెనేని యనశంసుఁ దృణంబున నొక్కమె తగున్
క్ష్మావర గంజిలో మెతుకు గల్గినఁ గ్రొవ్వట నీమహత్త్వముల్. ౪౧

గీ. అనుచు ఘనుఁడు భోజుఁడును మనంబున స్రుక్కి, బన్నరిల్లి పసిఁడిబొమ్మ! నాకు
దాన మల్ప మన్న దానవు మీరాజు, దానమెంత చెప్పు దాన నిలుతు[2]. ౪౨

వ. అనిన సాలభంజిక యి ట్లనియె నతం డిట్టి మహావదాన్యుండు. ౪౩

క. పొడగన్నంతనె వేయును, నొడివినఁ బదివేలు నగిన నూఱ్వేలు మనం
బొడఁబడి మెచ్చినఁ గోటియు, నడిగినవారలకు నిచ్చు హాటకమయముల్.

మ. అది యెట్లన్న నతండు కీర్తి దిశలన్ వ్యాపింప భూమండలం
బుదధుల్ మేరగ నేలుచుండి యొకనాఁ డుర్వీశులు న్మంత్రులున్
సుదతీరత్నములున్ రసజ్ఞులుఁ గవిస్తోమంబులుం గొల్వ న
త్యుదయశ్రీఁ గొలువిచ్చి యుండఁగఁ గవీంద్రుం డొక్కఁ డేతెంచుచున్. ౪౪

[3]సీ. దండశూకాధిపోద్దండభుజాదండభూరివిశ్వంభరాభారధుర్య
జంభారిపరికీర్తితాంభోజనీమిత్ర[4]సూనుసమాహియదానరాయ

---

1 మాకొలఁదినె నిత్యసత్ర మచ్చట—చిన్నయసూరిగారి పాఠము. మాకలసత్రంబుభంగిన చ్చట—ఇతరప్రతులలో—2 దాన మెంత నీవు దానిఁదెలుపు. చి. సూరిగారు. దానమెంత నేర్పు—3. ఈపద్యములోని ప్రాకృతభేదములు తెలియవచ్చుటలేదు. పద్యములోని తప్పొప్పులు తెలియలేదు. ఎవ్వరియొద్దనైనఁ బ్రతియున్నచో దిద్దిసవరించి మాకుఁబంపఁ బండితులం గోరెదము. 4. యంభోరుహిణీమిత్ర.

అక్షీణహృదయ దండక్షకేళః క్షేళిపతివఃకణీవళః పక్షదక్ష
అంకక్షరిక్ష మహాలదసాందన లవలవప్పహిత తులఃకధీర
ధీరసంపదస్తు దేవబంధకహిమా[1], దఃకసాక్షు మోదదర్శనిచయ
యనుచు నాల్గుభాషలను రాజు దీవించి, నయనసంజ్ఞ నాసనమున నుండి. ౪౬

సీ. రాజేంద్ర యాఱక్షరముల పేరిటివాఁడ నాద్యక్షరము మాన నశ్వవేది
రెండక్షరములఁ బరిత్యజించిన నాట్యకర్త మఱిఁ గుడిపిన గతవిదుండ
నాలుగు నుడిగింపఁ జాలనేర్పరి నైదు విడిచిన బుధుఁడ నీవిధము గాక
సర్వాక్షరంబులుఁ జదివిచూచిన బుద్ధిబలముగాఁగల యట్టి ప్రౌఢుఁ డనఁగ
నేతిబీఱకాయనీతి గాకుండఁగ, నిన్నివిద్యలందు నెన్నఁబడ్డ
సార్థనామముఁ డైనయర్థిగా నెఱుఁగుము, విబుధపంకజార్క విక్రమార్క. ౪౭

గీ. అనినఁ గ్రమ్మఱఁ జదివించి యల్లనవ్వి, ధరణిలో నీవు "చతురంగతద్జ్ఞ" సంజ్ఞఁ
బరఁగినాఁడవయనుఁడు భూపాలుఁ బొగడి, యెలమిఁ జతురంగతద్జ్ఞకవీశ్వరుండు.

క. ఇది తగుఁ దగ దనక కళా,విదులకు నీసమ్ముఖమున విద్యలమెఱుకం
బొదవెట్టుట హనుమంతుని, యెదుర వెసం గుప్పిగంతు లెగయుటచుమ్మీ.[2]

ఉ. అంబుజమిత్రతేజ భవదగ్రకరప్రసృతంబులైన దా
నాంబువులందుఁ బుట్టి భువనాంతము నిండుచుఁ గీర్తిపుండరీ
కంబు ప్రతాపసూర్యుఁడు వికాస మొనర్పఁగ నాకసంబు భృం
గంబుగ లోనఁ బూని యధికం బగువాసన నొప్పు నెప్పుడున్. ౫౦

క. అని చెప్పినపద్యములోఁ, దనకీర్తివ్యాప్తియుం[3] బ్రతాపస్ఫురణం
బును గని భాండాగారికుఁ, గనుసన్నం బిలిచి మెచ్చుగా నాతనికిన్. ౫౧

క. ధనమిప్పించె విలోకన,మునకుం బలుకునకు హసితమునకుఁ గవికి వే
యును బదివేలును లక్షం,బును గోటియుఁ బసిఁడిటంకములు చొప్పలుగాన్.

క. ఘనుఁడు కవి వీడుకొని యొ,య్యనభాండాగారిఁ బిలిచి యర్థి ననుం జూ
చినఁ బలికించిన నవ్వం,చిన మెచ్చించినను నిట్ల చెప్పక యిమ్మా.[4] ౫౩

చ. అని సెలవిచ్చినన్ ధనగృహస్థితుఁ డా తనలెంక యిట్టిచో
ప్పున నొసఁగంగ యాచకులు భూజనకల్పమహీజ మంచు నిం
పునఁ బొగడంగ దానగుణభూషణుఁ డంచు నవంతినాయకుం
డనుదినమున్ యశంబు దిశలం దలర న్మహి నేలె నెంతయున్. ౫౪

1. దేవబంధకహోదు 2. గుప్పిగంతులేయుటచుమ్మీ. 3. దనకీర్తియువ్యాప్తియు. 4. చినఁ బలికించిన మెచ్చించిన నిట్లని నీవు నాకుఁ జెప్పకయిమ్మా.

క. ఆదికారణముగ నతనికి, సదృశం బగుగుణము నీకుఁ జాలదు భువిలోఁ
బాదలనిపెద్దఱికంబులు, పాదపెట్టక[1] మగిడి పొమ్ము భోజనృపాలా. ౫౫

వ. అనుడు ననంతరంబ. ౫౬

శా. లగ్నం బ్రీక్రియ విఘ్న మొందిన నిరాలాపంబుగా విస్మయో
ద్విగ్నస్వాంతనృపాలహారహితవందివ్రాత మీక్షింపఁగా
భగ్నోత్సాహమనోరథుం డగుచు భూపాలుండు లజ్జాభరా
భుగ్నాస్యాంబుజుఁ డౌచు నింటి కరిగెం బుణ్యాం బగణ్యాంబుగన్. ౫౭

వ. అంతఁ గొంతకాలంబున. ౫౮

—♦ రెండవబొమ్మకథ ♦—

క. మొలఁ బులితోలును మేరుగఁ, బలుచని వెలిపూఁత యలుతఁ బాములపేరుం
దల మిన్నేఱుప జడలను, జగ్నెఱుఁగుం గలుగు మేటిజంగముఁ గొలుతున్.

సీ. అనుచుఁ గడంకతో నా భోజతిలకుండు దివ్యాసనంబెక్కఁ దివిరి మఱియు
ఫలకుసుమాదిశుభద్రవ్యములు గూర్చి సర్వపూజలుఁ దొంటిజాడఁ జేసి
కవిరాజభూసుర గాయకపాఠక స్తోత్రకులును దనకీర్తి పొగడఁ
బసిఁడిగిన్నియలు చేపట్టి పుణ్యస్త్రీలు శిరమున సూక్తిక శేష లిడఁగ
ఖడ్గహస్తుఁ డగుచుఁ గదలి నృపాసనప్రాంతభూమి చేరి గ్రహబలంబు
గలుగువేళఁ బూర్ణఘటికాంతనాదంబు, చెవుల సోఁకినంత శీఘ్రగతిని. ౬౦

క. శింజాయితమంజీర, వ్యంజితసిలాంసుభృంగ మగు పదకంజం
బాజక యిడఁగా వేళా,భంజని[2] యై యచట సాలభంజిక పలికెన్. ౬౧

క. ఓహో భూవర వలవని, హాహాలివి[3] యేల విక్రమార్కునిసరిగా
సాహసమును గంభీరో,త్సాహంబును లేక యెక్కఁ దరమే నీకున్. ౬౨

గీ. అనుడు నిలిచి భోజుఁ డాత్మగుణంబులు, చెప్పఁ జూచి మొదలితప్పుఁ దలఁచి
మాని నాఁటిబొమ్మపూనిక నీవును, దప్పకుండఁ జెప్పు తద్గుణములు. ౬౩

క. అనవుడు నది యిట్లను నీ,గొనములు గలనృపులఁ బేరుకొని చెప్పం జూ
చిన జగమున నుజ్జయినీ, మనుజేంద్రుఁడుగాక యితరమనుజుఁడు గలఁడే.

క. శుభలక్షణుఁడు వదాన్యుం, డభయుం డీకఁ గలుగ నేర్చునయ్య "నభూతో
నభవిష్యతి" యనుపలు కా,ప్రభునకు సరిచెప్పఁ జోటఁ బలుకఁగవచ్చున్.

శా. ధారానాథ యనాథసస్యములకున్ ధారాజధారాధరా
కారుం డై కరుణామృతంబు గురియంగాఁ బ్రౌజ్యసామ్రాజ్యల

1. పాదపెట్టుక-శర. 2. భంజిక-చిన్న యనూరి. 3. వలదుసుమాహాలివి. యాహాలివి-చిన్న యనూరి.

త్రీపూషిం జగ మెల్ల నుల్లసిలఁగా శ్రీవిక్రమార్కాఖ్యుఁ డు
ర్వీరామారమణుండు కీర్తిఁ బరఁగెన్ వీరుం డుదారుం డనన్. ౬౬

మత్తకోకిల. అస్తుహీనుఁడు నాఁడునాఁటికి నాస్థభూముల నన్యదే
శమ్ములందల వార్తలం బరిచారకు ల్వినింపఁగా
నిమ్మతోడ నవంతిపట్టణ మేలుచుండఁగ దూరదే
శమ్ము వార్త లెఱుంగఁబోయినచారు లిద్దఱు వచ్చిరన్. ౬౭

ఉ. అచ్చటివార్త లెల్లఁ దెలియ న్నవి వారల నాదరించి మీ
రిచ్చటి కేగుదెంచునెడ నీపసుమన్ గిరులందుఁ గానలం
దచ్చెరు వేమి గంటి రని యానతి యిచ్చిన నందులోన న
య్యిచ్చ యెఱింగి యొక్కఁడు నరేంద్రున కిట్లనియె న్వినీతుఁడై. ౬౮

సీ. చిత్రకూటాద్రిపైఁ జిత్రంబు గనుఁగొంటి నచటి బిల్వద్రుమప్రచుర మైన
పుణ్యతపోవనంబున రత్నకాంచనమయ మైన దేవతాలయము గలదు
లోకైకవంద్య మందాకినీజలధార తోరమై ముందటఁ దొరఁగుచుండు
నానీరు శుద్ధమై నమృతంబునఁ బోలుఁ బాపిపైఁ గాటుకభంగిఁ దోఁచు[1]
దానిపొంత నొకఁడు మౌనియై జపముతోఁ, బాయకుండ వేల్మి సేయుచుండు
నతని కెన్నియేఁడు లరిగెనో యొలికిన, మొలామఘూళి హిమనగోన్నతంబు.

మ. అనిచోద్యంబుగఁ జెప్పిన న్విని తదీయాలోకనోత్సాహియై
మనుజేంద్రుండును దిగ్గనం గదలి రమ్యా చూత మాహాని పా[2]
వనతీర్థం బని వానిఁ దోడుకొని భాస్వత్ఖడ్గసాహాయ్యుఁ డై
చనియెం గ్రూరమృగప్రచారతరువిస్తారంబులం దూఱుచున్. ౭౦

వ. ఇట్టి దుర్గమమార్గంబునం జనుదెంచుచు నొక్కయెడ. ౭౧

ఉ. భూరమణుండు గాంచె నతిభూరిపయోధరఘాట మాత్రవి
స్తారపునఃప్రరూఢపటుశాఖమహావటజూట మంచితో
ర్వీరుహసంభృతైకమునివీరకృతోటజవాటము న్ననా
సీరమణిప్రభాపటలచిత్రితకూటముఁ[3] జిత్రకూటమున్. ౭౨

సీ. అందులతీఁగె లింద్రాంగణాగములతోఁ జెలిమిసేయుచు మిన్నుగలయఁ బ్రాఁకు
నందుల ప్రాఁకులు నందనవనకల్పతరువులతోఁ గూడి పెరుఁగుచుండు

1. శుద్ధమ కమృతమై పొలుపారుఁ బాపికిఁగాటుకభంగిఁదోఁచు-అనీరు పుణ్యుల కమృతంబువలెనుం డు-చిన్నయసూరి. 2. చూత మాదివ్యపావన 3. చిత్రవనాటము.

నంమల క్రొవ్విరు లన్నదమ్ములమాక్షికంబు కల్లవాసన కీర్తిసేయు
నంమల సెలయేఱు లాకాశగంగతో నటనలు సలుపుచు నాకుచుండు
నంమల మెలఁగు కరులైరావతముఁదామ్ముఁ, గమపుగట్టిమేసి మదము గురియు
నందుఁ గలుగు మౌను లాస్తిక్యమునలతో, నిత్యసత్యగోష్ఠి నిలుతు రచట.

ఉ. అంమల నొక్కనోజలకమాడుచునుండఁగఁ దోలి మేదినీ
నందనవక్త్రవేణినయనస్తనకాంతులు జారిహాపులై
యిం దుదయించె నాఁగ నుతికెక్కుచుఁ జక్కుదినంబు లంబుజేం[1]
దిందిరమీనచక్రములు దేలుచునుండు సరోవరంబులన్. ౭౮

క. వివిధద్వాదశరాసులు, దవిలి తిరిగి పొల్లసంపదలు చేకుఱుమిం
న్నవరత్నరాసులకునై, నవగ్రహంబులుం దదాగణంబులుఁ బొలయన్. ౭౯

క. వింతలుగా నగిరిపొడ, వింతం తని చెప్ప నలవి యే నెన్నెలఁ ద
త్ప్రాంతంబునఁ గరఁగిననశి,కాంతంబులు చంద్రకాంతము గడుగుచునుండున్.

సీ. శిరమున విమలపుష్కరవతి యగుమాల్యవతి రత్నమాలికావతి యనంగ
మృగపాదఘట్టన మృదులమృగీగులుఘూర్ణి శేఖరితసిందూర మనఁగఁ
బ్రబలసమీరణోత్పతితంబులైన పుష్పంబులు కరశీకరంబు లనఁగ
సర్వతోముఖసముచ్చాలనవారి[2]నిర్గమముంబు మదజలస్రావ మనఁగఁ
దన్నుఁ జేరినమేఘముల్ మన్ననంగ[3], సాలతరువులు బహుధ్వజము లనంగ
నేచినీరాజ్యపట్టగజేంద్రలీల[4], నిలిచిపోలుచు నయ్యచలంబునృపతిమ్రోల.[5]

శా. లంకేశారిపదాంకితంబులు ఝరాలంకారహారాలంకమల్
పంకేజాకరసంకులాంతరములం బ్రవ్యక్త దివ్యాంగనా
సంకేతంబులు మీనకేతనధనుష్టంకారశంకావహా
ఝంకారాళికులంబులుం గల మహాశైలసలుల్ చూచుచున్. ౭౮

క. ధారాధరమార్గాగత,ధారాళం బగుచు ధరణిధరమధ్యకృతా
ధారం బై ధరఁ బరఁగిన, ధారాతీర్థంబు గనిమె ధారాధీశా. ౭౯

వ. కనిన నితని మనఃప్రసాదంబు దట్టం బై నిలిచె. ౮౦

క. దుర్గార్జునకైన మహా,ధర్మస్థలి న్నాత్మశుద్ధి దలకొను ననఁగా
ధర్మంబుల కాకరమా, నిర్మలుఁ కుఁ జిత్తశుద్ధి నిలుచుట యరుదే. ౮౧

---

1. నుతికెక్కు-దినంబులయందు నంబుజేం 2. చ్చాలనలోలి 3. పన్నసంగ. 4. ఉజ్జయినిరాజు పట్ట గజేంద్రశ్రీల-ఈపాఠము తాఁటిచెడినది. 5. ఇక్కడ వ. "అచటఁ దెరువుఁజూపుచు మావంతు క్రియాహారుండు చూపమున్న గాసతండు నని చని" అని యొకసానిలోఁగలదు.

భుజంగప్రయాతము. అతం డంత సుస్నాతుఁ డై రత్నహేమాం
చితం బై సువర్ణాద్రి చెల్వొంది దేవా
న్వితం బైన హర్మ్యంబు వే సొచ్చి యాదే
వతం గాంచి పూజించి వచ్చె న్నతుం డై. ౮౨

గీ. అచటిహోమశాల కరిగి హవనంబునఁ, దపము కలిమిదోఁప జపముతోడ[1]
మధురయుతములైన మారేడుఁబండుల, వేల్మి సేయుచున్న విప్రుఁ జూచి.

గీ. అన్న పుష్పఫలజలాక్షతాదులు చేత,నున్న వాఁడును[2] జపహోమములను
జేయువాఁడుఁ బ్రణతిసేయఁదగరుగాన,[3] మనుజవిభుఁడు ప్రొక్కుమానిపలికె.

క. ఓవిప్రోత్తమ సవనం,[4]బీవెరవున జరుగ నెన్ని యేఁడులు చనియె
న్నాపుడు నుబ్బస పుచ్చుచు, నావిధిచేఁతలకు నేఁ యనఁగల దధిపా. ౮౫

ఉ. ఇచ్చట నేండ్లు నూఱు సనియెన్ జగదంబిక నాయవస్థను
న్మెచ్చను కూడు మాని రవి మీఁదఁ దపింపఁగ వేల్మి సేసి ము
చ్చిచ్చున వెచ్చుచుండి తెగఁ జక్కిఱి నన్నుఁ; గృపానువృత్తిఁ దా
నచ్చటివాని లేపి విహితాసనుఁడై నృపుఁ డాత్మనిష్ఠతోన్. ౮౬

క. వ్యాలోలకరాళకజి,హ్వాలం బగు సప్తజిహ్వవదనంబున భూ
పాలుఁడు మధుమిశ్రిత మగు, మాలూరఫలంబు వేల్చె మంత్రముకొలఁదిన్.

వ. అట్లు హోమంబు గావించిన నయ్యామ నెన్ననంబున నన్నిక పొడమి పొడ
సూపకున్నం గడమాపునం గెంపుగనుర మదిం బదరి దొరకొన్న కర్జం బుజ్జ
గించుట యిజ్జగంబున నొజ్జల లజ్జ లుడుపు రజ్జులనుచు నుజ్జయినిఱేఁడు మారే
డుఁబండు మాని తన మెడం జూచి. ౮౮

గీ. పలుకుఁదేనియ గలతలపండు వేల్వఁ, దలఁచి తలచిక్కు చక్కమీఁదటికిఁ[5] జెఱివి
యెడమ కేలఁ నెమల్చుచు నడిద మెత్తి, మెఱుఁగుమిడుఁగుఱు లెగయఁగా మెడకుఁ బూనె.

వ. ఇట్లు పూని యుంకించిన. ౯౦

క. ఓహో నృప నీధర్మో,త్సాహములకు మెచ్చితిని నిజం బిది యిఁక నీ
సాహసము విడువు మని త,ద్బాహాఖడ్గంబు వట్టెఁ బరమేశ్వరియున్. ౯౧

క. పట్టి నిలుచుండి నృప నీ, కెట్టిహితం బైన వేఁడు మిచ్చెద నని చే
పట్టిన ప్రొక్కి మహీవరుఁ, డి ట్టనియెం దల్లి మెచ్చి తెట్టులు నన్నున్. ౯౨

1. ఘనతపోవిభూతికలిమి మెఱసి 2. నున్న తనికిని 3. జేయునతనికి నతి చేయఁద్దగదుగాన
4. హవనంబీవెరవున.....నావుడునుబుస్స గొట్టుచు-చిన్నయసూరి. 5. చెక్కుమీఁదటికి,

మ. ఇతఁడు స్నానము సంధ్యయున్ జపము ని త్త్రికాలముం జేయఁగా
శతవర్షంబులు పోయె నీద్విజుని మెచ్చం జెల్లదో మెచ్చనం
గతి గాదో గుణ మానతి మ్మనిన నోక్ష్మాపాల యీమస్వర
వ్రతము ల్లలియుఁ జాచలంబు మతి భావం బల్వ మెప్పట్టునన్. ౯౩
గీ. మేరుశైలక్షీర మేరులంఘితమున, నాఁగు నీవ్రతంబు నగణితంబు[1]
చంచలాత్మకృతము సంకల్పరహితంబు, నైన జపము లెల్ల హానిఁ బొందు. ౯౪
క. దేవర భువిఁ గాష్ఠంబున, గ్రావంబునఁ గాంచనమునఁ గలుగఁడు శుచియా
భావమునఁ గలుగనేర్చును, భావజ్ఞా భావశుద్ధి పరమార్థ మనన్.[2] ౯౫
క. డెందంబున సందేహము, నొందక ప్రశ్నోత్తరశ్రీ నొడఁబఱిచెదుచో
నిందుఁ గలఁ డనినఁ గంబము,న నుదయించెడి విష్ణుఁ డసురులు బెదరన్.
క. దేవద్విజమంత్రౌషధ, దైవజ్ఞాచార్యతీర్థములు యెవన్
భావన యేవిధమున నా, నా వెరవున నచటి సిద్ధి యగునినగరీన్.[3] ౯౭
గీ. భావ మసిరంబు గావున వీనివ్రత, ంబులెల్ల నిష్ఫలంబు లయ్యె
నీవు నిష్ఠ నిట్లు గావించితివి గాన, గడియలోన మెచ్చు గలిగె నీకు. ౯౮
క. ధన్యుఁడ వనవుడు విని సత్యన్యాదానమును దేవతావరమును రా
జన్యవరాజ్ఞయుఁ దిరుగుట, యన్యాయము గానఁ దిరుగ కంబిక వినుమా. ౯౯
ఉ. ఇష్టములెల్ల నాకుఁ దగ నిచ్చెద నాటివి సర్వముక్ వ్రత
భ్రష్టుఁడు నాక వీనికిఁ గృపామతి నిమ్మని ప్రొక్కినంత సం
తుష్టి వహించి దేవత చతుశ్శతవత్సరభోగ్యమైన యు
త్కృష్టమహీపతిత్వమును దివ్యపదంబును నిచ్చె వానికిన్. ౧౦౦
క. వానికి ని ట్లిచ్చి ధరిత్రీనాయకుఁ బ్రణమించి దేవియు నంత
ర్ధానమ్మునొందె విప్రుఁడు, నానృపు వెఱఁగంది పొగడి యరిగె నిజేచ్ఛన్.
శా. తత్సేవాఫలదర్శనంబున మహత్వస్థాన విశ్రాంతిగా[4]
నుత్సాహంబును సాహసంబును బ్రతాపోదారభావంబు స[5]
త్యోత్సేకంబును భూషణాకృతులతో నొప్పారఁగా భూపతీ
వాత్సల్యంబున వచ్చె విక్రమయశోవర్ధిష్ణుఁ డుజ్జేనికిన్. ౧౦౨
వ. కావున నీ కిట్టి గుణంబులు సమకూరకునికి నెక్కంజనను పొమ్మనిన విని భోజుం

1. మేరుస మానమౌ, ఘనతపంబులౌనగణితమైన, 2. పరతత్త్వ మనన్. 3. నీమ్మక్రియన్,
4. దనధర్మక్రాంతిగాఁ జిత్తమునుత్సా. ౕ. గర్వోత్సేకంబున

డును మనంబున నతనిం గొనియాడుచు నుద్విగ్నీతలగ్నుండై[1] సిగ్గుపడుచుఁ బూర్వద్వారగమనంబు మాని యపరద్వారగమనోత్సుకుం డగుచు నాఁటి కద్దివ్యాసనం బెక్కరాకుండుట తెల్లంబుగా మొగంబు తెల్లంబడఁ దిరిగి చని మఱి యొక్కనాఁడు. ౧౦౩

—♦ మూఁడవబొమ్మకథ ♦—

క. ఉల్లోలదుగ్ధసాగర, కల్లోలకరాగ్రమందకంపితఫణభృ
ద్వల్లభమణిమయడోలా, వేల్లనసుఖలోలుఁ డైన వేల్పుం దలఁతున్. ౧౦౪

క. అని నియమంబున హితశా,కునికస్వరశాస్త్రవేదకోవిదయుతుఁ డై
యను వగుదినమున సింహా, సన మెక్కఁదలంచి భోజజనపతి చేరెన్. ౧౦౫

క. చేరిన నచ్చటిపుత్రిక, యీరాజుం బలికె వాసవాసన మెక్కం
గోరుట జగ మెఱుఁగ మహా,దారిద్ర్యుఁడు క్రతువు సేయఁ దలఁచుటచుమ్మీ.

ఉ. ఆర్యులఁ గూర్చి నేఁడు శుభమైన ముహూర్తము చూచి వట్టిగాం
భీర్యము దోఁపఁగాఁ దగని పెద్దఱికం బిది యేల సన్నపుం
గార్యమె విక్రమార్కనృపుగద్దియ యెక్కుట వానిఁబోల నౌ
దార్యము నీకుఁ గల్గినఁ బదం బిడు మోజగ భోజభూవరా. ౧౦౭

వ. అనుడు విస్మయమానమానసుం డై మానవేంద్రుం డాసింహాసనయానంబు మాని యనుమానించి మీనరపతివితరణంబు లే తెఱం గెఱింగింపు మనిన నది యిట్లనియె. ౧౦౮

సీ. బలమున నిజమునఁ బ్రాణరక్షణమున భీము భీమాగ్రజు భీమగురునిఁ
జెలువున సంకల్పసిద్ధిఁ దేజంబునఁ బద్మారిఁ బద్మజుఁ బద్మమిత్రు
శివభక్తిఁ గీర్తి విశిష్టదానంబున బాణు బాణారాతి బాణజనకు
నైశ్వర్యమున రతి నఖిలోత్సవస్ఫూర్తిఁ[2] గామసంహరుఁ గాముఁ గామసఖుని
నష్టభోగముల రణాటోపమున బుద్ధి, నింద్రు నింద్రతనయు నింద్రమంత్రిఁ
గ్రేణిసేయు ననుచు జాణలు వొగడంగ,నవని యేలె విక్రమార్కవిభుఁడు. ౧౦౯

క. సాహసము జయము బల ము,త్సాహంబుఁ బరాక్రమంబు ధైర్యముఁ గలని
ర్మోహకుని దొరయునెడ సం,దేహించుచునుండు నాదిదేవుం డైనన్. ౧౧౦

క. నరుఁడు మగతనము నేర్పునఁ, బరఁగించెనుచోటఁ దోడుపడుదురు సురలున్
ధర గొల్లికునకుఁ దోడ్పడ, గరుడఁడు జక్రంబు హరియుఁ గలిగినభంగిన్. ౧౧౧

---

1. విఘ్నితాలంఘితకాలజ్ఞుండై 2. నఖిలలోకస్ఫూర్తి.

క. అనవుడు భోజుఁడు గౌళికుఁ, డనువానికి నెచట విష్ణుఁ డాయుధమును వా
హనమును దోడ్పడియెనన్నే, వినవలతుం జెప్పు మనిన నెస నిట్లనియెన్. ౧౧౨

గీ. తుంగసౌధశృంగసంగతాంబర మగుచుఁ, బూర్వభూమి నొక్కపురవరంబు
భజనకెక్కియున్న నిజమైనపేరిట, వెలసెఁ భువిఁ బ్రతాపవిషయ మనఁగ. ౧౧౩

వ. అట్టిపురంబున. ౧౧౪

క. సేనానికి నెన యనఁ బర, సేనాభంజనుఁడు గలిగె క్షితిపతి విష్వ
క్సేనారాధకుఁడు బృహ, త్సేనాఖ్యుఁడు మఱి భీమసేనుఁడు వోలెన్. ౧౧౫

వ. ఆనరేంద్రునకు నాంచారిని యనుసుందరియందు సుమనానందంబుగా నొక్కనం
దన యుదయించె. ౧౧౬

క. ఆరాజతనూభవ కన్యారత్నము మదని మోహనాస్త్రముక్రియ నా
కారంబున నొప్పమ ధర, గోహనికినెక్కు డని సుశోభన యనఁగన్. ౧౧౭

క. భూవలయంబున నుపమా, జీవన మగు వస్తు వెచ్చ చెప్పెద మనఁగా
నా వెలఁది యవయవములకు, నేవియు సరిగావు యునికి నేమనవచ్చున్. ౧౧౮

సీ. మృదుపల్లవంబులు ముకురకయుండినఁ బదసరోజములసంపదలఁ బోలుఁ
గరికరంబులమీఁద గర్కశభావంబు లేకయుండిన నూరువులఁ బోలుఁ
జక్రవాకంబులు సడిసన్న రేయెల్లఁ బాయకుండినఁ జనుదోయిఁ బోలుఁ
జుక్కలఱేఁడు దా స్రుక్కక పొంగక కందకుండిన ముఖకళలఁ బోలుఁ
జంచరీకచయము సంచలింపక కూడి, నిలిచెనేని కుటిల చెలువుదాల్చుఁ
బువ్వుఁదీఁగె మొదలిమవ్వంబు దప్పక, నిలిచెనేని మేని యనువుఁ బడయు. ౧౧౯

మ. తనలావణ్య మగణ్యదర్పమయమై తారుణ్యపూర్ణంబుగా
ననవద్యద్యుతితోడ నాన్నృపతికన్యారత్న మేరాజనం
దనుల న్మెచ్చక మీఁది మేడకడ గంధర్వాంగనావిభ్రమం
బున నుండెన్ మృదువస్త్రగంధసుమనోభూషాదిభోగంబులన్. ౧౨౦

సీ. తరుణి యీక్రియ మేడఁ దరలకుండుటయును దెలిసి గౌళికుఁ డనుధీరవిటుఁడు
చాయలయుక్తిఁ జక్రంబు గావించి కాష్ఠయంత్రంబున గరుడిఁ జేసి
తా విష్ణుఁడై మస్తకప్రథనమునకు సొంపుగాఁ గస్తూరి మిగుల నలఁది
పసపువన్నియ పట్టువసనంబు గావించి తిరునామ మొప్పఁగాఁ దీర్చి కడఁక
నెక్కి కీలున వాహన మెగయఁజేసి, పవనపథమునఁ జనుదెంచి బాలమ్రోల
నిలిచి నేనిదె కృష్ణుఁడ నిన్నుఁ గూర్చి, వచ్చితిని నన్ను వరియింపు లచ్చికరణి.

చ. అనవుడు బాల విస్మయము హర్షము లజ్జయు నగ్గలింప నా
తని నట నుంచి యేగి తనతండ్రికి నట్టితెఱం గెఱుంగఁ జె
ప్పిన నతఁడు ప్రియంబున నభీష్టము నేఁ డొనఁగూడెఁబోలు నీ
కని చనుదెంచి యచ్చట గవాక్షముఖంబునఁ జూచి యుబ్బుచున్. ౧౨౨

క. చల్లనికొండకు గిరిజా,వల్లభుఁ డల్లుఁ డగునట్టిసవ్వునఁ దల్లి
నల్లనిదేవర నీచే, నల్లుఁ డనఁగఁ గలిగె నేఁ గృతార్థుఁడనైతిన్. ౧౨౩

క. అమ్మా తడయక కైకొను, పొమ్మా యని యనుప నేగి పొలఁతుక యచటన్
నెమ్మి దళుకొత్తఁగాఁ దన, నెమ్మన మలరంగ నాతని న్వరియించెన్. ౧౨౪

ఉ. గాఢికుఁ డయ్యెడ న్మది వికాసము హాసముఁ గూడియాడఁగా
బాలిక నంతనంత మృదుభాషణభూషణ తోషణంబులం
గేలికిఁ జేర్చి లజ్జ కడకుఁ దెడలించుచు బుజ్జగించి పాం
చాలుని పోలిక న్సురతసౌఖ్యము తీపులు చూపె నేర్పునన్. ౧౨౫

ఉ. అజ్జలజాక్షియున్ హృదయమందునఁబుట్టినవానిపోరుచే
బుజ్జవ మిన్ముకోలు గొనుపొందునఁ గూడిన నింపుగైకొనున్
సెజ్జకుఁ దాన చేరు రతిచేష్ట లెఱుంగఁగడంగు చెయ్వులన్
లజ్జయొకింత చేడ్పడఁ జెలంగుఁ బెనంగు ననంగకేలినై. ౧౨౬

క. ఇటు నానాఁటికి నొయ్యనఁ, గుటిలాలక యులుకు దీర్చుకొనుచుం దనకాఁ
గిట నాదటఁ జెలఁగఁగ న, వ్విటుఁడు న్సమరతుల గారవించుచుఁ దివుటన్.

సీ. అంగుష్ఠ మనుగు గుల్ఫాంతంబుఁ జిఱుదొడ జఘనంబు నాభి వక్షంబుఁ గుచము
భుజమూలములుగళంబును జెక్కు మోవియునయనములు న్నుదురుమొందలయుననఁగఁ
గలుగుచోటులఁ జంద్రకళలఁ బొందునఁ జెక్కు నారోహణావరోహణము లెఱిఁగి
బీజమంత్రాక్షతవ్యాజహృద్భాషల [1]హృదయాదిమర్మంబులెక్కఁ జేయు
సుఖముఖాంకనఖరచుంబనభూషణ,గ్రహణతాడనములఁ గదలఁబొడిచి
చిత్తశయనుదెలిపి యుత్తానశాయిత,ముఖ్యసురతతంత్రములఁ గలంచె. ౧౨౭

క. మనసిజమర్మజ్ఞునితో, మనమలరఁగఁ బెనఁగి కరఁగె మానిని రతిసం
జనితసుఖంబున నెలపొడు,పునఁ గరఁగెడు చంద్రకాంతపుత్రికఁ బోలెన్.

శా. ఆజాడం గుచచక్రవాకరుచి పెంపారం దదీయాననాం
భోజాతప్రభ లుల్లసిల్లఁగ సముత్ఫుల్లాక్షి [2]మీనద్యుతుల్

1. దృగ్బాణముల్ హృదయాదిమర్మవాహికులఁజొనిపి 2. పెంపారంగ కుంభస్మఖాం
భోజంబు ల్వికసింపుచుం జెలఁగ నుత్ఫుల్లాక్షి.

రాజిల్లంగ సులోచనాసరసిలో రాయంచభంగిం గళా
భ్రాజిష్ణుం డగు గౌళికుండు హరియూపం బొంది క్రీడించుచున్. ౧౩౦

ఉ. ఇమ్ములఁ గొన్నియేండ్లు సుఖయింపఁగఁ ద్రిగర్తరాజులెల్లఁ జో
ద్యమ్ముగ నిట్టివార్త విని యచ్యుతుఁ డీతని యల్లుఁ డయ్యె[1] గ
ర్వమ్ములు మాని వీనిఁ గొలువం దగునంచు భయమ్ముతోఁ దురం
గమ్ములఁ గుంజరమ్ములను గన్యలఁ గప్పము లిచ్చి పంపఁగన్. ౧౩౧

క. చేకొనుచు బృహత్సేనుఁడు, చేకొలఁదుల లోఁగు టెఱిఁగి క్షితిపాలకులం
జీకాకుపఱచి భూములు, చేకొనఁగా సలఁగి తలఁగి సిగ్గున నొకచోన్.[2] ౧౩౨

వ. అందఱుం గూడుకొని విచారించుచుం దమలోన. ౧౩౩

క. సమముగ దేశము లేలుచు, నమరిన మగకూడు గుడిచి యధమాధమభా
వముతోఁ బెక్కండ్రుక్కని, సమరమునకుఁ బోకయునికి[3] చచ్చుట గాదే.

క. గణుతింప మానభంగ, వ్రణ మాజన్మంబు నెడ్డ వ్రయ్యలు సేయున్
రణమరణము శూరులకును, క్షణదుఃఖము మీఁద నధికసౌఖ్య మొనర్చున్.

గీ. మానహాని యైన మనత్రోవకంటెను,[1] బ్రాణహాని యైన పదము లేదు
వీనిచేత బాధ వెచ్చుటకంటెను, జక్రధరునిచేతఁ జచ్చుఁ గొప్ప. ౧౩౬

క. రావణకంసాదికరక్షోవీరులఁ జంపి తన్నుఁ గూడఁగనిచ్చెం
గావున సమములు నల్లని, దేవరకోపములు నట్టిదేవరవరముల్. ౧౩౭

సీ. మున్నీటిపాపయు మున్నీటితేపయు నిల్లాలు నిల్లునై యెసఁగువానిఁ
బాములపగవాఁడుఁ బాములవగవాఁడుఁ దేరును బాన్పునై తేరువానిఁ
గలువలచుట్టంబుఁ గలువలవెట్టంబుఁ దన రెండుకన్నులై తనరువానిఁ
బూవింటివాఁడును బూవింటివాఁడును గారాపుసుతులుగాఁ[5] గలుగువాని
జోడులేనికంటిజోగికి జోడుగా, నున్నవానిఁ బెక్కు మన్నవాని
దల్లి దండ్రియైన నల్లనివేల్పును, గంట చెడనిముక్తిఘంట గాదె. ౧౩౮

క. చొత్తము చత్త మనుచు ను,ద్వృత్తు లగుచుఁ దెగి ప్రతాపవిషయముపై దం
డెత్తి చనుదెంచినం గని, యత్తఱిఁ దా వెడలె నాబృహత్సేనుండున్. ౧౩౯

చ. వెడలి నిజాప్తసైన్యపరివేష్టితుఁ డై చని గర్వపాటవం
బడరఁగఁ బోరిపోరి బల మంతయుఁ జచ్చినఁ జచ్చులోపలం

---

1. డీతని కల్లుఁడంచుగర్వ- 2. కైకొనుచు... క్షితిపాలురఁజీ, కాకుపడనడిచి భూములు, చేకొనఁదలఁచుడు- నడచి- 3. జొరకయునికి 4. అవనిమానహానియగుత్రోవ- 5. గారాపుఁబట్టులై. గట్టియొపట్టియొకలుగువాఁడు- చిన్నయసూరి.

బడి వడిఁ దూలివచ్చు శలభంబు తెఱంగున నోహటించి లో
పడక పురంబు సొచ్చి సుతపాలికి నాపద చెప్పి పుచ్చినన్. ౧౪౦

మ. అది యాత్మప్రియుఁ జేరి, దేవ! మును ప్రహ్లాదుం గృపం గాచి యు
గ్రుదుఁ డౌ దైత్యునిఁ ద్రుంచి తీవు మొసలి న్ఖండించి యాయేన్గు నె
మ్మది రక్షించితి నేఁడు నిన్గొలువఁగా మాతండ్రి కిట్టి మహా
పద వచ్చెన్ రిపుసంఘముం దునిమి నీభక్తు న్భువి న్నిల్పవే. ౧౪౧

క. అని వేఁడుకొనిన వాఁడును, మనమున నిటు దలఁచెఁ దొల్లి మగతనమునఁ బూ
నినపూనిక విడిచిన నీఁక, వినువారలుఁ జూచువారు వికవిక నగరే. ౧౪౨

గీ. నాఁటిసాహసమున నిట్టిబోటిగలిగె, నేఁటి తెంపున కొకవేల్పు నిల్వఁబడఁడె
యనుచుఁ జక్రంబు గైకొని యంత్రగరుడి, నెక్కి సూత్రంబు గదలించి మొగసివచ్చె.

వ. అట్టి వేళ నయ్యాదివిష్ణుండు- ౧౪౪

ఉ. గౌళికుఁ డిగ్గెనేనియు జగంబు జనార్దనుఁ డిగ్గె నంచు న
న్నాలము సేయుచుండుఁ దన యల్లుఁడ నేనని నమ్మియున్న భూ
పాలుఁడు చిక్కు భక్తిఁ దమప్రాణము లొప్పనసేయ నున్న మ
న్నీలతలంపులుం బొలియు నే నటు పోవకయుండఁ బాడియే. ౧౪౫

క. అని చక్రము చే వెలుఁగఁగ, వినతాసుతు నెక్కి వచ్చి విభుఁ డొప్పె సువ
ర్ణనగంబుమీఁద సౌదా,మినితోఁ జెలువొందు నీలమేఘము పోలెన్. ౧౪౬

మ. తనదివ్యప్రభ లీక్రియ[1] న్వెలుఁగఁగాఁ, దార్క్ష్యుండు పక్షాగ్రచా
లనవాతాహతితోన మేఘములు వ్రల్లన్నిన్ను ముట్టంగ నే
పున దీపించుచు లీలఁ గోపమును రూపుం జూపి చక్రాహతి
న్వనజాక్షుండు నృపాలపంక్తి ననిపెన్ వైకుంఠసంప్రాప్తికిన్. ౧౪౭

వ. ఇట్లు చేసి తదనంతరంబ తజ్జయంబు విదితంబుసేయం బూని. ౧౪౮

ఉ. ధన్యజనానుకూలుఁ డగు దానవసంహరుఁ డొత్తె నబ్జమూ
ర్ధన్యము భక్తసద్గతివదాన్యము నిర్జితగర్జితోగ్రప
ర్జన్యము భిన్నభిన్నపరసైన్యము దిక్కరికర్ణకీర్ణకా
తిన్యము గౌళికావనదృఢీకృతజన్యముఁ బాంచజన్యమున్. ౧౪౯

క. ఇటు వానిమేపుగా నుత్కటమగు జయ మిచ్చి చక్రధరుఁ డేగిన ను
ద్భటవృత్తి గౌళికుఁడు న,చ్చట చని రణమండలమునఁ జచ్చినవృపులన్. ౧౫౦

1. దనుజారాతియునీక్రియన్.

చ. కనుఁగొని మామఁ బిల్చి ననుఁ గంటివె వచ్చిన యీనృపాలురం
దునిమితి వీరిసంపదలు దొడ్డలుగాఁ గొనిరమ్ము నీపురం
బున కని చెప్పి తొంటిగతిఁ బోయి సులోచనఁ గూడి దాని కిం
పౌనర విహారము ల్సలుపుచుండె ననేకదినమ్ము లిమ్ములన్. ౧౭౧

క. కావునఁ దెం పెఱిఁగి యస, ద్భావున కచ్యుతుఁడు తోడుపడియె ననంగా
నావిక్రమార్కునకు నతి, పావనునకు సురలు తోడుపడు టచ్చెరువే. ౧౭౨

ఉ. ఉల్లసితక్షమాభరణుఁ డుజ్జయినీపతిఁ బోలవచ్చునే[1]
యెల్లముఖంబుల న్విష మనేకవిధంబుల నొల్కుచుండఁగా
నుల్లము వ్రయ్య బు స్సనుచు నూరక స్రాగెడి పాముతోడి పా
త్తొల్లక తద్భుజాగ్రమున నుర్వి సుఖస్థితి నుండ నెప్పుడున్. ౧౭౩

వ. అట్టి యాతనితలంపు సంపదలందు నయవినయాదిగుణంబులం బొదలు. ౧౭౪

క. ఓలం బగుసంపద నయ, శీలంబునఁ గాక దుష్టచేష్టలఁ గలదే
యాలరి మొదవులకును దల, కోల యిడక చేరి పిదుకుకొనఁ దర మగునే.

క. ఎక్కడనుండియొ కూడును, నిక్కము లైతోఁచు నొక్కనిముసంబునఁ దా
మెక్కడికొ విరిసిపోవును, దక్కవు సంపదలు మేఘడంబరము క్రియన్. ౧౭౬

క. కలిమికిని దగినకోలఁదిని, నెలగల వెలి విడువకున్న[3] నిలుపెక్కడి దా
కలయఁగ నిండినచెఱువున, కలుఁ గించుక విడువకున్న నాఁగని భంగిన్. ౧౭౭

సీ. అని యిట్టితలఁపున నశ్వమేధము సేయఁ బూని భూసురబాంధుభూమిపతుల
రప్పించి శుభముహూర్తమున దీక్షావిధి గైకొని చేయుచో నాకవిభుఁడు
గరుడగంధర్వయక్షవ్రాతములతోడ నరుదెంచి తోడ్పడి యాదరింప
సురల నాదటఁ జూచి ధరణీశుఁ డంపలో రత్నాకరుం డను రామి యొసఁగి
యతనిఁదోడి తేరహితుఁబురోహితునంపెఁ, బ్రియముగూర్చి మైత్రిసఖ్యము మెఱయ
విప్రవర్యుఁ డంత క్షిప్రయానంబునఁ, దెరువునడిచి కొన్నిదివసములకు. ౧౭౮

మహాస్రగ్ధర. కనియెన్ దుర్వారదర్వీకరమకరఝషగ్రాహరక్షోవినిర్యన్
ఘనవీచీసద్భుజాభ్రంకషగుణసమతిక్రాంతకాలాంతరుద్రన్
జనకాధీశాత్మజాధీశ్వరధనురతివిస్తారితానర్తభద్రన్
స్వనదంభోదాతిరౌద్రు న్వరతటవిహితోచ్ఛ్వాసముద్రన్ సముద్రన్. ౧౭౯

1. వెన్నఁబోలునే. 2. నిలిచిపిఁకుకొవ. 3. వలసినకోలఁదిని, నెలగల వెలి విడలకున్న.
వెలగఱధనము(వెలగలు)

సీ. అనిమిషరత్నగాయత్రజీవనముల గుహాబృహస్పతుల సన్నహిమఁ దాల్చి
యధికనాగేంద్రసమారూఢమహిమల హరిశచీనాథుల ననుకరించి
రాశీభవన్నకరప్రాభవంబుల సౌరికుబేరుల సాటి నొప్పి
కమలావృతాయతాకారవైభవముల బ్రహ్మవిష్ణులతోడిపాటి మించి
సంతతప్రవాళకాంతి వసంతక, బాలసూర్యులసరి లీలఁ గ్రాలి
భూమి సర్వదేవతామయుం డనఁ జెల్లి, యెలమి నేఱులెల్ల నేలువాని. ౧౬౦

సీ. మిన్నంటఁ బొంగియు మేర దప్పక పెక్కుభాగము లలిగియుఁ బాఱులేక
స్వశ్లేన్ని గలిగిన సుజ్ఞనస్రుక్క్రక యనుకయ్యుఁ బరులకు ననువుగాక
సరివారిలోపల నురువులు గ్రమ్మంగా నేలపైఁ బొరలియు బేలుగాక
తనలోన బడబాగ్ని దరికొని మండియు వడగాలి మీలపై సుడియనీక
బయలుపడియునుదనలోఁతుబయలుపడక,దిగులుపఱిచియునొండెడదిగులుపడక
యిసుముకంటెనుగుణమణులెసకమెసఁగ,నసమరసమయమైనవెక్కసమువాని.

వ. మఱియు గంగాతరంగిణీసంగతం బై హరజటాజూటంబునుం బోలె శంఖాలంకృతం బై విష్ణుభుజంబునుం బోలె వజ్రసముజ్జ్వలం బై పురందరుకరంబునుం బోలె ముక్తామయం బై ముక్తిపథంబునుం బోలె నీలసమగ్రం బై సుగ్రీవసైన్యంబునుంబోలె విజృంభితపద్మరాగంబై శరత్సమయంబునుంబోలెఁ బుష్పితపుష్యరాగంబై శిశిరంబునుం బోలెఁ బ్రసరత్తుషారంబై హేమంతంబునుంబోలెఁ బటువిద్రుమచ్ఛాయం బై వసంతంబునుం బోలె నుద్దండరాజీవంబై గ్రీష్మంబునుం బోలె నాభీలనూలంకషం బై వర్షాగమంబునుంబోలె మీనమిథునకర్కటమకరాదిసంచారంబై గ్రహమండలంబునుం బోలెఁ బరభీతసపక్షభూభృత్తులాశ్రితంబై మహాస్వర్గంబునుం బోలె నొప్పు నపూర్వారంబుగలవాని. ౧౬౨

క. ఆనీరధి నెల వింతనఁ, గా నేరము తేలగిలు మకరములమీఁదన్
మైనాకాదులు ఱెక్కల,తో నిల్చుచుం గవులమీఁది దోమలకరణిన్. ౧౬౩

గీ. అట్టిజలధిఁ జేరి యవనీసురుఁడు పలు,మాఱుఁ బిలిచి పిలిచి మదిఁ గలంగి
యుత్తరంబు లేని యుదకంబు నచటికిఁ, బిలువ వచ్చి నేను బేలనైతి. ౧౬౪

క. సరసత్వము సన్మానముఁ, బొరయనిచోఁ బ్రియము నెఱపఁ బూనుట ధరలోఁ
దెరువాటుకాండ్రకడ ము,ష్కరుఁడై[1] తనకలిమి చూపఁగడఁగుట సుమ్మీ.

1. నొక్కరుఁడై.

మ. అని చింతించి పురోహితుండు నిజరాజాజ్ఞావిధి న్వారిధిన్
నిను నేఁ బిల్చితి రమ్ము నిల్వనిడికో నీబుద్ధి యంచుర్వి ఘన
ధ్వనిగాఁ జెప్పి చనంగ నర్ణవుఁడు దివ్యంబైన రూపంబునం
దనరత్నంబులు నాల్గుగొంచుఁ జని పొంత న్నిల్చి యవ్విప్రుతోన్. ౧౬౮

వ. నీ కింత వేగిరపడనేల నే నిదె వచ్చుచున్నవాఁడ మీరాజునకు మాకును బరమసఖ్యం బగు నే మెఱుంగుదుము గావున మమ్ముఁ బిలువం బంపె మే మచ్చటికి వచ్చినవారమ యని ప్రియోక్తి నిట్లనుము. ౧౬౯

క. కడపట నుండియు నే మ్రొక్కడమును మనుచుఁ జెలిమిగతిఁ దప్పకుమీ
యొడవ వ్వన వలవదు సా,గడ మనఁగాఁ దలఁపు గోనఁ గల్గుకుట చుమ్మీ.

క. నెమిలి గిరి నంబుదము గగ,నముపై రవి లక్షయోజనంబులఁ గొలసా
గమలము లక్షద్వయమున,హిమకరుఁ డిలఁదొగలునుండు నెక్కువె చెలుముల్.

వ. అని విన్నవించి యాశోభనమునకుం గట్నంబుగా నద్దివ్యరత్నమ్ము లిమ్ము, కోరిన నివి సస్యసంపాదకంబును, బహుధనప్రదంబును, మృదుచిత్రవర్ణవస్త్రాభరణదాయకంబును, బక్ష్యాన్నప్రతిపాదకంబును నౌ నని చెప్పి నీకుఁగొలిపిన నతం డతనివచ్చినపని సఫలం బగుటకు హర్షించి. ౧౭౦

క. సుముఖుండై చనుదెంచుచుఁ, దమమాళవభూమి సొచ్చి ధరణీశ్వరు యాగము సంప్రాప్తియుఁ దానక్కనమును విని యచటఁ దననురాకకు వగచెన్.

చ. పొసఁగిన పప్పు మండెఁగలుఁ బుక్కిటిబంటిగ మెక్కి మించి నెక్కనపుఁ బదార్థము ల్మనులి గఱ్ఱునఁ జేఁపఁగఁ గల్గు భూరి దానసమయమైన మాడ ధరణాబటు వచ్చు, విశిష్టపూజతోఁ
బసనగు పచ్చడంబు నొకపల్లియరంబును గల్గఁ దప్పితిన్[1]. ౧౭౨

క. చేరెఁడు నూకలుఁ బిడికెఁడు, కూరయుఁ గొని యొక్కపూఁటకూటికి దొరయై
యూరికిఁ బంచినఁ బోఁబడు, పౌరోహిత్యంబు బుద్ధి బంటటికముగా. ౧౭౩

క. అప్పటి కమికెఁడుకూటికి, నొప్పెడిచియుఁ[2] బోషణంబు, హోమము దొరకై
యొప్పించి వేల్వఁ గాగతి[3], దప్పెడు తత్త్వము పురోహితత్వము జగతిన్. ౧౭౪

గీ. అనుచు బహువిధములఁ దనపని నిందించి, కొనుచు నాత్మనగరమునకు వచ్చి
మనుజవిభునిఁ గాంచి వనరాశి చెప్పిన, వినయభాషణంబు లెనయఁ జెప్పె. ౧౭౫

---

1. పల్లెరముం గలదప్పు దప్పితిన్ - చిన్నయసూరి. 2. నుప్పిణియును. 3. యొప్పించు కొంచునులువగతి ?

క. నాలుగురత్నాకరముల, మూలద్రవ్యములబీజములో[1] యనఁదగు నా
నాలుగురత్నంబులు నా, నాలుగుమహిమలును జెప్పి నరపతి కిచ్చెన్. ౧౭౬

వ. ఇచ్చిన నమూల్యంబు లగువానిం జూచి యిం దొకటి నీ వేఁడుకొమ్మనిన నతండు నాయింట నాలిం గొడుకుం గోడలిని విచారించి వచ్చి పుచ్చుకొనియెద నని సంభ్రమంబునం జని మువ్వురం బిలిచి యారత్నంబు లిట్టిట్టి సంపద లిచ్చు వీనిలో నేది పుచ్చుకొంద మని తలపోయుచున్నపుడు. ౧౭౭

సీ. సైన్యంబు గలిగిన జగమెల్లఁ జేపడుఁ గొను డిది యొకఁ డని కొడుకు పలికె, ధర "ధనమూల మిదం జగ"త్తనుమాట తగు నిది గొన నని తండ్రి పలికె నిష్టాన్నములు మదిఁ దుష్టిగాఁ గుడుతును మే లిది గొను మని యాలు చెప్పె భూషణాంబరముల భోగంబు లిది గొంట వెర వని కోడలు విన్నవించె నిట్లు వేఱువేఱు నిచ్చలఁ దమలోన, జగడ మైన నతఁడు మగిడి వచ్చి యింటివారికలహ మెఱిఁగించి వీనిలో, నీవ యొకటి యిమ్ము దేవ యనుడు.

క. ఈనలువుర[2] కిం దొక్కటి, యీనేల తలంపుకొలఁది నిట మీజగడం బే నుడిపెద నని యొడయుం, డానాలుగుమానికములు నాతని కిచ్చెన్[3].

క. ఈజాడ యోగి నీకడ, నీజన్మమునందుఁ గలుగ దిఁకఁ బొమ్మనినన్ భోజుండు నమ్రవదనాంభోజుం డై తాను నంతిపురమున కరిగెన్. ౧౮౦

శా. ప్రహ్లాదసిరభక్తిభాగ్యవిభవప్రత్యక్షరూపు, న్నభోం తహ్లాదిన్యుదయాదిమూలచరణున్, దైత్యాంతకు, న్విప్రవే షాహ్లాదాకృతిక్రత్యవంచితబలిం, జక్షుఃశ్రవస్తల్పు, స ల్పాహ్లాముద్రమనోనురాగవిహరల్లక్ష్మీకవక్షఃస్థలున్. ౧౮౧

శా. ఇంద్రాదిస్తుతయోగ్యవైభవుని బర్హ్మాభూత[4]భూతావళీ సాంద్రానందకరప్రసంగనిజలాస్యప్రస్ఫుటీకారు, ని స్తంద్రానేకమునీంద్రవంద్యచరణద్వంద్వున్ ముకుందప్రియుం జంద్రాలంకరణాంకు నద్రితనయాసంసక్తచిత్తాంబుజున్. ౧౮౨

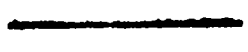
మాలిని. ఉరగశయనశాయీ యోగ్యవిద్యానపాయీ
గరుడవిహితయానా త్ర్యర్థకోర్వీశయానా

---

1. మూలధనములయినవి నిజములు- 2. ఈనలకుర- 3. క. ఏనే తలంపుకొలఁదిని, మీనలువుర (లోని) జగడ మెడపెదననియుం, దానాలుగుమానికములుఁ, బూనికతో నతనికిచ్చి పుచ్చెం జెలువన్. "ఈనలకువ" యనియే చిన్నయసూరియును- 4. బర్హ్యాభూత.

ధరణీభరణదక్షా దండితోద్దండరక్షా
మురహరహరరూపా ముఖ్యసౌఖ్యస్వరూపా. ౧౮౩

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికఘటకఘటాపంచ సంఘట్టవిభాళాది బిరుదప్రకటచారిత్ర కళింగదేశనిర్ధూమధామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాటగౌళాంధ్రమహారాష్ట్రభూపాలరూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదప్రోలిపురవరాధీశ్వర వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొఱవి వెన్నయామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజవిరచితంబైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యనుకావ్యంబునందు సుదర్శనోపాఖ్యానంబును, విక్రమార్కుని మహౌదార్యంబును, తదీయసత్త్వసాహసమాహాత్మ్యంబులును, గౌళికోపాఖ్యానంబును, సాహసాంకదాతృత్వంబును నన్నది ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

తృతీయాశ్వాసము.

—: నాలుగవబొమ్మ కథ :—

క. శ్రీరమణీరమణపదాం, భోరుహజాతాపగాంబు[1] పూరస్థితడిం
డీరశకలానుకారా, కారామృతకిరణధారిఁ గందర్పారిన్. ౧

మ. తనచిత్తాబ్జములోఁ దలంచి మఱియున్ ధారావిభుం డిష్టశా
కునికజ్యోతిషికాగమజ్ఞుల హితశ్రేణీసులం గూర్చి శో
భనలగ్నంబున నెక్కఁబూనికొని తత్ప్రాంతంబు చేరంగ నా
సనపాంచాలిక నిల్వు నిల్వు మని యాశ్చర్యంబుగా నిట్లనున్. ౨

క. పఱతెంచెద విచ్చోటికి,[2] నెఱయంగా విక్రమార్కనృపతికి సరిగా
నెఱిఁ జేసిన యుపకారం, బెఱిఁగెడు సద్గుణము లేక యెక్కం దరమే. 3

క. అనవుడు భోజుఁడు సస్మయు, మును లజ్జయుఁ బెనఁగొనంగ ముద మెడలఁగ మీ
జనపతియుపకారజ్ఞత, యనువొందఁగఁ జెప్పు మనుడు నది యిట్లనియెన్. ౪

ఉ. ఆతఁడు కీర్తిపూరభరితాఖిలదిగ్విజయుండు సర్వధా
త్రీతలనాథసేవ్యుఁడు సుధీజనపాలనకేలిశీలసం
జాతమనోనురాగుఁ[3] డిల సాహసభూషణుఁ డేలుచుండఁగా
నాతనిపీట నొక్కవసుధామరుఁ డుండు విలోచనుం డనన్. ౫

వ. ఆవిప్రుం డొకనాఁడు తనపత్ని విలోచన పుత్రలాభంబు లేమికి వగచి దీనికిం గారణం బేమి నీవు సర్వజ్ఞుండ వని యడిగిన నూహించి ధనధాన్యంబు లుద్యోగంబునం బడయవచ్చు విద్యాలాభంబు గురుశుశ్రూషల నచ్చువడు వంశాభివృద్ధియుం గీర్తియు నీశ్వరకృపఁ గాక పడయవచ్చునే. ౬

క. ఏగురుపురుషులఁ గోరిన, యాగొంతియు ద్రౌపదియు మహాపుణ్యవతుల్
వేగురు బంధులఁ జంపిన, యేగురుపాండవులు ధన్యు లీశ్వరకరుణన్. ౭

క. కావున మన మిఁక నెట్టి య, పావనజీవనుల మైనఁ బరమేశ్వరు సం
భావనఁ బుత్రుని బడయుం, గావచ్చు నిజోద్యమంబు గలిగినఁ బడఁతీ. ౮

---

1. జాతామలాంబు 2. విచటికివిను. 3. మనోహరాంగుఁడు.

క. అన విని యాసతి వినయం, బెనయం దనయుండు గలుగు నీశ్వరు నారా
ధన మొనరింపుద మనవుడుఁ, దనలో స్త్రీబుద్ధి యనక తా నుత్సుకుఁడై.

సీ. పెద్దయొసఁగెడుమాటయు యముకంటెఁ, బలుచుచేసితివాక్యంబునడయఁ జొప్ప
శాస్త్రవేదిచేనున్న విషంబుకంటెఁ, గొల్లవానిచే నమృతంబు గొనుటమేలు.

మ. అని తద్వాక్యము లాదరించి పరమేశారాధనం బానిఁలో
చనయుం దానును జేయుచుండఁగ సుఖస్వప్నంబులో నాతిలో
చనుఁ డేతెంచి భవత్ప్రయాసము విశిష్టం బయ్యె నీసుతుం
బనుకూలించె శనిప్రయోదశులఁ జేయం బుత్రలాభం బగున్. ౧౧

క. అని శంకరుఁ డానతియ్యి,చ్చిన నతఁడు సనిష్ప్రమోదశీలత మత్యా
తనియతి జరపుచుఁ బుత్ర్య,ప్త్యాసఁ గొన్ని దినముల కొక్క పుత్రుని బడసెన్. ౧౨

క. ఆపాపనికిం బుత్ర్య,వ్యాపారుఁడు దేవదత్తుఁ డనుపేరిడి గౌ
రీపతిపదభక్తుని వి,ద్యాపరిచితుఁ జేయుచును ముదంబునఁ బెంచెన్. ౧౩

చ. క్రమమున బ్రాహ్మ్యసంస్కారములు గైకొనఁ జేసి యొసంగుచో[1] వివా
హముఁ దగఁ జేసి కాశికిఁ బ్రయాణము చేకొని పుత్రుఁ జొచ్చి కా
లము శుభవృత్తులన్ గడపుము లాగు విచారము సద్గృహస్థధ
ర్మములను మంత్రతంత్రముల మర్మము లెల్లను జెప్పి యెంతయున్. ౧౪

క. పరపీడయుఁ బరనిందయుఁ, బరసతియుం బరధనంబుఁ బరులుం గలచోఁ
దిరుగకు పరోపకారము, పౌరయుంగలచోటఁ బుద్ధిపుట్టకొల్పవనా. ౧౫

క. తరుణులతోడిరహస్యము, వెరవేవగసైరణయును వేషాన్యనిస
చ్చరితము దుర్జనసఖ్యము, నరపతికరుణయును నీవునమ్మకు మదిలోన్. ౧౬

క. సారాచారవిచారత, నాహూతుం డగుచుఁ దను నిజావసరములం
జేరినవారికి హితుఁడై, సైరణ గల ప్రభువుఁ గొలువు సజ్జనవృత్తిన్. ౧౭

వ. అని పెక్కునీతులు చెప్పి. ౧౮

క. భూసురుఁడు సకలవిద్యా,భాసురుఁ డటు తోడఁగూడి పడఁతుక నియమో
ల్లాసినిగా శివమూర్తివి,కాసిని యనఁనొప్పుచున్న కాశికిఁ జనియెన్. ౧౯

మ. జనకుం జేగిన దేవదత్తుఁ డిటు లాచారంబు రెట్టింప స
జ్జనసత్కారము లింటఁ జెల్లఁగ విశిష్టప్రాప్తకాలంబు చొ
ప్పున నిర్ధంబులుఁ బత్రము ల్ఫలములుం బుష్పంబులుం గొసనం
బునఁ దాఁ దెచ్చుచుఁ బంచయజ్ఞముల నెప్డుం జేయుచు న్నిల్వఁగన్. ౨౦

---

1. యొదుంగుచో.

మ. ఒకనాఁ డుజ్జయినీశుఁ డుత్సవమహోద్యోగంబున న్వేఁటకై
వికసన్మానసుఁడై బలంబులు తను న్వేష్టింపఁగా బాణకా
ర్ముకహస్తుం డయి వాజి నెక్కి పటహంబుల్ మ్రోయఁగా నేగె గం
డకశార్దూలవరాహసింహకరిగణ్యంబౌ నరణ్యానికిన్. ౨౧

ఉ. అక్కడ వేఁట లాడుచు హయంబు రయంబునఁ దోలుకొంచుఁ దా
గ్రక్కున నొక్క పంది వెనుకం జని మార్గము దప్పి క్రంపలం
జిక్కి మది న్వెతాకు పడి చింత మునుంగుచుఁ బంష్లుగోయఁగా
నొక్కెడ దేవదత్తుఁ గని యూరికి నేగెడుత్రోవ వేఁడినన్. ౨౨

గీ. హయమువాఁగ వట్టి యల్లన ముందట, ముండ్లు దప్పఁ దిగిచి గండ్లు గడపి
దేవదత్తుఁ డిట్లు తెరువునఁ గూర్చిన, సేనఁ గలసె రాజశేఖరుండు. ౨౩

క. తన యెక్కిన తురగము నా, తని కిచ్చి సువర్ణనిర్మితం బగు నరవా
హనమున నొయ్యనఁ బురికిం, జనుదెంచెను బంచవాద్యశబ్దము లులియన్. ౨౪

వ. ఇట్లు చనుదెంచి నగరు ప్రవేశించి మహావిభవంబు మెఱయం గొలువునం
గూర్చుండి- ౨౫

గీ. అచటి విప్రునిపని యత్యుపకారంబు, గాఁ దలంచి యొక్క గ్రామ మిచ్చి
వరుసతోడ నెల్లవారల వీడ్కొల్పి, యంతిపురము సొచ్చె నవనివిభుఁడు. ౨౬

క. అన్నెలఁతలతో రతిసం, పన్నుండై వరుసతోడ భావజుకేళిం
గొన్ని దినంబులు సలుపుచు, నున్నంతం బిన్నయాలి కొక నెల మసలెన్. ౨౭

ఉ. చెక్కులు వెల్లఁబాఱెఁ[1] గడుఁ జిట్టుము లయ్యె మొగంబు వాఁడెఁ జ
న్ముక్కులు నల్పుగూడె నసుముం బెరులుం జెలువారె నారు సొం
పెక్కెఁ గనుంగవ న్నెఱపు లేర్పడె నష్టమసంబుకోరుకుల్
పెక్కువిధంబులం బరఁగెఁ బ్రీతిగ నాటికిఁ దరచిక్కినన్. ౨౮

క. పొత్తికడుపు మెఱుఁగెక్కెం, జిత్తంబున జడను దోఁచెఁ జెలికత్తెలతో
నొత్తిలిపలుకఁగ న్రాప్పదు, మెత్తనిమై నడుఁచు[2] నిమర మేకొను విసువున్. ౨౯

క. కొమ్మకుఁ బులు సంపయ్యెను, గమ్మని మన్నంతకంటెఁ[3] గడుఁ జవికెక్కెం
దన్నిమొనమొగ్గ లెక్కెను, తుమ్మెద లనఁ జన్నుదోయితుద కప్పారెన్. ౩౦

గీ. చెలువ బయలకలెనఁ జెప్పవేటికి నన్న, సిగ్గుపడుచుఁ జెలువచెంత దలఁగుఁ
జెప్పఁబూను గొన్ని చిహ్నంబు లెఱిఁగించు, నగవుచేసి మీఁదనొగులుచేయు.[4]

1. పల్లఁబాఱె. 2. మెత్తనినడ మెలఁగు. 3. గమ్మఁదనంబంతకంటె. 4. నగము చేసి మీఁదనొగులు దెలియు.

క. విశదముగ నడిగి యారా, జశిఖామణి కెఱుఁగఁ జెప్పి సఖు లిం పగున
ర్వశుభంబులు గూరిచి త,చ్ఛిశువునకు స్నీఁదఁ జీకునాఁడి[1] గాకుండన్. ౩౨

గీ. మూఁడునెలలఁ జేలులు ముద్దలు[2] వెట్టిరి, యలరుఁగుసుమము లైదునెలలఁ బెట్టి
రేడునెలల మ్రొక్కి రెట్టిపోలస్నకు, సతికిఁ జూలు నెక్కి జరుపుకొనుచు. ౩౩

క. నెలకొనిన చూలు వేసం, దలకొని మొయిదీఁగ మొఱుఁగు దనరఁ గసక్కో
జ్వల మగు వేషంబున సతి, పుంలకడిగినమూర్తియుంబు పోలిక నొప్పెన్. ౩౪

గీ. [3]ఇంతి మదిఁ దలఁకుచు నెసమ్రుక్కవిదిగొ, మొదలెననుచుఁ జెప్ప సుదతులంతఁ
జంటిజగుడు గోర సంధించి చిరజీవి, యైనసుతుఁడు పుట్టు ననఁగ నొంగు. ౩౫

క. ఆసతి కాన్పుఁ బెట్టను, మాసంబునఁ గెంటలంబమరఁ బెట్టి[4] మహో
ల్లాసంబున నుండఁగనవ, మాసంబును నిండె గర్భమహిమయు నలరన్. ౩౬

గీ. చన్నులురియఁ[5] బొదలె జఘనంబు ఘనమయ్యెఁ, బలకనెన్నుదనగె మలుగువట్టె
రాజయోగ్యమైన రత్నంబు దాఁచిన, పసిఁడిపెట్టియనఁగ నెసఁగె నపుడు. ౩౭

క. నెలఁత శిశువునకుఁ బ్రోన్గాల, నెల నమృతమునించు నింద్రనీలపుమూఁగు
ళ్లలరించిన బాగారపుఁ, గలశము లనఁ గుచయుగంబు కప్పున నొప్పెన్. ౩౮

గీ. నాభి నెఱయవిరిసె నడుము నొవ్వఁదొడంగె, దాదు లంత నాయితంబు చేసి
కూడిమెలఁగ దండికుట్టులం గొదలక, నాతి యటు సుఖప్రసూతి యయ్యె. ౩౯

క. క్రూరగ్రహవిరహితుఁడగు, తారాపతిబలము గలుగు తత్కాలమునన్
మారుని కెనయనఁదగినకు, మారుం డుదయించె హితులుమది ముదమొందన్.

వ. అప్పుడు దాదులు. ౪౧

గీ. నిసువుబొడ్డుమీఁదఁ బసిఁడిటంకంబిడి, యొయ్య నాభినాళ మూర్తరించి
ముత్తియములఁ జేట ముంచి యుంచిరి కను, దమ్ములంచు సద్దుదమ్ము నిగుడ. ౪౨

గీ. [6]కలిఁ దోఁచి నూనె వ్రేలిడి, తలపుక్కియయాను నేతిత్తైలంబును జొ
త్తిలరాచి మెత్తగాఁ బొము, గలరించి[7]కుమారు నునిచి రాదాదు లటన్. ౪౩

శా. క్షోణీనాయకుఁ డిట్టిమేలు విని తా సుస్నాతుఁడై యాదిక
ళ్యాణాంబైన మహోత్సవంబున సముల్లాసంబుతో దానపా
రీణుండై నిజబంధులోకగురుధాత్రీదేవసంసేవన
ప్రాణం బొప్పఁగఁ బెట్టె గోధరణిరత్నద్రవ్యమాద్యంబుగన్. ౪౪

1. చీడచెవి-జేపుచెవి, చీదచెవి. 2 ముద్దలు. 3. తొలుత వాలున మది దలఁకు నెడమ ప్రక్క...చంటిజేలు గోరనంటి...సుదతిపుట్టునని సుదతి పొంగు (చంటిజిలుగు) 4. గెంట్లమమర 5. విరియ 6. కలిగడిగి 7. పొదుగుపొత్తులు.

క్రమమున దాదు లక్కడను ముప్పటిలిన[1] జలకంబు దేర్చి యాచెలువసుతుని
కౌనరఁగాఁ గాటుకయును జుక్కబొట్టును బాటించి యాగడపకు వెలుపటఁ[2]
బొదికిళ్లఁ దవుడు నిప్పులుఁ బ్రత్తిగింజలు నిడి యడ్డముగఁ జిట్టు బడిసి వైచి[3]
వేఁపరెమ్మలు నీళ్ల వెసలలోపల నించి కాపులు పురిటింట గట్టి చేసి
వాయనముల కెల్ల వనితల రప్పించి, వారుదెచ్చినయవి వరుస నంది
పచ్చకప్పురంపుఁ బలుకులు వెట్టి వి,డియము లిచ్చి రంపు నయముగలుగ. ౨౫

క. వెడలం బడితివి చక్కని, కొడుకుం బడసితివి రాజకూఁతిమి బలిసెం
బడఁతీ నీభాగ్యమునకుఁ, గడలే దని పొగడి రెల్లకాంతలు నింతిన్. ౨౬

ఉ. మండలనాయకుండును గ్రమంబున నాపుడు వైన యంతఁ బం
డ్రెండవనాఁడు పాపనికి రేవతి గావున మీనరాశి చం
ద్రుం డని పేరు వెట్టి యతిమోదిగఁ బెంపఁగ వాఁడు బాలచం
ద్రుండును బోలె నిచ్చలును దుష్టియుఁ బుష్టియుఁ గాంచుఁ గాంతితోన్. ౨౭

సీ. వెలఁదులు వీని నవ్వింప నోయని నవ్వ వేడుక మూతియు విఱుచుచుండు[4]
నూఁకరలిచ్చు[5] నయ్యుయ్యాలఁ జేరిన నడు మెత్తివైచు ముందలయు నెత్తు
జోవలు వాడిన[6] భావించు నాలించుచుండు నేమపు మాను నుగ్గు లడుగుఁ
గోరి డగ్గఱఁగ నంగుష్ఠంబు[7] నోటిలో నిడుకొను దాఁ జన్ను గుడుచుభంగిఁ
జన్ని పాదములును జేతులు నాడించు, జవనగతిని మొరయు రవళి దన్ను[8]
బోరగిలి ఫణీంద్రు పోలికఁ దలయెత్తి, యాడుఁ బలుక నంచనంచుఁ జూచు. ౨౮

క. కూర్చుండు నురమునం జన, నేర్చును విద్వెంబు సేయ నేర్చును గ్రతం
దార్చుచుఁ దప్పటడుగు లొడఁ, గూర్చు జననిచెట్టపట్టుకొని నడపాదున్.

క. విందులు వింటి లనుచు వేడ్కం దనుఁ బిల్వంగ నగుమొగం బలరంగా
నందియలు మొరయఁగాఁ గుఱ్ఱలుం దూలఁగ[9] వచ్చియంతలోఁ గప్పుకొనున్.

క. నిలువెల్లను గనకం బై, పలు కంతయు నమృత మగుచుఁ బాత్రప్రనకు ము
న్నాలు మాఁపుదు నానాఁటికిఁ, బలుదెఱఁగులఁ బెరిగె నతని ప్రాణపదం బై. ౩౧

1. ముప్పటిముల్లైఁ, చిన్నయసూరి. 2. పచ్చనిహాళ్ఁబడిసి. 3. నిడియుంగముగ జుట్టుపడసి చేసి-చిన్నయసూరి. 4. వెలుగుకుల్ విఁగఁనవ్వింప నసం, నోయ్యనవ్వుచు మూతులల్లవిరుచు. 5. నూఁకరలిచ్చు. 6. జోలలువాడినాలించు. 7. కాలియంగుళము ద్గఁబట్టినోటిలో 8. జన్నుగ డియ మొరయుచున్న చాఁము. 9. మొఱయుగున్నాలుం దూలఁ—వచ్చునింతలో నెత్తుకొనన్.

వ. అంత నతండు తచ్చూడాకరణంబునాఁడు నానావిధంబు లగుదానంబుల దీను
ల విప్రులం బరితుష్టులం జేసి యాదేవదత్తునకు మఱియు నొక సర్వసమృద్ధ
గ్రామం బిచ్చి కుమారునిం బరీక్షాధికారిం గావించిన బహుమానితుండై బహు
దినంబులు తత్కార్యవిచక్షణత్వంబువలన విశిష్టపూజల నొందుచు విలోచనసు
తుండు త్రిలోచనసుతుండునుం బోలెఁ ద్యాగభోగానురాగంబులం జెలంగుచుం
డునంత. ౬౨

క. నృపతి యొకనాఁడు గని ని, ష్కపటాత్మ! పరీక్షణాధికారివి నీయ
త్యుపకారమునకుఁ దగఁ బ్ర, త్యుపకారము చాల దనియె నుర్వీసురుతోన్.

చ. అనవుడు దేవదత్తుఁడు ధరాధిప యిట్లన కేను నీకుఁ జే[1]
సిన యుపకార మింత నుతిచేసెద వేటికి సంమఁ దప్పి ప్రియం
బొనరఁగఁ బిల్చి కొంతతడ వుండి గృహంబున కేగువేళ నా
తని సుతుఁ జంకఁ బెట్టుకొని తత్తఱ మందుచు వచ్చెఁ జెచ్చెరన్. ౬౩

ఉ. అయ్యెడ వాని డాఁచి కనకాభరణంబులు పుచ్చి బంటుచేఁ
జయ్యన నిచ్చి యమ్ము మని సంతకుఁ బంపిన యంతలోన నేఁ
డెయ్యెడ కేగెనో శిశు వెవ్వరు చంపిరొ యంచు నేడ్వఁగా
దయ్యె మెఱుంగుఁదోతు వసుధాపతిగేహము నిండెఁ బెల్లుగన్. ౬౪

క. అన్నుడి విని తలవరులు న, యన్నున నలుగడల జాడ లరయుచు నొకచో
నమ్ముంగ బంటుగని [2] యా, సొమ్ములతోఁ బట్టి తెచ్చి చూపిరి పతికిన్. ౬౫

వ. చూపిన నమ్మహీనాథుండును నీసొమ్ములు నీకెవ్వరు తెచ్చియిచ్చి యమ్ము మనిన
నీవస్తు మమ్మువాఁడ వని యడిగిన దేవదత్తుండను బ్రాహ్మణుండు తెచ్చియిచ్చె
నని యాతఁడు తెలియం జెప్పిన. ౬౬

గీ. బంటువలన నెఱిఁగి బ్రాహ్మణుఁ రప్పించి, నిలువఁ బెట్టి తప్పుఁ దెలియ నడుగ
నతఁడు మోము వాంచి యపరాధియును బోలె, నుత్తరంబు లేక యూరకుండె.

క. చనువారలు ఘట్టింపఁగ,[3] ననుమానించుచును దైన్య మడరఁగ వెడఁగై
ధనలోభంబునఁ గొనిచని, జననాథా నీతనూజుఁ జంపితి ననియెన్. ౬౭

సీ. అనుచు నారాయణా యని వీనిఁ బట్టి తీసుకొనిపోయి చంపఁ దగు నని పలుకువారుఁ
గాళ్ళును జేతులు గనియలుగాఁ బట్టి చిదిమించఁ దగు నని పదరువారుఁ
గాయంబు నుగ్గుగా గలుగానుఁగలఁ బెట్టి త్రిప్పంట తగు నని తెలుపువారు
మేన వెంటులు చుట్టి పైనగ్గి తగిలించి మిడికింపఁ దగు నని నొడువువారు

1. దేవదత్తుఁడు ధరాధిపయిట్లను యేను నీకుఁ జే—2. నమ్ముంగఁ బట్టుకొని 3. దండింపఁగ.

నగుచు జనులు దుర్వ్యథాక్రాంతు పీడగు, ననుచు విన్నవింప నవనివిభుఁడు[1]
తనయముఖవహ్ని దనలోనఁ గ్రాఁగుచుఁ, జాపఁబూని తనదు త్రెంపు దలఁచి[2].

వ. అద్దేవదత్తునితోడ. ౬౧

క. అపకారము గా దిది నా, యుపకారము వాసి భూసురోత్తమ వినుమీ
యుపకారమునకు నిది ప్రత్యుపకారం బయ్యె నింక నోడక పొమ్మీ. ౬౨

గీ. అనుచు విడిచి మఱియు ధనమిచ్చి యనిపిన, హితులు మాఱి శిశువు మృతికి నోర్చి
యింత సెరువు చూపు టేయుపకారంబు[3], గాఁ దలంచి యేల కావ ననుచు. ౬౩

క. వినుఁ డిట నేఁ గలిగిన నా, తనయుం డసువు గల్గెఁగాక తప్పిన యెడఁ గా
ననమున నితఁడు తలఁగిపో, యిన శ్రీఖండములలోన నే మగుదునొ నేఁ[4]. ౬౪

వ. ఇట్లు గాకుండం జేసిన నీరాజ్యంబును సంతతియును నగపడె నా ప్రాణంబులు
గాచి నన్ను నిలిపినవానికి సెలవు సేయుట యెంత పని[5] నామీఁది యప్పు
కొంతదీర్చుకొనం గలిగె నూరకుండుం డనిన. ౬౫

క. పౌరుల్ హితులు దొరలప్పరి, వారంబును రాజు నెట్టివాఁ డయ్యెఁ గదే
మూరెఁడు ముత్రోవయుఁ జూపుట, గారాపుం బట్టి చావు గనియుం గాచెన్.[6] ౬౬

వ. అని చెప్పనాడుచున్న యెడను. ౬౭

గీ. దేవదత్తుఁడు నరదేవుని సన్నిధాని, కేఁగి సంతసించి యింటి కేఁగి
చందమామకూనచందంబుతో నున్న, శిశువుఁ దెచ్చి రాజుచేతి కిచ్చె. ౬౮

వ. ఇట్లిచ్చిన పాపనిం జూచి. ౬౯

క. విస్మయహర్షంబుల మా, నస్మితవదనాబ్జుఁ డగుచు ధరణీవరుఁ డా
కస్మికచరితము లడఁచెడి, యుస్మత్సుల సైన మరుచు నతనికి మ్రొక్కెన్. ౭౦

ఉ. మ్రొక్కిన దేవదత్తుఁ డతిమోదము నొంది నరేంద్ర నీమనం
బెక్కడఁ జూడ వేఁడి యలయించి మహావ్యథఁ దూలపుచ్చితిన్
స్రుక్కిలి తప్పుచేసి కడమీఱి భవద్గుణరత్నముల్ మెఱుం
గెక్కనొనర్చితిం బరుల కీకథ యుచితనంబు నొజ్జఁగాన్. ౭౧

శా. అంచుం జెప్పిన నయ్యవంతివరుఁ డుర్వన్ హర్షించుచు న్నంపదం
గంచిం బోలినయట్టి పట్టణము సత్కారంబుగా నిచ్చి మ

1, సైనజనులు పీడన్నాఁడు వధకని, విన్నవింపఁగఁ బృథివీశ్వరుండు. 2. పెంపెఱింగి, 3. టిది యుపకారంబ, 4. కాననమున నితఁ డెడఁ గల బో, యినని కాననములోన నేమగుదునో కో. 5. నిలిపిన వానికిది యెంతపని. 6. గాలింబుచ్చెన్.

న్నించెం బాత్రుఁ డటంచు పెద్దసభకు న్నిన్నేతగాఁ బ్రీతిఁ గా
వించెం గావున నీకు నట్టిగుణ మన్వేషించిన గల్గునే. ౭౨

క. మగుడుము నిద్రియ యెక్కుట, యగపడ దిక నని విక్రమార్కుగుణంబుల్
పొగడుచు బిగిచెడి ధారా,జగతీపతి చనియె స్వీయసదనంబునకున్. ౭౩

వ. మఱియు నొక్కనాఁడు. ౭౪

—: ఐదవవాన్న కథ. :—

క. తెల్లని యమృతాంబుధిలోఁ, దెల్లని తిరుమేను ఘనఫణిశయనమునందు
న్మొల్లపు తుమ్మెదక్రియ రా, జిల్లఁగ విహరించు మన్న సిరి నన్ గొలుతున్. ౭౫

మ. అని చిత్తాబ్జములోఁ దలంచి సమయ స్థామోదితుం డై దినం
బున సౌమ్యగ్రహదృష్టలగ్నమున నా భోజుండు వేడ్కన్ సిం
హాసనమెక్కంజని పాదపీఠి మిడఁ గాల్చాపలంచు నచ్చోటు కాం
చనపాంచాలిక వల్కె సర్వజనతాశ్చర్యాంబ వాక్యంబుగన్[1]. ౭౬

క. కార్యం బెఱుఁగవు దానా,చార్యుండగు విక్రమార్కు సరిపోవఁగ గాం
భీర్యముతోఁ గూడిన యౌ,దార్యము లేకేల యెక్కఁ దర మగునీకున్. ౭౭

క. అనవుడు విస్మితుఁ డై మా, జనపతి గాంభీర్యదానచాతుర్యము లే
పనిపట్టులఁ గనుపట్టెను, వని యడిగిన భోజనృపతి కది యిట్లనియెన్. ౭౮

శా. ధారానాయక యాచకార్తజనతాదారిద్ర్య విద్రావణం
బాహాకర్పరశత్రుపాలివిభవవ్యాప్తాఖిలాశాంతవి
స్తారుం డుర్వీతవిక్రమక్రమ నిరస్తక్షోణిపాలాగ్రణి
ర్భానూత్సాహుండు సాహసాభరణుఁ డొప్పం జేసె రాజ్యం బిలన్. ౭౯

క. భూతలమునఁ బుణ్యగుణ,ఖ్యాతుం డగు నతని చేసి కార్యేయకథా
రాతిత్రంబున మునిఁగి య,రాతులు విహరింతు రమురరమణీయుతులై. ౮౦

వ. అట్లు చూడ నతనిరాజ్యంబున నెలకు మూఁడు వానలు దప్పకుండ కురియ
జనులెల్ల నుల్లంబుల నుల్లాసంబు వెల్లివిరియ ధనధాన్యసమృద్ధులై యున్నయె
డల రత్నగర్భాతలంబున రత్నాకరగుణప్రఖ్యాపనాపరుండనుం బోలె వణిగ్వ
రుం డగు నొక్కరత్నవ్యవహారి దూరదేశంబుననుండి యుజ్జయిని కరుదెంచి. ౮౧

క. అంబుధి పుట్టించిన కల్పం బన రేఖాంకబింబశుభంగాదికదో
షంబులఁ బొరయని పదిరత్నంబులు గుదిగ్రుచ్చి తెచ్చి నరపతి కిచ్చెన్. ౮౨

---

1 ఆశ్చర్యంబు కార్యంబుగన్.

గీ. వానిఁ జూచి కొలువువార లద్భుత మంద, మానవేంద్రుఁ డాత్మలోన మెచ్చి
విలువ నిశ్చయించి చులుకగా నతనికిఁ, దేటపడఁగ ధనము కోటియిచ్చె. ౮౩

గీ. కోటిధనముఁ బుచ్చుకొని యగస్త్యునియుక్తి, సమసునాఁగసాగరముల యందు
నుత్తమంబు సింహళోద్భవం బటుగాన, దీనిఁ గొనుము మనుజదేవ యనుచు. ౮౪

వ. ఇచ్చిన నదియును బ్రభాపటల విభాసిత సభామండపం బై యంబరమణిబింబ విడంబకం బగుచున్న మాణిక్యంబు గైకొని మానవేంద్రుండు విస్మయమానమానసుండై తన్మూల్యంబు కోటిధనం బిచ్చి యిట్టివి మఱియును గలవే యనియడిగిన నావర్తకుండు ౮౫

గీ. దీనికంటెనొప్పు[1] దివ్యరత్నంబులు, గలవు మద్గృహమునఁ గొలఁదిమీఱి[2]
ధరణినాథ నాకు దశకోటి ధన మిచ్చి, భటునిబంపు పదియుఁ బంపువాఁడ.

క. అని చెప్పిన నాతనికా, ధన మిచ్చి భటాళిఁ జూచి తఱిదప్పక వే[3]
చనిరత్నంబులు గొని తెచ్చినవారికి మెచ్చు గలను చేకొనుఁడనియెన్. ౮౭

వ. అనిన ననహాయశూరుండును నలఘుతరాంఘ్రితలలంఘనుండును నగు నొక్క జాంఘికుండు లేచి- ౮౮

క. అచ్చట నారత్నంబులు, పుచ్చుకొనుచు నేడుదినసములు నో మఱునాఁ[4]
డిచ్చటికి నిన్నుఁ గొలువఁగ, వచ్చెద నియ్యడ్డుగాలాన వసుధాధీశా. ౮౯

సీ. అని పంతమాడిన హర్షించి తాంబూల మిప్పించి వ్యయమున కేడుమాడ
లొసఁగి పత్రకుఁ గూడి మనలకుమీ యని యనిపిన వానిఁ గొల్చినుచు సెట్టి
యశ్వరత్నము నెక్కి యతివేగమున నేలుఁ బగలిలు నెచ్చోటఁ దగులు వడక
నాలుగుదినముల నలువది యామడ ల్చని పీడు సొత్తెంచి తనగృహమునఁ
దేజరిల్లుచున్న దివ్యరత్నంబులుఁ, బదియు నిచ్చి రాచబంటు నంత
గవని వెడల ననిపి క్రమ్మఱ నేగిన, వాఁడు నటకు నిడచి వచ్చె నట్లు.

క. లంఘితనగనగరసరి,త్సంఘాతుం డగుచు దినము దప్పక వడి ని
స్సంఘశ్లాఘ్యగుఁడై యా, జాంఘికుఁ డరుదెంచెఁ బురికి సంధ్యావేళన్. ౯౧

క. కాలూఁదక యట చని భూ,పాలుం గని మ్రొక్కి తనను పంతంబునఁ ద
త్కాలోచిత దివసకర[5],జ్వాలాకృతి వెలుఁగు నైదు రత్నము లిచ్చెన్. ౯౨

ఉ. ఇచ్చిన వానిఁ బుచ్చుకొని యేలిక యల్లనఁ జల్లచూపులం
దెచ్చినబంటుఁ జూచి మఱి తెమ్మిఁక నైదును నాకు నిప్పుడే

1. మిగులు. 2. విలువమీఱి. 3. జనపతియా, లనికాధనమిచ్చి భటులఁ దప్పకపంచెం.
4. నేడుదివసములమఱునాఁ డేనిచ్చటికి. 5. దీపవఁ.

మిచ్చితి తోడి మాసికము లేగతిఁ జిక్కెను వన్న[1]నాథుఁడుం
డిచ్చఁ దలంకియుం దలఁక కిట్లనియెం గరము వ్రాగుడ్చుచున్. ౯౩

గీ. మొదల సెట్టిచేతఁ బదిరత్నములుఁ గొని, మగిడి వచ్చుచోఁ గ్రమక్రమమునఁ
బార్థివేంద్ర నాకు భాగ్య మింకినభంగిఁ, బెద్దయడవిలోనఁ బ్రాస్సగ్రుంకె. ౯౪

వ. అక్కడ మఱియు నొక్క చిక్కుగలిగె. ౯౫

సీ. ధూళిపర్వఁగ వడిఁ దూర్పువాలెనుగాడ్పు సాంతురంగప్రసార మనఁగ
సంపూర్ణజలమదశ్యామలాకృతు లైన యంబుదంబులు కుంజరంబు లనఁగ
భూరిగర్జితములు భేరీరవములన మెఱపు లాయుధముల మెఱుఁగు లనఁగఁ
గేకినాదములు మహాకాహళము లనఁ జాతకంబులు భృత్యసంఘ మనఁగ
శక్రచాపము[2]విజయధ్వజం బనంగ, నొప్పి భూతవిహిత[3]జీవనోదయమున
నవనినాయక నీకువాహ్యాళిఘాక, ననుకరించుచుఁ దోఁచె వర్షాగమంబు. ౯౬

సీ. తొలితొలి సన్నంపుఁ దుంపురు లొలుకఁగా వెసఁ దిమిదిమి యని[4]ముసురువట్టి
బిసబిస యని గాలి బెట్టుగాఁ బెటపెట గండకలాతంతలు చినుకు లురులెఁ
బిడుగు పెళ్లునఁ బడియెనో యనఁగను గడిఁదియుఱుములు బెడబెడ యనంగఁ
గ్రొక్కారుమెఱుఁగు తళుక్కని మెఱయఁగాఁ బాసియుఁ జీఁకు చూపఱఁబెనంగ
నించి కడవలు వడిఁ గ్రుమ్మరించినట్లు, పాము వ్రేలాడఁగట్టినభంగి దోఁప
వాన బోరునఁ గురియంగ వఱదనుండి, మిట్టుఁ బల్లంబు నొక్కటై మేరమీఱె.

ఉ. దండడి దందశూకసమధారలు తోరము లై పడంగ మ
ధ్యందినవేళ నైన నభ మంతయుఁ జీకొని చీఁకుపర్వ న
క్తందినచిహ్నముల్దఱవఁగా నటు బోరన వాన వట్టి దై
నందినకల్పమో యిది యనన్ జలపూరము నిండె ధారుణిన్. ౯౮

వ. అట్టి వర్షోత్కర్షంబున మార్గంబు జలదుర్గమం బైన- ౯౯

క. తత్కాలమ్మున నిలువక, యుత్కోచము చేసి తప్పియును భవదాజ్ఞా
సత్కారముఁ దలఁపుచుఁ[5]జని, యుత్కూలజలాఢ్య[6] మైన యొకనదిఁ గంటిన్.

గీ. అచట నిలుచునంత నవ్వాన వెలియఁగ, నొకఁడు వచ్చె వాని యొద్దికేగి
దైన్యమొంది యేఱు దాఁటించు మని వేఁడు,కొనిన నాతఁ డీయకొనక పలికె.

క. వినుము మహానది దాఁటుట,యును గురుపత్న్యనిందయును ధర్మసభా
జనవైరము దైవతలం,ఘనమును బరికింప హానికార్యములు సుమీ. ౧౦౨

1. మఱి తెమ్మఁక నైదునుగాక నాకు నైదిచ్చితి—ఐదునునాకు నిప్పుడీవిచ్చితి- 2. చక్రవాకము, 3. నొప్పు-భూగోళహితజీవ- 4. కొసనిడెమిటియని 5. సలుపుచు 6. ఉత్కల్లోలాఢ్య.

క. నారీహృదయంబును వ్యవహారనిజంబును నదీజలాపూరంబుం
జోరుని ధర్మస్థితియును, వైరుల చెలిమియును నన్నువల దెవ్వరికిన్.[1] ౧౦౩

క. అనలముఁ బన్నగమును దుర్జనుఁ డుదకముఁ గపియు[2] బ్రహ్మచారియు వారాం
గనయును నృపుఁ డగసాలెయుఁ, దనవా రని నమ్మవలదు తత్త్వజ్ఞునకున్. ౧౦౪

క. అనవుడు నివి నీతులు గా, వన వచ్చెనె విభునితోడ నాడినపంతం
బున నీపదిరత్నంబులు, గొని చని దర్శించి రాజుఁ గొలువఁగవలయున్.

క. తలకొను మని ప్రార్థించిన, వలనుగ నాకార్యగౌరవ మ్మెఱిఁగి యతం
డలయక యిది సం దనుచును,వలనొప్పఁగఁ బూఁటిచేయి పట్టినభంగిన్. ౧౦౬

గీ. అవనిపాలుఁ గొల్వ నవసరం బైనచోఁ, జాలు నింతవడి విచార మేల
యైదుమానికంబు లందు నా కిచ్చిన, నిట్టి[3]యవలిదరిని బెట్టువాఁడ. ౧౦౭

వ. అనిన. ౧౦౮

సీ అడిగిన రత్నంబు లన్నియు నిచ్చితి నేని రాజద్రవ్యహాని పుట్టు
నీఁజెల్ల దని యున్న నీడినం బిచ్చోటఁ దప్పెనా రాజాజ్ఞ దప్పఁ గలుగు
నిలలోని ధనికుల యిండ్ల హయంబులు ధనధాన్యములును గాంచనముమణులు
మృదులాంబరంబులు మృగమదకర్పూరచందనంబులుఁ బరివారగణము
దానధర్మములు సమాన మై యుండును, వానికంటె భూమివరుని కలిమి
యెక్కుడగుచుఁ జెల్లు నొక్కరాజ్యంబున, రాజ్యమనఁగ నాజ్ఞ పూజ్య మగుట.[4]

వ. అని విచారించు నెడలఁ దొల్లింటి నీతి తలంపునం బడిమె. ౧౧౦

క. ధనమునకు దానమును దప, మున కాచారమును రాజ్యమున కాజ్ఞయు జీ
వనమునకు యశము విద్యకు, వినయంబును నీతులకు వివేకము ఫలముల్[5].

క. ధరఁ దగువారలకుఁ దిర, స్కరణంబును సతుల కొండు శయ్యయు నుర్వీ
వరులకు నాజ్ఞాభంగము, సరి నివి యాయుధము లేని చావులు గావే. ౧౧౨

మ. అని చింతించి ధరాతలేంద్ర భవదీయాజ్ఞాసముల్లంఘనం
బున కే నోర్వక యేనుమానికము లాపూర్ణాపగాతోయలం
ఘనపణ్యంబుగ నిచ్చినం గొని లతాగ్రగ్రంధిచే నన్ను నే
పున బంధించి రయంబుతో నతఁడు తత్పూరంబు దాఁటించినన్. ౧౧౩

1. నారుల, వ్యవహారుల, చోరుల, వైరుల యని చిన్నయసూరిగారి పాఠము. 2. బాచికలు ను దుర్గనుండును గన్యకయు–దుర్జనుఁడు జలంబులును. 3. నిట్ట యవలిదరిని– చిన్నయసూరి. నిట్ట= ప్రవాహము. 4. యెక్కుడై చెలంగుసెల్ల దేశంబుల, రాజునాజ్ఞ చాలఁ బూజ్యగుట. 5. బల ముల్ –చిన్నయసూరి.

గీ. అరుగుదెంచి నీపదాంబుజంబులు గనుఁ,గొంటి నాజ్ఞఁ నడప[1] గంటి నేఁడు
రాజసెలవు[2] లేక రత్నంబు లిచ్చిన,తప్పునకును శిక్ష దలఁపు నాకు. ౧౧౪
క. అనవుడు నృపుఁ డుత్తమమణి,ధన మిచ్చియు విఘ్నమైన లేఁటి నాజ్ఞాలం
ఘన మొనరింపక వచ్చితి, వని మెచ్చుగఁ జేతి మణులు వానికి నిచ్చెన్. ౧౧౫
ఉ. కావున విక్రమార్కు సరిగావు నృపాలక చాలు నింటికిన్[3]
బోవుట మేలు నాఁగ విని భోజుఁడు ఖిన్నముఖారవిందుఁడై[4]
భావములోన నాతని ప్రభావము నీఁటియు మెచ్చుచున్ సుహృ
ద్భావరయుక్తుఁడై మగిడి పోయెను నెంతయు వింతచొప్పునన్[5]. ౧౧౬
వ. ఇట్లు పంచమద్వారంబున నుండి మగిడి మఱియు నుత్సుకుండై. ౧౧౭

—: ఆఱవబొమ్మ కథ :—

క. లక్ష్మీనాయకసాయకుఁ, బక్ష్మలనయనాంకవామభాగుని ఘనునిన్
లక్ష్మాహిమకరధరు రజ,తక్ష్మాధరసదను మదనదమనుం గొలుతున్. ౧౧౮
గీ. అనుచుఁ గడఁగి భోజుఁ డట గొన్నిదినములు, చనిన విబుధవందిజనులఁగూడి
యింద్రభద్రపీఠ మెక్కు లగ్నంబుతోఁ, బొంతఁ జేరునంత బొమ్మ పలికె. ౧౧౯
క. నిలు నిలువు విక్రమార్కుని, కొలఁదిని నిర్వ్యాజదానగుణ మటు నీకుం
గలుగక యెక్కం బూనుట, చెలఁగి సపుంసకుఁడు బోటిఁ జేరుట చుమ్మీ. ౧౨౦
క. నావుడు భోజనృపాలుఁడు, భావంబున సిగ్గు గదురఁ, బాంచాలిక ! నీ
వావిక్రమార్కు వితరణ, మేనెరవున నొదవెఁ జెప్పు మేర్పడ నాకున్. ౧౨౧
క. అనవుడు నాపుత్రిక యి, ట్లనియెం జలుచర్వితోడ నవనీనాథా
విను మొప్పుగఁ జెప్పెద నా, జననాథుని దానగుణము సామాన్యంబే. ౧౨౨
క. సమరస్థలిఁ గపికేతుఁడు, విమతపురోద్యానమున వృషకేతుఁడు మా
నమున సహికేతుఁ డాకృతి, సమతను ఝషకేతుఁ డనఁగ జగతిం బరఁగెన్.
ఉ. అట్టి గుణంబులుం గల ధరాధిపుఁ డాదటఁ దాద్రిభంగిఁ జే
పట్టి వినిద్రబుద్ధిఁ బరిపాలన చేయుచు నుండఁగాఁ బ్రజల్
దట్టములైనసంపదలఁ దారు కుబేరుని పెంపు మీఱి యే
పట్టున దానధర్మములుఁ బాడియుఁ దప్పక యొప్పి రప్పురిన్. ౧౨౪
వ. ఇట్లు రాజ్యం బఖిలజనమనోరంజకం బగుచుండ. ౧౨౫

---

1. దిరుగ. 2. రాచసెలవు 3 విక్రమార్కునికిఁ గల్గు గుణంబులు చాల వింటికిం- 4 ఖిన్నముఖాబ్జతేజుఁడై. 5. భోజుఁడు పోయెను దొంటి చొప్పునన్.

సీ. కనికని మానినీజనమనోధనములు తోలితోలి గిలుబాడు దొద్దకాఁడు
పువ్వురెమ్మలకు లేమవ్వ మెక్కించుచు నాగజాతో నాడు సంగడీఁడు
రాచిల్కగములకు వాచవిఁ జుబ్బనచూఱగా[1] నొసఁగించు సొంపుకాఁడు
కోకిలంబుల కెల్ల మూకభావంబులు విడిపింప నడరెడు వెజ్జుతేఁడు
తేఁటికదుపులకును దేనెతోఁ బుప్పొడి, మేపి మరపనేర్చు తీపులాఁడు
మ్రాఁకులకు ముదంబుఁ బ్రాయంబు వాటిల్ల,వింతఁ దోఁచె భువి వసంతుఁ డంత.

వ. అప్పు డామలయాచలంబు నుండి. ౧౨౭

క. వే చని చని ఫణిసతులకు, వాచవి పుట్టించి [2]రత్నవతి యనునదిలో
వీచికలఁ దోఁగి[3] మెల్లన, వీచెం దెమ్మెరలు మరునివీచోపు లనన్. ౧౨౮

క. మఱఁ దనుదేరఁగ ముందఱఁ, దిరువీథులు దుడుచుకరణిఁ దిరుగుచుఁ బవనుం
డిరవుచెడ వీవ జడియఁగఁ, దరువులఁ గారాకు ధరణిఁ దఱచై రాలెన్. ౧౨౯

క. బలిమియుఁ గలిమియుఁ జెలిమియు, నలవడ వచ్చిన వసంతుఁ డనుచుట్టముతోఁ
గలసిన నెలకొను పులకల, మొలకల క్రియఁ దరుల మొత్తముగఁ జిగురొత్తెన్.

క. చెలరేఁగి మరుఁడు విరహులు, దలఁకంగా దాడుగదలు తఱి నతనికి మా
వులు మొదలుగఁ దలకొనుబహు, దళములనువసంతుఁడపుడుదగ మొనదీర్చెన్.

క. దీపంబుల క్రియఁ బువ్వులు, దీపింపఁగ మోదుగులు మది న్విరహులకుం
దాపంబు లినుమడింపఁగ, రూపించిన మన్మథాగ్నిరూపము దాల్చెన్. ౧౩౨

క. శ్రీరమణీయవసంతో,దారవ్యాకోచకుసుమతతి వనలక్ష్మీ
భూరివిభూషణభాండా,గారంబులకరణిఁ గర్ణికారము లొప్పెన్. ౧౩౩

క. బహుకిసలయఫలసుమనో,విహితోత్సవపికశుకాళివిహరణసౌఖ్యా
వహమహనీయగృహశ్రీ, సహజము లై చూడ నొప్పె సహకారంబుల్.

సీ. ఫలరసంబులఁ గూడి యలుఁగులు వాఱెడి పూఁదేనియలు వాఃపూర మనఁగ
సాంద్రమధూళికాస్యందమందానిలస్ఫురణంబు తరగల పొం దనంగ
శుకతుండ సదృశకింశుకముకుళంబుల కాంతులు విద్రుమౌఘంబు లనఁగ
మవ్వమెక్కిన వెలిక్రొవ్విరు లెల్లను శంఖమౌక్తికఫేనసంఘ మనఁగఁ
దత్పరాగధూసరోత్పతద్భ్రమరాళి, శీకరంబు లనఁగఁ జెలువు మీఱి
యుదధిభంగిఁ దత్పురోద్యానవనభూమి, మాధవాశ్రయమగుమహిమఁ దాల్చె.

ఉ. గంధవహుండు వేగరి పికంబులు గాయకపంక్తి నృత్తపు
ష్పంధయము ల్బలంబు శుకసంఘము మంగళపాఠకుల్ మహా

1. గుబ్బనచూఱ- చిన్నయసూరి. 2. రత్నవతి యనునదిలో. 3. దూఁగి.

బంధురకార్యవాది నిజబంధుఁడు చంద్రుఁడు మంత్రిగాఁగ గ
ర్వాంధుఁడు మన్మథుండు దనయాజ్ఞ దలంచఁగ నేలెఁ దత్పురిన్. ౧౩౬

క. తత్సమయంబున భూవరుఁ, డుత్సాహము రాజ్యవృద్ధియును మెఱయ వసం
తోత్సవ మొనరింపుద మని, యుత్సుకుఁడై కదలె వైభవోద్రేకమునన్.[1]

వ. తదనంతరంబున. ౧౩౭

సీ. మంజులమంజీరశింజారవంబులు నీనుల కిందంద విందు లొసఁగఁ
గాంచన కాంచీప్రకాశవిలాసముల్ వలపుల పసిఁడి వన్నియ నిగుడ్పఁ
దారహారోజ్జ్వలస్తనకుంభదీప్తులు ముఖచంద్రకళలతో ముచ్చటాడఁ
దాటంకరోచులం దఱిమిన కన్నెఁగ మెలఁకువ లిరుదెస మెఱుఁగులీన
జల్లిముత్తియములు మొల్లపూదండలు, దళితోదుభంగిఁ దనరుచుండఁ
వలయరత్నరుచులు కెలఁకులఁ బొలయఁగఁ, దలిరుఁబోఁడు లెదుర నిలిచి రెల్ల.

వ. మఱియుం దదనుగామి సభ్యజనంబులును, భవ్యసుగంధద్రవ్యహస్తంబు లగు పరిచారికాగణంబులును, విట నట పీఠమర్ద విదూషక వైతాళిక వందిబృందంబులును, భూషావిశేషభూషితదేహంబు లగు నుత్సవసందర్శనాగతోత్సుక సందోహంబులును జేరి యక్కడక్కడ నిరుపక్కియల నిలుచునప్పుడు. ౧౪౦

క. ఒనరించిననీలని నడగని, బొల్లనిఁ, గత్తలాని, గ్రైరని, సారం
గని, జారని, జన్నని, నిమ,వని మొదలుగఁ దెచ్చి నిలిపి వాహకుఁ డొసఁగన్.

క. అక్కడ నొయ్యనఁ బచ్చల, పక్కెరతురగంబు నెక్కి పతి గదలుచు నిం
పెక్కెఁ దనచిలుకనారువ, మెక్కి వసంతునకు మారుఁ డెనరేగుక్రియన్.

శా. రాజశ్రేష్ఠుఁడు వాగె సన్నల గతుల్ రాజిల్ల రేవంతు న
ట్లాజాడం బురికొల్పునట్టి గతితో నస్మేరగా మెల్పఁ దా
నాజాడం బురికొంచు నట్టె నడితో నామేరఁ దానిల్చుచున్
వాజీంద్రంబు మనోజవం బనఁగ నిర్వ్యాజోద్ధతిం దేలఁగన్. ౧౪౩

క. విద్యుల్లతలకు నెనయగు, హృద్యాకృతులైన వనిత లేతేర మహా
వాద్యంబులు మ్రోయఁగ నృపుఁ, డుద్యానవనాంతభూమి కొయ్యనఁ జనియెన్.

మ. చని యచ్చోట విభుండు చేరె సుమనోజాలప్రవాళావళీ[2]
జనితానేకసకామపంచశరచంచచ్చాపవల్లీగుణ
ధ్వనిశంకావహఝంకృతిప్రవిలసత్సంగీతభృంగాంగనా
ఘనసంతోషవిశేషకల్పలతికాకందంబు మాకందమున్. ౧౪౫

1. వైభవోత్సేకము. 2. జాలాప్తలీలావళీ.

వ. తత్ప్రదేశంబున శంబరభేదివేదికాకృత్యంబులు నివర్తించునంతకుం గృతవాహనారోహుండై యంకురిత కోరకిత ఫలిత ఫలినంబుల నవలోకించుచున్నయెడ విదూషకుం డొక్క చోట జోద్యభేద్యంబుగా బద్యంబు చెప్పి మామిడి సిరివడయ వ్రాసితిఁ బత్రిక యంకుకొన ననక యవధరింపు మిది తగు ననుచు నాశ్రయించినవారికి మామిడి కామునిగెలుపుంగలిమికి దుంప యగుననునర్థంబుగలుగ నొకయాకున వ్రాసి చేతి కిచ్చె నది యెట్లనిన:— ౧౪౬

క. మాకంద మలర వ్రాసితి, మాకంద మనాక చూడు మాకందమిటన్
మాకంద మనుచుఁ జేరిన, మాకందము మదను జయరమాకంద మగున్.

వ. ఇట్లున్న నది చదివి చిఱునవ్వుతో నవ్విభుండు జాణ వవుదు వని పరిణమించిన నతండు చందనాశ్రితవృక్షసౌరభంబుగతి మాకు నిది నీప్రభావంబున నయ్యె నని కొనియాడి మఱియును. ౧౪౭

క. నీ కెన యగు నాశ్రితర,క్షాకుశలత్వమునఁ దన్నుఁ గలసినపుణ్య
శ్లోకపికమధుకరముల న,శోకంబులఁ జేయు నిది యశోకంబు చుమీ. ౧౪౮

క. వికలంబుగ నీవాసన, సకలంబును బువ్వులందు సంపూర్ణముగా
వకుళంబులందు రోలం,బకులం బిది దీనిఁ జూడు పార్థివముఖ్యా. ౧౫౦

క. భిన్నాగమ బలశంబర,భిన్నాగ మనంగ మిగులఁ బెంపొందిన యా
పున్నాగ మవధరింపుము, పున్నాగమనోజ్ఞకీర్తి పుణ్యాగణ్యా. ౧౫౧

క. కంబూపమహంసలనిల,యం బూర్జితమూలబంధ మంభోనిధిగా
జంబూవృక్షముఁ జూచితె, జంబూద్వీపంబుసరి నిజం బూహింపన్. ౧౫౨

క. సంచితపింఛసమంచిత, పంచాయుధమరకతాతపత్రం బన ని
శ్చంచలశాఖాంచిత మగు, చించావృక్షంబుఁ జూడు చిత్తజరూపా. ౧౫౩

వ. దీనిప్రభావం బే మని వర్ణింపంబోలు. ౧౫౪

క. చింత మది లేక మనుజులు, చింతించినకోలఁదిఁ జవులు చేకూర్చుచు ని
శ్చింతులఁగా నొనరించెడు, చింతకు సరి గలదె లోకచింతామణికిన్. ౧౫౫

క. ఈచింతపంటిసరిగా, నోచెల యమృతంబుఁ జెప్ప నొప్పునె దానిన్
వాచవి గొని తమజిహ్వల, నేచవులును లేక చెడరె యింద్రాది సురల్.

క. భ్రాంతి వడి కల్పవృక్ష,ప్రాంతంబునఁ గూడుఁ గూర్చుఁ బట్టక సురల
శ్రాంతంబు దీనికై మదిఁ, జింతించుటఁ జేసి పరఁగెఁ జింత యనంగన్. ౧౫౭

క. మాను జిగురువఁ బువ్వన నో,మనగాయల దోరపండ్ల మఱి యారఁగఁబం

డినపండ్ల నెల్లకాలముఁ, దనియఁగఁ జవు లొసఁగ నొంటు తరువులు గలవే.[1]

క. ఉమపతి తనలో నమృతము, గడలుకొనియుఁ బెక్కు చవులు గానక కృశుఁ డై
విడిచినకళ లన్నియు నీ, గోడిసెల రూపమునఁ బంత గొలువఁగఁబోలున్.

క. వెస నిర్మించిన బ్రహ్మకు, రసికుఁడు ద్రాక్షాదుమ ఫలము రంజిల్లఁగ ష[2]
డ్రసములలో నిది నమలెను, వెసఁ గని నోరూరు నాదిదేవుని కైనన్. ౧౬౦

గీ. గరిత లేని యిల్లు దొర లేని తగవును, జంతపంతు లేని వింతచవియుఁ
జనవు లేనికొలువు శశి లేని రాత్రియు, ముక్కు లేనిమొగము నొక్కరూపు.

మ. అని యిబ్బంగి విదూషకుండు చనవుల్ హాస్యోచితం బైన నో
ప్పునఁ దద్జ్ఞత్వము నేర్పడం బలుకుచు న్బూభర్తకు న్వాగ్వినో
దనసౌఖ్యంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చునెడ నుత్సాహంబుతోఁ గామిను
ల్వనసౌందర్యవిలోకలోలమతులై వ్రాంచి రయ్యోమెడన్. ౧౬౨

క. అడుగులుఁ గందలి రాకులుఁ, దొడవులుఁ గ్రొవ్విరులుఁ గురులుఁదు మ్మెదగుములుం
దడఁబడఁ బడఁతులు బెడఁగడ, రెడు నడగలతీవెలనఁ జరించిరి కడఁకన్. ౧౬3

సీ. ఎలమావిజొంపంబు లివె మాఁడుమనుచు నొండొరులకుఁజూపుచుఁదిరుగువారుఁ
గరములఁ బల్లవోత్కరములఁ దడఁబడ డాయుచుఁ బువ్వులు గోయువారుఁ
బొలుపారఁ దనువులు పుష్పవల్లులతోడఁ గూడ డాఁగురుమూఁత లాడువారుఁ
దిన్నని యేలలఁ దీపులు రెట్టింపఁ దీఁగె యుయ్యాల లెక్కి తూఁగువారుఁ
బువ్వుఁదేనియఁ గురియంగఁ బొన్న లెక్కి, మొఱపుల్లిండువిరులకు మొలఁగువారు
నగుచు బాలికలు వనవిహారలీల, లెనయఁ జెలఁగిరి వనలక్ష్ము లనఁగ నచట.

ఉ. వెన్నెలి వ్రేలఁగాఁ బెఱికిదివేఁకట మొయ్యనఁ గ్రింది కీడ్వఁగాఁ
జన్నులమీఁదఁ గ్రిక్కిఱిసి సందెటిదండలు పొంతనిక్కఁగా
సన్నపుఁగౌనుదీఁగఁ గడుసన్నముగా మునివేళ్ల నిల్పి తాఁ
బొన్నలు గోసెఁ జేతులను బుప్పొడి రొమ్మెఁపొదుకొమ్మ కొమ్మలన్. ౧౬౫

ఉ. అత్తఱి నత్తలోదరుల కందఱి కంటుల కందరాని పూ
గుత్తులఁ జూపి చేకొలఁదిఁ గోయుఁడు మీరని గ్రుచ్చి వానికై
యెత్తుచుఁ జేయి దప్పె నని యించుక జాఱఁగనిచ్చి యక్కులన్
హత్తుచు నంగసంగసుఖ మందిరి కొందఱు ప్రేమఁ గాముకుల్. ౧౬౬

1. జవు లొసఁగుచుండుతరువులు గలవే-నిట్టితరువులు గలవే. 2. రసికుఁడు "హాణ్నెళ నన్నరె, నాసవి" యనుచుఁ గన్నడీఁడు నుడువఁడె.

ఉ. దేహము లాకుఁదీఁగెలకుఁ దేఁకువ సూపు నపీనగుచ్ఛక
గ్రాహక లైనకాంతలకు ఘర్మజలం బుదయించుచుం బ్రియ
స్నేహరసాకృతిం జెలువు చేకొనఁగా మకరందబిందు సం
దోహసమావృతంబు లనఁ దోఁచెఁ దదీయముఖారవిందముల్. ౧౬౭

ఉ. కాంతుఁడు వోలె సోలి యలకంబులఁ బయ్యెద లొత్తుచు న్వన
శ్రాంతులు దీర్చుచు న్మగులఁ జల్లనివాసన నావనస్థలో
పాంతనిదాఘవారికణహారివిహారి యనంగ నింతుల
న్సంతస మందఁ జేయుచు వసంతసమీరుఁడు వీచె నయ్యెడన్. ౧౬౮

గీ. పువ్వుఁబోఁడు లంతఁ బుష్పాపచయకేళి, చాలు ననుచు నాత్మసఖులఁ గూడి
భూతలేంద్రుఁ డొక్క చూతతరుచ్ఛాయ, నుంట దెలిసి వేడ్క నొయ్య నరిగి.

గీ. మనసిజునకుఁ బొడసూపెడు, వనదేవత లనఁగ వచ్చి వనజానన లా
జననాయకునిం బువ్వులు, కనుకనిఁ గానుకలు చేసి కనుఁగొని రచటన్.

క. క్రొక్కారు మెఱుపుగములను, లెక్కింపను సాయగముల లీలలుగల యా
చక్కనివనితలలోఁ బతి, చుక్కలలోఁ జంద్రు భంగిఁ జూడఁగ నొప్పెన్. ౧౭౧

వ. ఇట్లు తరుణీగణ పరివృతుండై యచ్చటువాసి చని పురోభాగంబున రంభాస్తంభశోభితంబును మృగనాభిలిప్తంబును ఘనసారరంగవల్లీతరంగితంబును బూర్ణకలశాలంకృతంబును మరువకావృతపర్యంతంబును నగు వేదీమధ్యంబున నరపతి రతిరాజానువర్తి యైన ఋతుచక్రవర్తి నర్ఘ్యపాద్యధూపదీపాదిషోడశోపచారంబుల నారాధించి పంచమహావాద్యప్రపంచంబుల నృత్తగీతాది మహోత్సవంబులు మెఱయఁ గర్పూరాదిసుగంధద్రవ్యంబులతో నింతులతో వసంతఖేలనం బొనర్చె. ౧౭౨

క. వ్యక్తంబుగ సతిపై నున్, సక్తం బగు కప్పురంబుముద్దర లల్పా
సక్తం బై యలకలపై, ముక్తాజాలకముచందమునఁ జెన్నొందెన్. ౧౭౩

క. చెలఁగుచుఁ బతి చల్లినఁ దొ, య్యలులముఖాబ్జములఁ గొంత యంటి సుగంధం
బలవడియె మెఱుఁగుటద్దం, బుల నంటిన మెఱుఁగుటాతిపొడియును బోలెన్.

క. సురభితహరిదంతరనవ, పరిమళసంకీర్ణపూర్ణపరిమళమునఁ ద
త్తరుణులముఖముకురంబులు, సరజస్సరసీరుహములచందము నొందెన్.

క. సుందరులఁ గూడి వైభవ, బృందారకపతి వసంతపీతాంబరుఁ డై
బృందావనమున గోపీ, బృందాన్వితుఁ డైనకృష్ణువిధమున నొప్పెన్. ౧౭౬

మత్తకోకిల. కుంభినీనికరంబుతో నొనగూడి యామమహాటవి
కుంభిచందము దోఁపగా నతిగుంభితోత్పలమదంబున
గుంభినీపతి మాదయానలఁ గూడి వేడుకతోఁ దాల్చె
జృంభితాంబర మా సరోవరసీమఁ గేళిఁ గ్రముంబునన్. ౧౭౭

మత్తకోకిల. అందఁ జొచ్చి చెలంగి సుందరు లందఱు న్మదమందుచుం
గ్రందుకొంచుఁ బరస్పరం బుదకంబు మోములఁ జల్లుచు
న్నందఱుం దను ముట్టుకొన్నని మున్గ దర్పులఁ దేలుచుం
జందనంబు గరంగ లీలలు సల్పి రోలలు వాడుచున్. ౧౭౮

సీ. వదనదర్పణములు వారిరుహంబులు నలకజాలకములు నళికులములు
లోలనేత్రంబులు నీలోత్పలంబులుఁ గుచకుంభయుగములుఁ గోకములును
బాహువులును బిసప్రకరంబులును లోఁతుగలనాభిమండలములును సుళ్లుఁ
దమలోన సరి యనఁ దారతమ్యము చూడ నిన్నియు నొక్కనో నితఁడు గూర్చె
ననఁగనంగనాసహితుఁడై యవనివిభుఁడు,యమునఁ గ్రీడించుగోపికారమణుకరణి
దివ్యనదిలోన నప్సరఃస్త్రీసమేతుఁ, డైన వజ్రినాఁ జెలఁగెఁ బద్మాకరమున.

క. నెలికిలఁబడి యీఁదెను నెడ, జలసంవృతగాత్రి యైనసతివదనముతో
నలవడఁగఁ జన్ను లొప్పెను, జలజాతము పొంతనున్న జక్కవ లనఁగన్.

క. ఓలోల యనఁగ నెచ్చెలి, యాలోఁ దను ముట్టవచ్చు టది గని పిలుచన్
లోలాక్షి మునిఁగి యీఁదెను,మీలకడనునయనరుచులు మెఱయించు క్రియన్.

క. కామినులు చేరి మెలఁగం,గా మును నిర్మలము నధికగంభీరము నౌ
నామడుఁగు గలఁగె ననఁగాఁ, గాముకచిత్తములు దానఁ గలఁగుట యరుదే.

క. పొలఁతులతనువుల జాతిన, మలయజమును విరులు నెరయ మడుఁగొప్పె సము
జ్జ్వల మగువెన్నెలఁ జుక్కలు, గలయంగొని నిండియున్న గగనము భంగిన్.

వ. అంత జలకేళి చాలించి. ౧౮౪

ఉ. కన్నులఁ గెంపు దోఁప నలికంబుల మౌక్తికజాలకాకృతిన్
సన్నపుబిందువు ల్మెఱయ జాఱిన కేశభరంబు లొప్పఁగాఁ
జన్నులనంటి పయ్యెదలు చందనపంకముచంద మందఁగా
నన్నరనాథుతో వెడలి రంబురుహాకర మంబుజాననల్. ౧౮౫

వ. అంతం దదీయతటప్రదేశంబున ముక్తసిక్తవసనుం డగుచు వసుంధరారమణుండు
మెత్తనిపొత్తులం దనమేని తడియొత్తిన యనంతరంబ- ౧౮౬

గీ. మలయజంబు సలఁది ముక్తికహారంబు, లమర నుజ్జ్వలాంబరములు గట్టి
యమృతపేచి మిశ్రమై విశ్రమించిన, మందరాద్రిఁ బోలె మనుజవిభుఁడు. ౧౮౭

వ. అట్టిచందంబున నాచందనగంధులును జాదనకావులును బట్టెడకావులును జెంగావులును గదంబకావులును గరకంచులును బొమ్మంచులును ముడుగుబొమ్మంచులును ముయ్యంచులును జిలుకచాళ్లును వేటచాళ్లును నిండువన్నెలును నుఱుతచాఱల వన్నెలును గంటకివన్నెలును బుప్పొడి వన్నెలును రుద్రాక్షవన్నెలును నాగబంధంబులును బూజాబంధంబులును జలకంజరంబులును గామవరంబులును సూరవరంబులును దారామండలంబులును హంసావళులును హరిణావళులును మరగావళులును గజావళులును సింహావళులును ద్రౌపదీస్వయంవరంబులును లక్ష్మీవిలాసంబులును మదనవిలాసంబులును వసంత విలాసంబులును రత్నకీలితంబులును రాయశృంగారంబులును గగనదంతెలును గచ్చిలంబులును గర్పూరగంధులును బారువంపుగంధులును శ్రీతోఁపులును శ్రీరామతోఁపులును శ్రీకృష్ణవిలాసంబులును జీబులును సుగిపట్టంబులును సన్నవలిపంబులును వెలిపట్టులును సింగాంబట్టును బులిగోసుపట్టును నుదయరాగపట్టును నేత్రపట్టును వజ్రపట్టును ననుపేళ్లు గలపుట్టంబులు గట్టుకొని పాదముద్రికలును మంజీరంబులును హంసకంబులును మణిరశనాగుణంబులును ముక్తాఫలావళులును బదకంబులును నంగదంబులును నంగుళీయకంబులును గ్రైవేయకంబులును రత్నతాటంకంబులును భ్రమరకంబులును లాలాటికంబులును ముక్తికజాలకంబులును శేఖరంబులును నానేగాఁ గల యలంకరణంబులు ధరియించి యగరు చందన హరిచందన ఘనసారోదయభాస్వరమృగమద ప్రముఖనిఖిల వాసనల నాశావకాశంబులు వాసించుచు నృపరత్నంబుం జేరునంత. ౧౮౮

క. అంగీకృతశృంగారకు,రంగీయనాంతరంగరంజకరంగ
ద్భృంగీరవహృదయంగమ,భంగీసంగీతుఁ డగుచుఁ బవనుఁడు వీచెన్. ౧౮౯

వ. అట్టి యుల్లాససమయంబున. ౧౯౦

క. రూపముగల యానందము, చూపించిన మన్మథుండు రుచిరాకృతితోఁ
దీపించెను శృంగారము, భూపతి యని కొలిచి చెలిమిఁ బొలఁతుక లెల్లన్.

క. ఆవేళ భూమివల్లభుఁ, డావెలఁదులు గొలువ నొప్పె యక్షవధూబృం
దావృతుఁ డగు ధనదునిగతి, దేవస్త్రీసహితుఁ డైన దేవేంద్రుక్రియన్. ౧౯౨

వ. ఇట్లనల్పకాలంబు విశ్రమించుచున్న యెడల ననతిదూర మాకందవనంబునుండి

యొక్క భూసురుండు చనుదెంచి తన్మహోత్సవం బవలోకించుచు భూలోకస్వర్గలోకం బిది గదా యితఁడు గదా మహాభాగ్యవంతుం డని కొనియాడుచు మున్ను దా నధిక దారిద్ర్య పీడితుం డగుటం జేసి తన్ను నిందించికొనుచుఁ దనలోన. ౧౯౩

క. ధాత్రి దరిద్రుఁడు సభల న,పాత్రుఁడు కడు న్రుచ్చు మిత్ర,బాంధవులయెడం
బుత్రకళత్రంబులయెడ, శత్రుం డట వాని బ్రదుకు చాకౌఁ గాదే. ౧౯౪

క. ఇలలో నెవ్వని కర్థము, గల దాతఁడు మాన్యుఁ డుచితకార్యజ్ఞుఁడు ని
ర్మలుఁడు బలవంతుఁ డాఢ్యుఁడు, కులతిలకుఁడు సభ్యుఁ డధికగుణగణ్యుండున్.

మ. అని చింతించి మహీసురుం డొకయుపాయం బాత్మనూహించి ము
న్నొనరం జేసిన చండికాచరణపాదోపాస్తి చాలించి యా
జనపాలాగ్రణిపాలికిం జని మహాసంప్రాప్తి యర్థించి కై
కొన నిం దొప్పు నటంచు వచ్చె మదిఁ గోర్కుల్ తీఁగ లై సాఁగఁగన్. ౧౯౬

వ. అతనిం జూచి యి ట్లని దీవించె. ౧౯౭

క. "భూయాస్తే సంప ద్దీర్ఘాయు ర్భవతే" యటంచు నాశీర్వాదో
పాయనములతో నృపుఁ గని, డాయం జని నేర్పు దొప్పడరఁగాఁ బలికెన్.

ఉ. అంబుజబంధుతేజ మధురాప్రవణంబున నుండి సర్వలో
కాంబిక నైనచాళికఁ బ్రియంబునఁ గొల్వఁగ నాకు నాఱువ
ర్షంబులు వోయె నంతటఁ బ్రసన్నత దేవత నిన్ను నర్థరా
త్రంబున దంతపంక్తి విశదద్యుతిచంద్రిక పర్వ ని ట్లనెన్. ౧౯౯

క. నీచేసినతపమునకు యథోచితముగ విక్రమార్కుఁ డొసఁగెడు నతనిన్
వే చని వేఁడుము నావుడు, నీచక్కటి నిన్నుఁ గొల్వ నేఁ బనివింటిన్. ౨౦౦

వ. అని విన్నవించిన నవ్వసుంధరాపురందరుండు చండికయే యిట్లాన తిచ్చెనో కాక యీవిప్రుండే నెపంబున నన్నుబ్బించి ధనంబు వడయం జూచెనో యెట్లైన నన్నంతటివానింగాఁ దలంచి వచ్చుటం జేసి యీతని యాశాపరిపూర్తి చేసెద నని నిశ్చయించి. ౨౦౧

గీ. దేవిమాట కల్ల గావింపఁగా రాదు, నిన్ను రిత్త వంప నీతి గాదు
నీతపోమహత్త్వనియతికిఁ దగునంత,యనఘ యిష్ట మెద్ది యడుగు మనిన.

క. మాకందవనములో ని,చ్చాకీర్తులు వెలయునట్లు చండికపేరన్
నాకౌకనగరము వలయును, జేకొని నిర్మింపు రాజశేఖర యనినన్. ౨౦౩

సీ. సంతోషమున మహీకాంతుఁ డప్పటి కేగి సర్వసామగ్రియుఁ జాలఁ గూర్చి
మహనీయగృహములు మండపంబులు సోమసూర్యవీథులుఁ గోటమట్టుపరిఖ
లనువొందఁ జాడికాయుతనంబు నాపురిఁ గట్టించి కాఁపులఁ బట్టు కొలిపి
నియుతసంఖ్యములుగ హయముల బాట్లను నాజ్ఞమూజ్ఞేయుల నతని కిచ్చి
రాజుఁ జేసి పిదప రాజుకట్నంబున, కనుచు మూఁడుకోట్లు లక్ష మొసఁగి
పటహపటునినాదభంగి దిక్కులఁ గ్రిక్కి, పిచ్చలింప మగిడి వచ్చెఁ బురికి. ౨౦౪

క. కావున నాతని సరిగా, నీ పగతి భూమి కీర్తి నెఱపిన నెక్కం
గావచ్చు నిట్టి వితరణ, మే వెరవున దొరకదేని నిటకిఁ జనుమా. ౨౦౫

వ. అని పల్కుటయు. ౨౦౬

క. ఉల్లంబున భోజమహీ,వల్లభుఁ డాశ్చర్య మంది వదనాబ్జమున
న్వెల్లఁదనము వాటిల్లఁగ, నల్లనఁ దాఁ దిరిగి చనియె నంతఃపురికిన్. ౨౦౭

శా. చక్రీభూతకఠోరశార్ఙ్గవితతజ్యావల్లరీముక్తబా
ణక్రూరోగ్రసమానసంస్ఫురణకీర్ణజ్వాలపుంఖోద్భవ
చ్చక్రాస్రద్యుతిమాత్రనిర్దళితరక్షఃపక్షపాతద్విష
చ్చక్రాటోపతమఃప్రసారుని మహాచక్రీశపర్యంకునిన్. ౨౦౮

శా. ఆలోలాలకజాలభృంగయుతవక్త్రాంభోరుహాబ్జప్రభా
ప్రాలేయాద్రితనూభవాకృతిమతిప్రాప్తాంధకచ్ఛేదనో
త్తాలాభీలకరాళశూలధరణత్రాతామరవ్రాతపూ
జాలక్ష్మీయుతపాదపద్మయుగళుం జంద్రార్ధచూడామణిన్. ౨౦౯

మాలిని. ఉరగనికరవేషీ యోగనిద్రాభిలాషీ
గిరిధరవరదాయీ క్షీరవారాశిశాయీ
పురవిదళనదక్షా పుండరీకాయతాక్షా
స్మరహరహరిరూపా సత్యనిత్యస్వరూపా. ౨౧౦

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ నైకమండలికభేకఫణీంద్ర వీరఘోట్టవిభాళావి
బిరుద ప్రకటచారిత్ర కళింగదేశనిర్గూమధామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాటద్రవి
ళాంధ్ర మహారాష్ట్రభూపాలరూపమూపురసుందరచరణారవింద సనదప్రోలి పుర
వరాధీశ్వర వెలనాటి పృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీ కొఱవి వెన్నయా
మాత్యపుత్ర హారీతసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోప
రాజ విరచితం బైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యను కావ్యంబునందు విక్రమార్క
కృతజ్ఞత్వ దాతృత్వప్రశంసనం బన్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

చతుర్థాశ్వాసము.

—: ఏడవబొమ్మ కథ :—

క. శ్రీస్తనకుంకుమసన్మృగ, భర్తృసమూహప్రశస్తిపరిదీపితచ
తుః స్తలపటుతేజోమయ, కౌస్తుభకమనీయవేషః కంసద్వేషీ. ౧

చ. తలఁపున నిల్పి పెద్దల హితజ్ఞులఁ దచ్ఛులఁ గూర్చి భోజుఁడు
దలఁచిభుఁ డిష్టలగ్నమున డాసి మహాసన మెక్కఁ బూనఁగాఁ
బలికెఁ దదీయపుత్రిక నృపాలక నిల్వుము విక్రమార్కభూ
తలపతిఁ బోలు తెంపు ఒలదర్పము లేకిట నెక్కవచ్చునే. ౨

క. అనవుఁడు నాతనిసాహస, మును సత్త్వము నెట్టిచందమునఁ జెప్పుదవె
న్వినిపింపు మనిన నుల్లస, మున నేడవబొమ్మ పలికె భోజునితోడన్. 3

శా. సత్యాలంకృతభాషణాభరణుఁ డుత్సాహప్రశస్తోదయుం
డత్యాసన్నహితోపభోగ్యవిభవాయత్తాధికప్రాభవ
ప్రత్యాదిష్టసురేశ్వరుండు నయసంపన్నిత్యుఁ డా విక్రమా
దిత్యుం డుజ్జయినీపురిం బరఁగె నాదిత్యప్రభావుం డనన్. ౪

వ. ఇట్టి విధంబున నతండు వ్యసనరాగద్వేష కామక్రోధలోభమోహ మదమత్సర విరహిత సుజనప్రాజ్యం బగు రాజ్యంబు సేయు న్విద్యయందు వ్యసనంబును, కీర్తి సంపాదనంబునందు రాగంబు ను, బాపంబునెడ ద్వేషంబు ను,సంతతిసమృద్ధుల యెడఁ గామంబు ను, ధర్మవిరోధుల యెడఁ గ్రోధంబును, దుర్విషయంబులకడ లోభంబును, శిష్టులకడ మోహంబును, బరోపకారంబులయెడ మదంబును, దానంబులయెడఁ బరస్పరమత్సరంబును బ్రవర్తిల్లఁ బ్రజలెల్ల నుల్లంబుల నుల్ల సిల్లుచు భూవల్లభుగుణంబులం జెల్లు గొనియాడుచుండ. ౫

ఉ. అన్నరనాథుపీట ధనదాఖ్యుఁడు సద్గుణుఁ డర్థసంపదం
గిన్నరనాథసన్నిభుఁడు కీర్తివిశాలుఁడు దానధర్మసం
పన్నుఁడు నీతిమంతుఁడు కృపాపరిపూర్ణుఁ డుదారబుద్ధి వి
ద్వన్నుతశాలి వైశ్యకులవర్ధనుఁ డుండుఁ బ్రజానుకూలుఁడై. ౬

గీ. ఆతఁ డనుదినంబు నవనిసురులఁగూడి, ధర్మశాస్త్రగోష్ఠి దగిలియుండి
యైహికంబు దక్కదని పరం బెఱుఁగుచు, విహితసకలదానమహిమ నెగడె.

క. హింసాతరంగితం బగు, సంసారపయోధిలోన జనులకు నెల్లం
గంసారిపాదపంకజ,సంసేవయె నావ యని ప్రశంసింపంగన్. ౮

క. ఈక్రమమును విని ధనదుం, డస్ఫారప్రియుని ద్వారకాధీశ్వరునిం
జక్రధరుని దర్శింప న,వక్రమమునఁ బఱికిఁ జెప్పి పయనం బయ్యెన్. ౯

గీ. సప్తవర్గసహితుఁ డై యేగి దుర్గంబు, లెన్ని నదులుఁ గడచి యొక్కనాఁడు
వృక్షరమ్య మగుచు వెలయు నుశద్వీప, మందు¹విడిసి విశ్రమార్థ మరిగి.

క. స్ఫాటికసోపానంబుల, హాటకమయభైరవాలయమునుందట మి
న్నేటిగతి శుద్ధజలరుచిఁ, బాటిల్లఁగఁ గనియె నొక్కపద్మాకరమున్. ౧౧

వ. అందుఁ గృతస్నానుం డై యొంటిఁ బసిండిగుడిం బ్రవేశించి. ౧౨

శా. ఆలోకం గనియె న్భుజాష్టక విభూషాకీర్ణరత్నప్రభా
జాలోన్మిశ్రితరక్తచందనపయస్సంధ్యాభ్రసంకాశదే
హాలంకారు మహోరగప్రకరజిహ్వాసన్నిభోగ్రానల
జ్వాలాకారకరాళకేశముఖదంష్ట్రాభైరవున్ భైరవున్. ౧౩

క. అట్టిమహాభైరవునకు, దట్టం బగు భక్తితోడ దండాకృతిగాఁ
గట్టెదుర మ్రొక్కి లేచుచుఁ, బట్టికపైనున్న యొక్కపద్యముఁ గనియెన్.

గీ. ఎవ్వఁడైన నిచటి కేతెంచి తనతలఁ, దానె త్రెంచికొనినఁ దక్షణంబ
మొండెములునుదలలు రెండునంటికొనంగఁ,బఱియుఁ బడఁతుకయును బ్రదుకఁగలరు.

వ. అనునట్టి పద్యార్థంబునకుఁ గలంగి తత్ప్రార్శ్వం బవలోకించుచు. ౧౬

క. చంపుడుగుడి²యిది యని యా,దంపతులకళేబరములుఁ దలలుం గని త
త్సంపాదితభయశోకా, కంపితుఁ డై సెట్టి బెగడి కన్నులు మూసెన్. ౧౭

క. తదనంతరంబ చెదరిన, హృదయముఁ దనలోన నెట్ట కేలకు³నిలుపం
బొదపెట్టి వెడలి యొక బ్యా,రి దోలఁగె నని విడిదలకుఁ దిరిగి చనుదెంచెన్.

క. ఆరే యచటం బుచ్చి వి,కారవిహీనాత్ముఁ డగుచుఁ గలమునఁ బారా
వారము నడిమికిఁ జని యా, ద్వారావతిపురము సొచ్చి తత్సౌధములోన్. ౧౯

మహాస్రగ్ధర. కనియె న్నాభపుత్రజిష్ణున్ ఘనచరితమహాఖండనావిర్భవిష్ణున్
వనమాలాలంకరిష్ణున్ వ్రజవనవిహారద్వల్లవీకేలితృష్ణున్
దనుజేంద్రశ్రీకాసహిష్ణుం దరళమణిమయద్వారకాబద్ధధృష్ణున్
దినకృత్కన్యావరిష్ణున్ ద్విజపతిగతివర్ధిష్ణు గోపాలకృష్ణున్. ౨౦

1. అఖిలవృక్షరమ్యముగునుపద్వీపము నందు. 2. చంపెడుగుడి. 3. సెట్టకేనియు.

క. కనుఁగొని యాదేవునకుం, గనకంబులు మణులుఁ బూజ గావించి ప్రియం బెనయఁ బ్రణమిల్లి నిటలం,బునఁ జేతులు మొగిచి వినయమున వినుతించెన్.

సీ. ఇరుజోడు మొగముల యెట్లాని కొమరుండు నేస్తున బనులెల్లఁ దీర్పుచుండఁ దప్పనియోజతోఁ దనపిన్న పాపల నాడింపఁ దెల్లని కోడ యుండఁ గలిమిపూ నిల్లాలు కలిమిని నెనమూర్తిఁ బెంపుకువిద్దలఁ బెంచుచుండఁ గన్నని యమ్ములు గల్గు మున్గలపట్టి చిల్లంగి చేతలు చేయుచుండఁ గాలివ్రేలఁ గన్నుగారాబుఁగూఁతురు, మొదలివేల్పుఁ గూడి మురియుచుండ నల్లపాలవెల్లి యిల్లుగాఁ గాఁపుర, మొసఁగి చేయు మేటి దొరవు నీవ.

సీ. పాదతీర్థం బతిపావనం బగుటకు శిరమున నిడుకొన్న శివుఁడు సాక్షి కలఁడన్న నెందైనఁ గలుగుట కుర్విలోఁ బాలకు యక్కుఁగంబంబు సాక్షి తలఁచిన యంతనె తలఁగక యఘుల రక్షించుటకుఁ గరిరాజు సాక్షి యాచంద్రతారార్కమగు దాసరక్తికి ధ్రువపదంబున నుండు ధ్రువుఁడు సాక్షి తాలిమికిఁ గాలఁ దన్నిన తపసి సాక్షి, భాగ్యమున కాదిలక్ష్మి చేపట్టు సాక్షి త్రిభువనగురుఁడ వగుట విరించి సాక్షి, నిన్ను వర్ణింప నలవిమె నీరజాక్ష.

నిరోష్ఠ్యదండకము:—జయకృష్ణ ! జయకృష్ణ ! కృష్ణ ! స్థిరాస్యందనస్థాననానా దినధ్యాననానాసితానేకసేనారజోనీకరధ్యాళిరథ్యాళిసన్నాహసన్నద్ధరాజన్య జన్యాగతానన్యసాదృశ్యదృశ్యాంగ హ్రస్వ్యజ్జరాసంధసంధానయంత్రాదియత్న క్షయాదాయి ! నీతిశ్రితాసారసారాంతరజ్ఞానదాసాహితధ్యాన సన్నద్ధతేజః కళాసంచితానంద! నందాంతరంగాంతరంగన్నిజానందినీరాకరాకారరాకానిశా ధీశ ! ధీశస్తసంచారసంచేయ ! సత్కీర్తినాకీలసన్నారదారాధితాచార ! ధీరాం గనానాయకాద్యంతరాజాతశాస్త్రార్థసారాశయాగణ్య ! గణ్యాకృతిచ్ఛాయ ! రాధానిరంతస్తనాద్రిస్థలక్రీడనాసక్తచిత్తస్థిరాసక్తి లీలానటీరంగరంగస్థలీసాధనా హ్రస్వ! దుష్టాహితాభేదనాకాలసంజాతరాగాఢ్యనేత్రాంతకంసారిహింసాకళాద క్ష ! దక్షక్రియానాశనాకారకాశాకకేశాదిగర్జద్గణాధీశశస్త్రీసహస్రీ జయశ్రీర ణాసార నిస్సారితాకారనీరంధ్రతేజోలసచ్చక్ర ! చక్రాకృతిశ్లాఘనీయాంతశాణ జ్ఞాత తజ్జ్వాలతానిర్గతాఖండకాండాగ్రఖండీకృతారాతిసంఘాత! ఘాతస్థలత్త్వాళి యాహీంద్ర శీర్షాళిరంగక్షితిక్రీడనాహర్షణాశ్చర్యకార్యాంగనారాయతిజ్ఞానస త్యక్షణాసక్తచిత్తాదితేయాదిసిద్ధాంగనాకిన్నరీయక్షసంకీర్తితానంతకీర్తిస్రగాధార! ధారాళధారాధరాకాశనీలాంజనేందిందిరానీలసచ్ఛీకర గ్రాహకాళిందిహేలాక

రాఘాగ్రహస్తాదివిశ్రాంతిసాంగత్యశాంతాది సంతత్యహంకార! కారాగతారాతి
నాళీకసక్తాంచరాఘ్యత్క నిశ్శేషనిశాతనాకేళిక్ష్వేలజగజ్జాల! జాలాంతగాఢాంధకా
రచ్ఛిదానందకృత్యాకరాదిత్య! నిత్యాహితస్నేహసంరక్షితాశేష! రక్షస్స
తీసంఘదృక్కజ్జలప్లావనాశీలధారాజలాధారఖడ్గాగ్రలగ్నాహితానీకరక్తాధర
న్యస్తనాళాంతకాసంగి సంగీతసంతుష్టసారంగరంగత్తరంగాదిగంగానదీకారణాం
ఘ్రి! స్థిరానంద సంక్రందనాగ్నిర్ణృగ్జాతాదిశ్రేయోనిరాధినాథానిలాధ్యేశ
గంగాధరాద్యష్టదిగ్రక్షకశ్రేణికాశేఖరానర్ఘ్యరత్నాళినీరాజనారాజితాకార!
కాంతిచ్ఛటాకాంత సంధానితాలీల! లీలాలసచ్చారిణీగీతనీరేజసంచారిణీరాజ
రాజాగ్రణీ. ౨౪

మ. అనుచుం బెక్కువిధంబులం బొగడి సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి ధ
న్యునిగాఁ దన్నుఁ దలంచికొంచు జనమాన్యుం డాచు నుజ్జేని క
ల్లన నేతెంచి మహీతలేంద్రు నధికాహ్లాదంబుతోఁ గానుకు
గ్గొని దర్శించిన నావణిక్ప్రవరు సద్గోష్ఠిం బ్రియం బందుచున్. ౨౫

గీ. వైశ్యచంద్ర నీవు ద్వారకానాయకు, చరణసేవ కేగి తెరువు నందుఁ
గ్రొత్త యేమి గంటి వర్తిలం గెలిఁగింపు, మనిన ధనదుఁ డిట్టు లనియెఁ బతికి.

క. ద్వారవతి కేగు తెరువున, బారావారంబులో నుపద్వీపమునన్
భైరవుగుడిలోపల నతి, భైరవభావాఢ్యమైన పద్యముఁ గంటిన్. ౨౬

వ. అది యెట్టిదనిన. ౨౭

గీ. ఎవ్వఁడైన నిచటికేతెంచి తనతలం, దానె త్రెంచుకొనినఁ దత్క్షణంబ
[1]మొండెములు నుదలలు రెండునంటుకొనంగఁ, బతియుఁ బడఁతుకయును బ్రదుకఁగలరు

క. కథ గాదిది ముందట నా,మిథునము మొండెములుఁ దలలు మేదినిఁ బడవే
ప్రథహేతువులైనవి త,త్కథనంబున నామనంబు తలఁకెడు నిపుడున్. ౩౦

ఉ. నావుడు విక్రమార్కుఁడు మనంబున నుత్సుకుఁడై వణిక్పతీ
నీ వటు రమ్ము పోద మని నిష్కలఖడ్గసహాయుఁ డౌచు నా
త్రోవన యేగి యచ్చటి సరోవరతీర్థము లాడి రక్తపూ
జావృతుఁడైన భైరవుని సద్మము డగ్గఱి సెట్టి మాన్పఁగన్. ౩౧

శా. తద్ద్వారంబున సెట్టినుంచి చని యంతర్వేదిపై భుక్తిము
క్తిద్వారం బగు కాళినాథునకు భక్తిన్ మ్రొక్కి సంతుష్టుఁడై

1. రుండములకుఁ దలలు రెండునంటుకొనంగ?-తుండములకుఁ దలలు రెండు- చిన్నయ్యసూరి.

యుద్వేగస్థితినుండి ధైర్యమతితో నుక్తిశుఁ దచ్చి మను
ష్యద్వంద్వద్విశిరఃకబంధములుఁ బద్యంబు న్నిరీక్షించుచున్. ౩౨

క. తద్యోగవ్యంజక మగు, పద్యార్థం బెఱిఁగి దాని భావంబునకున్
సద్యోనిర్ణయముగ నృపుఁ, డుద్యోగముచేసె సాహసోన్ముఖుఁడై. ౩౩

గీ. భూపశేఖరుఁడు "పరోపకారార్థ మిదం శరీర" మనుమాఁ దలఁపుకొలఁది
మృత్యుజిహ్వవోలె మెఱుఁగులీనుచున్న, కడిఁదియసిద సొత్తి సొకకుఁబూనె.

క. ఆలోన నతని సాహస, మాలోకించుచుఁ బ్రసన్నుఁడై పార్థివ నీ
పాలం గల్గితి నని భూ,పాలునిఖడ్గంబు క్షేత్రపాలుఁడు పట్టెన్. ౩౫

ఉ. అప్పుడు మొండెముల్ దలలు నంటుకొనంగ వసూవరుల్ ప్రియా
బొప్పఁగ లేచి మ్రొక్కిన సముత్సుకమానసుఁ డాచు భైరవుం
డిప్పటిసాహసంబునకు నే నిదె మెచ్చితి నిష్ట మేర్పడం
జెప్పుము నీకు నిత్తు నిటఁ జేకుఱ నన్న నతండు మ్రొక్కుచున్. ౩౬

గీ. దేవదేవ వీరికీవిధంబున శిర,శ్ఛేద[1]కృత్య మేల సిద్ధ మయ్యె
నాన తిమ్ము నాకు నని విన్నవించిన, భైరవేశ్వరుండు పలికె నిట్లు. ౩౭

క. రత్నోద్భవుఁ డనఁగా నొక, రత్నవ్యవహారిసుతుఁడు రత్నంబులకై
రత్ననిధిలోనఁ దిరుగుచు, యత్నంబున నిచట విడిసె నాప్తులఁ దానున్.

క. తద్వేళ మఱియు నొకఁడు స,రిద్వల్లభసలిల ముత్తరింపఁగ నొకచో
నుద్వాహమునకు నేగుచు, నీద్వీపముఁ జేరె నిజసుహృద్వర్గముతోన్.

వ. ఇక్కడ నయ్యిద్దఱు నిట్లొండొరువుల మహిమలు మెఱయింపుచుఁ గలసి మాటలాడునెడ రత్నోద్భవుండు నీనామం బెద్ది యేదేశంబునుండి యెచటి కేఁగుచున్నాఁడ వనిన నతండు నేఁ జంద్రకేతుం డనువాఁడ మగధదేశంబు నుండి రత్నద్వీపంబున కేఁగుచున్నవాఁడ నం దొక విశేషంబు గలదు. ౪౦

క. పద్మాకృతి రేఖలు కర,పద్మంబుల నొప్పుచుండఁ బద్మకు నెనయై
పద్మావతి యనుకన్యక, పద్మానన గలదు జాతి పద్మిని యనఁగన్. ౪౧

క. ప్రస్తుతలావణ్యగుణని, రస్తప్రసవాస్త్రమోహనాకారిణి సం
త్రస్తకురంగేక్షణ తా,లస్తని యది మదనరాజ్యలక్ష్మియుఁ బోలెన్. ౪౨

చ. కలువలుఁ జక్రవాకములుఁ గంజములు న్బిసకాండము ల్మనం
బలరఁగ దీని లోచనకుచాననబాహుసమానలక్ష్మి గా

---

1. దేవ వీరికిట్టి తెఱఁగున నీశిరశ్ఛేద.

వలయు నటంచుఁ గోరి యుదవాసమునందుఁ దపంబుసేయుచు
న్నిలుచుటఁగాక యెప్పుడును నీటఁ జలిం బడనేల వానికిన్. ౪౩

గీ. ఇట్టికన్య నాకు నిచ్చెద రమ్మని, దానితండ్రి తొల్లి తగినవారిఁ
బనిచినాఁడు గానఁ జనియెద ననుచు ర,త్నోద్భవుండుఁ దాను నుత్సహించి.

క. ఆతరుణి యెవ్వరికి నా, నాతనిఁబ్రమ కొప్ప ననుచు ననురక్తి మనో
జాతునిచేతలఁ బడల న,తీతము మును విన్నభంగి దిట్టతనమునన్. ౪౫

క. ఆకన్నియఁ దజ్జనకుఁడు, నా కిచ్చెద నంచు మొప్ప నయముం బ్రియముం
గైకొనఁగఁ జెప్పి పుచ్చిన, నాకడ కే నేఁగుచంద మది యెఱుఁగవొకో.

వ. అనుడు మత్సరసముత్సేకంబున. ౪౭

క. అతనిపలుకులకు నాతం, డతికుపితుండైన వాఁడు నధికక్రోధా
న్వితుఁ డయ్యెను "మూలం నై, రతకోః స్త్రీ" యనినమాట ప్రకటంబయ్యెన్.

శా. అన్యోన్యం బిటు దూలుచు న్వనమునం ద దేఁగుచో[1] నెవ్వనిం
గన్యారత్నము గోర దాతఁడు కులోత్కర్షంబు వాణిజ్యమున్
సన్యాసంబును జేత పంత మని మాత్సర్యంబుతో నాత్మసా
జన్యం బెల్లఁ దొలంగి[2] లేచి చనుచో సంకల్పసంసిద్ధికై. ౪౯

క. సద్భావము గైకొని ర,త్నోద్భవుఁ డిఁక దైవబలమ యుచితం బని తా
నద్భుతముగ మ్రొక్కుచు నిట, మద్భవనముఁ జొచ్చె మరభిమానము పేర్మిన్.

క. గుడిసొచ్చి నాకు సాఁగిలఁ,బడి మ్రొక్కుమఁ బలికె నెన్నిభంగులనైనం
బడఁతుక యిది నా కబ్బిన, మిడిదల యొప్పించి నిన్ను మెప్పింతుఁజుమీ. ౫౧

చ. అని యొడఁబాటు చేసి వినయంబున మ్రొక్కుచు నేఁగి చంద్రకే
తునిపని కేతు వుట్టఁ దనదొడ్డతనంబు నటించి రత్నకాం
చనమయ మైన దీవి రభసంబునఁ జేరి కడంకఁ గన్యకా
జనకుని గాంచి చెప్పె నిజసంవరణోద్యమ మప్పు డేర్పడన్. ౫౨

సీ. ఆతఁడె నాచంద్రకేతుండు చనుదెంచి తనరాక చెప్పినఁ దద్గురుండు
నిద్దఱ కర్చన లిచ్చినఁ దాంబూలగంధపుష్పాక్షతల్ గైకొనంగఁ
దొడవుల కెల్లను దొడవైన కన్నియఁ దొడమీఁద నిడుకొన్న యెడ నొకండు
తెల్లసంపెంగలు దివ్యంబు లివి యని సమముగా నిచ్చినఁ జంద్రకేతుఁ
డిదియ మేలని తనతలఁగదియఁ దుఱిమెఁ,దొలుత దేవయోగ్యములనఁదొడియాతఁ
డిష్టదేవత కర్పించి యెలమిఁ బిదప, వీని ముడిచెద నని యొడిలోన దాఁచె. ౫౩

---

1. న్వనమె నేడందేగుచో 2. దొలంచి

చ. ఇరువురచేష్టలం గని మృగేక్షణ యల్లన లేచి హంసనుం
దరగతి లోనికిం జనినఁ దండ్రియు నిద్దఱపెళ్లు జాడలుం
జరితములుం దగం దెలిసి సామ్యము గల్గిన వీరిలోన న
వ్వరి నవుఁ గా దనం జను వివాదము బాలికచేతఁ దీఱెన్. ౫౪

క. ఆతనిఁ మెచ్చి కైకొను, నాతఁడె మాయల్లుఁ డనుచు నచటికిఁ జని క
న్యాతిలకముఁ జంకిట నిడి, వాతెఱ ముద్దిడుచు బుజ్జనంబునఁ బలికెన్. ౫౫

గీ. ఒడిఁ బ్రసూనముల్ దాఁచె రత్నోద్భవుండు
తుఱిమికొని యుండెఁ జంద్రకేతుండు దొల్త
నీకొలఁది యిద్దఱందును నీకుఁ జూడ
నొప్పుగా రసికుఁ డెవఁడో చెప్పు మనిన. ౫౬

క. పువ్వులు గొను మని యిచ్చిన
యవ్వేళన తుఱుముకొన్నయతఁ డెవ్వఁడో వాఁ
డివ్వసుమతి నసిగుఁ డగు
నవ్వంబడు నొరులచేత నాకుం జూడన్. ౫౭

వ. అనినఁ దండ్రి విని యితండె జాణ యని నాను నీతివాక్యంబు దోఁచుచున్న యది యది యెట్లనిన. ౫౮

క. వనితాభోగము లంచము, ధనము సుభాషితము విరులుఁ దాంబూలముఁ బం
డినపండ్లును సిద్ధాన్నం, బును దడయక కొన్నవాఁడె భువి జాణ యగున్.

వ. అనినం బద్మావతి యానీతివాక్యంబు దప్ప దిప్పటి కుసుమంబులు దివ్యంబు లని యిచ్చుటం జేసి తోడియాతండు దేవతార్పణంబు చేసి మఱి ముడిచికొనం దలంచె నెయ్యి పాలలో నొలుకు టయ్యె దేవతాపరాయణుం డగుట సకలమంగళహేతువు మానుషబలంబుకంటె దైవబలంబు ప్రబలంబు మఱి యింతియకాదు. ౬౦

క. ఆకుసుమంబులు దేవత, కై కోఁకి డాఁచికొనినయది చూడంగా
నీకడకు వచ్చునెడ నను,గైకొనుటకు మ్రొక్కు టొకటి గలుగఁగఁబోలున్.

మ. అనినం గూఁతు నలంకరించి మది నెయ్యం బెచ్చుటం బుట్టె నా
తనిపై వైవము వాఁడె భర్త యని నూత్నంబైన పుష్పస్రజం
బెనయం జేతికి నిచ్చి బంధులు నిజాభీష్టార్థముల్[1] వచ్చుక్రం
దున వాద్యంబులు మ్రోయఁగా నెలమితోఁ దోడ్కొంచు నేతెంచినన్. ౬౧

1. భీష్టాఘముల్.

క. రత్నద్వీపంబునఁ గల, రత్నంబులలోని దివ్యరత్నము[1] కన్యా
రత్నము దా వనమాలిక, రత్నోద్భవుమీఁద వైచె రాగం బడరన్. ౬౪

వ. అవ్వేళం బద్మినీరాగకారణంబగు గగనరత్నంబుపగిది బద్మావతీకృతానురాగుం డగురత్నోద్భవు శుభోదయంబునం జంద్రకేతుండు ప్రభాతచంద్రుక్రియం బ్రభాహీనుండై లోనం గుందుచు జలధిం బడఁదలంచిన నది తెలిసి యాసెట్టి తనతమ్ముని కూఁతుఁ గుముద్వతి నిచ్చెదనని యతనిరాకసఫలంబుగాననునయించి తెచ్చి.

ఉ. సంపద సొంపుమీఱఁగఁ బ్రసన్నమనస్కుఁడు సెట్టి వేడ్కతోఁ
బెంపడరంగ నల్లునకుఁ బెండిలిచేసి తదీయసత్క్రియా
లంపటుఁడై సువర్ణదశలక్షధనం బరణంబు నిచ్చి యా
దంపతు లుల్లసిల్లఁగఁ బదంపడి వారల నంపె నింపునన్. ౬౫

క. రత్నోద్భవుండు నిటు కతి, యత్నంబున వచ్చి వంచితాప్తజనుండై
నూత్నవివాహశ్రీ యగు, పత్నిం జేపట్టి నాసుభవనము సొచ్చెన్. ౬౬

వ. చొచ్చి ప్రణమిల్లి. ౬౭

శా. దేవా మ్రొక్కిదె వచ్చె నంచు శితశస్త్రిం గంఠనాళంబు స
ద్భావాధిక్యము దోఁపఁ ద్రెంచుకొనినం బద్మావతీకన్య ప్రే
మావేశంబును భక్తియు న్నిగుడఁగా నాథంగి నిచ్చో నిజ
గ్రీవాచ్ఛేదము చేసి వ్రాలెఁ బతిపైఁ గీర్ణోచ్ఛలద్రక్తయై. ౬౮

చ. అటఁ దమమూఁకలోన హితు లాతనిఁ గానక జాడ వట్టి యి
చ్చటి కరుదెంచి తున్కలయి చచ్చినవీరలఁ జూచి మద్గృహం
బిటనట నాదటం బొరలి యేడ్చుచు నెత్తులు మొత్తుకొంచు ను
త్కట మగుదుఃఖవహ్నిఁ గడుఁ గ్రాఁగిరి వేఁగిరి దోఁగి రస్రులన్. ౬౯

సీ. తదనంతరంబ యిద్దఱి నెత్తికొని వెలి కరుగఁ జూచిన నేను గరుణ కల్గి
మీలోన నొక్కఁడు మిడిదల యిచ్చిన దంపతుల్ బ్రదుకుట తథ్య మనిన
నామాట కుల్కి మిన్నక కాలభైరవుం డీలోన నిద్దఱి నిట్లు ద్రుంచె
నింక నెందఱిఁ జంప నెంచినాఁడో యని విడిచి కన్నని గుడివెడలి పాఱి
రేను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి, వ్రాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన
మ్రొక్కఁ జనుదెంచి కాంచి విదిక్కుపడుచు, వెడలిమఱిచూడ రిట వెరవేఁకిపట్టి.

క. వీరాగ్రణి యగు నీచే, వీరిద్దఱు బ్రదికి రింక వేఁడుము దగ నీ
కోరిన కోరిక లిచ్చెద, భూరమణీరమణ సర్వభూతదయాత్మా. ౭౦

1. మొదలిరత్నము.

వ. అనుచు నలంచు మఱియుం బ్రణమిల్లి. ౭౨

క. సకలార్థసిద్ధికై దేవ! "కలా మైలారు భైరవా" యనుపలుకుల్
ప్రకటంబుగ రాజ్యముతో, వికలత్వము లేనిబ్రదుకు వీరల కిమ్మా. ౭౩

మ. అనుచు న్వేఁడిన వానిసాహసము నత్యౌదార్యముం భైరవుం
డనురక్తిం గొనియాడి వారలకుఁ బ్రాజ్యం బైనరాజ్యంబుఁ జం
దనశైలస్థలిఁ గల్గ నిచ్చి తనలోఁ దా సన్నిధిం బొందిరం
ధనముం గూడి కడంకతో మగిడె నాధాత్రీశుఁ డుజ్జేనికిన్. ౭౪

క. ఆభూపతి గుణములు నీ, కేభంగుల నైనఁ గలుగ విఁక మగుడు మనం
బ్రాభవముఁ గలిమి జాఱఁగ, నాభోజుఁడు తిరిగి చనియె నంతఃపురికిన్. ౭౫

వ. అంతఁ గొంతకాలంబు చనఁగ. ౭౬

—: ఎనిమిదవబొమ్మ కథ :—

క. కాశాబ్జమల్లికాకలి, కాశారదనీరదేందుకైరవహంసా
కాశాపగాంబుహిమసం, కాశాంగవికాసితప్రకాశు గిరీశున్. ౭౭

చ. తలఁపుచు మ్రొక్కి భోజవసుధావరుఁ డిష్టులు దృష్టశాస్త్రవే
త్తలు శకునజ్ఞులు న్సముచితం బగు లగ్నము చెప్పఁగా సము
జ్జ్వలకరవాలహస్తుఁ డయి వచ్చి మహాసన మెక్కఁ బూనఁగా
నిలునిలు మంచుఁ బల్కెఁ గడు నేర్పున నచ్చటి బొమ్మ యిమ్ములన్. ౭౮

క. మోహమున భద్రపీఠా,రోహణ మగు ననుట గుణవిరోధము గాదే
సాహసభూమణుసరిగా, సాహసగుణగణము లేక చను నే యెక్కన్. ౭౯

క. ఇవ్విధమునఁ బలికిన నృపుఁ, డవ్వీరుని బలిమి తెంపు లవి యెట్టి వన
న్నవ్వుచు నప్పాంచాలిక, నివ్వెఱఁగందంగఁ జెప్పె నిర్వచనముగన్. ౮౦

శా. ఆకర్ణింపుము భోజభూవర నిలింపాధీశసంపాదితా
స్తోకస్నేహవివేకనాకయువతిస్తోత్రైకపాత్రుండు ధా
త్రీకాంతాపరిభోగ్యభాగ్యనిధి కీర్తిన్ విక్రమాదిత్యుఁ డి
ట్లోకచ్ఛత్రముగాఁ దనర్చుచు జగం బేలెం గృపాలోలుఁడై. ౮౧

క. ద్వాత్రింశద్భాగములను, ద్వాత్రింశద్ద్వారమైన వజ్రాసనమున్
ద్వాత్రింశదాయుధములున్, ద్వాత్రింశల్లక్షణములుఁ దగు నాతనికిన్. ౮౨

సీ. దుర్గరక్షణమును దుష్టశిక్షణమును శిష్టపాలనమును జేయవలయు
వర్ణధర్మములును వనములు గుళ్లును జలజాకరంబులు నిలుపవలయుఁ

గృషియు వాణిజ్యంబు గృహజీవధనములు నాయుర్వ్యయంబులునరయవలయు
ననదల నేరుల నార్తులఁ శాత్రులఁ బూజ్యుల విప్రులఁ బ్రోవవలయు
బలముఁదెంపుఁగలిగియలుకయుఁగరుణయుఁ, జలమునిలుకడయునుజరుపవలయు
నయముఁబ్రియమువైరిజయముఁగార్యముఁగోల్వు,నితరరాజగతులనెఱుఁగవలయు.

క. అన నున్న నీతివిధమున, ననువుగ భూపతులవలన నన్యోయుపవ
ర్తనముల జరిగెడు నృపవ, ర్తనములఁ దెలియుచు నతండు ధరయేలంగన్.

క. చారులు చనుదెంచినఁ బతి,వారలచే నన్యదేశవార్తలు వినుచు
న్నీరు చరించిన యాకా, శ్శీరంబున నేమి గలవు చిత్రము లనినన్. ౮౬

సీ. వసుధేశ యచ్చట వైశ్యుండు ధనపతి యోజనాయతమైన యొక్క చెఱువు
గట్టించి లోఁతుగాఁ గావింప నందులోఁ బుడిసెఁడునీళ్లును బొడమకున్న
వగచి యింటికిఁ జని మగిడి నిచ్చలు నట్ల వచ్చి యాకట్టపై వెచ్చనూర్చు
చుండఁగా ముప్పదిరెండులక్షణములు గలవానికంఠరక్తంబు లిమ్ము
చెఱువు నిండు ననుచుఁ జెప్పె నంబరవాణి, దాని కాతఁ డట్టివానిఁ గూర్పఁ
బూని యేనుకోటు లైన బంగారునఁ, బ్రతిమ లేదు నిలిపెఁ, బద్య మొకటి.

గీ. "అవనిఁ ద్రిదశలక్షణాన్వితుఁ డగుధీరుఁ, డిచటఁ గంఠరక్త మిచ్చెనేని
సప్తకోటిమూల్యతప్తకాంచనముల, బ్రతిమ లేదు నతని పాలు సుమ్ము." ౮౭

మ. అని యిట్లున్నది విస్మయం బిది నృపాలాగ్రేసరా నావుడు
న్వని యుత్సాహముతోడఁ దత్సహితుఁడై విశ్వంభరాధీశుఁడుం
జని యచ్చోటఁ దటాకమధ్యమున గర్జత్స్వర్గళధ్వానసం
జనితశ్రీరమణీప్రసాదవిలసత్సౌధంబు వీక్షించుచున్.[1] ౮౮

గీ. అష్టదిక్కులందు నష్టభైరవులను, దాండవమున నొప్పుతాండవేశు
నెదుర శ్రీవరాహు నేఁబదిచేతుల, రాతికంబముతుదిఁ బ్రీతిఁ గనియె. ౮౯

క. ఉర్వీశుఁడు సేతువునఁ జ,తుర్వింశతిమూర్తు లెదురఁ దోఁపఁగఁ ద్రిజగ
న్నిర్వాహకుఁ డన నిలిచిన, సర్వేశ్వరుఁ జూచి మ్రొక్కి సద్భావమునన్. ౯౦

ఉ. అచ్చటిపద్యముం బ్రతిమ లన్నిటి నేర్పడఁ జూచి యాత్మలో
నచ్చెరువంది భూమివరుఁ డచ్చెఱు వప్పుడె నిండఁ జేయఁగా
నిచ్చఁ దలంచి వేళకొఱ కించుక సేపు సహించి యుండఁగా
నిచ్చెరువొంగుసంగతి దినేశుఁడు డగ్గఱెఁ బశ్చి మాంబుధిన్. ౯౧

1. శ్రీరమణీకటాక్ష విలసత్స్థానంబు వీక్షించుచున్. ప్రసాదమగునాసౌధంబు వీక్షించుచున్.

ఉ. అంబరరత్నబింబ మపరాంబుధిఁ జేరఁగ నెండ శైలశృం
గంబుల ధాతురాగముల కైవడిఁ గెంపు వహించెఁ జక్రవా
కంబులు తల్లడిల్లె విహగంబులు గూండ్లకు నేఁగఁజొచ్చెఁ బ
ద్మంబులు వాడఁబాఱెఁ గుముదంబులు సొంపున కెక్కె నిక్కువన్. ౯౩
గీ. పండుటెండఁ దరులు పల్లవద్యుతులతో, మొనకొనఁగ వరుణు మేడమీఁద
నుండి వెలుఁగు పసిఁడికుండ చందంబున, నెండఱేఁడు గ్రుంకుకొండ నొప్పె.
సీ. అపరాబ్ధిఁ గ్రీడించు నంబరస్త్రీ యొద్ద నిద్దమౌ కుంకుమముద్ద యనఁగ
నచట సంధ్యాదేవి కర్ఘ్యంబు లెత్తుదిక్సతిచేతిమణిమయకలశ మనఁగ
వరుణుని ముందటఁ బరిచారకులు నిల్పఁ బట్టిన రత్నదర్పణ మనంగ
నస్తాచలం బను హస్తిమస్తకమునఁ దిరమైన రక్తచామర మనంగ
నిఖలదిగ్వలయాంతమాణిక్య మనఁగ, నిట్ట ప్రాఁకిన పవడంపుఁ జుట్టయనఁగ
గట్టుతుద నున్న జేగుఱుగ ల్లనంగ, వరుణమండల మొప్పె దినాంతమందు.
క. అయ్యెడ నర్కుసిమండల, మయ్యచలము డిగ్గి పశ్చిమాంబుధి సొచ్చెం
వయ్యందిఁగాఁచి కస్తురి, చయ్యనఁ బదనిచ్చు నుక్కుచక్రము మాడ్కిన్. ౯౬
గీ. ఏవిధమున మలక లైన దైవగతిని, సొమ్ము వానిన మఱి చేరు సొమ్ము నాఁగఁ
ద్రిభువనము లెల్లఁగలయంగఁదిరిగి గగనరత్న మప్పుడు రత్నాకరమునఁగలసె.
క. నెఱసంజఁ గ్రుంకు గుబ్బలి, చఱి జఱజఱ నినుఁడు డిగ్గజాఱుచుఁ జనునా
తఱి నఱిముఱి నెగసిన [1]జే, గుఱుధూళి యనంగఁ గెంపు గఱికొని పర్వెన్.
క. మిన్నందెను తేజంబున, నెన్నంగల యినుఁడు దీఱె నిదె యెడ రనుచు
న్విన్నంతనె పఱతెంచెను, మన్నీలన నపుడ యిరులుమన్నీ లెసఁగెన్. ౯౮
*క. లోకమున విగతదృష్టి వి, వేకంబునఁ జక్రవాకవిరహానలధూ
మాకారంబున జనములు, చీకాకుపడంగ దెసలఁ జీఁకటి గప్పెన్. ౯౯
గీ. అస్తుఁడేఁగిన పిదపఁ గాలాభ్రలీలఁ, దమము గప్పిన యెడ వియత్పథము దోఁచె
వరుస దప్పక దావపావకము సోఁకి, చనినపిమ్మట ఘనతృణస్థలము కరణి. ౧౦౦
క. నేలయు నింగియు నిండఁగ, వాలుచు దళమైన చీఁకువాలేచినఁ ద
త్కాలంబున జగ మొప్పెను, నీలసలిలమునను గడవ నించినమాడ్కిన్. ౧౦౧
సీ. యమునాజలానీల మాచిమ్మచీఁకటిపెల్లున జగమెల్ల నల్లనైన
దిగినఁ దప్పెద మని యగజతోడను శూలి తనవెండికొండపైఁ దలఁకుచుండ

1 తతివడితో సెగసినజేగుఱు—*ఈపద్యము మొదలు **వఱకు నొకప్రతిలోనే కలవు.

నీదెస మఱి గానరా దని హరి లక్ష్మి దోయిగా నమృతాబ్ధిఁ బాయకుండ
దీనఁ బాసినఁ గానలే నని వాణి తోడ్పడ బ్రహ్మ వెలిదమ్మి వెడలకుండఁ
దెలుపు నలుపును ననిమొడి తెలివి తలఁగి
పల్లమును మిఱ్ఱు నెఱుఁగక యొల్లజనులుఁ
బుట్టుచీఁకులగతి నంటి పోక దక్కి
యుండి రుదకంబులో మునిఁ గున్నపగిది. ౧౦౨

క. రాజిల్లెను తారాగ్రహ, రాజిం గ్రిక్కిఱిసి యంబరము గడు నొప్పెన్
రాజు చనుదెంచు నని యుద్భ్రాజితమై యున్న విరులపందిరిభంగిన్. ౧౦౩

శా. దిగ్భామామృగనాభిలేపనము భాతి న్విస్ఫురత్సాంద్ర తమః
ప్రాగ్భారంబు నిశావధూచికురభారస్ఫూర్తి నరిల్లఁగాఁ
బ్రాగ్భాగంబునఁ దచ్ఛిఖావినిహత ప్రవ్యక్తరక్తోత్పల
స్రగ్భావంబునఁ గెంపు దోఁచె రజనీరాజద్యుతివ్యాజమై. ౧౦౪

క. తరుణారుణకిరణోత్కర, పరిహృత ఘనతిమిర మైనప్రాగ్భాగమునం
బురుహూతు నెమరనెత్తిన, కరదీపికకరణి శీతకరుఁ డుదయించెన్. ౧౦౫

క. తనయుదయమె మదిఁ గోరెను, నను విడిచె నినుండు కల్ల నాయెడ లేకుం
టనెఱుఁగఁ డని పూర్వాశాం, గన జగమున మ్రొక్కు వట్టు గతి శశి మెఱసెన్.

సీ. ఉదయాచలము చఱి నున్న బంధూకంబు కొమ్మను బొడమిన కుసుమమనఁగఁ
దత్ప్రదేశంబునఁ దలకొని పొడతెంచు నలినీలతాపక్వఫల మనంగ
విరహిమృగంబుల వేఁటాడుమదనుండు తివిరి పెట్టించిన దివియ యనఁగ
నమరంగ నింద్రాణి యాఖండలుని నివాళించెను పసిఁడిపళ్లెర మనంగఁ
దోడుతోడన తన కెంపుపీడుచుండఁ, దిమిరపటలంబు కొంత మీఁదికిఁ జలింపఁ
దెలివిపడలేఁత వెన్నెలమొలక లెత్తి, నిండుకొనియుండె నమృతాంశుమండలంబు.

ఉ. కోకములు న్సరోజములుఁ గుందుచుఁ గందుచునుండఁ గైరవా
నీకములుం జకోరములు నిక్కుచు సొక్కఁగ మానినీసము
త్సేకము సంధకారమును దిగ్గఁగ దిగ్గన లోకము న్నిజా
లోకము నుల్లసిల్లఁ గవిలోకము మెచ్చులు పిచ్చలింపఁగన్. ౧౦౮

క. నడుమం గృష్ణుఁడు గలపాల్కడలిని జనియించి తండ్రికై వడి మూర్తిన్
బెడఁ గడరెడు వాఁ డనఁగా, నుడుపతి తెలుపై కళంకయుతుఁడై మెఱసెన్.

క. తిమిరసముదాయమున స, ర్థము నలుపై పూర్ణతుహినధామద్యుతి న
ర్థము తెలుపై యాకాశము, యమునాగంగాంబుసంగమాకృతిఁ దాల్చెన్.

గీ. మిత్రుఁ డేగిన యెడమున మేర దప్పి, వాలి చేకొన్న యిగులమున్నీలు కలువ
యశముగతిఁ గ్రొత్తవెన్నెలదిశలఁ బర్వ, రాజు చనుదెంచె గగనదుర్గమునకంత. ✻✻

క. ఇటునటుఁ జనకుండఁగఁ జెం, గటఁ జాగంబాక నిడిన గతిఁ దప్పినచీఁ
కటి చెలికాండ్రన నంబుజ, పుటములలోఁ జంచరీకములు తగులొందెన్. ౧౧౩

క. భాగీరథియుదకంబు న, భోగంగయు వేఱుసేయఁ బోల దనుచు న
వ్వాగీశుఁడు గూర్చెనొ యన, వేగన భూగగనములను వెన్నెల నిండెన్.

సీ. తొలితొలి లేఁతవెన్నెల నారగింగుచుఁ దనియఁ బిల్లలనోళ్ళఁ జొనిపి చొనిపి
ముదురువెన్నెలఁ బట్టి చదియంగ నమలుచు మెచ్చుచుఁ బిల్లల కిచ్చి యిచ్చి
పండువెన్నెల ప్రొడఁ బలుమాఱు నొక్కుచు గమిగూడి యందంద కమిచికమిచి
వెలినార సాఁగెడు వెన్నెలకాఁడలఁ ద్రొక్కి ముక్కునఁ ద్రెంచి బొక్కి బొక్కి
చొక్కి తత్ప్రవాహములోన సోలిసోలి
యడ్డమీఁదుచు గడపై నాఁగియాఁగి
యొనసి బలఁగముతోఁగూడి[1] మునిఁగిమునిఁగి
కోరికలు మీఱెఁబుచ్చెఁ[2] జకోరచయము. ౧౧౪

చ. కలువలవిందు జక్కవలకంటువ వెన్నెలతీవ నాఁప పు[3]
చ్చులమెడకోణ మంగజునిచూపఱి చూపులయింపు జారకాం
తలవెఱగొంగ రాత్రికులదైవము చల్లనిరాజు పంకజా
బుల ముకుగొయ్య[4] యచ్యుతుని ముద్దుమఱంది వెలుంగ నయ్యెడన్. ౧౧౫

క. కొడుకుసిరిఁ జూడ నుబ్బునఁ, గడఁగి వడి న్వడలి వచ్చి కడు మీటినపా
ల్కడలి యన నిండువెన్నెల, గడలుకొనుచు నెల్లకడలఁ గడు బెడఁ గడరెన్.

సీ. దిక్కులు గలయంగఁ బిక్కటిల్లిన పండువెన్నెల యాపాలవెల్లి యనఁగ
ముత్తియంబులభాతి మొత్తమౌ తారకాగణములు లహరికాగణము లనఁగ
నుజ్జ్వలాకారమౌ నుడురాజబింబంబు సెజ్జయై మెలఁగిన శేషుఁ డనఁగ
నందమై మృగనాభిబిందుసుందర మైన యందులకందు ముకుందుఁ డనఁగ
నట్టివేళఁ గువలయానందకందమై, పుణ్యములకుఁ గలితభోగములకుఁ[5]
గారణంబునాఁగఁ గందర్పజనని యై, రజనిలక్ష్మి మిగుల భజనకెక్కె. ౧౧౬

---

1. యొనసి బుడుగులయట్టులు మునిఁగి-బుడిగి=బుంగ ముంత. చి. సూ.—2. మూగిముంచె 3. రాజుల మెడకోణ 4. పంకజంబులకెదురొక్క. 5. యానందమై పుణ్యభాగులకును వారి భోగములకు.

ఉ. ఆతఱిఁ బార్థివుండు సమయం బిదె నిర్జన మంచు నిల్చి త
త్సేతువుమీఁద రక్తబలిదేవత[1] నిష్ఠఁ దలంచి ధర్మ వి
ఖ్యాతముగాఁ బరోపకృతికై తల యిచ్చెద నంచు నుబ్బుచుం
జేతికృపాణ మెత్తి మెడఁ జేర్చె మెఱుంగులు సొంగలింపఁగన్.[2] ౧౧౮

ఉ. అప్పుడు రక్తభోజని తదస్త్రము వట్టి ప్రసన్నచిత్తయై
కప్పు తనూలత న్నెఱయఁగా నృపుముందట నిల్చి వేఁడు మే
నిప్పుడు మెచ్చితి న్వరము లిచ్చెద నావుడు ప్రోక్షితాత్ములోఁ
దప్పనిభక్తితోడ వసుధాపతి పల్కె నుదారవృత్తిగను. ౧౧౯

క. ఇచ్చుటఁ గోరినకోరిక, లిచ్చెద నని యానతిచ్చితే నడిగెద నా
కచ్చెరువుగ నీతలఁపున, నిచ్చెలు విదె నిండఁజేయు మిప్పుడు తల్లీ. ౧౨౦

గీ. అనుడు దేవిపల్కె నవనీశ నీధర్మ, బుద్ధిఁ జెలువు దాన పూర్ణమయ్యె
ధార్మికులకు సిద్ధితడయునే కప్పలఁ, గాచి యెలుక సాము గతికిఁ బుచ్చె. ౧౨౧

క. అనవుడు జనవిభుఁ డది యెట్లని యడిగిన దేవి చెప్పె నాకథ యిదిగో
వినుము హిమాద్రిసమీపం, బునఁ గడు లోతైన మడుఁగుపొలుపై యుండున్.

క. ముదమున నందులకప్పలు, వెదవెట్టెర నెట్టికోరు వెట్టెరె యెమరే
కదకడ దక్కుము పొదపొద, యనె నరవర వాఁగుహూఁగు రనుచుం జెలఁగున్.

క. అట కంతటను ఫణీంద్రయ, పటుతరమై యొక్కశంఖపాలుం డను పే
రిటి నాగేంద్రుఁడు చని దా, పటికప్పల[3] మ్రింగఁ జొచ్చి పద్యము చదివెన్.

క. "గుడియ చెదరక భువి నె, వ్వం డైన నిజాంగ మిచ్చువాఁడు గలిగినన్
గండూపదీయుతం బగు, మండూకౌఘుంబుతిండి మానుదుఁ జుండీ." ౧౨౫

క. అని ముమ్మాఱు ముఖత్రయ, మునఁ జదువుచు మడుఁగుచుట్టు ముమ్మాఱు ప్రద
క్షిణచేసి మూఁటి మ్రింగుచు, నను దినమును వ్రతముపోలె నచటం దిరుగున్.

శా. ఈమర్యాదల నున్నదాని చరిత్రం బేపారఁగాఁ జూచి వి
శ్రామార్థంబుగ నొక్కకాకి చని వృక్షశ్రేణిపై బాంధవ
స్తోమంబు న్వినిపించి నిల్వక మహాచోద్యంబుగా నుత్తమ
ప్రేమాఢ్యం బగు మూషకంబునకుఁ జెప్పెం దత్క్రమం బేర్పడన్. ౧౨౭

క. ఆమూషక మిది చూడఁగ, నీమహిఁ గడుఁ జిత్ర మనుచు నిచ్చఁ గుతుకము
ద్దామముగఁ గాకితోడుగ, నామడువున కేఁగి యచటి యవనిజ మెక్కెన్.

1. రక్తజలదేవత. 2. కృపాణ మెత్తి మెడఁజేర్చె మెఱుంగుతురంగలింపఁగన్. 3. యప్పటికప్పల.

క. ఆ తరువుమీఁద నుండుచు, నత్తఱి నుదకంబులోన నహిభీతిఁ గడుం
గుత్తుక తుకతుక యనఁగాఁ, దత్తఱపడుచున్న భేకతతిఁ బొడఁగాంచెన్. ౧౨౯

గీ. బ్రహ్మ "కప్పకాటు బాఁపనపోటును", లేకయుండఁ జేసెఁ గాక నేఁడు
గలిగెనేని వైరిఁ గని యిన్ని దునుమవె, దైవలిఖిత మేల తప్పు ననియె. ౧౩౦

క. ఆలోనను వెడలి మహా,వ్యాళము చనఁవుచును ముకువు వలగొనఁగాఁ ద
త్కాలంబున మూషక మిటు, చాలం గృపపుట్టి వాయసంబున కనియెన్. ౧౩౧

చ. అలిగి వధించినప్పు డొరు లడ్డము వచ్చిరయేని నాఁడుఁగ
ప్పల మగకప్పల న్వెసువఁ బాతముచేసె వడిన్ భుజంగ మి
మ్ముల మన మడ్డమై నిలిచి ముక్తుల మాదము రమ్ము నావుడుం
గలఁగి ఖగంబు బుద్ధి యిదిగాఁ దనుచుం దలయూఁచి యిట్లనున్. ౧౩౨

ఉ. అన్నలొ తమ్ములో చెలులొ యాత్మజులో చనువారు వీరికై
మిన్నక చావనేల యిది మేలె భువిన్ బలిభోజి నయ్యు నా
యున్నెడ విశ్వసింప నొరునొద్దకుఁ జేరఁ బ్రమాద మైనఁ గ
న్నన్న నెఱింగి యొండెడకుఁ జాఁగుమఁ బ్రాణముతీపి చూచితే. ౧౩౩

క. వలవనిపని యిది ఫల మని,చలమునఁ దాఁ జచ్చి పడయుసంపద లేలా
యిలఁ బ్రాణము గలిగిన *బ్రి,బ్బలియాకేఱి తినవచ్చుఁ బెక్కుదినంబుల్. ౧౩౪

గీ. మనుజుఁ డొక్కఁ డేటమునిఁగెడు దిగి నిల్వఁ, బట్టు మనిన భంగి నిట్టునీవు[1]
కొంత దెలియలేవు ప్రాప్విన గోఱియ దాఁ, జంతకట్టె మేయుఁ జేరుటయ్యె.

గీ. ప్రాణమైన సుతులుఁ బత్నులుఁ జావఁగాఁ, జావలేరు వీనిచావు కింత
తన్నుమాలినట్టి ధర్మంబు గలుగునే, చెడుగుబుద్ధు లింక విడువు నీవు. ౧౩౬

క. అనవుడు నది యిట్లనియెను, విను మొక ప్రాణమునఁ బెక్కువిధముల ప్రాణుల్
మనఁగం జేసినపుణ్యాం, బెనయునె భువిలోనఁ గ్రతువు లెన్నియుఁ గూడన్.

క. ధనధాన్యములును సుతులును, వనితలుఁ దనతోడఁ గూడి వచ్చుట గలదే
జనహిత మగునడవడినిఁ జనిన ధర్మము దనకుఁ దోడునీడను బోలున్. ౧౩౮

క. ధనము గలిగి పెట్టక యీ, జననంబున నెలుకనైతి జనులకు నిహప
ర్త్రన సమకూరక యూరక, చనియెను దినము లొగి ధర్మసంచయ మేదీ ౧౩౯

క. పాపంబు పుట్టునెడఁ దా, నోపియు నుడుపంగలేక యూరక యున్నం
గాపురుషుం డాతం డగు, నాపాపము వానిఁ బొందు నండ్రు వివేకుల్. ౧౪౦

* బ్రబ్బలియాకేఱి- 1. డొక్కుఁడు (మనగు) గునుకుదినిరెు (యే) దుగోదానఁ బెట్టు
మనినభంగి నిట్టినీవు- చిలుత కట్టి-చిన్నయసూరిగారు.

క. క్షోణి "ననిత్యాని శరీ,రాణి" యనుచుఁ బెద్ద లెఱుక ప్రచురింపంగాఁ
. బ్రాణిపరిపాలనమునకుఁ, బ్రాణము వంచింపనేల పరహితమతికిన్. ౧౪౧

క. తనతనయులుఁ దనసతులును, దనవారలుఁ దనగృహంబుఁ దనసొ మ్మనుచుం
దనుపుసఁ దనరెడికప్పలఁ, దన దగు తను విచ్చి కాచి తనిపెదఁ బ్రీతిన్. ౧౪౨

క. ఈగతి "ధర్మస్య త్వరి,తాగతి" యనుపలుకుకొలఁదిఁ దడయక నే నా
నాగేంద్రుని కెదిరించెద, నాగాంతకుఁ జేరుఖచరనందను మాడ్కిన్. ౧౪౩

క. అని పలికి శంఖపాలుని, పని విఘ్నముఁ బొందఁజేయఁ బనిపూని గజా
ననుఁడు దనవాజిఁ బుత్తెం, చెనొ యనఁగా మూషకంబు క్షితిపై నుతికెక్కెన్.

సీ. ధవళాంశు మ్రింగి సుధాశక్తిఁ జెల్లని దేహంబు వడసిన రాహు వనఁగ
భువనత్రయం బొక బుట్టఁ[1] బెట్టఁగఁ జాలు వేఁడిమిపడగలు మూఁడు మెఱయ
భీషణాం బైయున్న రోషాగ్నిఁ బొడమెడు శిఖలకై వడిఁ గ్రాలు జిహ్వ లదరఁ
దనలోని కినుకు ముందటఁ దెల్పుమాడ్కిని శ్వాసంబుతో విషజ్వాల లొలుక
[2]మ్రోయుజేగంటచాడ్పున మ్రోగిమ్రోగి, చదివి తిరిగెడునాగేంద్రు నెదురనుండి
నీకు నాహార మిప్పుడు నేన యైతి, నిలిచి కైకొను మనుచు నయ్యెలుక పలికె.

క. ఆపలుకున భుజగము తన,రూపంబు పరిత్యజించి రుచిరాకృతి వి
ద్యాపారంగతమతి యన, దీపించెడు విప్రుఁడై నుతించుచుఁ బలికెన్. ౧౪౬

క. మూషకకులతిలక దయా,భూషణ నినుఁ బోలునట్టి పుణ్యులు గలరే
భాషణమాత్రంబున ని,ర్దోషుఁడ నై బ్రదుకఁ గంటిఁ దొల్లిటిభంగిన్. ౧౪౭

సీ. తాపసుం డగుదీర్ఘతముఁ గొల్చి సాంగయుక్తంబుగా వేదత్రయంబు చదివి
యతనిచే దేవకార్యమునకు నామంత్రితుండనై యుండఁగా దొర యొకండు
తనయింటి పితృకార్యమునకు రమ్మనవుడుఁ దద్గృహంబునఁ బదార్థములు పెక్కు
గలుగ నూహించి యక్కడి కేఁగి కుడిచిన విని ఋషి చనుదెంచి నను నదల్చి
మునుపు మాకు నీయకొని యట చని కూడు,కుడిచి తీవు కుడువఁ గూడ దనక
శ్రుతి యుతుండ వయ్యు శ్రుతిహీనజీవమై, పెనఁచి మ్రింగుచుండు భేకములను.

క. అని శపియించిన నే నా,తనికిన్ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తప్పు గలను శి
ష్యునిఁ గరుణింపుము మునుచది,వినచదువుల దురితమెడలి విరతియుఁ గలుగన్.

గీ. అనుడు నామాటదప్పను వినుము నీకు, వేదము ల్మూఁడు పడగలై వెలయుఁగావ
శంఖపాలుండ వై జలాశయముఁ జేరి, మూఁటిఁ దినుమని పద్యంబు మొదలఁ జెప్పె.

1. బుస్సఁ 2. మోసియున్నట్టి ఘోరమహాముఖము లదర.

క. "గుండియ చెదరక భువి నె, వ్వాఁడైన నిజాంగ మిచ్చువాఁడు గలిగినన్
గండూపదీయుతం బగు, మండూకౌఘంబు లింకి మానుమఁ జండీ." ౧౪౧

క. ఈకరణిం జనుచు* నీ, వాకడ ముమ్మాటు దిరుగునవసరమునఁ ద
ద్భేకములఁ గావ ధైర్యము, గైకొని యొకఁ డడ్డమైన గతిఁ గను మనియెన్.

క. కావున నిట నురగాకృతి, నీవిధమునఁ దిరిగి చదివి యిన్నిటిఁ గలయం
గా వధియించితిఁ గడపట, నీవెరవున దురిత మెల్ల నీఁగితి ననఘా. ౧౪౩

క. దీర్ఘతముని శాపం బను, నిర్ఘాతము సోఁకి వచ్చి నీవచనసుధా
నిర్ఘర్షణమున మంటిని, దుర్ఘట మిది యనఁగ వింటిఁ దుది గతిఁ గంటిన్. ౧౪౪

మ. అని చెప్ప న్విని మూషకంబు గడుఁ జోద్యం బంది యవ్విప్రుఁ దో
డ్కొని తా నుండు బిలంబుఁ జేరి యిదె కైకొ మ్మంచు సం దన్న కాం
చన మెల్లం గొనివచ్చి యిచ్చి యుచితస్నానప్రదానస్పృహం
జనియెం గాశికి ధర్మరాశికిని మోక్షశ్రీపయోరాశికిన్. ౧౪౫

మ. ధరణీదేవకుమారుఁడు న్మగిడి యుత్సాహంబుతోఁ దత్సరో
వరతీరంబున మూషకేశ్వరమునా వర్తిల్లు తీర్థంబు నీ
శ్వరగేహంబును గల్గఁ జేసి చని యాచార్యున్ దగం గాంచి సు
స్థిరమౌ భక్తిఁ జతుర్థవేదముఁ బఠించెన్ ధర్మనిష్ణాతుఁడై.[1] ౧౪౬

సీ. ఈవిధంబున నొక్కయెలుక ధర్మముసేయఁ జింతించునంతలో సిద్ధి యయ్యె
సర్వలక్షణముల సంపూర్ణుఁడవు నీవు నీతలంపున నిది నిండు టరుదె
యదిగాన నొండెద్దియైన నన్నడుగుము నావుడు వసుమతీనాయకుండు
చెలువుగట్టించిన సెట్టిధర్మం బెల్ల నుడివడకుండఁగ నడపు తల్లి!
యేనొనర్చునట్టి యీచేఁత మానవు, లెఱుఁగకుండఁ జేయు మిదియచాలు
ననుచు మ్రొక్కి వీడుకొని గూఢచారియై, యుల్లమెచ్చి మగిడి వచ్చెఁ బురికి.

క. ఓరాజ యతని సరిగా, నీకీర్తిగుణంబు లేక యొక్కరు మనుజుల్
ధారానాయకుఁ డతి వి,స్మేరకుఁడై మగిడె మోము సిగ్గున వ్రాలన్. ౧౪౭

—: తొమ్మిదవబొమ్మకథ :—

వ. అంత నొక్కనాఁడు నవమద్వారంబునం బ్రవేశింపఁ గడంగి. ౧౪౮

క. నలువకు నెల వగుతమ్మియు, వలిపం బగుపచ్చపట్టు వలయపుటలుగుల్
వెలిగుల్లయు వనమాలయుఁ, గలిమియు మానికము మేనఁ గలిగిన వేల్పున్.

* వ. అనుచును. ౯క. ఈకందముఁ జదువుచు. 1. నిర్ణేతయై.

ఉ. భక్తిఁ దలంచి భోజుఁడు శుభం బగులగ్నమునందు మౌళిపై
మౌక్తికశేష లొప్ప హితమాగధవందివనీపకద్విజా
ముక్తజయానులాపములు మున్ను గడంగెడు సంతసంత నా
సక్తసువర్ణపుత్త్రిక వెసం బలికెన్ నృపు నడ్డపెట్టుచున్. ౧౬౧

గీ. వినుము భోజరాజ విక్రమార్కుని బోలి, సత్త్వధైర్యములను జాలకునికి
దివ్యపీఠమెక్కఁ దివురుట పిచ్చుక,కుంటు శైలమెక్కఁ గోరుటయ్యె. ౧౬౨

మ. అనుడు న్నిల్చి యతండు వాని బలధైర్యాంబుల్ దగం జెప్పుమా
యనఁ బాంచాలిక వల్కె నాతఁడు రణవ్యాపారపారంగతుం
డినతేజోంశభవుండు సాహసఘనుం డింద్రాదిమిత్త్రుండు స
జ్జనరక్షామణి యాచు నుజ్జయిని రాజ్యప్రాజ్యుఁడై యేలఁగన్. ౧౬౩

గీ. భట్టిమంత్త్రి సైన్యపాలి గోవిందచం,ద్రుఁడు త్రివిక్రముఁడు పురోహితుండు;
నప్పురోహితునకు నాత్మజుం డగు కమ,లాకరుం డన నవివేకి గలఁడు. ౧౬౪

క. ఆకమలాకరుఁ డాకమ,లాకరసాదృశ్యముగ జడాశయుఁ డైనన్
శోకము మదిఁ బొదలంగ వి,వేకము పుట్టింపఁ దండ్రి వెరవున[1] దూఱెన్.

క. చుట్టములకుఁ దలిదండ్రుల, కెట్టియెడం బ్రియము నెఱపనేడపని చదువుల్
గట్టిగ నెఱుఁగనిపుత్త్రుఁడు, పుట్టుట కులమునకుఁ దెవులుపుట్టుట చుమ్మీ.

క. విను ముత్తమ మగుపుట్టువు, గనుపట్టెడు నట్టిరూపు గలమోదుగుఁబూ
వును మూర్ఖుండును బ్రబలెడు,వనమున భవనమునఁ దగినవాసన గలదే.

క. కులసతికి సిగ్గు క్షత్త్రియ, కులజునకున్ జయము నర్తకున కోపికయుం
గలిమికి వితరణమును వి,ప్రులకు న్విద్యయును దగినభూషణము లగున్.

క. పరులకు సోదరులకు భూ,వరులకుఁ గొనరాదు సర్వవశ్యము తా నె
వ్వరి కిచ్చినఁ గోటిగుణో,త్తరవృద్ధి భజించు విద్య తనధన మెపుడున్. ౧౬౯

క. పరభూమికిఁ జనుచోఁ దస్కరులకు నగపడదు వ్రేఁగుగా దెచ్చట నె
వ్వరి నైన హితులఁ జేయును, ధరలో మఱి విద్యఁ బోల ధనములు గలవే.

ఉ. గద్యముఁ బద్యముం బెనుపఁ గైకొను టొండె, ధ్రువాప్రబంధసం
పద్యతఁ దాట యొండె, మృదుభాషలఁ బ్రోగ్గులు పుచ్చుటొండె, లో
కోద్యమలక్షణం బెఱుఁగు టొండెఁ, గడు న్భజియించుఁగాక యే
విద్యలు నేరఁ డేనిఁ బృథివిం బసు వాతఁడెగా గణింపఁగన్.[1] ౧౭౧

1. వెరచుచు దూఱెన్—మూ. విద్యలు నేరఁ డేని పశు వేయగుఁగాదె గణించిచూచినన్.

శా. సంగీతంబుఁ గవిత్వతత్త్వమును సౌజన్యంబు భావంబు స
త్సాంగత్యంబు నెఱుంగఁ జేని భువి నాశ్చర్యంబుగా వాలముల్
శృంగద్వంద్వములేని యెద్దతఁ డనం జెల్లుం దృణం బాతఁ డ
య్యాంగీకంబున మేయఁ డాపసులభాగ్యం బిచ్చటం గల్గుటల్. ౧౭౨

సీ. అనుచు నెగ్గించిన నాకమలాకరుం డభిమానియై తన యంతఃస్థలోన
విద్యలునేర్చి వివేకియై కాని యీజనకుని స్త్రీయు జూడననుచు వెడలి
కాశ్మీరదేశంబుకడ కేఁగి యొకయోరఁ జంద్రకేతుం డనుసంజ్ఞఁ బరఁగు
నుత్తమద్విజుఁ గొల్చియుండఁగా నాతండు క్రమమున సిద్ధసారస్వతంబు
కరుణ నొసఁగిననతఁడుసాంగంబుగాఁగ, నాల్గువేదములునుగావ్యనాటకములు
దర్శనంబులు నీతిశాస్త్రములు దివిరి, కలయ సంగీతసాహిత్యకళలు నేర్చి.

వ.అభిజ్ఞుండై గురునానతివడసితిరిగి దేశవిశేషంబులంజూడంజరియించుచునొక్కనాఁడు.

క. కాంచనమణిమయరుచికలి,కాంచితనిజసాలవలయ మై భూమిసతీ
కాంచీగుణ మన మించిన, కాంచీపట్టణము నతఁడు గాంచెం గడఁకల్.

క. ఆనగరమునకుఁ జని జయ,సేనుం డనురాజుచేతఁ జిత్రంబుగ వి
ద్యానిపుణతఁ బూజ్యుండై, యానెపమునఁ గొన్నిదినము లచ్చట నిలిచెన్.

వ. అంత నొక్కనాఁ డతనిమొకుటు త్రిలోకమోహిని యను వారకామిని లలిత
విలాసిని యై పొలసె నది యెట్టి దనిన. ౧౭౭

సీ. శృంగారరసములోఁ జేవశోధించి వికించి యీసతి నొనరించె నొక్కొ
మెఱపు లన్నియుఁ గూర్చి పదపి హొపుగఁ జేర్చి యాసరోజాననఁ జేసెనొక్కొ
కాక బంగారులోఁ గాంతిసాధించి యీచంచలనేత్రఁ గావించెనొక్కొ
యమరాజుఁ జేపట్టి పిడిచి సారంబున నీపడంతుక రచియించెనొక్కొ
చక్కఁదనము నెల్ల నొక్కచోటనుకూడఁ, గూర్చి యీనెలఁత నొనర్చెనొక్కొ
యనఁగ రత్నపుత్రికాకృతి రసికుల, చూపుగములకెల్లఁ దీపు లొసఁగు.

క. ఆకామినిఁ గనుఁగొని కమ,లాకరుఁడు భ్రమత్తచిత్తుఁ డై కందర్పో
ద్రేకమునఁ జేరునెడ నా,లోకించి యొకంతు వింతలుగ నిట్లనియెన్. ౧౭౯

క. ఈనరమోహినిఁ బొందం, గానేఁగినరాత్రి వచ్చి ఘనదంష్ట్రం డొక
దానవుఁడు చంపుఁగావున, హానింబడనేల తిరిగి యరుదె మ్మిటకున్. ౧౮౦

ఉ. నావుడు నుల్లి భూమిసురనందనుఁడు న్నరమోహినీరతే
చ్ఛావిరతాత్ముఁడై నిలిచి సత్యముగా జనులెల్లఁ జెప్పఁగాఁ

(1.) కాంచనమయతటరుచికలి, కాంచిత- కాంచనమణిమయ తటరుచి, కాంచిత-

దా విని చోద్యమంది వసుధావరు పిక్ష్టాని యొయ్య నొయ్య వి
ద్యావినయాఢ్యుఁడై తిరిగి తండ్రిఁ గనుంగొన వచ్చె నూఁకిన్. ౧౮౧
మ. అచటం దల్లికిఁ దండ్రికి స్వగుణ సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి సం
భ్రమర ప్రేమరసాకృతిం బ్రమద బాష్పస్యంద మందంబుగా
రచితాలింగను లై, కుమారక! సుధీరత్నంబవై వచ్చితే
సుచరిత్రా! యిది భాగ్య మంచు మదిలోఁ సొంపొంది రాదంపతుల్. ౧౮౨
శా. తద్యోగంబునఁ దండ్రి చిక్కి లియు నాత్మంబొంగి సద్వృత్తికిం
జోద్యం బంది యనంతరంబ ధరణీశుం గానఁగా నేఁగి నా
యుద్యోగంబున జాణ యయ్యె నని యేఁహాపెంచెదన్ వీనికిన్
విద్యాచాతురి గల్గు టీవు కరుణ న్వీక్షింపుమా నావుడున్. ౧౮౩
మ. క్షితినాథుండు నిజాదరంబునఁ గృతాశీర్వాద సంభాసవ్వారో
హితపుత్రుండు సభాస్థలి న్బుధగణం బొంపొందఁగాఁ దా నకం
పితుఁడై శాస్త్రపురాణకావ్య నిగమ స్మృత్యర్థ సంగీత సం
గతి మర్మజ్ఞతతోఁ బ్రసంగ మెలమిం గావింపఁగా నిట్లనున్. ౧౮౪
క. యత్నమునఁ దెలియ నన్నియు, రత్నాకరుభాతి దుస్తరం బగు విద్యా
రత్నము గవితాతత్త్వము, నూత్నముగా నందుఁ గలుగు నును పెఱిఁగితివే.
క. నావుడు కమలాకరుఁ డను, దేవా నీ వానతిచ్చితివి నిజ మది, వి
ద్యావారిధి కడ గానఁగ, నావారిజభవున కైన నలవియె తలఁపన్. ౧౮౬
గీ. అట్ల యయ్యు సంస్కృతాదిభాషలు నేర్చి, కవిత యెఱిఁగి యెల్లకడలఁ దిరిగి
తెలిసినాఁడ నిచటఁ గల లక్షణముకంటె, నూతనంబు లేదు భూతలేంద్ర.
క. గణములు గణవర్ణంబులు, గణతారలు గణరసములు గణదేవతలున్
గణజాతులు గణఫలములు, గణుతింపఁగ నొక్క విధమ కవితల కెల్లన్.
వ. ఇట్టి విధం బయ్యును నంధ్ర మండలంబునం [1]గోణదేశంబునం దెలుఁగుం గవిత
కు వ్రాలు[2] వల్లు నను నియమంబులు చూచినాఁడ నవి యిమ్యేడం దలఁచు
గాకుంట నపూర్వం బవధరింపుము. ౧౮౯
శా. పుణ్యస్త్రీకి గుణంబు[3] మంగళగుణంబు న్సొమ్ములై యొప్పఁగాఁ
బణ్యస్త్రీకి సువర్ణ మౌక్తిక సుహాసవ్యక్తి భూషాకృతుల్
గణ్యం బాగతి సంస్కృతంబునకు వాగ్భావంబు శబ్దంబు లా
వణ్యాకారము లొఁ దెనుంగునకుఁ బ్రాల్వల్లుం గదు స్వన్నియల్. ౧౯౦

1. గణదేశంబున. 2. వ్రాలు-ప్రాలునని రెండురూపములుగలవు. 3. గణింప.

గీ. పలుదెఱంగులైన పలుకులు గలిగియుఁ, బ్రాలు వళ్ళు లేని బేలుగవిత
వన్నెలెల్లఁగూర్చి వ్రాయుచోఁగాటుక, వన్నె లేని ప్రతిమవ్రాఁతఁ బోలు. ౯౧

క. తప్పక వళ్ళును బ్రాలును, జుప్పిరిగొనఁ దగినశబ్దములు మెఱుఁగెక్కం
జెప్పినకవితాచాతురి, యొప్పుమువెట్టినపసిఁడియొఱపున మెఱయున్. ౯౨

క. పాదముల వళ్ళుఁ బ్రాసము, లాదిమను ద్వితీయ మైనయక్షరములు త
త్పాదంబుల యతు లనిసం,వాదముగాఁ దగినవ ఖ్యాతవలయున్. ౯౩

వ. అందు వళ్ళన్నవి—స్వరవళ్ళు, వ్యంజనస్వరవళ్ళు, గూఢస్వరవ్యంజనవళ్ళు, వర్గవళ్ళు, సరసవళ్ళు, నెక్కటివళ్ళు, సంయుక్తవళ్ళు, ననుస్వారవళ్ళుఁ, బోలికవళ్ళు, వృద్ధివళ్ళుఁ, బ్లుతవళ్ళు, నిత్యసమాసవళ్ళుఁ, బ్రాసివళ్ళుఁ నాఁ ద్రయోదశవిధంబు లయ్యె నందు స్వరవళ్ళెట్టి దనిన. ౯౪

క. అద్వయ మైఔలకు నౌ, నిద్వయము ఋౠగాలు గూడ నేఏలకు నౌ
నుద్వయ మౌ నోఓలకు, విద్వన్నుత వళ్ళు నెల్ల వీద్వడఁ దమలోన్. ౯౫

ఇంక వ్యంజనస్వరవళ్ళు—

క. ఈకాలదిఁ గాక కాదులు, గైకొని చెప్పందగు వళ్ళకడ నీస్వరముల్
పైకొనఁగఁ దత్స్వరంబులు, నాకడ వళ్ళ నృపాలకాన్వయతిలకా. ౯౬

ఇంక గూఢస్వరవ్యంజనవళ్ళు—

క. అన్యోన్యపరీక్షాదిప,దన్యాసములందు సంస్కృతస్వరములు[1] పూ
ర్వన్యాయంబుగ నగు న,న్యోన్యము వడి హల్లులెల్లు నూతనకణ్ణా. ౯౭

ఇంక వర్గవళ్ళు—

క. రమణీజనమన్మథ భూ, రమణా నిజపంచమాక్షరము వర్జ్యముగాఁ
దమనాలుగక్షరమ్ములుఁ, దమలోఁ వళ్ళయ్యెఁ గచటతపవర్గములన్. ౯౮

ఇంక సరసవళ్ళు—

క. నయముగ చఛజఝశషసలు,నయహలు ణనలును జెలంగు[2] యతి మీఁద నసం
శయగతిఁ దమలో వీశ్వను, జయలక్ష్మీయువతిభోగసౌభాగ్యనిధీ.[3] ౯౯

ఇంక నెక్కటివళ్ళు—

క. నరవరవంశవిభూషణ, మరవఱలను వళ్ళొగిం దమకుఁ దామె యగున్
థరక్షణలు మొదలవిన మం,తరపదములఁ గలుగునేని దగునట్టులగున్. ౧౦౦

1. సంస్కృతస్వరములు. 2. చెలంగి. 3. సౌందర్యనిధీ.

ఇంక సంయుక్తవళ్లు—

క. బుధసమ్మతి మిశ్రితబహు, విధవర్ణములందు వళ్లు వివరింపంగా
సధరీకృతఫల్గునశా, ర్ఙధరనిభా యెల్లయక్షరమ్ములుఁ జెల్లున్. ౨౦౧

ఇంక ననుస్వారవళ్లు—

క. అమరంగ వర్గసితవ, ర్ణములపైఁ దాఁ బిందువులూఁదినం బంచమవ
ర్ణములును వళ్లగు జయసం, భ్రమపరిచితపరనృపాల మానితకీర్తీ. ౨౦౨

ఇంకఁ బోలికవళ్లు—

క. పోలును[1] బుధబుధులకు మా, పోలికవడి యనఁగ నంత్యమున యతి మీఁదం
దేలి బుకారముపట్లను, భూలోకసురేంద్ర యోగ్యముగఁ జనుదెంచున్.

క. తెలుఁగునవదికెడి శబ్దం, బులమీఁదినుకార మందముగ స్వత్వమునన్
నిలుచు నట పావడికిన్నై, పలుకుటకంటెను భజించుఁ బావడియైనన్. ౨౦౪

ఇంక వృద్ధివళ్లు—

క. సుగుణౌఘిత నగరౌషధి, నగౌఘనైకాదియోజనలసంధులఁ బెం
పుగ వృద్ధు లందు వానికి, నగు నయహాలు వళ్లు నరవరౌఘశరణ్యా. ౨౦౫

ఇంకఁ బ్లుతవళ్లు—

క. గానప్రశ్నవిధానా, హ్వానములఁ ద్రిమాత్రమైన యత్వము నుభయా
ధీనమునై వళ్లకుఁ జన, నౌ[2]నిని నీవేమి యెఱుఁగవా సర్వజ్ఞా. ౨౦౬

ఇంక నిత్యసమాసవళ్లు—

క. డాయఁగ సమసింపఁగఁ బా, రాయణ నారాయ ణాంతరం గానేకా
నాయాసాదులఁ గర్ణర, సాయనముగ రెండువళ్లు జరగు మనుజున్. ౨౦౭

క. ఇది చేతిది పోచక పిన్నది కట్టెఁడు దానికంటె నల్లల ననునీ
పదముల నుభయముగొన నున్న దివళ్లకు ననుమతంబు నరలోకేంద్రా. ౨౦౮

ఇంకఁ బ్రాదివళ్లు—

క. మేదినిఁ బ్రపరిప్రతినిరు, రాఙరుపాపాత్యవవినిరాజన్వభిసం
సూదప్యధులన నిరువది, ప్రాదులు యతి తత్స్వరములు హల్లులుఁ జెల్లున్.

సీ. ప్రమదాజనేక్షణప్రాంతసౌందర్య యాచకసాతత్యప్రార్థనీయ
పృథ్వీసురప్రజాభీష్టసంధాయక యిభముఖ్యసైనికాభీష్టయాత్ర
పరమధర్మక్రియోపాయసంచితకీర్తి యరిదుర్గసాధనోపాయవేది
వివిధశాస్త్రాగమవీక్షణతాత్పర్య యిందిరాసత్కృపావీక్షణీయ

1. పోలఁగ 2. జనఁగా.

రాజనీతిగుణనిరంతరవైభవ, యుష్టసిద్ధిబలనిరంతరాయ
ప్రాదివళ్ల కిది యుదాహరణం బయ్యె, విద్వదంబుజార్క విక్రమార్క. ౨౧౦
వ. మఱియుం బ్రాసంబు లన్నవి ద్వ్యక్షరప్రాసంబు, ద్విప్రాసంబు, త్రిప్రాసంబు, చతుష్ప్రాసం, బంత్యప్రాసం, బనుప్రాసంబు నన నాఱుదెఱంగులయ్యె నందు ద్వ్యక్షరప్రాసం బన్నది. ౨౧౧
క. దృగ్భంజలవిలసన్నగ, దృగ్భన్మథరూప వసుమతీవరతిలకా
దిగ్గండలభరితయశ,స్సన్నిభ్మండన యిట్లు ద్వ్యక్షరప్రాస మగుర్. ౨౧౨
ద్విప్రాసము:—
క. నవరసములు నమరం బద,వివరణభరణీయమైన వెరవునఁ గావ్య
ప్రవరమతులైన కవులీ, వివరంబునఁ జెప్పిరేని ద్విప్రాస మగుర్. ౨౧౩
త్రిప్రాసము:—
క. సరములుగూర్చిన క్రియ న,క్షరములు పాదములఁ గలయఁ గవిరాజమనో
హారము లన సముచితార్థ, స్థిరములుగాఁ జెప్ప నిట్లు త్రిప్రాస మగుర్. ౨౧౪
చతుష్ప్రాసము:—
క. భూషణముగఁ గైకొని రస,పోషణముగఁ గ్రాలు నర్థపోషణమున ని
ర్దూషణముగఁ జెప్పిన కవి, తోషణముగఁ గృతుల నివి చతుష్ప్రాస మగుర్.
అంత్యప్రాసము:—
క. అనుపమపుణ్యావిశేషా, ఘనబలవిద్వేషినికరఖండనరోషా
వినయనయవినుతవేషా, విను మంత్యప్రాస మయ్యె విక్రమభూషా. ౨౧౬
అనుప్రాసము:—
క. ఈప్రాస ప్రకరంబు స్ఫురితప్రసవదళప్రభా ప్రదీప్తం బై లో
క ప్రకటార్థ ప్రసృతి ననుప్రహితం బైనచో ననుప్రాస మగుర్. ౨౧౭
క. అని లక్షణయుక్తముగా, వినిపించిన సంతసించి విభుఁ డద్దేశం
బునఁ బరఁగెడు నుడుగులఁ గల,నుసుపునఁ బద్యంబుఁ జెపుమనుడు నిట్లనియెర్.
సీ. పొదలినకూటమి పిదప మెల్పునఁ గల గనయంబు డాకేలఁ గొనితెమల్చి
పోఁడిమి గలపాఁపటఁ డనుసెజ్జపై నూఁతగా వలకేల నొయ్య హత్తి
క్రొమ్ముడిఁ జెదిరిన కమ్మనిక్రొవ్విరు లెడలి వెన్నున జాఱి కదలుకొనఁగ
లేచి వేంచేయుచోఁ జూచి వెన్నుఁడు సొంపు రెట్టింపఁ గమ్మఱఁబట్టి యెడఁదఁ
దమకమ మినుమడిగాఁగానుద్దక్కఁదొడిగి, బిగువుఁగౌఁగిటఁగదియంగఁదిగిచితివుట
మోవిగదియంగఁగోర్ఘులుమూఱిఁబుచ్చు,కలిమియాబిదమూర్ఘులుగాచుఁగాత.

వ. అని చదివినం జెవులకుం జవులు చిలుకు నచటి పలుకులకు సరసభావంబు లకుం బులకించి నృపతితిలకుం డిచటి యాబిడ యనుశబ్దం బది స్త్రీవాచకం బుగదా యనవుడు విద్యాకరుం డగుకమలాకరుం డిట్లనియె. ౨౨౦

సీ. ఎలనాఁగ తొయ్యలి యింతి ముద్దియ నాతి ప్రోయాలు పొలఁతుక పువ్వుఁబోణి
చెలువయుఁ గలకంఠి చేడియ నెలఁతుక మగువ మెఱుఁగుబోఁడి మచ్చెకంటి
యుగ్మలి యాబిడ యువిద వాలుంగంటి యన్ను చిగురుఁబోణి యతివ పడఁతి
లేమ క్రాలంటియుఁ జామ పొలఁతి కొమ్మ తీఁగఁబోఁడి మడఁతి తెఱవ బోటి
వెలఁది ముదిత గొంతి మెలఁతుక పడఁతుక, నెలఁత యిగురుఁబోఁడితలిరుఁబోఁడి
యనఁగ సతులపేళ్లు తెనుఁగున నలువది, వెలయుచుండు నిట్లు విక్రమార్క.

వ. అనిన నచ్చాతురికిం బరిణమించి ధరణీరమణుం డారీతి రత్నమాలిక యతని యఱుత నిడి కర్ణానందంబుగా నాకర్ణించితి విలోకానందంబుగా విలోకించితి నిట్టి దెద్దియేనియు వింత గలిగినఁ జెప్పు మనవుడు నాకమలాకరుండు. ౨౨౨

క. అవనీశ నీగుణంబులు, చెవులకుఁ జవు లొసఁగి విందు సేయుచునుండుఁ
నవలావణ్యమయం బగు, భవదాకృతి చూపు గనులపండువ గాదే. ౨౨౩

మ. జగతీనాయక సర్వవిస్మయనివాసం బైన నీ విప్పు డిం
పుగ న న్నచ్చెరు వేమి గంటి వని సంబోధించి తేఁ జెప్పఁగాఁ
దగ ద ట్లయ్యును విన్నవింతు నిజవిద్యాకాంక్ష నాఁ డేఁగి యు
త్కగతిఁ సస్యఫలప్రసస్యతలసూ కాశ్మీరదేశంబునఁ. ౨౨౪

గీ. అగ్రహారములోన బుధాగ్రగణ్యుఁ, జంద్రమౌళుని గురునిఁ బ్రసన్నుఁ జేసి
సిద్ధసారస్వతమున వాక్సిద్ధి వడసి, సీకుకొని తిరిగితిని నావిద్యమెఱసి. ౨౨౫

మ. భవదాజ్ఞావశవర్తులౌ నృపులతో భాషించుచు న్వచ్చి వ
చ్చి వియత్సంచరరమ్యహర్మ్యగణమై చెల్వారు కాంచీపురం
బవలోకించి యచటఁగి యందు జయసేనాఖ్యుఁ విభుం గాంచి యు
త్సవలీల న్నెలనాళ్లు నిల్చితి మనస్సంభావ్యసంభావనఁ. ౨౨౬

క. ఆవీటను నరమోహిని, నావెలయుచు నిఖిలమోహనం బైన మహా
లావణ్యంబున మనసం,జీవని క్రియ నున్న యొక్క చెలువం గంటిఁ. ౨౨౭

సీ. క్రాలుగన్నుల నెమ్మొగమ్మున గళమున నబ్జపిజృంభణ మాలిసేయు
జఘనస్థలంబునఁ జనుఁగవ నతనాభిఁ జక్రవైభవము నతిక్రమించు
స్వరమునఁ దనుమార్దవమున బింబాధర ద్యుతిఁ బ్రవాళగుణంబునోటువఱుచుఁ
బదతలంబుల మురిపంబులఁ బయ్యెదఁ బల్లవరాగంబు ప్రబలఁ బొలయుఁ

గన్నయంతన కన్నులకలవు దీప్తు, నట్టిరూపంబు వర్ణింప నలవి గాదు
చెప్పవచ్చున పడియచ్చు సేయఁ దరమె, రత్నగోపేంద్ర విక్రమార్కక్షితీంద్ర.

గీ. ఆనెలఁత రాక్షసాశ్రిత యగుటఁ జేసి, పాములల నున్నరత్నంబుభాతి నండుఁ
గోరి యెవఁడైన దానిని జేరనేని, దానవుఁడు రేయి పఱతెంచి వానిఁజంపు.

మ. ఇది చిత్రం బని చెప్పిన న్విని ధరిత్రీశుండు కౌతూహలం
బు దలిర్పం గమలాకరా యచటియంభోజాననం జూడనే
గుదమే రమ్మని వానిఁ దోడుకొనుచుం గ్రూరాసి చేఁదోడుగాఁ
గదలెం గాంచికిఁ గాంచనాంచితనిజక్ష్మాకామినీకాంచికిన్. ౨౩౦

వ. ఇట్లు కతిపయదివసంబుల కాపురి సొచ్చి గూఢవేషంబునం దిరుగుచు రాజమార్గంబున నున్న నరమోహినిం జూచి తదీయలావణ్యపయోధిలో మునిఁగినదృష్టిం దివియుంజాలక తన్నుఁ దాన సవరించుకొని. ౨౩౧

క. సురకిన్నరపన్నగఖేచరకన్యలఁ జూచినాఁడ సరిపోల్పఁగ నే
తరుణులు లే రీతరుణికి, నరమోహిని యనఁగ నున్ననామంబ తగున్. ౨౩౨

క. చూపులు మన్మథు గాఁడెడు,తూపులు మురిపముల పలపుఁదూపులసరికిం[1]
బ్రాపులు సతినిలు వంతయుఁ, దీపులు నగు మన్మథాస్త్ర దేవతసుమ్మీ. ౨౩౩

క. ఈపోలఁతి రాక్షసాశ్రిత, యై పన్నగసహితచందనాకృతి మెఱయున్
దీపితయై వెఱపించెడి, వ్యాపారముకొలఁదిఁ జూడవలయును మనకున్. ౨౩౪

క. కావున నీ వింటికిఁ జని, నే వచ్చెద ననుచుఁ జెప్పి నెలఁతుక తోడన్
నావుడుఁ గమలాకరుఁడును, నా వెలఁదికిఁ జెప్పి వచ్చి నరపతి కనియెన్. ౨౩౫

గీ. దేవ యామాటఁ జెప్పినఁ దెలిపనవ్వి, యొయ్యఁబలుకుచు నిరుకునియొయ్యకొనుచుఁ
గర్భురుం డను న్క్రూరరక్కసుఁడు గలఁడు, వాని మఱపక రమ్మని వనిత చెప్పె.[2]

క. నావుఁడు నావీరవరుం, డావిప్రునిచేతఁ బోక లాకులు విరులున్
రోవెలయుం దగఁ బంపిన, నావెలఁదియు నందుకొనియె నతివిస్మిత యై. ౨౩౬

సీ. అయ్యెడ దశరథునాజ్ఞఁ బోలిక బ్రహ్మ కట్టడిఁ గాలంబు గడవరాక
జనకజ కెనయైన దినలక్ష్మి తనతోడు నీశక్తై వడిఁ దోడఁ గూడినడువ
సౌమిత్రిగతి [3]మునిసవనంబునకు మున్న దోడైనయరుణుండు తోడుగాఁగ
సాకేతపురిలోని జనులవక్త్రంబులవడువున జలజము ల్వాడువాఱఁ

1. మరుకున్. 2. నొక్కచిక్కనగలదొక్కరక్కసుండు, వొంచనదించు నీవింతఁ జేయుదు నిరో. 3. సాహసమునకుమున్నుగా.

శైవలవంకవారిపగిదిఁ గలువ లుబ్బఁ, జిత్రకూటము క్రియ నస్తశిఖరి దాఁటి
రాక్షసులభంగి నటఁ దిమిరంబునడువ, వనముసొచ్చె రఘువరునివరుస నినుఁడు.

గీ. గడియకుడుకభంగి గ్రహరాజు జలధిలోఁ, వ్రాలఁ జుక్కలు దలఁబ్రాలుగాఁగఁ
గెంపు హోమవహ్ని క్రియ నొప్పఁగా ద్విజ,రాజు పెండ్లియాడె రాత్రిసతిని.

క. నలఁగినవిరులును గుఱుమా,పులయిన చీరలును నుదుటి బొట్టులు నెడగా
జులుఁ గమ్మటాకులును స్వా,మ్ములుగాఁ దమక్రంతలందు మురిసిరి జంతల్. ౨౮౦

సీ. తిలకంబుఁ గొప్పుపువ్వులుఁ బూఁతలును గనుపట్టఁగా మెలఁగెడుదిట్టవిటులు
నిఱుకిండ్లఁ బాతికపరక కొంగున ముడ్చికొని ముసుంగిడి చొచ్చుగూఢవిటులు
బోఁటికత్తియలు పల్లాటును బిలువఁగా మెరవడిఁ దామేఁగు మేటివిటులుఁ
గనియుఁగానకయుండఁగా నోరముసుఁగుల నగపడ్డచో నిల్వఁ దగినవిటులుఁ
బెట్టలేమి వెడలఁగొట్టిన చోటికిఁ, బొంచి పడపుచెఱచు క్రిందువిటులుఁ[1]
గ్రమ్మకొనఁగ వారకాంతలవాడలఁ, బచ్చవింటివాఁడు పెచ్చుపెరిఁగె. ౨౮౧

వ. అట్టియెడఁ గొందఱు విటులు లంజియలతల్లుల బిఱుసులకు వెఱచి యందఱు
నొక్కెడంగూడి తమలో నిట్లని వితర్కించిరి. ౨౮౨

క. మునుమున్నుగ గొఱియలుఁ గూ,డును మొదలుగ నిడక చనువిటునిఁబణ్యస్త్రీ
జనని మెడ విఱిచి కొను నది, ధనముపయిం గాచియున్న దయ్యము చుమ్మీ.

వ. అనుడు మఱియు నొకరుం డిట్లనియె. ౨౮౪

క. వారాంగన మధురసవి,స్తారాకృతి యనఁగఁ జెల్లుఁ దజ్జనని విటుం
జేరఁగనీ దచ్చట సహ,కారఫలము పొంతనున్న కదుఁదురు చుమ్మీ. ౨౮౫

వ. అనిన మఱియు నొక్కరుండు. ౨౮౬

క. వెలయాలితల్లి కూఁతుం, గలఁచి విటుఁడు వచ్చెనేనిఁ గలుషించినఁ దాఁ
దలతోన మ్రింగునది ని,ర్మలజల మగు మడుఁగులోని మకరము చుమ్మీ. ౨౮౭

వ. నావుడు నితరుండు. ౨౮౮

క. పరికింప లంజతల్లికి, దొరయైనను దుచ్ఛుఁడైన దొరకినఁ జాలుం
బొరిగొను నది యీపురిలో, నరమోహిని నంటియున్న నరభోజిసుమీ.

వ. నా విని యపరుండు. ౨౯౦

క. పుడమి నీక లఁజతల్లిం, గడుమీఱిన యట్టికీడు గలదే యది మె
య్యెడఁ జూచినఁ గూఁతునకు, న్నెడకోణము దొడ్డ గుదియ[2] మిండలకెల్లన్.

1. చొచ్చి పెరవు చెరచిపుచ్చువిటులు. 2. త్రాపుగుదియ.

వ. అనవుడుఁ దోడివాఁడు. ౨౫౨

క. ఆకూఁతుఁ గన్నయప్పుడ, చేకొని తజ్జననియాకుఁ జంపక వెడఁగై
లోకేశుఁడు పామునకుం, గాకిఁ గలయాయు వేల కలుగఁగఁ జేసెన్. ౨౫౩

వ. అనినం దత్సఖుండు. ౨౫౪

ఉ. ప్రేమరసంబు తేటలనఁ బెక్కు గుణంబులు గూర్చి వారకాం
తామణులన్ సృజించి పరతంత్రతఁ ద్రోయఁగనున్న దిగ్గనం[1]
దామరచూలి లంజియలతల్లులఁ జాఁడు లంజకాఁడు గా
కేమనవచ్చు నాతని నటేని విటావలి విస్తరింపదే. ౨౫౫

వ. అని పెక్కువిధంబుల వితర్కించుచున్న మఱియు నొక్కెడం గొందఱు సుందరులు పానగోష్ఠిం గడంగి కాదంబంబును, మాధవంబును, నైతుపంబు, క్షీరంబు, నాసవంబు, వార్షంబు, రతిఫలంబు లనఁ బాకభేదంబుల మూలస్కంధకుసుమ ఫలసంభవంబుల బహువిధంబుల మధురంబులైన మధువిశేషంబు లెల్లం బరిమళద్రవ్యపరిమిళితంబుగాఁ గూర్చి పాత్రంబుల నించిన- ౨౫౬

క. అతిమధురంబైననిజా, మృతరసములకంటె సిదియుమే లని తారా
పతి చేరెనొక్కొ యనఁ బ్రతిబింబము లలరె దివ్యపాత్రంబులలోన్. ౨౫౭

వ. అప్పుడు. ౨౫౮

సీ. కామాక్షికిని మహాకాళికిఁ జండికి నక్కజయ్యకుఁ[2] గాళి కంబికకును
వింధ్యవాసిని కేకపిరకు మున్నుగా నెల్లవేల్పులకు బిందించి మ్రొక్కి
త్రావుచు నెడనెడఁ దాల్పుఁగా వండిన నంజుటిపొరకలు నంజుకొనుచు
గ్రుక్కెఁడు చవిచూడు మక్క యీమధువని తీపులు దమలోనఁ జూపుకొనుచు
నెట్టివస్తువు లడియించెనీతఁడనుచు, బ్రహ్మఁ గొనియాడియు దేసాఁకఁ బట్టుమనుచుఁ
బొట్టకొలఁదిగఁ బోంట్లకుఁ బోసిపోసి, పరిణమించిరి యొండొండఁ దరుణులెల్ల.

సీ. ఈవారుణీరసం బీశుండు దన కది సమకూరకునికి విషంబు ద్రావె
మధువైరి యగుట నీమధువున కెడరయ్యె హరి మాధవాఖ్యను శరణుసొచ్చె.
నీసుర లేక గంగాసార మున్న యూతలఁ జేరెఁ జంద్రుండు బలుపుద్రక్కి
యీమదిరాస్వాద మెడలి విఘ్నేశుండు పొగులఁగా లోలోనఁ బొట్టయుబ్బె
నిట్టిమద్యము గని పట్టత్రావఁగ లేక, శక్తిసేవసేసె షణ్ముఖుండు
అనుచుఁ జతురలైన యతివ మైరేయంబుఁ, బొగడుచుండ నొక్కపొలఁతివలికె.

---

1. తోఁదనయున్న దెగ్గనన్ 2. గన్నజియ్యకు.

క. పరిమళముఁ గొన్నయంతనె, పరవశమై మేను హర్షభరితం బగు నీ
సుర గలుగ నమృతమునకున్, సుర లంబుధిఁద్రచ్చి రిట్టిచోద్యముగలదే. ౨౬౧

వ. అనవుడు నొక్కర్తు. ౨౬౨

క. సుఖములతల్లి మనోభవు, సఖ యీసుర దొల్లిశుక్రుశాపంబున స
న్ముఖులకు నెడగాకుండిన, నఖిలజనులచేత దక్కునా మన కనినన్.[1] ౨౬౩

వ. మఱియొక్కర్తు. ౨౬౪

క. ఎక్కడశుక్రునిశాపం, బెక్కడఁ గొందఱకు భాగ్య మించుక యైనన్
లెక్కకు నెక్కనికతమున, దక్కెఁ జుమీ మధువు లేర్పడ న్మనకెల్లన్.[2] ౨౬౫

వ. అని తమనేర్పులం గొనియాడుచు నానందంబున మాటలు తొట్రుపడఁ బలుకు
చుం బయ్యెదలు సవరించుటలు మఱచి లజ్జలు దొలంగ బహుప్రకారంబుల
నున్మత్తభావంబులు దోఁపం బ్రవర్తిల్లి. ౨౬౬

ఉ. ఇంపు మనంబులోన నటియింపఁగఁ జెక్కులమీఁదఁ గన్నులం
గెంపువహింప మోవిఁగల కెంపు చలింపఁగ ఘర్మబిందువుల్
పొంపిరివోవ ముద్దుమొగముల్ మెఱుపెక్క రతాంతసంగతిన్
సొంపువహించి రంగనలు సోలుచు నన్మదిరామదంబునన్. ౨౬౭

సీ. అక్కమీతల్లి మాయత్త[3]యా నెఱఁగితిఁ గోడలితల్లి నాకూఁతు రగుట
మాతల్లిమఱఁది మామామ సభ్యులక్రియ నుయ్యెఁ[4] జంకిటనిడి యొయ్యనరిగె
మాబావకొడుకు నామఱఁది గాలపువేఁటఁ గొమ్ములకుందేలుఁ గొట్టితెచ్చె
నిదిసెప్పఁ గొఱఁతని యిదికల్లసేయక చెవులారఁజూడు నేఁజెప్పినట్టు
లనుచు లోకవిరోధోక్తులాడుకొనుచు,సొలపులూరఁగ నోరచూపులునటింప
వట్టినగవులఁ జప్పట్లువెట్టికొనుచు, నాడఁజొచ్చిరి చేడెలు పాడిపాడి. ౨౬౮

వ. ఇట్టివినోదంబులు సూచుచు విక్రమాదిత్యుండు త్రివిక్రమాపత్యంబు తోడరా
నరమోహిని గేహంబున కేఁగి తదాళీపరిచరితసముచితోపచారంబులు గైకొని
హంసతూలికాపర్యంకంబుపై సుఖాసీనుండై సరసవాక్యంబులం బ్రొద్దుపుచ్చి.

క. నరమోహిని మీఁదక్కసుఁ, దరుదెంచి తలంగకుండ నాలోపల ని
న్నరయుచు నుండెద నని భూ, సురయుతుఁడై యధిపుఁ దట్టిసొచ్చెన్ బుద్ధిన్.

---

1. నిఖిలజనులచేతఁ దక్కునేర్పునెమాకున్ 2. దక్కెంబో మధువు నేఁడు దగమనకెల్లన్
3. మాయక్క 4. నొయ్య-నయ్య.

క. ఆలోన నొకడిగి యున్నెడ, నీలాలక శయ్యమీఁద నిద్రింపఁగ నా
భీలనయనాంతదంత,జ్వాలలు నిగుడంగ నసుర వచ్చెం బెలుచన్. ౨౭౧

ఉ. అచ్చట నొంటినున్న సతి నార్చుచు వేసి యదల్చి నీవిటుం
డెచ్చట డాఁగెఁ జూపు మని యాడ్చి గృహాంగణసీమ కీఁగఁగాఁ
జెచ్చెర విక్రమార్కుఁ డొకసింహము చాడ్పున నేన వీఁడుగో[1]
వచ్చితినంచు నార్పుఁగొని[2] వచ్చెఁ గరాళకృపాణపాణియై. ౨౭౨

క. అటువచ్చిన దనుజుఁడు గిట, కిటఁ బండులు గీఁటుకొనుచుఁ గినుకవొడమి యు
ద్భటవృత్తి నెగసినం గని, భటధర్మము దప్పి తోడి పాటితి వనుచున్. ౨౭౩

క. దుర్బలుఁడ వోరి నీదగు, దోర్బల మిది యెంత నన్ను దొరసెదు విను నేఁ
గర్బురుఁడఁ దొల్లి నాచే, నర్బుదసంఖ్యలుగ మనుజు లణఁగిరిచుమ్మీ. ౨౭౪

శా. వారిం గూడఁగ నేఁగు మంచు గద నైవం జేరిచెన్ భీముఁ డా
కౌరవ్యేంద్రుని నేలఁ గూల్చుగతి నాత్మానాయకుండుం దదీ
యోరుద్వంద్వము నొంచి కూల్చి భువి దైత్యున్ ఖండతుండంబుగా
ఘోరాస్త్రాహతిఁ బ్రోవుచేసె, సుర లుత్ప్రేక్షించి[3] వర్ణింపఁగన్. ౨౭౫

క. రక్షస్సుఁ డనియెడు చీఁకటి, నుక్కడఁపి శుభోదయమున నొప్పుచుఁ దమకున్
దిక్కైన విక్రమార్కుని, నక్షుపలాకరుఁడు చూచి హర్షం బందెన్. ౨౭౬

క. తత్సాహసబలధైర్యస,ముత్సేకంబులకుఁ జోద్య మొందుచుఁ బ్రియసం
వత్సమ్మతి నరమోహిని, యుత్సుక యై మ్రొక్కి పలికె నో భూనాథా. ౨౭౭

క. నామంబున నరమోహిని, నా మెఱయఁగ వీనిచేత నరఘాతినినా
నామీఁద నున్నకీడిదె, నీమాహాత్మ్యమునఁ బాసె నిమిషములోనన్. ౨౭౮

క. కావున నాకీవిధమునఁ, గావం బ్రోవంగ నీవ కర్తవు మను లోఁ
గా వినక యొద్దిపంచినఁ, గావించెద నుడిగమునకుఁ గైకొను నన్నున్. ౨౭౯

గీ. అనుడు వసుమతీవల్లభుం డల్ల నవ్వి, యొద్దిపంచినఁ గావింపనియ్యకొంటి
వనజలోచన జాతిఁ బద్మినివి నీవు, సరసగంభీరుని గమలాకరు భజింపు. ౨౮౦

క. ఓకమలాకర మునుసీ, వీకమలానన భజింప నింపొందితి నేఁ
డీకాంతామణిఁ గైకొని, యేకాంతక్రీడ నిలువు మిచ్చట సుఖివై. ౨౮౧

వ. అని పరస్పరకరగ్రహణంబు చేయించి. ౨౮౨

1. పిడుగో 2. నార్చుకొని 3. సురలుల్లసించి.

గీ. లంకలోని రాజ్యలక్ష్మి విభీషణు, కిచ్చి వచ్చు రాఘవేంద్రు పగిది
దితిజుఁ జంపి వారసతి నాశ్రితున కిచ్చి, విజయలక్ష్మిఁ గూడి విభుఁడు గదలి.

క. వాలుంగంటి నిలువు మని, వాలాయింపంగ నేఁగవలయు ననుచు న
వ్వాలుమగఁడు మెఱుఁగారెను, వాలు సహాయముగ మగిడి వచ్చెం బురికిన్.

క. కావున నీకీగుణములు, లేవైనను గద్దె నెక్క లే విట మగుడం
బోవుట మే లనవుడు భోజనపతి సిగ్గుపడుచు నల్లనఁ దిరిగెన్. ౨౮౫

శా. జీమూతాళికురంగనాభిశశభృచ్చిహ్నమరేంద్రోపల[1]
వ్యోమేందీవరసామజాతయమునాహిహామాగ్నిధూమాంజన
శ్యామాకారు సమస్తకల్మషతమస్సందోహమార్తాండు ను
ద్దామానంతయశోభిరాముని రమాధాముఁన్ గుణస్తోముఁనిన్. ౨౮౬

శా. సర్వాధీశ్వరకుందచందనపయశ్చంద్రాబ్జమందాకినీ
కర్పూరామృతహారహీరతుహినాకారానుకారాకృతిన్
దర్పారూఢపికద్విరేఫశుకబృందారోహకోత్సాహకం
దర్పాటోపవనాంతదావదహనుం దైత్రిలోక్యరక్షామణిన్. ౨౮౭

మాలిని. వివిధసురవరేణ్యా వేదవేదాంతగణ్యా
భవతిమిరదినేంద్రా భక్తకారుణ్యసాంద్రా
సవినయజయలోలా సర్వలోకానుపాలా
భవమధురిపురూపా భవ్యదివ్యస్వరూపా.[3] ౨౮౮

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికభేకఫణీంద్ర వీరఘోట్టవిభాళాది బిరుదప్రకటచారిత్ర కళింగదేశనిర్ధూమధామ త్యాగనాగార్జునకర్ణాటద్రవిళాంధ్రమహారాష్ట్రభూపాలమూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదప్రోలిపురవరాధీశ్వర వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొఱవి వెన్నయామాత్యపుత్ర హారితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజవిరచితంబైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యను కావ్యంబునందు రత్నోద్భవుకథయును మూషకోపాఖ్యానంబును విక్రమార్కునిసాహసికత్వమహౌదార్యత్వంబులును గమలాకరుకథయు నన్నది చతుర్థాశ్వాసము.

---

1. శశిభృచ్ఛిరిశ్యామలేంద్రోపల. 2. సర్వలోకానుకూలా, 3. భవతుదివిజరక్షా పద్మపత్రాయతాక్షా.

శ్రీ

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

పంచమాశ్వాసము.

క. శ్రీమత్పన్నగఫణమణి, ధామావృతబాలతుహినధామాంశునిభ
వ్యోమాపగాంబుసుమనో, దామాచరితావతంసు దక్షుధ్వంసున్.[1] ౧

ఉ. ఇచ్చఁ దలంచి భోజధరణీశ్వరుఁ డంత గ్రహానుకూలత
న్నచ్చగునట్టిలగ్నమున నిల్చి మహాసన మెక్కఁబూనఁగా
నచ్చటిబొమ్మ వల్కె విను మర్థికి నుజ్జయినీపురీశ్వరుం
డిచ్చినభంగి నీగి మెఱయింపక నీ కిది యెక్కవచ్చునే. ౨

క. అనవుఁడు జనవల్లభుఁ డా, తనివితరణ మెల్ల మెఱసెఁ దగఁ జెప్పు మనం
దనమోవి[2] మందహాసం, బునటింపఁగ నిట్లు దశమపుత్రిక పలికెన్. 3

—: పదవబొమ్మకథ :—

సీ. ఎవ్వనిసాహసం బేవేళఁ జూచినఁ బరహితంబుల కెల్లఁ బట్టుఁగొమ్మ
యెవ్వనియాజ్ఞ భూమీశుల శిరముల మౌళిరత్నావళిమాడ్కి మెఱయు
నెవ్వనివైభవం బెల్లయాచకులకు ముంగిటిపెన్నిధి భంగిఁ దోఁచు
నెవ్వనిసత్కీర్తి యీరేడుజగముల నాటపట్టుగ నిండి యాడుచుండు
నతఁడు సామాన్యజనుఁడె ధీరాధినాథ, నిర్మలాత్ముఁ డత్యంతధర్మమూర్తి
శత్రుసమవర్తి నృపలోకచక్రవర్తి, సత్యసంధుండు విక్రమాదిత్యవిభుఁడు. ౪

క. అట్టివిభుం డుజ్జయినీ, పట్టణమున రాజ్యలక్ష్మిఁ బరఁగుచుఁ బ్రజఁ జే
పట్టి తగఁ బెంచి సంపద, దట్టంబుగ నిల్పి తల్లిదండ్రుల మీఱెన్. ౫

వ. అట్టిదినంబుల. ౬

క. అకళంకచిత్తుఁ డార్యుఁడు, సకలాగమమంత్రతంత్రసారజ్ఞుఁడు భి
క్షుకవేషధారి యవధూ, తకుఁ డనఁగా నపుడు వచ్చెఁ దత్పురమునకున్. ౭

ఉ. అచ్చటి దేవతాగృహమునందు గతస్పృహవృత్తి నుండఁగా
నచ్చెరువంది పౌరజను లాతనివర్తన విన్నవించినం
జెచ్చెరఁ దోడితెం డని ప్రసిద్ధులఁ బంచిన రాకతక్కినం
దచ్చరితంబుఁ జూడ వసుధావరుఁ డయ్యెడ కేఁగె వేడుకన్. ౮

---

1. తాపతంపి దక్షుధ్వంసీ. 2. మోము.

క. అవనీసురరక్షకుఁ డగు,నవనీశ్వరవరుఁడు చనినయవసరమున న
య్యవధూతకల్మషుం డగు,నవధూతకుఁ డతనిఁ గరుణ నవలోకించెన్. ౯

క. తత్తరవిహితోపాయన,సత్కార మనుగ్రహించి సంయమిపతి వి
ద్వత్తములరత్నము భూవరుఁ, దత్కాలసముచితగోష్ఠిఁ దగులం జేసెన్. ౧౦

క. మాటిడక యాతఁ డడిగిన, మాటలలో సకలశాస్త్రమర్మంబులు న
ల్లాటున నానావిధములఁ, దేటపడం దెలిపి భూపతికిఁ బ్రియ మొదవన్. ౧౧

క. నిధ్యానంబున నజున క,సాధ్యం బగుతత్త్వబోధసారము కుదురా
నధ్యాత్మవిద్యమర్మము, మధ్యమజగతీశునకు సమస్తముఁ జెప్పెన్. ౧౨

సీ. క్షోణిపానీయతేజోవాయుగగనాఖ్యపంచభూతాంశసంబంధమైన
మేనిలోఁ గర్ణనాసానేత్రజిహ్వాత్వగాహ్వయపంచేంద్రియములగోష్ఠి
శబ్దగంధాగరసస్పర్శసంజ్ఞిక పంచవిషయములఁ బొలుపఱుప
ప్రాణప్రభృతిపంచపవనప్రసారంబు హృదయాదిపదములఁ బొదలుబుద్ధిఁ
గూడి నిలిచి యుండు కుంభకపూరక,రేచకములగతి వివేచకంబుఁ
జిత్తకమలచక్రజీవాత్మపరమాత్మ,యోగసాధనముల నొసరఁ జెప్పి. ౧౩

క. యోగము కల్మషబాధవి,యోగము పంచేంద్రియాభియోగము, పుణ్యో
ద్యోగము, ముక్తివధూసం,యోగము పరతత్త్వపదనియోగము సుమ్మీ. ౧౪

గీ. దుఃఖసాధ్యమయ్యుఁ దొడరి యభ్యాసంబుఁ, జేయఁజేయ యోగసిద్ధిపెంపు
దినదినఁ దినఁగ వేము తియ్యనైన ట్లైవడిఁ, బిదపఁ బరమహర్ష పదము సుమ్ము.

సీ. హఠయోగమంత్రయోగాష్టాంగయోగసాధనయోగలయయోగధర్మములకు
యమనియమాసనధ్యానధారణశక్తిఁ బవననిరోధంబుఁ బట్టుకొలిపి
నాభిచక్రోపరినలినమధ్యంబున నీవారశూకసన్నిభ విభాతి
వెలిఁగెడు తేజంబు వెలుఁగునఁ గరఁగిన యమృతంబు మదిలోన నమృతపూర
నంబుఁ గలుగుట సచ్చిదానందమయ్యె,నచటితేజస్స్వరూపంబె యచ్యుతుండు
పంచవింశతితత్త్వప్రపంచమునకు, నతఁడె కారణ మాదినారాయణుండు. ౧౬

క. కరణాసనభేదంబుల, వెర వెఱిఁగి తదంగయోగ వితరణసరణిం
బరికించి పెనఁగ నేర్చిన, మరగుఁ జుమీ ముక్తికాంత మర్త్యజనవకున్. ౧౭

క. అని బహువిధములఁ జెప్పఁగ, విని జనపతి తెలిసి యోగవిద్యావిభవం
బున రాజయోగి యనఁగా, జనకుని క్రియఁ బ్రజలఁ బెంచె జనకునిభంగిన్. ౧౮

వ. ఇట్లు కొంతకాలంబు పుచ్చి తన్ముఖకళలం జూచి యోతాపసోత్తమ నీకెన్ని

యేం డ్లర్యో వని యడిగిన నతండు యోగికిఁ గాలక్రమంబు విచారింతనేల నూఱేండ్లు వేయేం డ్లని యెన్నిక గలదే సిద్ధయోగంబున వజ్రశరీరంబు దుర్లభంబు గాదు. ౧౯

క. బాధావిరహితగతికుఁడు, బోధాహితపరమహర్ష పూర్ణుఁడు నిజవాం
ఛాధీనమరణుఁ డీక్షణ,సాధితచిన్మూర్తి యోగి సామాన్యుండే. ౨౦

క. తలనరసినఁ జెక్కులపై, వళు లెగసిన మేని బిగువు వదలిన నేత్రం
బుల నెఱ్ఱసిరలు విరిసిన, జెలువెడలిన యతఁడు[1] యోగసిద్ధుఁడె ధాత్రిన్.

క. అనఁ దద్వచనామృతసే,చనమున యోగంబు సిద్ధిచందము దెలియన్
మనమునఁ గౌతుకకలితం,బొనసూపిన నృపుని నెఱిఁగి మునినాయకుఁడున్.

గీ. ఎద్దియైన నీకు నెఱిఁగింతు నడుగుము, సిగ్గుపడకు మనుడు క్షితివరుండు
మరణభయము లేనిమార్గంబుచేకుఱు, సిద్ధయోగనియతిఁ జెప్పుమనియె. ౨౩

మ. అనిన న్వ్యాసముతో జరామరణశూన్యం బైన మృత్యుంజయం
బను మంత్రంబును హోమతంత్రమును హవ్యద్రవ్యభేదంబు సా
ధనయోగంబుఁ గ్రమంబునం దెలిపి విద్యాదక్షిణానుగ్రహం
బున మన్నించి నరేంద్రు వీడుకొని విప్రుం డేఁగె వింధ్యాద్రికిన్. ౨౪

సీ. క్షితివరుం డిట యోగసిద్ధికై మంత్రిపై రాజ్యభారం బిడి రాముపగిది
జటిలుఁడై మేన భస్మముఁ బూసి వల్కలధారియై కాననాంతమున కేఁగి
ఋషిభంగి గంగలోఁ ద్రిషవణస్నానుఁడై జపతపంబులఁ బురశ్చరణ చేసి
మంత్రపూతంబుగా మధుతిలదూర్వాజ్య హోమంబు జరపుచు నేమమునను
నక్తము నుపోష్యమును నేకభుక్తమనఁగఁ,గలుగుదినముల సిద్ధయోగముననుండి
కందమూలముల నశనకాంక్ష దీర్చి, వ్రతము చరియించె నట్లేకవత్సరంబు. ౨౫

వ. తదనంతరంబ యొకనాఁట హోమసమయంబున. ౨౬

క. ఆహుతి వోయఁగఁ గాంతిత,రోహితుఁడై లోహితాశ్వగోచిఃపటలీ
రోహితుఁడై యాకుండము,లో హితుఁ డై నిల్చె నీలలోహితుఁ డంతన్.

వ. తదాకారంబు గని సాఁగిమ్రొక్కి నిలిచిన. ౨౮

క. మృత్యుంజయుఁ డతనితపః,కృత్యమునకుఁ జిత్తవృత్తికిం దగఁగ జరా
మృత్యునివారక మగు ఫల, మత్యాదరణంబుతోడ నాతని కిచ్చెన్. ౨౯

వ. ఇచ్చి తిరోహితుం డైన. 30

---

[1] తెలుపించుక యొడయు.

గీ. అట్టిఫలము చేత నంది జనేశ్వరుం, డీశ్వరునకు మ్రొక్కి శాశ్వతముగ
నంగసిద్ధి గంటి నని యుల్లసిల్లుచు, మగిడి వచ్చునట్టి మార్గమునను. ౩౧
చ. పదములుఁ జేతులు న్నడఁగి పండ్లు డుల్లి నిజస్వరంబు గ
ద్గదికఁ జెనంగ నంగమున గ్రంథులు వాఱఁగఁ గుష్ఠరోగముం
ముదిమియుఁ గూడి రూపు బలుపుం బొలియింపఁగ దైన్యజీవనా
స్పద మగు బ్రాహ్మణుండు జనపాలున కడ్డమువచ్చి యిట్లనున్. ౩౨
క. ముదిమియు రోగముఁ గూడం, బొదలెడు నిదె మేనునిలువఁబూనదు నాకుం
మది నెఱుఁగుదేని మం దీ,పదనున సమకూర్చి యిమ్ము పరమదయాత్మా.
గీ. అనిన నతనిఁ దోడుకొనిపోయి తనయింట, మందుమ్రాఁకొసర్ప మదిఁ దలంచి
యాతఁ డంతదూర మరుదేర లేఁ డని, యాత్మఁ జూచి విక్రమార్కవిభుఁడు.
గీ. కలిగి పెట్టలేక కష్టుఁ డైయున్న దు,ర్గుణుని పాపమునకుఁ గొలఁది లేదు
తన్ను మాని యైన ధర్మంబు చేసిన, యతనిపుణ్యమునకు నవధి లేదు. ౩౫
క. తుదిముట్టనిబ్రతుకున కా,పదఁ బొదలెడివాఁడు దానపాత్రం బని స
మ్మదమున నార్తులకొఱకై, సదయులు ప్రాణములు తొల్లి చాగము లిడరే.
వ. అని తొల్లింటి రాజులం బ్రశంసించి తనలో శంకింపక సాహసాంకుండు మహో
దారుండై. ౩౬
క. ప్రాణము లడుగఁడు వృద్ధ, క్షోణీసురుఁ డితఁడు మందుఁ గోరెడు దేహ
త్రాణము గావించెద నని, క్షోణీశుఁడు చేతిపండుఁ గోరిక నిచ్చెన్. ౩౭
శా. దివ్యం బాఫల మిచ్చినం దిని ధరిత్రీనిర్జరుం డంతఁ గు
ష్ఠవ్యాధిస్థవిరత్వదూరతముఁడై సంపూర్ణ తేజఃకణా
భివ్యాప్తం బగు దివ్యదేహ మటుఁ బ్రాపింపంగ నిర్మోకము
క్తవ్యాళేంద్రుని భంగి నొప్పెఁ బలి చోద్యం బంది హర్షింపఁగన్. ౩౮
క. అర్థికి నీక్రియ నిచ్చి కృ,తార్థుండై కదలి వచ్చె నటుగావున న
ప్పార్థివునకు సరిపూనమి, వ్యర్థము నీతలఁపు భోజవసుధాధీశా. ౪౧
క. నావుడు భోజక్షితిపతి, భావంబునఁ జోద్యహర్షభరితుం డై ల
జ్జావనతవదనుఁ డగుచు హి,తావృతుఁ డై మగిడి పోయె నంతఃపురికిన్.
వ. మఱియుఁ గొన్నిదినంబులు సనిన నేకాదశద్వారపీఠికుండై. ౪౨

— పదునొకొండవబొమ్మ కథ —

క. సూక్ష్మముగఁ దలఁచెద న్మృగ,లక్ష్మకళారమ్య వీరలక్ష్మీగమ్యా
లక్ష్మీలలనావక్షో,జక్ష్మాధరసక్త భక్తసంహ నృసింహా. ౪౩

క. అని నియమంబున భోజుం, డనువగు లగ్నమునఁ జేర నరిగి మహేంద్రా
సన మెక్కఁ బోఁగ నిలునిలు, మని యచ్చటిబొమ్మ పలికె నచ్చెరు వందన్. ౪౪

క. పాటింప విక్రమార్కుని, సరిపూనఁ బరోపకారసత్త్వంబులు సు
స్థిరముగఁ గలుగనివానికిఁ, దరమే యిట దీని నెక్క ధారాధీశా. ౪౫

క. అనవుడు నవ్వసుధాపతి, చనునతనిపరోపకారసత్త్వగుణము లె
ట్లనఁ బాంచాలిక యను సద్వినయంబున భోజనృపతి విననిట్లనియెన్.[1]

క. జననాథ రాజసమ్ముఖంబున నున్న నరుండు యోగ్యము నయోగ్యముఁ[2] బ
ల్కిన నవ్వఁగా దన కూరక, వినవలయును సరసమైన విరసంబైనన్. ౪౭

గీ. పలుకఁ దగినపలుకు పలుకక యున్నను, బలుకు వినియు వినని పగిది నున్నఁ
బలుకఁ జూచువానిఁ బలుకకు మన్నను, బలుకు లేల తల్లి పాలయు నతని. ౪౮

వ. కావున. ౪౯

క. వ్యక్తంబుగఁ జెప్పెద నను, రక్తుఁడవై వినుమవంతిరాజుగుణము నా
యుక్తిం బలుకం జూడకు, యుక్తులయెడ నాఁటదాని యోగ్యత గలదే. ౫౦

మ. సత్యవచోవిశారదుఁడు, శారదనీరదసాంద్రయశో
నిత్యుఁడు నిత్యదానగణనీయుఁడు విజ్ఞజనావనమనో
వృత్త్యనుసారి సారబలవిక్రమకృత్యుఁడు నాఁగ విక్రమా
దిత్యుఁ డవంతి నేలె నలుదిక్కులరాజులు పంపుసేయఁగన్. ౫౧

వ. అట్టిమహీపాలుండు షణ్మాసరాజ్యప్రతిపాలనంబును షణ్మాసదేశాంతరవనాంతర ప్రవాసంబును నవశ్యకర్తవ్యం బగుటం జేసి యొక్కసమయంబున రాజ్యం బరాజకంబు గాకుండ భట్టి నుజ్జయిని నునిచి యసహాయశూరుండు గావున నొంటి నిగూఢవేషంబున దేశాంతరనగరగహనవిశేషంబులు చూచుచుం జని చని యొక్కనాఁడు. ౫౨

ఉ. పుణ్యపథంబు భంగి భయభంగము నొందక చొచ్చె దండకా
రణ్యము శైలగహ్వరహిరణ్యము తాపసచిత్తనిత్యకా
రుణ్యము గంధబంధురసరోజరజోవనరాజిలక్ష్మణా
గణ్యము[3] పత్రపుష్పఫలగణ్యముఁ బుణ్యజనానుగుణ్యమున్. ౫౩

---

1. వ. అనవుడు నవ్వసుమతీపతి యతని పరోపకారసత్త్వగుణంబు లెట్టివనినఁ బాంచాలిక సవినయంబుగా నిట్లనియె. అని యొకప్రతిలో వచనమున్నది. 2. రాజసమ్ముఖమున నరుఁ డవయోగ్యకార్యములుగా నెసఁగ, 3. రజోవనరాజితాజలక్ష్మణ్యము,

వ. చొచ్చి యనుష్టుప్ఛందంబునుం బోలె హంసరుతయుతం బై త్రిష్టుప్ఛందం బునుం బోలె భ్రమరవిలసితం బై జగతీచ్ఛందంబునుం బోలెఁ గుసుమవిచి త్రాంబరం బై యతిజగతీచ్ఛందంబునుం బోలె మత్తమయూరసేవితం బై శక్వ రీచ్ఛందంబునుం బోలె సింహోద్ధతాశ్రయం బై యతిశక్వరీచ్ఛందంబునుం బోలె సుకేసరభాసురం బై యష్టిచ్ఛందంబునుం బోలె హరిణీసంశ్రితం బై ధృతిచ్ఛందంబునుం బోలె మత్తకోకిలాకలితం బై యతిధృతిచ్ఛందంబునుం బోలె శార్దూలవిక్రీడితలక్షితం బై కృతిచ్ఛందంబునుం బోలె నుత్పలమాలా యుక్తం బై ప్రకృతిచ్ఛందంబునుం బోలెఁ జంపకమాలాసహితం బై సంకృతి చ్ఛందంబునుం బోలె సరసిజచిహ్నిత క్రౌంచపదాంకితం బై[1] యుత్కృతిచ్ఛం దంబునుం బోలె భుజంగవిజృంభిత సంగతం బై యున్న యవ్వనాంతరంబునం దిరుగునప్పుడు. ౫౪

క. ఇల నందఱుఁ దను సైరింపలే రనుచు వెట్టయైన బ్రహ్మకొల్లక తాఁ
గ్రొలుమసఁగు లంటికెనో యన,[2] జలజాప్తుం డస్తశిఖరిచఱి దిగఁబడియెన్. ౫౫

వ. అప్పుడు. ౫౬

క. బహుయోజనదూరము లగు,గహనంబుల నుండి యెగసి కలకలములతోఁ
విహగంబులు నిలయమహీ,రుహముల కరుదెంచెఁ బంక్తిరూపం బలరన్. ౫౭

క. బంధురమ హాంధదిక్కరి,సింధురగజగండమండలప్రచలితపు
ష్పంధయనిభనీలిమ జగ,దంధంకరణప్రసార మై తమ మొదవెన్. ౫౮

వ. తత్సమయంబున. ౫౯

గీ. ఆదిమూర్తిక్రియ సహస్రశాఖలను స,హస్రపాదములను నవనిగగన
భాగపూర్ణ మగుచు భవ్యమై ద్విజకుల,[3] సేవ్య మైనతరువుఁ జేరె విభుఁడు.

సీ. ఏమ్రానిమూలంబు లిలకు నాధార మై శేషఫణగలతోఁ జెలిమిసేయు
నేవనస్పతికొమ్మ లెక్కియాడంగ దిగంతబాలికలకు సందికోలు
లేవృక్షమునఁ గల యిర్లహర్నిశ మంధతమసంబునకు నుండఁ దల్లియిల్లు
లేపాదపముతుద నెపనెడఁ గాలూఁద రవిహయంబులకు విశ్రామభూమి
యేమహీజమునిలు వెల్లపక్షుల కున్కి,పట్టు నాఁగ నెగడి ఫలదళముల
నబ్జరాగమరకతాంచితైకస్తంభ,హర్మ్యసామ్యమందు నట్టివటము. ౬౧

1. క్రౌంచపదమును సరసిజచిహ్నితమును సంకృతిచ్ఛందములోఁ గనఁబడుచున్నవి. ప్రకృతిచ్ఛం దములోని దని తెల్పినాఁడు. 2. దనుసైరిపక, పలుతెఱఁగుల నేసఁగ నట్టిబదుకోర్వకతా, గొలఁకుల గ్రోల్లంటికెనో యన. 3. హస్రశిఖర రమ్యహూచునెత్రుడు, భూమిగగనభాగపూర్ణమైద్విజకుల.

క. ఆవటముక్రిందఁ దలిరుల, నావటముగ శయ్యదీర్చి యందు సమస్త
స్థావరమణికోటీర,స్థావరనిజశాసనుండు శయితుం డయ్యెన్. ౬౨

వ. ఆవేళ నాతరుశాఖాంతరంబున నున్న చిరజీవి యను వృద్ధపక్షీశ్వరుండు తన
చుట్టు వచ్చి యున్నపిట్టలం జూచి మీరు దిరిగిన వనంబుల నపూర్వంబు లేమి
గంటి రని యడిగిన వానిలోఁ గుక్షింభరికుం డనువిహంగం బోస్వామీ నీ
వెఱుంగని యపూర్వంబులు లే వట్లున్నను నొకటివింటి మవధరింపుము. ౬౩

మ. ఖగవంశోత్తమ నేఁడు గుంపుగ నుషఃకాలంబున స్వేచ్ఛతో
గగనాభోగము నిండ నే మెగసి పక్షశ్రేణివాతోద్ధతి
న్నగము ల్దూలఁగఁ బోయి వింధ్యముచటి న్నానాదిగంతాగతం
బగు నాత్మీయగణంబుఁ గూడి యొకపుణ్యారణ్యమధ్యంబునన్. ౬౪

క. కంకాలఖండనుం డను, కంకము విహగములు గొలువఁగా నిజమిత్రా
తంకం బగుశోకాంబుధిఁ, గ్రుంకఁగ నేఁగితిమి వానికుంమట దెలియన్. ౬౫

క. ఏఁగినఁ నాతం డస్రులు, దోఁగిననయనములఁ జూపు దోఁపక తనలోఁ
గ్రాఁగుచునుండఁగ నేమా,పాఁ గెఱిఁగినభంగినొయ్యఁ బలికితి మతనిన్. ౬౬

క. పిట్టలము మేము నీకల, చుట్టాలము మమ్ము నేల చూడవు నీకీ
పట్టున వలవనిశోకము, పుట్టుకుకత మేమి చెప్పు పొందుపడంగన్. ౬౭

ఉ. నావుడుఁ జూచి యాతఁడు మనంబు యథాస్థితి నిల్పి యి ట్లను
న్నేవురు బాంధవు ల్గలుగ వేదనఁ బొందఁగ నాకు నేల మీ
కీవిధిచొ ప్పెఱుంగఁ దగు నేని వినుం డిఁక వింధ్యకందర
గ్రావముఁ జెంది యుండె నొకరక్కసుఁ డక్కడ నిక్కువంబుగన్. ౬౮

శా. ఆమాంసాశనుఁ డుక్కు పిక్కటిలఁగా నాత్మాంతికద్వాదశ
గ్రామాంతస్థుల నెల్లవారలఁ దినంగా నందఱు న్భీతి మై
స్తోమం బై చని సాఁగి మ్రొక్కి యొకమర్త్యు న్నిత్యము న్నీ బహి
ర్భూమి న్నిల్పెద మారగింపుము నవాపూపాదియుక్తంబుగన్. ౬౯

మ. అని సంప్రార్థన చేసి యేఁగి నిజమర్యాదావిధిం బ్రాప్తుఁ డౌ
మనుజుం గమ్మనిపిండివంటలును సన్మానంబుతోఁ దెచ్చి య
ప్పనసేయం గని యార్చుచు న్వడలి వ్యాపాదించి[1] తృప్తాస్థగాఁ
దినుచుండుం దనుజుండు యత్నమునఁ బల్మియుక్తుఁడై నిచ్చలున్. ౭౦

---

1 యార్చాటించి.

వ. ఇట్లనుదినంబును నరబలి జరుగు నెల్లిటిదినంబున. ౭౧

క. మన్నృపుఁ డైన యొక్కద్విజన్మకుమారకుని వరుస చనుదెంచిన దే
తన్మూలము నాశోకము, సన్మార్గికిఁ గలియుగమున సౌఖ్యము గలదే. ౭౨

మ. అనిన న్విస్మయ మంది మేము ఖగవర్యా నీకు నవ్విప్రబా
లునకుం జుట్టరికంబు సేకుఱిన కీలుం జెప్పుమా నావుడున్
వినరయ్యా యుపకారహీనుఁడ భయావిష్టుండ నిర్భాగ్యజీ
వనుఁడం జెప్పెద దీనికారణము మీ వాలాయపుంబల్కులన్. ౭౩

ఉ. ఏనును బిల్లలుం గలయ నెల్లెడఁ ద్రుళ్లుచు నుల్లసిల్లుచుం
గాననభూమిలోఁ దిరుగఁగా నొకచెంచురు లొడ్డి పోయినం
గానక తూఱుచో మెడలుఁ గాళ్లును జుట్టలుగొన్న దిక్కులన్
దీనులమై కలంగి నలుదిక్కులుఁ జూచుచునున్నయత్తఱిన్. ౭౪

క. ఫలకుసుమసమిత్పర్ణంబుల కట చనుదెంచి మమ్ముఁ బొడఁగని కరుణా
కలితుఁ డయి యక్కుమారకుఁ, డలజడిఁ బడకుండఁ ద్రెంచె నయ్యురు లెల్లన్.

క. అతనికృప నిట్లు బ్రదికితి, క్షితి రాఁబులుఁగులకు నెల్ల సేవ్యుఁడనై విం
శతివర్షంబులు పెరిఁగితి, గతి సేసిన యతనికీను గనుఁగొనవలసెన్.[1] ౭౬

క. తనకుపకారము చేసిన, మనుజునకున్ మేలు గోర మఱగక[2] దుఃఖం
బున కడ్డుపడక యుండిన, జనునిబ్రదుకు మేఁకయఱితిచన్నుం బోలున్. ౭౭

క. రాక్షసిని జంపనోపను, బక్షిని దుర్బలుఁడ నన్నుఁ బ్రతినిధి గాఁగన్
భక్షింపు మనిన మాంసప్రక్షీణతఁ జూచి వాఁడు పైఁబడఁ డిటకున్. ౭౮

చ. అనవుడుఁ దత్ప్రతిక్రియ కుపాయము గానక చింతఁ జెంది యా
తనిఁ దగ నూఱడించి మదిఁ దారుచు వచ్చితి మేము నావుడు
న్వని చిరజీవి పల్కె నరవిందభవుం డలికంబునందు వ్రా
సినయది తప్పునే పరులచేతఁ జరాచర భూతకోటికిన్. ౭౯

క. ఈక్రమమునఁ బలుకఁగ విని, విక్రమభూషణుఁడు బాలవిప్రత్రాణో
పక్రమమున నిద్రింపక, శుక్రోదయవేళ కెదురు చూచుచు నుండెన్. ౮౦

గీ. అంతభార్గవోదయం బైన వెలుఁగునఁ, బెరువు గానవచ్చు తెఱఁ గెఱింగి
కదలె వింధ్యగిరికి గండభేరుండాది, ఘోర మైనయడవిఁ గొంతులేక. ౮౧

---

1 గతిగానక యతనికీను గనుఁగొనఁబడియెన్. 2 మేలుఁజేయ మదిగానక.

చ. జలజల మంచుఁనీ రొలుకఁ జల్లనిగాడ్పులు వీవఁ దారక
ల్లలమల మ్రగ్గఁ జీఁకటి క్రమంబున డగ్గ విహంగసంఘము
ల్లలకలఁ బల్లఁ దూర్పున వికాసము కెంపునఁ గూడియాడఁగా
బలబలఁ దెల్లవాఱె జనపాలకుఁ డేఁగువనాంతరంబునన్. ౮౨

క. ఒకసారె యేడుతేజులు,[1] వికలాంగుఁడు సూతుఁ డనిలవీథి తెరువుగా
నొకరథమునఁ ద్రిభువనములు, నొకనాఁట నె తిరుగునాతఁ డుదయముసేసెన్.

క. ఆపర్వత మెక్కుచు గజ,రూపంబగు తిమిగ మణఁచి లోహితకాంతి
వ్యాపితకరనఖరుండై, దీపించె మృగేంద్రకరణి దినమణి కడఁకన్. ౮౪

సీ. పూర్వదిక్పతి యొద్దఁ బొలుపారు గొడుగుపై ఖచితమౌ మాణిక్యకలశమనఁగ
విబుధబాలురఁ గూడి వేడుకతోడ జయంతుఁ డాడెడి కటుబంతి యనఁగఁ
బ్రాచీవధూటికాఫాలభాగంబునఁ బెట్టిన కెంపులబొట్టనంగఁ
దెలివితో నాడెడి దివసఫణీంద్రుని తలమీఁద నున్న రత్నం బనంగ
రక్తకాంతి మెఱయ రచితరక్తాశోక,కింశుకాగ్రగుచ్ఛసంశయంబు
పొడుపుఁగొండమీఁదఁబొడతెంచెఁద్రైలోక్య, మండనంబు భానుమండలంబు.

క. దల మగుదీధితి నుదయా,చల మలరఁగ రూఢబోధజననచ్ఛాయా
కలితం బై యఖ్నద్యుమం,డల మప్పుడు రత్నదర్పణముగతి నొప్పెన్. ౮౬

సీ. ఎవ్వనియుదయ మీరేడులోకములకు దిక్కాలవృత్తులు దెలుపుచుండు
నెవ్వనితేజ మశ్వీంద్రవైభవముల కాధారమును దానయై వెలుంగు
నెవ్వనిమండలం బెల్లయోగీంద్రులుఁ జేరుచుఁ ముక్తికి మణిద్వారభూమి
యెవ్వనిమూర్తి వాణీశశంకరవిష్ణురూప మౌ వేదస్వరూప మంత్ర
మెవ్వఁ డిష్టజనుల కిష్టదర్శనమునఁ, బాపసంచయంబుఁ బాపుచుండు
నట్టిలోకమిత్రుఁ డైన తేజోనిధి, కోకములకు విరహశోక మణఁచె. ౮౭

మ. గిరిశృంగంబుల గైరికాకృతిని శాఖశ్రేణిపైఁ బల్లవో
త్కరలీలం గరిరాజకుంభముల మీఁద న్రక్తచూర్ణాకృతిన్
శరధిద్వీపములం బ్రవాళరుచిఁ గాసారంబుల న్శోణపు
ష్కరకాంతిం దరుణాతపం బడరె దిక్కాంతాంగకాశ్మీర మై. ౮౮

చ. కలువలవైరి జక్కవలఁ గావఁగఁ బూనిన దాత ముజ్జగం
బులకును సాక్షి యంబరవిభూషణ మానెలతాల్పువేల్పుకు

1. ఒకతేజి కేడుపేరులు,

న్వలపలికన్ను ముక్తి తలవాకిలి చీఁకటివీఁకుకోలు నా
వెలుఁగులఱేఁడు తామరలవిందు వెలుంగుచునుండె నయ్యెడన్. ౮౯

క. సంధ్యావందనవిధి యా, వింధ్యానదిలోనఁ దీర్చి విభుఁ డనవరతా
వంధ్యారంభుం డల్లన, వింధ్యాద్రిబిలంబుఁ జేరె విప్రునిఁ గావన్. ౯౦

క. కాలుని కేళీశైలముఁ, బోలెడునచ్చోటి యస్థిపుంజముఁ గని భూ
పాలుఁడు మనమున నధికకృ, పాళుం డై వధ్యభూమి బలిమై నిలిచెన్. ౯౧

గీ. అంత నింతిఁ గూడి యసుర యార్చుచు వచ్చి, యోరి పిండివంట లుజ్జగించి
నేఁడు నీవె వచ్చినాఁడ వి దేమిరా, యనుడుఁ దెలియఁబలికె మనుజవిభుఁడు.

క. ఓరాక్షస నే నొక్కని, కాఁకినై యడ్డుపడితిఁ బరదేశిఁ బ్రియా
హారముగ మెసవు మకా్వ, హారంబులు వెనుకవచ్చునంతకు నన్నున్. ౯౩

మ. అనినం జిత్తములోన దానవుఁడు చోద్యం బందుచు న్నీదుపూ
నినసత్కార్యము సెల్లు మెచ్చితిఁ జుమీ నీకిష్ట మెద్దేని వేఁ
డిన నే నిచ్చెద నావుడుం గరుణదృష్టిం గల్గ నీక్షించి య
జ్జననాథుండు పరోపకారకరణోత్సాహంబుతో ని ట్లనున్. ౯౪

క. ఇప్పుడు నీ వాడినయది, తప్పకుమీ తఱచుగాఁగ దానవులకడం
దప్పులు గల వని పెద్దలు, చెప్పుదు రొకచోట సత్యశీలము లేదే. ౯౫

చ. నయమునఁ బూర్వదేవతలు నాఁగఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కె రాక్షసా
న్వయము జగంబులో నసురవంశవిభూషణ[1] మీవు నీవచో
నియమముఁ దప్పనేరుతువె నీకుకళత్రము సాక్షి గాఁగ నా
ప్రియమును నీవునుం బ్రియముపెంపునఁ జేయుము[2] నిన్ను వేఁడెదన్. ౯౬

క. దనుజేంద్ర నేఁడుమొదలుగ, మనుజాహారంబు గొనుట మానుము కృపతో
జనులకుఁ బ్రియ మొసఁగుచు నీ, వనమున నెలకొనుము వింధ్యవాసిని కెనయై.

గీ. అనుడు నవ్వరమిచ్చెదనని తలంచి, ముదితహృదయుఁ డై తనయింతిమోముఁ జూచి
యితనిసరిపోల్ప నెవ్వరి నెన్నవచ్చు, వనిత యీతఁడు జీమూతవాహుమీఱె.

వ. అనిన నా రాక్షసి కుతూహలంబున ని ట్లనియె. ౯౯

—: జీమూతవాహనుచరిత్రము. :—

క. జీమూతవాహుఁ డెవ్వం, డేమి ఘనత[3] చేసి వెలసె నిక్కముఁ దెలియం
గా మనుజాంతక చెప్పుము, నా మనమున హర్షవల్లి నాటుకొనంగన్.

1. శిరోమణివీవు. 2 నీదుప్రియము పెంపును జేకుర. 3 ఏమితగవు చేసి.

వ. అనుడు న ద్దనుజుండు పుణ్యపురుషుని మొకురం[1] బుణ్యపురుష కీర్తనం బుచితం
బని యి ట్లనియె. ౧౦౧

సీ. ప్రాలేయగిరిమీఁద భానుబింబద్యుతి మణిమయప్రాకారమహిమతోడఁ
దిరమైన కాంచనపురములో జీమూతకేతుఁడు నాఁగ విఖ్యాతయశుఁడు
ఖచరవల్లభుఁ డొకకనకవతీసంజ్ఞఁ బరఁగెడుకన్యకఁ బరిణయించి
ప్రీతిసంధిల్ల జీమూతవాహుం డనఁ దగునట్టి పుత్రరత్నంబుఁ బడసి
రాజ్యలక్ష్మిచేతఁ బూజ్యుఁ డై కడపట, వార్ధకమున భోగవాంఛ వదలి
నిజపదమునఁ బుత్త్రు నిలిపి నీతులుసెప్పి, వనితఁ గూడి యేఁగె వనమునకును.

క. జీమూతవాహనుండు మ,హామహిమాఖండలుండు యాచకజనచిం
తామణి శరణాగతర,క్షామణి ఖచరేంద్రకులశిఖామణి యయ్యెన్. ౧౦౩

క. పితృదత్త మైన కల్ప,క్షితిరుహ మర్థులకు నొసఁగి చిక్కిన ధనసం
హతిఁ దనబంట్లకుఁ బ్రజలకు, హితులకుఁ దగ నిచ్చె రిపుల కిడ దిది యనఁగన్.

గీ. పురముఁ గొనఁ దలంచు నరులఁ జంపఁగఁబూని, జీవహింస కోడి చింతనొంది
తల్లిదండ్రు లున్నఁ దగుఁగాక యిది యేల, యనుచు గురులజాడ నరుగఁ దలఁచె.

వ. తలఁచి సఖుం డైన మధుకరుం గూర్చుకొని యరిగి త జ్జననీజనకులం గని సా
ష్టాంగంబుగాఁ బ్రణమిల్లిన వారలు సంతుష్టాంతరంగు లై యుండం జేరి. ౧౦౬

క. తత్పదపంకజసేవా,తత్పరమతి విరులుఁ బండ్లుఁ దాఁ దెచ్చుచు నా
సత్పురుషుఁడు మలయమహీ,భృత్పార్శ్వమునం జరించెఁ బితృభక్తుఁ డనన్.

మ. ఒకనాఁ డిష్టసఖుండుఁ దాను ఫలపుష్పోపార్జనాసక్తితో
వికచాంభోజసరోవరంబుల నవావిర్భూతచూతాది జా
లకజాలంబుల రాజకీరమదకోలంబాగ్రపుష్పంబులం
బ్రకటశ్రీగుణగణ్యమౌ నొక తపోరణ్యంబు సొత్తేరఁగన్. ౧౦౮

క. ముందఱ గాంచె మందిర,మందారనవారవిందమాకందలతా
కుందమకరందబిందు,స్పందానందనుఁడు మందపవనుఁడు వీచెన్. ౧౦౯

వ. అంతఁ దదాగతకుసుమామోదవాసిత మలయసమీరాప్యాయనశరీరాయా
సాపహారుం డై. ౧౧౦

క. ఎడపని కూరిమితో న,య్యెడఁ బుత్రికి నీడ యైన హిమశైలము కై
వడి బెడఁ గడరెడు పటికపు, గుడి బొడఁగని యక్కుమారకుం డటుచేరెన్.

---

1. పుణ్యపురుషుఁడు విశం బుణ్యపురుష.

క. అంగనమున నభ్యంతర,సంగీతాకర్ణనమునఁ జలియింపక వే
డ్కాం గసవు మేయుకున్నకు,రంగంబులఁ జూచె నంతరంగం బలరన్. ౧౧౨

వ. చూచి తత్సంగీతప్రసంగసాంగత్యకారణం బగు జాణం జూతమని రమ్మని యిష్టసఖుం డైన మధుకరుం గూడి తద్ద్వారంబుఁ దూఱి. ౧౧౩

సీ. చిన్నిచన్నులమీఁదఁ జేర్చినవీణియ చేఁదోడుగా శ్రుతిస్థితులఁ దీర్చి
సరిగమపధను లన్సప్తస్వరంబుల గమకంబు లయవిభేదముల నెఱపి
నాదామృతంబున ననిచినక్రియఁ దంత్రిఁ బెనఁగొని నఖకాంతి గొనలుసాఁగ
రాగకదంబంబు రంజిల్లఁ జేయుచు, నాలతి వీనుల కమృత మొసఁగ
గానరసవశమునఁ గనుఁగవ మోడ్చుచు, బోటిఁగూడి వాణిబోటిఁ బోలె
గారిఁ బాడుచున్న కన్యకారత్నంబుఁ, జూచె నచట బాలఖేచరుండు. ౧౧౪

వ. అంతఁ దదీయలావణ్యమధుమత్తనయనమధుకరుం డై మధుకరునితో నిట్లనియె.

క. వనితారత్నము నవయూ,వనమై పొదరింట నున్నవనలక్ష్మిక్రియన్
దోన నున్నమరునిబాణం, బన నున్నది యిచట మోహనాకృతితోడన్. ౧౧౬

సీ. ఇది దేవకామిని యేని నిర్నిద్రని వేయుఁగన్నులు సఫలము లగాక యున్నె
యిది నాగకన్యక యేనిఁ బాతాళంబు సోముఁడు లేఁ డని శూన్య మగునె
యిది ఖేచరాంగన యేని మాజాతికిఁ బ్రభ యెక్కు చెఱకునఁ బాడుగాదె
యిది సిద్ధబాలిక యేని లోకంబులో సిద్ధకులంబు ప్రసిద్ధిఁ గనదె
యిది వనాంతలక్ష్మి[1] యేని వనం బెల్లఁ, బల్లవింపకున్నె యెల్లయపుడు
నిది సుధాంశురేఖ యేని యీగుడి నున్న, శిలలు చంద్రకాంతశిలలు గావె.

క. పరసతులను దల్లులఁగాఁ, బరికించెడు నాకు దీనిపైఁ జిత్తం బే
వెరవునఁ దగిలెనొ యిది కృత,పరిణయ గాకుండఁబోలుఁ బరికింపుదమా.

వ. అని యంతకుమున్న నిజదర్శనంబునఁ జంద్రావలోకనంబునం గరంగు చంద్రకాంతంబుక్రియఁ జిత్తంబు గరంగి, మేన ఘర్మజలంబులు మణిగణభూషణంబులుగా లజ్జారాగనిమగ్నయై కనుబేటంబున గాటం బగునారాటంబునఁ దుంటవిల్తుండు మానంబు వేఁటాడ[2] బోటి పూఁబోద మాటు సొరం దలంచునెడ వసంతానుగమ్యమానుం డగు మీనకేతనుని భాతి దగ్గఱి యోలీలావతి నీ వెవ్వరిదాన వీగౌరీగేహంబున కరుగుదేరం గారణం బేమి నావుడు విని చతు

1. వసంతలక్ష్మి. 2. తుంటవిల్తుచే మానసంబు వేఁటాడఁ బడ త. చి. పూ.

రిక యను తత్సఖి లేచి బాలలకుఁ బ్రాభవత్వంబు గలదె యేను విన్నవించెద నవధరింపుఁడు. ౧౧౯

క. వసుమతిఁ బరఁగిన మిత్రా, వసుసోదరి సిద్ధవంశవరుఁ డగు విశ్వా
వసుసుత మలయవతి విభా, వసునిభుఁడగువయిని వేఁడవచ్చిన దిటకున్. ౧౨౦

వ. అనిన నక్కుమారుండు నామాట తప్పదిది కన్యక యగుట వింటివే యనుచు నమ్మధుకరుండు దైవయోగమ్మున సమాన వయోరూపంబులు గలవనూవరు లిట్లు గూడుదురే యని- ౧౨౧

క. వనరుహగర్భుని నేరమి, ననురూపసువస్తుయోగ మగపడదు జగం
బున మీబోంట్లకు నగపడుఁ, గనకము రత్నమ్ముఁ గూడుకైవడి నొకచోన్.

వ. అని చతురికం జూచి నిజసఖుని దెసం జూపి. ౧౨౩

క. జీమూతకేతుసుతుఁ డరి, జీమూతసమీరణుండు చిత్రజనిభుఁ డీ
జీమూతవాహనుఁ డీతఁడు, జీమూతస్థిరుఁడు ఖచరశేఖరుఁడు చుమీ. ౧౨౪

క. అనవుడు నది మలయవతిం, గనుఁగొని యిది గౌరికరుణఁ గలిగెం జెలియా
మును విందు మితఁడు రూపసి, యనఘుఁడు వరియింపు మితని నతిమోదమునన్.

ఉ. నావుడుఁ గన్యకామణి మనంబునఁ గూరిమి నాటుకొల్ప నా
భావజుబాణము ల్మిగులఁ బజ్జఁ జరించినఁ దత్పరాగమో
నా పిలసిల్లి లేఁజెమట నవ్యముగాఁ గుచసీమఁ దోఁప ల
జ్జావనతాస్యయై నిజవయస్యకు నుత్తర మీక యుండినన్. ౧౨౬

వ. చతురిక మఱియు నిట్లని పలుకునప్పుడు. ౧౨౭

సీ. జనని పుత్తెంచిన సఖి వచ్చి పిల్చిన నిఁక నుండరా దని యిచ్చఁ దలఁచి
పోయినఁ బ్రియుఁ డెట పోవునో యని నిల్చి తడసినఁ గోపించుఁ దల్లియనుచుఁ
గదలి వేదన మదిఁ బొదలఁగా నేటికి నెదురీఁదుచాట్పున నింటి కేగి
బలవంతమైన యావలవంత మనెలోన వేఁగుచు నొకచోట వెచ్చనూర్పు
చున్నఁ జూచి చెలియలొయ్యనఁజనుదెంచి, హృదయతాపమెఱఁగిమదిఁగలంగి
చంద్రకాంతవేది శయ్యాతలంబుపైఁ, జేర్చి శిశిరవిధులు సేయునపుడు. ౧౨౮

క. పుప్పొడియుఁ బువ్వుఁ దేనెయుఁ, గప్పురమును జందనంబుఁ గలపిన పన్నీ
రప్పొలఁతుకపైఁ జిలికిన, నిప్పుపయిం జిలికినట్టి నెయ్యిం బోలెన్. ౧౨౯

సీ. కుప్పలు గొనఁజల్లుపుప్పొడియెరువుగాఁ బొరిఁబొరివిరహాగ్నిఁ బొగులఁజొచ్చె[1]
ఘనసారమిళితచందనపంక మురమునఁ దొడిఁదొడి నెఱియలు విడిచి చిటిలె

---

1. విరవిర విరహాగ్ని విరియఁజొచ్చె.

సెజ్జపైఁ బఱచిన చెంగల్వరేకులు స్రుక్కి మై సోఁకినఁ జూర్ణ మయ్యె
విసనకఱ్ఱలు చేసి విసరువో నావ్రులఁ గదలీదళంబులు గ్రాఁగి ముణిఁగె
మోవి కెంపు డింపె ముత్తియంబులు గందెఁ, గంకణముల లక్క కరఁగిపాఱెఁ
జలువమందు లెల్లఁ జెలువ మందఁగఁ జేయ, నెడఁదమదనతాప మినుమడించె.

క. కలకలఁ బలికెడు చిలుకల, కలకలములుఁ గోకిలముల కలరవములు నా
కులపఱుప నళికులంబులు, నులుకఁగ నయనముల జలము లొలికెం జెలికిన్.

వ. ఇట్లు పెచ్చుగిల్లిన[1] పచ్చవిల్తువెచ్చ వెచ్చు నెచ్చెలిం జూచి కలంగి ప్రబలదర్పితుం డగు నాదర్పకుని దూఱం దలంచి చతుర యై చతురిక యి ట్లనియె.

క. వలరాజ నిన్ను రూపున, గెలిచిన జీమూతవాహు గెంటింపఁగ లే
కలఘుమతి నబల నొంచెదు, పలువురు విని రేని బంటుపంతము డిగదే. ౧౩౩

మ. అళులారా యలికుంతలం జెలిమితో నానంద మందింపుఁడీ
చిలుకా చిల్కలకొల్కి నేపక సఖీస్నేహంబు వాటింపుమీ
వలరాజా వలవంత మాన్పుము పికద్వంద్వంబ యీద్వంద్వముం
గలయం గోరుము మారుతా నురలుమీ కన్నంత నిక్కన్నియన్. ౧౩౪

వ. అనునప్పు డక్కుమారశేఖరున కైన యత్తాపమునకుం దాప యగు నాదిఖేచరుం డాదిత్యుండు కాంతి సడలినట్టు దిరిగి చని ఘనపుష్పరాశితల్పంబునం దన మేను సేర్చిన. ౧౩౫

క. జడనిధి వెలువడి యెఱ్ఱఁగఁ, బొడమెడు కిరణములు శిఖలపోలికి నిగుడం
గడఁగి యుడురాజు విరహుల, బడబానల మనఁగ నుదయపర్వత మెక్కెన్.

గీ. అంత జగమునిండ నచ్చవెన్నెల పర్వ, నందులోని వేఁడిఁ గంది కుంది
కాఁగఁబెట్టినయుదకంబులోపల నున్న, మీనువోలె బాల మిడుకఁజొచ్చె.

వ. ఇట్లధికపరితాపంబునం బురపురం బొక్కుచున్న కన్నియం జూచి కళవళించి చెలులు మెత్తన నెత్తుకొని చని గురువెదపందిరిక్రింద నరవిందతల్పంబుపై నిడి దైవం బేమి దలంచునో యని దానిమేని కట్టావులం గ్రాఁగిన తమ్మి సవరించుకొనుచు. ౧౩౬

క. తను వంట నోడి వనజా
ననకును జేమంతిపువ్వునం గొని పన్నీ
రెనయ మొయిఁ బూయుచోఁ గ్రాఁ
గినపెనమున నొలుకు నూనె క్రియఁ జుయికొట్టెన్[2]. ౧౩౭

---

1. పిచ్చుగిల్లిన-పెచ్చుపెరిఁగిన. 2 చుంయనియెన్-చుయికంటెన్.

క. అస్తోకంబుగ నత్త్రాశస్త్రని కుచమండలమున లలనలచే వి
న్యస్త మగుచందనము నవ, కస్తూరీలేపనంబు కైవశి దోఁచెఁ. ౧౪౦

వ. అవి యన్నియుం జూచి దగ్గఱ బెగ్గిలి చతురిక న్యాయనిష్ఠురోక్తులఁ జంద్రు
నుద్దేశించి. ౧౪౧

క. ఉడురాజ నీవు పొడిచిన, జడనిధి యుడుకెక్కి నైక్కసంబునఁ బొంగెఁ
బడబాగ్ని మీఱి నావుడుఁ, బడఁతుక నీవేఁడిఁ జిమిడిపడ కెట్లుండుఁ. ౧౪౨

క. హరిణాక్షి చూడ్కిఁ గన్నుల, సిరిగోల్పడి యుట్రి నిన్నుఁ జేరిన నీ వీ
తరుణిఁ దెగఁజూడఁ బోలున, పరికింపఁగ నెపుడుఁ బక్షపాతివి గావే. ౧౪౩

మ. అమృతాంభోనిధి జన్మభూమి సురభూజైరావతశ్రీసుధా
ప్రముఖంబు ల్లగు తోడఁబుట్టుగు లుమాప్రాణేశుజూటంబు గే
హము బింబం బమృతం బనంగ జగదాహ్లాదంబుగా నిన్నుఁ జూ
తుము నీవేఁడిమి కాలకూటమునకుం దోఁబుట్టు వయ్యెంగదా.[1] ౧౪౪

గీ. నాఁడు నేఁడు నీకు నాఁడుఁదోఁబుట్టువు, లేదె కరుణ లేదు లేశ మైనఁ
బొలఁతిమొగముతోడి పోలైనఁ బరికించి, చల్లసేయుమయ్య చందమామ.

వ. అని వేఁడుకొని మలయవతిం జూచి. ౧౪౫

సీ. వనిత నీకన్ను లొయ్యన విచ్చి చూడవే మారుబాణము లరుదేరనోడు
సబల మాపీనుల కమృతంబు చిలుకఁగాఁ బలుకవే చిలుకలు పలుకనోడుఁ
గోమలీ నీదు ముంగురులు పాటింపవే తేఁటిదాఁటులు కొంత దాఁటనోడు
ధవళాక్షి నీముఖదర్పణం బెత్తవే సోముఁడు నీదెసఁ జూడనోడుఁ
బడఁతి మమ్ముఁ దగినపనిఁ బంపఁజీరవే, కోకిలంబు లిచటఁ గూయనోడు
మగువ చల్ల నూర్పు నిగిడింపవే యింక, మలయమారుతంబు మలయనోడు.

వ. అని ధైర్యంబు పట్టుకొల్పిన నమ్ముద్దియ తనవేదన దీఱుతెఱంగు చెప్పంబూని
వ్రీడావశంబున నోడి మారుప్రేరణం దవులుకొని చెలిం జూచి. ౧౪౮

క. ప్రథమముననుండి చిత్తవ్యథ యెఱుఁగుదు ప్రాణసఖివి వలనైనమనో
రథ మొనగూర్పక యీమ, న్మథుబారికిఁ ద్రోవ నీకు న్యాయం బగునే. ౧౪౯

క. రతిపతికిఁ దోడుపడి యో, చతురిక వెనువెంట మంచు చల్లుచు నన్నుఁ
బతిమాలించెద వకటా, హితులుం బగవారిఁ గూడి రేమనవచ్చుఁ. ౧౫౦

వ. అనిన నోయమ్మ నీ నెమ్మనంబున నింత యుమ్మలికం బేల నమ్ము మతనిం దెచ్చెద
నూఱడు మని చతురిక మనోహారిక యను సఖిం జూచి యీచేడియ గారీ

1. దోఁబుట్టువాటంజూమీ-వాటంగదా.

ధామంబున జీమూతకేతు కుమారు సుకుమారుం జూచి వలచినయది యది
మనరాజున కెఱింగించుట విచారం బగునే. ౧౪౧

క. చెప్పినఁ బతి గోపించును, జెప్పకయుండినను బాల చిక్కెఁకు మనకుం
దప్పులు దొలఁగునుపాయము, నొప్పకు నేదేని బ్రదుకుఁ[1] జూడఁగ వలయున్.

క. అని తలపోయుచు నుండఁగ
వనజంబులు వెలయఁ గుముదవనములు సొలయం
గనుకని చీఁకటి పొలియఁగఁ
దనరుచి దివిఁగలయఁ బొలయఁ దపనుఁడు పొడిచెన్.[2] ౧౪౩

సీ. ఆవేళఁ జతురిక యనువునఁ బ్రాణంబు నిలుపంగఁబూని యానెలఁత లేపి
యిష్టునిఁ గూర్చెద నేతెమ్ము గౌరినివాసమ్ముకడ కని యాసగొలిపి
కొని చని మాధవీకుంజంబులోపలఁ జల్లని పల్లవశయ్య నునిచి
వగవకు జీమూతవాహనుం దెచ్చెద నని నాలు గడుగులు నడచునంత
నెమర మదనుచేత హృదయసంతాపంబు,పొదలఁబువ్వుఁబొదలమెదలఁబూని
సంగడీనిఁ గూడి యంగనఁ దలఁచుచుఁ, బలవరించు నతనిపలుకు వినియె.

వ. అది యెట్లన్నను. ౧౪౪

ఉ. మారుని మోహనాస్త్రము, సమస్తవిలాసవిహారభూమి, శృం
గారరసంబుతేట, తొలుకారుమెఱుంగులపుట్టినిల్లు, సం
సారసుఖంబు లేమొలక, చక్కఁదనంబులప్రోక కాఁకబం
గారముచేగ, యాతరుణి కన్నులపండువ గాదె చూచినన్. ౧౪౬

క. నెఱిచెడి యింటికిఁ జనునా, తఱి మొగమున కెగయు తేఁటిదాఁటునకై తాఁ
జెఱికడఁ బెడమఱి చూచినఁ,జుఱుకుననా నెఱనునాఁటెఁజూ పెనుదూపై.[3]

వ. తన్మూలంబుగా మన్మథుండు బాణవిరహితుండయ్యె నని తదనంతరంబ.[4] ౧౪౭

క. మదనుని యేనమ్ములు నా,హృదయాగ్నిని భస్మమయ్యె నిదిమొదలుగ నీ
పదునాలుగులోకములును, బ్రదుకుఁ గదా వీనిచేతిబాధకు వెలియై. ౧౪౮

క. మధుకర తన్ముఖపంకజ,మధుకరభావమున మిగుల మత్తిల్లి సుధా
మధుర మగు నానవమానిని, యధరము చవిమూడఁ గలుగునా యికనాకున్.

వ. అట్టిబోటి కూటమి లేక మదిం గంది కుంది బ్రతుకుకంటెఁ బ్రాణంబులు దొ

1. చొప్పడు నేవీని బ్రదుకు చి. నూ. తప్పదుయేపనియైనను ముప్పవుమనకేమియైన మోసమువ
చ్చున్ 2. క. మనసిజునియేపు జాఱఁగఁ...తనరుచి దివిగలయ బాలతపనుఁడు పొడిచెన్. 3. నె, న
రునాటంజూపె మన్ననంబడమాలై. చిఱికునఁ బెడమరిచూచిన, నెఱసఖిఁజేరిననాగనె 4. తన్మూ
లంబుగాఁ బెడమఱిచూచిన మన్మథుండు తెగఁజూచుట లోకోపకారంబయ్యె.

అంగుట మే లనిన మధుకరుం డోకుమారకంఠీరవ యింతలో ధీరత్వంబు విడుతురే నావుడు నభిమానించి. ౧౬౧

క. పూదినరసాలభూజముఁ, జూచితిఁ జంద్రాతపమ్ముఁ జొచ్చితి నిన్నున్
నీచేతికదళిదళముల, వీచోపులగాలినుంటి వీరుఁడఁ గానే. ౧౬౨

వ. అనునెడం జతురిక డగ్గఱి తనచెలి వల పెఱింగింపం బూని. ౧౬౩

క. వీరుఁడవు మేరుభూధర,ధీరుఁడ వత్యంతదానదీక్షాజితమం
దారుఁడవు భూరికరుణో,దారుఁడ వయితేని బాల దయఁ జూడుమిఁకన్. ౧౬౪

వ. అని మఱియును.[1] ౧౬౫

క. మలయాచలసానువుపై, మలయుచుఁ జనుదేర గాంచిమందిరమున ని
ర్మలయశుఁడ వైన నిను మా, మలయవతీకన్య చూచె మానముమాలన్.

క. అది మొదలుగ మనమ్మునఁ, జెదరనధైర్యమునఁ జేయి చెక్కిట నిడి స
మ్మదముడిగి మనము నీపై, గదియించును జూడ్కి బాష్పకణములుదొరఁగన్.

క. భావజనిభుఁ డగు నాతని, భావంబునఁ గూర్చి నిలిపి పరిరంభణసం
భావన సుఖ మొనగూర్చెను, దైవము నాపాలఁ గలుగదా యని తలఁచున్.

క. అనిమేషంబునఁ బ్రియునిం, గనుఁగొనఁగాఁ గోరుకన్నుఁగవ కడ్డము వ
చ్చినఁ దనుఁ గోపించు నోకో, యని కన్నులఁ జేర నిద్ర యలుకుచునుండున్.

క. విను గడు సన్నం బగునీ, మనముఁ బ్రవేశింప నిది యమత మగు నని డ
స్సెనొ కాక యనఁగ నంగన, తనతనువునఁ దనుపు లేక తనువై యుండున్.

క. సారసములు నారసములు, హారంబులు కంటకప్రహారంబులు క
ర్పూరము విషపూరము శృం,గారము బంగార మయ్యెఁ గామినిమదికిన్.

క. నేనుం దానును న్యక్కటి, గా నుండఁగ నోపునిఁ దగిలెఁగా యనుచు నుదా
సీనంబు వీడుకోలుగ, మానినికిన్ లజ్జ దలఁగె మరు బేటమునన్. ౧౭౨

క. పలికెఁ బొడసూపెఁ బ్రియుఁ డదె, పిలిచె ననుం గీరచంద్రపికములయెడ వా
గ్విలసనరవములఁ బలుకులు, మొలతేరఁగ సంభ్రమించు మ్రొక్కును లేచున్.

క. మోహమున మన్మథానల, దాహముపై ల్లెఱుఁగలేక తనప్రాణంబుల్
దేహమునఁ గలుగుటకు సం, దేహముగాఁ జెయ్యులుడిగి దృష్టి మొగుడ్చున్.

క. సతి విడిచిన ప్రాణంబులు, పతి నింటఁ గ నుండె నేగఁ బాడియె యతఁ డీ
యతివ డిగవిడిచి తలఁగిన, నతివేగము తలఁగి పోద మని యున్న వనా. ౧౭౫

క. ఖేచరవంశవిభూషణ, యేచోట వసింపలేక యెత్తుఁబయన మై
నా చెలిప్రాణంబులు నినుఁ, జూచిన తావునను మొనరు చూచుచు నుండున్.[2] ౧౭౬

1. ఈ క్రిందివి దశావస్థలకందములు. 2. పా. ఖేచరమగు తావులేక గొంతుచునుండున్.

మ. అని చెప్పంగ లతాగృహంబుకడఁ బ్రాణాధీశుచే నేఁడు మ
న్నన లేదింకిట నెన్నిజన్మములకైనన్ భర్త జీమూతవా
హనుఁ డౌఁగాత మటంచుఁ దీఁగెయురిలో నాబాలకంఠంబుఁ దూ
ర్చిన లోకాంబిక యైన యంబిక కృపం జేపట్టి తా నిట్లనున్. ౧౭౭

క. హృద్యాకారిణి యీమర,సోద్యోగం బుడుగు బాలుఁ డుత్తముఁడు యశో
విద్యోతితుఁ డధికాయువు, విద్యాధరచక్రవర్తి విభుఁ డౌనీకున్. ౧౭౮

వ. అనిన ననుమానించు నెడ నచ్చతురికయు వియచ్చరకుమారుండును బఱతెంచి కంఠంబున నున్న లతాపాశం బూడ్చి భుజలతాపాశంబిడి యింత తెంపు సేయుదురే యే మిదె వచ్చుచున్నవార మని బుజ్జగించిన నుజ్జీవిషు వగు నజ్జోటి లజ్జామజ్జదవనతాననాబ్జయై పులకించి గురుని యనుమతి లేమిం గొందలపడు నెడ మనోహారిణి యనుసఖి వచ్చి గౌరీప్రసాదవిభవం బిట్టిదిగదే యని. ౧౭౯

గీ. అమ్మ నీవు గోరినట్లు మీతండ్రియు, నితని కిచ్చెద నని యెఱుఁగఁజెప్పె
మీకుఁ బెండ్లి సేయ మిత్త్రావసువునకు, నానతిచ్చె నటకు నరుగుదెమ్ము. ౧౮౦

గీ. అన్నమాటఁ బొంగి కన్నులఁ బ్రియునికిఁ, గన్నె మ్రొక్కి యేఁగె నన్నకడకుఁ
జిత్తముల్లసిల్ల జీమూతవాహనుం, డాత్మగురులకడకు నరుగుదెంచె. ౧౮౧

వ. తదనంతరంబున మిత్త్రావసుండు జీమూతకేతుం డున్నకడకు వచ్చి యవ్వధూవరుల పరస్పరానురాగం బెఱుకపడం జెప్పి ప్రార్థించి తదనుమతి వివాహవేళ నిశ్చయించి నానానగరనివాసులైన కిన్నరకింపురుష గరుడగంధర్వ సిద్ధసాధ్య విద్యాధరులం గూర్చి యుభయవర్గంబులుగా నేర్చి సకలశృంగారాభిరామంబుగా నొనర్చిన కళ్యాణమండపంబున నున్నసురేంద్రాదిసురలు వధూవరులం జూచి సదృశకులవయోరూపలావణ్యంబులు గల మిథునంబుం గూర్పుటకుం బితామహునిం గొనియాడుచుండ. ౧౮౨

సీ. అప్సరఃస్త్రీలుకళ్యాణగానంబులు తెఱఁ గొప్పఁ బాడఁగా దివ్యమునులు
ప్రకటించి మంగళాష్టకములు చదువంగ రత్నములుం దలఁబ్రాలుగాఁగ[1]
నగ్నిదేవుండు ప్రత్యక్షమై సాక్షిగాఁ దగ బ్రహ్మమునులు మంత్రములు సెప్ప
నిర్జరకాంతలు నివ్వాళులిడఁ[2] గల్పవృక్షంబు లొగిఁ బుష్పవృష్టి గురియ
సురలు పరిణమింప సురదుందుభులు మ్రోయ, నారదుండు దీవెనలుగఁ బాడ
విశ్వమెల్లఁ బొగడ విశ్వావసునికూఁతుఁ, బరిణయించె ఖచరవరసుతుండు.

1 చేతనమ్ముబ్రాలుగాఁగ 2. వాసుకిసుతులునివాళింపఁగా. నిర్జరకాంతలు నివాళింపఁగా

గీ. పరిణయోత్సవంబు జరిపి సిద్ధవిభుండు, గౌరవమున నెల్లవారి ననిపె
స్త్రీసమేతుఁ డైన జీమూతవాహనుఁడు, గురుపదాంబుజములు గొలిచి చనియె.
క. జనకుని యనుమతిఁ గతిపయ, దినములు రతితం త్రగతులఁ దేలుచు వనితా
జనతానురాగుఁడై చంద్రదనగిరిపై నతఁడు మనము దనియ సుఖించెన్. ౧౪౫
ఉ. అంతట నొక్క నాఁడు ప్రణయాన్వితుఁడై తమబావఁ గూడి ప
ర్యంతవనాంతభూమిఁ గలయం జరియించుచు వింతకాంతి న
త్యంతసముజ్జ్వలం బయిన యస్థిసమూహముఁ గాంచి పర్వత
ప్రాంతమున న్నరధ్యననిభం బది యేటిది బావ నావుడున్. ౧౪౬
వ. అతం డి ట్లనియె. ౧౪౭
క. పక్షీంద్రుఁడు పక్షానిల, విక్షిప్తం బైన జలధి వేఁటాడి మహా
చక్షుఃశ్రవముల నిత్యము, భక్షించుచునుండుఁ దొంటిపగ మొదలారన్.
క. అగరుడికి వెఱచి మహా, నాగేంద్రుఁడు వచ్చి యనుదినము నొకపాము
న్నీ గుంటికడకు నేనై, వేగమె పుత్తెంతు నింక వేఁటాడకుమీ. ౧౪౯
ఉ. దుర్భరపక్షపాతహతిఁ దోయధి పాయలుగాఁగ వచ్చు నీ
యార్భట మెల్లెడ న్విని భయంబున నంట భుజంగమాంగనా
గర్భము లెల్ల నూడిపడఁగా నిది నీధనహాని[1]గావునన్
నిర్భయవృత్తినుండఁ గరుణింపుము నీకుఁ బ్రయాసమేటికిన్. ౧౫౦
మ. అని ప్రార్థించి యహీంద్రుఁ డేఁగి దినమర్యాదన్ ఫణిం బంపఁగా
వినతాపుత్రుఁడుఁ దించు నుండు నవి భావింప న్నతాసంఖ్యముల్
విను మా తెల్పు తదస్థికూటము జగద్విఖ్యాత మీతాదృక్ష్వవ
ర్తన మిచ్చో మనసంబున న్నిలువ యుక్తంబౌనె లోకోత్తమా. ౧౫౧
గీ. అనుచు దానవరూపుఁ డగు వానిమది నొంచు, పుట్టకుండ మరలి పోద మనుచుఁ
బిలుమనంతఁ దండ్రి పిలువఁ బుత్తెంచినఁ, బాసిపోయె సిద్ధపతిసుతుండు. ౧౫౨
గీ. అంత నక్కుమారుఁ డహిరాజు మది దూఱి, గరుడువలన నురగమరణములకు
మూల మయ్యె దాన నేలికతన మెద్ది, యేది పెద్దతన మదేటితగవు.[2] ౧౫౩
క. అకటా నాగేంద్రుఁడు స్వ, క్షక జిహ్వలు రెండువేలు గలుగఁగ నొకనా
లుక నైనఁ దన్నుఁ దిని స, ర్పకులము రక్షింపు మనుచుఁ బలుకం దగదే. ౧౫౪
సీ. అని కరుణాకరుండై యేఁగు వో నొక్క వృద్ధకామిని పుత్త్రు వెనుకఁ దగిలి
హాశంఖచూడ వంశాధార యోయన్న నీచిన్ని మో మెందుఁ జూచుదాన

1. నిర్భరహాని. 2. బ్రదుకు.

పక్షినాయకుబారిఁ బడఁద్రోచి యే నెట్లు నిలుతుఁ బ్రాణంబుతో నీవు ననఁగ
బాధువు లందఱుఁ బగఱ కొప్పించిరి యింకిట నీకు దిక్కెవ్వ రయ్య
యనుచుఁ బలవరింపఁ గనుఁగొని యది దాని, జననిఁగా నెఱింగి మనుపఁబూని
వీనిఁ గాచువాఁడ వెఱవకు మోయమ్మ, యనిన గరుఁడుఁ డనుచు నబల వెగడి.

క. పైచీరఁ గొడుకుఁ గప్పినఁ, జూచి యతం డేను వినతసుతుఁడంగా నే
ఖేచరకులజుఁడ నీసుతుఁ, గాచెద వెగ డుడుగు నన్ను గరుడనికిత్తున్. ౧౯౬

వ. అనిన వెగ డుడిగి యప్పడఁతి యిమ్మాట యింక నొకమాటాడుఁ డనిన నతండు
నవ్వి. ౧౯౭

క. నేలయు నుదకముఁ దేజము, గాలియు నాకసము నెఱుఁగఁ గాచితి నాకై
కో లిదె రెం డాడఁగ నా, నాలుక మాకులమువారి నాలుక లటులే ? ౧౯౮

ఉ. మేరువు సంచలించిన సమీరుఁడు నిల్చిన భూమి గ్రుంగినం
దారక లెల్ల డుల్లిన సుధాకరుఁ డగ్నికణంబు లొల్కినన్
వారిధు లింకిన న్నభము వ్రాలిన భానుఁడు చల్లనైన నం
భోరుహసూతి దప్పినను బొంకుదునే మునుపాడి క్రమ్మఱన్. ౧౯౯

ఉ. నావుడు నాగకాంత కరుణాకర యోఖచరేంద్ర నాసుతుం
గావఁగఁ బూని వచ్చితివి కన్నతనూజునికంటె నీయెడన్
భావము సార్ద్రమైన యది పన్నగవైరికి నిన్ను నిచ్చి యే
త్రోవల నేఁగుదున్ బ్రదుకు త్రోవ విచారము లేదు నా కిఁకన్. ౨౦౦

గీ. అన్న నీకు నతిచిరాయువు గావుత, మన్న శంఖుఁ డాతఁ డతనిఁ జూచి
కరముఁ జోద్యమంది కరములు మొగిడించి, విన్నఁదనము లేక విన్నవించె.

క. వసుధఁ గొఱగాని కపుఁబా, లసులము పులుకాసిపుర్వులము[1] మాకై నీ
యసువులఁ బగఱకు నొసఁగుట, కసవునకై రత్న మమ్మఁ గడఁగుట గాదే.

శా. సంసారాటవిలోపలం గలవు మత్సామాన్యముల్ వ్యర్థముల్
హింసామూలము లైన జంతువు లసంఖ్యేయంబు లో ఖేచరో
త్తంసా నీకెనయైనవారు గలరే ధర్మాధికు ల్వెంచలో
హంసానీకము లేదుగాక బకభేకౌఘంబు లేకుండునే. ౨౦3

క. మావంటివారి నూర్వురఁ, గావఁగఁ జాలుదువు నీ వొకనిఁ గాచుటకున్
జీవం బిచ్చిన నార్తుల, కీవెరవున బ్రదుకవచ్చు నెడరైన యెడన్. ౨౦౪

1. కుటిలపరిచారులము.

క. మాతులమువారు విడిచిరి, నీ కీకృపసేయనేల నీచుట్టమనే
శోకమునఁ జావకుండఁగ, నీకాంతను ముసలిఁ గావు మింతియ చాలున్. ౨౦౫

చ. అనవుడు ఖేచరేంద్రసుతుఁ డచ్చెరువంది ఫణీంద్రనందనా
విను మిది యేల నాపనికి విఘ్నము చేసెద వింతకాల మీ
వనమున నర్థి వేఁడమి దివానిశము ల్మదిఁ గుందుచుండు నేఁ
డనఘ పరోపకారసమయం బిటు గల్గిన నుబ్బి వచ్చితిన్. ౨౦౬

చ. తనయులు భార్య లన్నలును దమ్ములుఁ జుట్టలు సంగడీండ్రు యౌ
వనము ధనంబు నంచు మది వారక ప్రాణములైన నిచ్చి తా
ననదను నార్తు దీను శరణాగతుఁ[1] గావనివాఁ డహాగళ
స్తన మని యండ్రు వానికి యశంబును ధర్మము నెట్లు చేకుఱున్. ౨౦౭

ఉ. లావు భయార్తరక్షణము లాభము పుణ్యము దేహశుద్ధి స
ద్భావము భూషణం బెఱుక ధర్మము సత్కృప ప్రాభవంబు సం
భావన పాడి సత్యపరిపాలన మే లుపకార మెయ్యెడన్
భావన కీర్తి యాయువు శుభంబు నిజాప్తులు ధాత్రిలోపలన్.[2] ౨౦౮

క. జాణ "లనిత్యాని శరీరాణి" యనుచుఁ దెలిపి చెప్పరా[3] భువినార్త
ప్రాణంబు లిచ్చి యార్త, త్రాణం బొనరింపవలయు ధర్మజ్ఞులకున్[4]. ౨౦౯

గీ. నీవు లేవేని నొరులకుఁ గావవశమె, ధన్య నీవు బ్రదికిన నీతల్లి బ్రదుకు
నదియు కారణముగ వైరి కష్టపడును, నీవు గోరిన యట్ల యీ నెలఁతఁ గాతు.

గీ. అనుచు వధ్యచిహ్నమైన రక్తాంశుక, మడిగి మ్రొక్కినంత నతని నిల్పి
యేల ఖేచరేంద్ర యీదివ్యదేహంబుఁ, బాముకొఱకు విడువఁ బాడియవునె.

క. క్షోణీమండలమునఁ గల ప్రాణుల కెవ రైన నష్టపడుచుఁ దదీయ
త్రాణం బొనరించుచు నీప్రాణంబులతోడఁ గీర్తిఁ బడయుందగదే. ౨౧౨

గీ. శంఖధవళ మైన శంఖపాలకులంబు, శంఖచూడు చేతఁ జాలఁ గందె
ననఁగ మీఁదఁ బుట్టు నపకీర్తి నాకది, చావు గాదె బ్రదుకుత్రోవ యేది. ౨౧౩

వ. కావున నన్ను మన్నించెద వేని నీ తెంపు మాని మరలు మని పునఃపునఃప్రణా
మంబు లాచరించి యాతని వేఁడికొని తల్లిం జూచి యోయమ్మ నెమ్మనంబున
బమ్మరింపకుము నా కెన్ని జన్మంబుల నైన నీవ జననివి గ మ్మని మ్రొక్కి వీడుకొని
దేవతాప్రణామోన్ముఖుం డై చని యాపొంత. ౨౧౪

1. ననద ననాథు నార్తు శరణాగతు. 2. చా నపకీర్తి యశంబు నిజాప్తులు హీనబంధువుల్.
3. యుండరా. 4. తత్త్వజ్ఞులకున్.

క. గోకర్ణరాజకంకణు, గోకర్ణనివాసుఁ జాపగుణగోకర్ణున్
గోకర్ణశాయిమిత్రుని, గోకర్ణేశ్వరునిఁ జూచుకోరికి నేఁగెన్. ౨౧౫

సీ. అట ఖేచరాత్మజుఁ డార్తునిఁ గాచుట చేకూరు టెట్లని చింతనొంది
యర్ణవతీరగోకర్ణంబునకు వాఁడు చని వచ్చునంతకుఁ జనఁ దలఁచి
యుత్తవా రిచ్చిన యరుణాంశుకంబులు వధ్యచిహ్నమునకు వలనుగాఁగఁ
బులకించి చని వధ్యశిలయెక్కి వడిఁజొక్కి[1] గారుడాగమనంబుఁ గోరుచుండి
తల్లి కనకవతియుఁ దండ్రి ఖేచరపతి, కాంత మలయవతియె గాఁగ నాకు
నీపరోపకార మెల్లజన్మంబులఁ, గలుగ వలయు ననుచుఁ దలఁచునపుడు. ౨౧౬

మ. గిరు లల్లాడఁగ స్వర్గుతేరు దొలఁగం గీర్ణంబులై మింటిపైఁ
దరువుల్ గ్రద్దలభంగి నాడఁగ సముద్రం బెల్ల ఘూర్ణిల్లఁగాఁ
హరిదంతంబులు పక్షకాంతి నవసంధ్యాలీలఁ గీలింపఁగా
గరుడుం డార్చుచు వచ్చె నచ్చటికి నాకారంబు ఘోరంబుగన్. ౨౧౭

ఉ. వచ్చి యతండు సుస్తమున వ్రయ్యలు వారఁగఁ దన్ను ముక్కునన్
గ్రుచ్చి వియత్పథంబునకుఁ గొంచుఁ జనంగఁ గిరీటరత్నముల్
చెచ్చెర మాంసఖండముల చెల్వున భూమిఁ బడంగ నిచ్చలో
మెచ్చి కుమారకుండు ధృతిమేరువు మే లొనగూడె నా కనన్. ౨౧౮

ఉ. అంబరసీమనుండి మలయాద్రిశిలాస్థలి వ్రాలి యేకచి
త్తంబున మాంసఖండములు దర్పము గ్రమ్మఁగఁ ద్రెంచి మ్రింగఁగా
నంబరచారినందనుఁడు హర్షరసంబున మేను వొంగ వ
క్త్రాంబుజ ముల్లసిల్లఁ బులకాంకితుఁడై విహగేంద్రుఁ జూచినన్. ౨౧౯

వ. అంతఁ బక్షీంద్రుండు. ౨౨౦

ఉ. వేదన మేను స్రుక్క దరవిందముకాంతిఁ బొలుఁగ దాననం
బాదరణంబు నాయెడ మహాఘన మైనది యంతరంగ మా
మోదతరంగితంబు నిజమూర్తివిలాసము దివ్య మిట్టి కా
కోదరజాతి లేదు సుగుణోత్తమ యెవ్వఁడ వీవు నావుడున్. ౨౨౧

ఉ. ఎవ్వఁడ నైన నేమి[2] మది నిన్ని విచారము లేల నీకు నొం
డెవ్వఁడు భక్షణం బగు నహీశ్వరబాంధవు[3] గాక యియ్యెడన్
మవ్వము దప్ప దంగలత మానవు గంటుల రక్తపూరముల్
గ్రొవ్విన మాంస మున్నయది కొమ్ము భుజింపు భుజంగమాంతకా. ౨౨౨

1. వడిఁబొంగి. 2. నైతి నేమి. 3. నహీంద్రులఁ దిందువు.

క. అనునెడ నాగోక్తర్ణైనునకుం బ్రణమిల్లి శంఖచూడుఁడు మగుడం
జనుదెంచి వధ్యశిలమీఁద నవం బగు రక్తబింబుతతిఁ బొడఁగాంచెన్. ౧౨౩

గీ. కాంచి మున్నతండు వంచించి వచ్చుట, తెలిసి తన్నుఁ దాన తిట్టికొనుచుఁ
గులముఁ గావనైతి గురునాజ్ఞఁ దప్పితి, నన్ను వాఁచి యొకని మన్నిగొంటి.

గీ. ఇట్టి కష్టజీవ మేటికి నా కని, చాఁ గడంగి యచటి కేఁగుదెంచి[1]
ఖేచరేంద్రతనయుఁ జూచుచుఁ దలయూఁచి, భుజగవైరిఁ జూచి భుజగవరుఁడు.

మ. వినతానందన దీనరక్షణపరుఁ డిద్యాధరేంద్రాత్మజుం
డిన ధర్మం బగునే సహింపు మకటా దృష్టింపవే పాములం
దినవే యాచవి ము న్నెఱుంగవె భవద్భృత్యుఁడ నాజుపం
పున నే వచ్చితి నాగపుత్రుఁడ ననుం బోనీక భక్షింపుమా. ౧౨౬

వ. అనిన గరుడుండు పడియున్నయక్షుమారకుం జూచి నే నెఱుంగనైతి నీ కీదుష్ట
రక్షోద్యోగం బేల యనవుడు నతం డే మని చెప్పుడు నాయత్నం బంత యు
విఫలం బయ్యె. ౧౨౭

క. వికలము లగుప్రాణంబుల, నొకయుపకారంబు సేయనోపుదు నని కా
తుకమున నిమఁ గొలువఁగ వీఁ, డకటా యవసానవైరి యై చనుదెంచెన్.

చ. అనునెడ శంఖచూడుఁడు రయంబున డగ్గఱ వచ్చి యొత్తి యో
ఘనకరుణార్ద్రమానస యకారణబాంధవ సత్యసంధ యీ
వినతసుతుండు నీ వనువివేకము లేక యహీంద్రుఁ డంచు నీ
సునఁ వెగటార్చి నొక్కొ యనుచుం దను వంటఁగఁ జేర్చి యేడ్వఁగన్. ౧౨౯

గీ. వధ్యచిహ్నమైనవసనంబుఁ జూచితి, నెఱుఁగనైతి నీతఁ డెవ్వఁ డనిన
వ్యోమచరవిభుండు జీమూతవాహనుం, డనుడు వెఱఁగుపడుచు నడలి గరుడి.

క. మందరతటమున హిమవ, త్కందరముల మలయసీమఁ గైలాసమునన్
బృందారకసుందరు లా,నందంబునఁ బాడు ఖచరనందనుఁ డితఁడే! ౧౩౧

క. కడుఁ బుణ్యుం డగు నీతని, మడియించిన శోకవహ్ని మడియుట కంటెన్
సుడిగొని జలనిధి నుడికెదు, బడబాగ్నిం బడుదుఁ గడిఁదిపాపం బడఁగన్.

సీ. అనుడు నంతకమున్న తనయుకిరీటరత్నంబు కొడలియంకతలముమీఁదఁ
బడిన నాపడఁతుక పతిశేఖరం బని తెగడుచు ముందటం బెట్టి నంతఁ

1. పోఁ గడంగి యచటి కేఁగుదెంచి- చాఁదలఁచి యచటి క్రేవవచ్చి.

గాంతయుఁ దాను నిర్ఘాతపాతం బైన తరువృక్షై నడఁ గూలి తడసి తెలిసి
ఫణిఫణామణి యని భావించి సుతునిదిగాఁ జూచి తత్స్మృతి గలుగు టెఱిఁగి
మూర్ఛనొందుచుశోకాగ్ని మునిఁగిమునిఁగి,యాలుఁగోడలుఁదనతోడనడలినఘవ
మారుతప్రేరితం బగుపూఁబోమ్మ, భాతి నేతెంచె జీమూతకేతుఁ డటకు. ౨౩౩

వ. ఇట్లు చనుదెంచి యట గురుజనప్రాణభయాకులుం డై నెత్తుట జొత్తిల్లిన యురగ
కుమారునిమీఁద నొరగిన కుమారుమ్రోల వ్రాలి. ౨౩౪

సీ. ఓయయ్య మీ బావయును నీవు నాడుచు నున్నార లని నమ్మి యుంటిఁగాక[1]
దవ్వేగనిత్తునే[2] తడసిన రానైతిఁ గులరత్న మా సిన్నుఁ గోలుపడితి
రాజ్యంబు విడిచి యరణ్యంబుఁ జేరియు నీసేవ సౌఖ్యంబు నెగడఁగంటి
సద్భక్తి సేయవే సరగున నోయన్న[3] చెడుగుఁబాముల కేల జీవమీయ
గరుడనఖముఖాగ్రఘాతంబునకుఁ జొరఁ, బూనె మెత్తనైన మేన దేట్లు
మాకు దిక్కుగలరె యోకరుణాకర, చీఁకుచేతికోల చిన్నికూత[4]. ౨౩౫

వ. అని పలవరించుచు మేనంటి మూర్ఛమునుఁ గనకనతియుఁ గనుఁగవ నశ్రుపూ
రంబు తోరంబుగాఁ బెదవులు దడుపుచు మొగము నెలవెలం బుచ్చుచుఁ గో
డలిం గూడి గోడాడుచు. ౨౩౬

సీ. ఓతండ్రి యందఱ నొక్క పెట్టునఁ జాపఁ గడఁగితి వొకపాముఁ గావఁబూని
ధనకనకాదులు తనియ నిత్తువు గాక ప్రాణంబు లొసఁగెదు ప్రభుఁడు గలఁడె
తనతల్లికడుపు చల్లన చేసికొన నోపి శంఖచూడుఁడు నీకుఁ జావొనర్చెఁ
జీఁకువట్టినకోల యీకుమారుం డని గరుడుని కేలొకో కరుణ లేదు
దైవమేల యిట్లు దలఁచె నే నెట్లోర్తు, నేమిసేయుదాన నెమ్ముఁ జొత్తుఁ
బాసి యేఁగఁ దగునె మూసినముత్తెమ, పంజరమ్ముచిలుక పసిఁడిబొమ్మ. ౨౩౭

క. మలయవతిమీఁదిప్రేమను, మలయించెనె దైవ మిట్లు మమ్మెడచేసెం
బలుకొకటి బ్రాఁతి చిలుకల, కొలికి నాచందమామకూనా నీకుఁ. ౨౩౮

వ. అని విలాపింపంగఁ బ్రాణహానికి శంకించెద రని తన ప్రాణంబులు చిక్కఁబట్టి యు
ల్లన కనువిచ్చి జననీజనకులం జూచి. ౨౩౯

క. గురులార మీరు నాకై, పురపురఁ బొక్కంగవలదు భువి "ధర్మస్య
త్వరితాగతి" యను పలుకునఁ, బరహిత మొనరింపఁ గంటి బ్రదు కిది గాదే.

1. నున్నారటంచు నే నుంటిఁగాక. 2. ధర్మైకనిరత. 3. సద్భక్తిసేయ నేసరిత్వా యోయన్న. 4. చెలుకుచేతికోల చిన్నికూన.

ఉ. అస్థిగృహంబు దేహము పురాళిలఁ జిల్లులు వోవ స్రుక్కి రో
గస్థితిఁ జిక్కి చచ్చు టధికం బగుమోసము గాక, దానిలో
నస్థిర మైనప్రాణమున నగువ[1] మిక్కిలిగా జగంబునన్
సుస్థిర మైనకీర్తిఁ గొన జూచిన లాభమునం గొఱంతయే. ౨౮౧

వ. కావున నగ పుత్రిగి నాగకుమారు నాకుమారునిగాఁ దలంచుకొనుం డని సా
యాసకృతాంజలి యై యాత్మ్యప్రణామం బొనరించిన సహనయానతుం డై విన
తాసుతుం డోకుమారచంద్రా నాయజ్ఞాననిద్ర దొలఁగె నీధైర్యసాహసపరో
పకారగుణంబులం బరిణమించితి నాకేమిహితం బొసఁగి మ్మనిన. ౨౮౨

క. దయసేయుము పాములపైఁ, భయభీతులఁగావు ధర్మపథమునఁ జను ని
శ్చయ మిది దురితము దీనను, లయ మగు నుదకమునఁ బడ్డలవణముభంగిన్.

క. అని చెప్పి శంఖచూడా, వినుమా గురుజనులసేవ విడువకు మింక నీ
జనని కను బెగడకుండఁగఁ, జనుమీ యని పలికి హృదయజలజములోనన్.

క. రుద్రునిఁ దలఁచుచు గీర్తిస, ముద్రంపు పరోపకారమున నలసిన యా
ముద్ర తన మేనఁ దోఁపఁగ, నిద్రించినకరణి దీర్ఘనిద్రం జెందెన్. ౨౮౫

వ. అంతం దత్సహచరీసహితు లయిన జననీజనకులు తమ యురోముఖశిరోఘాత
హాహాకారమహారావంబులు మలయగహ్వరంబున నుపబృంహితంబులై దిక్కు
లు పిక్కటిల్ల బిట్టేడ్చుచు మూర్ఛిల్లుచు నుభయకృత్యోపచారంబులఁ దెలియుచు
నలయుచుఁ బలవరించుచు. ౨౮౬

గీ. పురము ధనము రాజ్యభోగంబు విడిచియు, మమ్ముఁ గలసి యిచట మాయనుజ్ఞ
నబలఁ గూడి పిదప నందఱఁ బాసి నేఁ, డొంటి నేఁగ నీకు నుచిత మగునె.

వ. అనవుడు ననుగమనోద్యోగ గావున మలయవతీకన్య ధైర్యం బవలంబించి.

క. ప్రాణము కొఱకై యితరుల, ప్రాణము దినుచుండు వాని ప్రాణము గావం
బ్రాణం బెడఁబాసిన నా, ప్రాణేశుం డిపుడు మనలఁ బాయుట యరుదే. ౨౮౯

క. మనకుండుట యిల్లెఱిఁగియు, మన కుండుట తగునె యితనిమార్గంబున నా
మనమరిగెను గతిఁ దడయుక, మన మరిగెను తెఱఁగుఁ గనుఁడు మఱి నగ కేలా.

గీ. అనిన శంఖచూడుఁ డాదట చావుల, కేల మూల మైతి నితని వెంట
నరుగువాఁడ ననిన నావిధాతౌని మేఁక, ముద్దు సత్తు ననియెఁ బన్నగారి. ౨౯౧

1. అస్నవ, అశ్యశ.

గీ. నావుకు మీా కిందఱకుం[1], జావం బని లేను సుతునిజాడ నె ఱేఁగం
గావలయుం జతి వేగమె, కావింపుము శంఖచూడ కడుఁ బుణ్య మగుఁగా.
గీ. అనుఘు నభముఁ జూచి యమరవర్గములార, ఘనపరోపకారమునకు మెచ్చి
యమృత మైనఁ జల్లి యన్నప్రాణంబులు, గావరయ్య మమ్ముఁ బ్రోవరయ్య.
వ. అని జననీజనకులు (క్రమంబున) వేఁడినఁ దజ్జననోపాయం బెఱింగి విహగేంద్రుం
డింద్రుం బ్రార్థించి యమృతంబుం దెచ్చి యిచ్చుట విపన్నంబు లగుపన్నగంబుల
తోడ నిప్పన్నగకుమారరక్షకుం గాచెద నని పూని. ౨౬౪
ఉ. పోయుదుఁ బ్రాణము ల్గగుడఁ బూనిక దప్పిన మేను వర్ధిలోఁ
ద్రోయుదు నెల్లదేవతలఁ దోలుదు నాకముఁ బట్టి పాడుగాఁ
జేయుదు నష్టదిక్పతులఁ జెండుదు మేదినిఁ గ్రిందుమీాఁదుగా
వ్రేయుదు వీనిపై నమృతవృష్టి పడిం గురియింతు నింతటన్. ౨౬౬
క. అని గరుడుఁ డగసి యేఁగినఁ, దనయుని దెసఁ జూడ లేమిఁ దడయక ఫణినం
దనుచేత ఖచరసతి చంద్రనచితు లొనరించు కొనియెఁ దత్పూర్వమునన్.
వ. అంత నత్యంతసతీమండనంబులు గైకొని మలయవతి పతిచితికిం బ్రదక్షిణంబు
గాఁ దిరుగుచు గౌరి నుద్దేశించి. ౨౬౭
క. ఓయంబిక యుత్తముఁ డధి, కాయువు విద్యాధరేంద్రుఁ డగుఁ బతి యనుచు
న్నాయుదోగం బుడిపితి, నీయానతి దప్పె నింక ని న్నేమందున్. ౨౬౮
క. అని దూఱఁగ ముందఱఁ గాం, చనలతగతి మెఱుఁగుదీఁగ చాడ్పునఁ గాత్యా
యని వచ్చి పుత్రి నిలునిలు, మని తత్పతిమీాఁదఁ జేతియమృతము చల్లెన్.
క. చల్లిన సంజీవితుఁ డై, యుల్లన సుఖనిద్ర దెలియునను వన సతిఁ ము
త్ఫుల్లముఖుం డై గజముఖు, తల్లికిఁ బ్రణమిల్లెఁ దల్లిదండ్రులుఁ దానన్. ౨౭౧
క. మగలను మగఁ డగునుకునిం, దెగఁ జూచిన శివునివిక్షు దృక్షుని నిశి యా
మగళిసము సగము చేసిన, మగువా మాపాలఁ గలిగి మన్నించితివే. ౨౭౧
వ. అని యుండఱు నానందంబున స్పందనం బొనర్ప మలయవతి కృతాంజలి యై.
క. గరళము మ్రింగినపతికి, స్మరణముఁ దప్పించి మెఱయు మాంగళసూత్రా
భరణము గలదేవత వని, పరిచర్య యొనర్చి నట్టిఫల మిటఁ గంటిన్. ౨౭౩
క. అని మ్రొక్కఁగ దివిఁ దూర్య, ధ్వను లొలయఁగ సకలదేవతలుఁ గొనియాడ
న్నివనితానందనుకతమున, ననిమిషకుసుమములతోడ నమృతము గురిసెన్.

(1) కిద్దఱకుఁ.

క. ఆయమృతంబున వస్థిని,గాయము సప్రాణ మైనకాయంబుల న
త్యాయతఫణమణిరుచి నము,దాయము మెఱుఁగిడఁగ నెగసె దర్వీకరముల్.

క. చెలులూ జట్టలుఁ గలయం, జెలరేఁగి సుధాంబుపూర్తి చెలువునఁ బాముల్
చెలఁగుచు మలయాచలమున, సెలయేఱులభంగి జలధిఁ జేరఁగఁ బాఱెన్.

గీ. అంత నమరసిద్ధయక్షగంధర్వులు, గొలువ గగనతటిని జలకమార్చి
సిరులు మిగుల గౌరి జీమూతవాహను, ఖచరచక్రవర్తిగా నొనర్చె. ౨౬౭

వ. అట్టియెడ నత్యంతసంతుష్టాంతరంగుం డై గరుత్మంతుండు చనుదెంచి నీకెద్దియి
ష్టంబు వేఁడు మనిన నక్కుమారుండు దురగహరణం బుడిగి దృఢప్రతిజ్ఞుండవుగమ్మం
తియ చాలు నీప్రసాదంబున నాకేమియుం గొఱంత లేదు. ౨౬౮

క. అనదలఁ గాచితి నాగుల,జనముల ప్రాణములు నిలిచె సర్వేశ్వరిమ
న్నన గలిగె నీవు మెచ్చితి, విను రాజ్యం బబ్బె నేమి వేఁడెద నింకన్. ౨౬౯

చ. అని వినయోక్తిఁ బల్కి జగదంబికఁ గ్రమ్మఱఁ బ్రస్తుతించి య
జ్జననికి మ్రొక్కి యిష్టజనసంగతుఁ డై చని తొల్లి యున్నకాం
చనపురిఁ జొచ్చి రాజ్యసుఖసంపదఁ దేలుచు నేలుచుండె న
వ్వనితయుఁ దాను నాత్మగురువందనసందితచిత్తవృత్తి యై. ౨౭౦

వ. కావున నట్టి పరోపకారశూరుం డెవ్వఁడు గలఁడు. ౨౭౧

గీ. వింటి మతనిఁ దొల్లి కంటి మీతని నేఁడు, వీందు మిష్టు సాక్షివిక్రమార్కు
వనిన నతనినతని దనుజేంద్రవిక్రమా,దిత్యుఁ డీతఁ డొక్కొ తెలియు మనియె.

వ. నాపుడు నారక్షసుం డోనరోత్తమ నీ వడిగినవరం బిచ్చితిఁ బుణ్యపురుషుండవు
బొంకకు నీ వెవ్వండ వనిన నవ్వసుమతీవల్లభుండు పూర్వదేవుండవు నీ వెఱుం
గవే విక్రమార్కుండ నగుదు నాచరిత్రంబు జను లెఱుంగకుండఁ గృప చేసితాం
తుండవు గ మ్మని మ్రొక్కి తదనుజ్ఞాతుం డై యజ్ఞాతభావంబున మగిడి నిజపు
రంబగు నుజ్జయినీపురంబునకుం జనుదెంచె గావున. ౨౭౩

క. ఇట్టిగుణంబులు నీ కే,పట్టున సమకూరకునికిఁ బాటిల చను మి
ట్టటును బోరలకు మనవుము, దిట్టతనం బుడిగి వసుమతీపతి మగిడెన్. ౨౭౪

—: పండ్రెండవబొమ్మకథ :—

వ. మఱియుం గొన్నిదినంబు లరిగిన. ౨౭౫

క. కంబూనమగళు మృగమద,జంబాలీకృతమహావిమన్మతిసన్నిభ
స్తంబేరమచర్మాంబరు, లంబోదరగురుఁ గృపావలంబునిఁ గొలుతున్. ౨౭౬

చ. అని మదిలోఁ దలంచు ధరాధిపుఁ డిష్ట జనోపదిష్టమా
దినమున నెక్కఁ బూని యదు దేరఁగ నచ్చటిబొమ్మ చూచి యో
జనవర విక్రమార్కుగతి సాహసదానగుణంబు లేక నీ
కెనయఁగ దేవతాసనము నెక్కఁగవచ్చునె[1] నిల్వు నావుడున్. ౨౭౭

క. అతనికడ నట్టిసాహస, వితరణగుణ మెట్లు చెల్లె వినిపింపు మనం
బతిగుణములు పంద్రెండవ, ప్రతిమ యెఱిగించు భోజపతి కిట్లనియెన్. ౨౭౮

మ. విను మావిక్రమభూషణుండు విమలోర్వీనాథసందోహత
ర్జనసంపన్నజయాభిరాముఁడు సదాచారప్రవాహోచితా
త్మనయప్రాభవధర్మనందనుఁడు విద్వత్పాలనాకేళిసం
జనితానందుఁడు సాగరాంతముగ నిక్ష్మామండలం బేలఁగన్. ౨౭౯

గీ. అతనివీట నర్థపతి కెనయగు భద్రసేనుఁ డనఁగ నొక్కసెట్టి గలఁడు
వాని కొడుకు గలిగె దానసుందరుఁడు పురందరుం డనంగ నందనుండు.

క. ఆకోమటి కడపటఁ బరలోకమునకుఁ జనిన నర్థలోభ ముడిగి సు
శ్లోకుండు పురందరుఁ డీలోకము గొనియాడ దానలోలుం డయ్యెన్.[2]

క. అతని దగువ్యయముఁ గనుఁగొని, హితు లందఱు వచ్చి బుద్ధి యిది గాదుచిత
స్థితినడువు మహౌదార్యో, న్నతి దారిద్ర్యంబు వచ్చు నరపతి కైనన్.[3]

గీ. ధనము గలుగువాఁడె ధన్యుండు మాన్యుండు, ధనముగలుగువాఁడె ఘనుఁడు జగతి
ధనము గలుగువాఁడె తగవులకాఘ్యుండు, ధనముగలుగువాఁడె మనుజవిభుఁడు.

గీ. ధనము గలిగెనేని ధర్మార్థకామమో, క్షముల నచట నచట జరుపవచ్చు
ధనముగలుగువేళ జను లెల్లఁ దమవారు, ధనము లేనివానిమనికి చావు.

మ. అని చెప్ప న్విని యప్పురందరుఁడు గర్వాక్రాంతుఁడై నవ్వి యి
ట్లనియెన్ దానము భోగముం దగవుఁ జేయం బాడి గాదేని యా
ధన మేలా మఱి లాభ మేల సుఖికిన్ దారిద్ర్యమే మేలు నాఁ
జనదే మర్త్యుఁడు మంటిపాలయిన నేసౌఖ్యంబు భోగించెడున్. ౨౮౫

క. మును దనకుం గానున్నది, పనివడి యగు నారికేళఫలరసముక్రియం
జనునున్నది చనుఁ గరిగ్ర, స్తున మ్రింగిన వెలఁగపండుగుంజును బోలెన్. ౨౮౬

---

1. యెత్తున నమరాసనంబు నెపఁ ద్రొక్కఁగ వచ్చునె. 2. క. ఆకాశసాగరాంతర...... శ్లోకుఁడు పురందరుండీ, లోకము గొనియాడ దానలోలుం డయ్యెన్. 3. సమున్నతి ధనముఁ గొప్పను పోనత దారిద్ర్యమువచ్చు.

క. తోడఁ గట్టఁ బూయఁ బెట్టఁ, గుడువం జెప్పనరు గాక గొనకొని గడియం
జెడియెక్కి బ్రదుకుఁగ కిడుమం, బొడిమి సిక్కొనఁగఁ జెప్ప బుధులుం గలరే.[1]

చ. అనుచు ననాదరంబున నిజాప్తుల మాటి యుదారబుద్ధిఁ జం
దనమృగమదపుష్పవస్త్రవనితాపరిభోగవిషక్తచిత్తుఁ డై
యనుదినముం ధనంబుఁ గలయ న్వెదచల్లుచు నొయ్యనొయ్య వి
ధనదశ నొంది వంది యనుతాపము నంకుచుఁ గుంది కుందుచున్. ౫౯

క. మునిసిరయూరను కడపటఁ, దిరియుట యని సచ్చు టనుచు ధృతిమాలి పురం
దరుఁ డొకనెపమున దేశాం,తర మరిగెన్ మిత్రు లెల్లఁ దను నవ్వంగన్.

వ. ఇట్లరిగి. ౬౦

ఉ. ప్రక్కన ప్రక్కడం గల నయంబుఁ బ్రియంబు సువస్తుజాలముం
జక్కనికాంతల ప్రతిరసస్థలిఁ జూచుచు నాదరంబుతో
నొక్కొకయూరఁ గన్ననయనోత్సవలీలల నిచ్చ మెచ్చుచుం
జెక్కుదినంబు లుండెఁ దనపేరు నిజాప్తు లెఱుంగకుండఁగన్. ౬౧

క. ఒకనాఁడు మధురలోపల, నొకచోద్యం బెఱిఁగి మగిడి యుజ్జయినీభ
ర్తకు విన్నవింతు నని[2] యిం,చుక రవణముతోడ వచ్చెఁ జట్టలు పొగడన్.

ఉ. వచ్చినవానిఁ జూచి జనవల్లభుఁ డీవు చరించు భూమిలో
నచ్చెరు వేమి గంటి వని యానతి యిచ్చిన నప్పురందరుం
డిచ్చకు వచ్చున ట్లడిగె నీధరణీవరుఁ డంచు నాత్మలో
మెచ్చుచు విన్నవించెఁ బతిమె చ్చొనఁగూడ యథాక్రమంబునన్. ౬౩

సీ. ఈపురి వెడలి యే నెల్లతీర్థంబులుఁ దిరుగుచుఁ గేదారధరణి కేఁగి
మగిడి వచ్చుచు హేమమణిమయప్రాకారరమ్యమౌ మధురాపురంబుఁ జూచి
చని యొప్పిదం బెల్లఁ గనుఁగొని రే యొక్కద్విజునింటిపొంత నిద్రించునప్పు
డఃద ననాథ నిరాధారఁ గావరే యనుచు వీతెంచె నార్తారవంబు[3]
దాని కుల్కి మిగుల దయ గల్గియును లావు, లేమి యేమియు ననలేక యుండి
రేకకడవ లేచి యాపురజనుల న, య్యబలవార్త దెలియ నడిగి వింటి. ౬౪

వ. ఎట్లనిన. ౬౫

క. చెలువొనరెడు పురి చేరువ, బిల్వవనాంతమున రేయి భీమాకృతితో
నిల్వాలనిభుఁ డొకదనుజుఁడు, చెల్వం బెరుకళల మొత్తి చెంపుచు నుండున్.

1. బుద్ధులు గలవే. 2. వినిపించెదనని 3. మహార్తరవము- చి. మూ.

క. ఆపొలఁతుక రేయెల్లను, వాపోవుచునుండ నసుర వాపింపఁగా
నోపరు పరు లెవ్వరుఁ బృథ్వీపాలక యేను విన్న తెఱఁ గిది చుమ్మీ.[1] ౨౯౮

ఉ. నావుడుఁ జోద్యమంది నరనాథుఁ డనాథఁ గృశాంగి నంగనం
గావఁ గడంగి హస్తమున ఖడ్గము తోడుగ నెట్టిఁ గూడి యా
త్రోవన యేఁగి దూరగతి దోఁపఁగ నల్లన నొక్క నాఁడు ల
క్ష్మీవిభవాఢ్య పూర్ణ మధురఁ జేరె నినుం డపరాద్రిఁ జేరఁగన్. ౨౯౯

క. మలయుచు నెయ్యెడఁ గలయుం, దెలివిపడ న్వెలిఁగి భువనదీపము చనినన్
మలినాకృతితోఁ గాటుక, మలక[2] క్రియ న్నభము తిమిరమయ మై పొలిచెన్.

గీ. అప్పు డధిపుఁ డాపురాంతికవనభూమి, యమున పగిదినున్న తమముఁ జూచి
నైశ్యతనయ నెఱవ నల దని తెలుపుచు, ననట నసురరాక యరయుచుండె.

గీ. వాలుఁగంటి మున్ను వాలాయ మగునాన, వాలుగాఁగఁ జీకువాలు సొచ్చి
వాలుపెటికి కొనుచు వాలుమగం డేఁగె, వాలు దైత్యునుకుటి వ్రాలు దుడుప.

క. ఈరీతిఁ గాచియుండఁగ, నారాక్షసుఁ డంత నంగనామణి మొత్తం
గా రావము వినవచ్చిన, నారాజును నాలకించి యతిరభసమునన్. ౩౦౨

క. వెఱవకు వెఱవకు తరుణీ, మొఱ యాలించితి[3] నృపాలముఖ్యుఁడ నీకై
పఱతెంచితిఁ బరిపరిగాఁ, గఱకు టసురఁ జెండి నైతుఁ[4] గాచెదనిన్నున్. ౩౦౩

వ. అని. ౩౦౪

శా. ఓరీ రాక్షస వట్టిగర్వమున నీ వుష్పాంగి దీనానన
న్నారీరత్నము నేల నొంచె దిటు లన్యాయంబు గావింతువే
యేరా చెప్పఁగనైన మున్నెఱుఁగవే యే విక్రమార్కుండ నీ
క్రూరత్వంబును దర్పము న్బలిమియు న్మాపార్చెద న్నిల్వుమా. ౩౦౫

క. అనవుడు రోషంబున ని, ట్లను మాయాబలసమగ్రుఁ డగుదుందుభిక
న్ననుమఁడ నోరి నరాధమ, ఘనభుజదర్పుఁడఁ గఠోరకరుఁడం జుమ్మీ. ౩౦౬

క. ఆలమునఁ బంద[5] పగతుఱ, నాలం బొనరించినట్లు లాడెద విటు నా
పాలం బడితివి[6] నేఁడు నృపాలాధమ నిన్ను భూతబలి గావింతున్. ౩౦౭

క. నీకొలఁదివారి యెముకలు, నాకోఱలసందిఁ జిక్కె నలుతునునీవే
లోకము సొచ్చిననైననుఁ, బోకార్చెద నిన్నుఁ బదరి[7] పోవక నిలుమా. ౩౦౮

1. పృథ్వీపాలక దీనికథము దేవర యెఱుఁగుడు. 2. కాటుకమలక = మసిముద్ద.
3. మొఱగడ వచ్చితి. 4. టసురనిపుడె చెండి, 5. ఆలమునఁబడిన, 6. నావాలునఁబడితివి. 7. బెదరి.

వ. అనిన వీరరసభీషణంబు లగుభాషణంబుల విక్రమభూషణుండును దోర్దండమండితారాతిరాజమండలదండితప్రచండభుజాగ్రమండనాయమాన మండలాగ్రధరుం డగుడు నద్దండిమగ లొండొరులం దలంపడి. ౩౦౯

క. మదకరులకరణి సింగపుఁ,గొదమల క్రియఁ బులులభంగి గురుపోతుల ప్ర
ల్లదముల[1] శరభంబులగతిఁ, గదిసిరి కదనమున కవని గ్రక్కదలంగన్. ౩౧౦

ఉ. బంధురవిక్రమస్ఫురితబాహులు దైత్యుఁడుఁ బార్థివుండుఁ గ్రో
ధాంధత మీఱి పోరిరి దశాననుఁడు న్రఘునాయకుండు న
య్యంధకుఁడున్ హరుండు నరకాసురుఁడు న్నలినాక్షుఁడు న్జరా
సంధుఁడు వాయుసూనుఁడును జంభుఁడు నింద్రుఁడుఁ బోరుకైవడిన్. ౩౧౧

వ. ఇట్లు పోరునెడఁ బ్రభాతం బైనఁ దత్కాలోచితంబుగ. ౩౧౨

క. క్రందఱి తనతేజమునఁ[2] బు,రందరుదెసఁ దెలివిగలుగ రాత్రించరునిన్
మ్రందించె విక్రమార్కుఁడు, సుందరి ముఖపంకజమున సొంపు నటింపన్.

గీ. మండలేశ్వరుండు మండలాగ్రంబున, దండి మిగులఁ గలిగి దండిదైత్యుఁ
జెండి పాఱవైచి చండాంశువిధమున, నుండెఁ గండ లుర్విఁ గుందుకొనఁగ.[3]

గీ. దిశలఁ దెలివి గలిగె దివ్యతూర్యంబులు, చెలఁగె నారదుండు మలసి యాడె
నాకసమున నిల్చి యమరవర్గము జన,విభుని మీఁదఁ బుష్పవృష్టి గురిసె.

గీ. నృపుఁడు సంతసిల్లి నీరజాననఁ జూచి, పడఁతి యిట్లు కొట్టఁబడఁగ నీకు
నేమికతము దీని నెఱిఁగింపవచ్చునేఁ, జెప్పు మనిన వినతి చేసి పలికె. ౩౧౬

గీ. వసుమతీరమణ యవంతిదేశంబులో, ధర్మశర్మ యనఁగఁ దగినవిప్రు
భార్యఁ గాంతిమతి నకార్యంబు గావించి,కులముచెఱిచి మిగులఁగుఱుచనైతి.[4]

ఉ. భవ్యుఁడు ధర్మశర్మ తనబాంధవవర్గము చెప్పఁగా మదీ
యవ్యభిచార మ ట్లెఱిఁగి యాత్మఁ గలంగియు, నింతి దా నహం
తవ్య[5] యటంచుఁ దెం పుడిగి దానవుచేతికశాహతి న్శరీ
రవ్యథఁ గుందుచుండు బహురాత్రులు నీ వని శాప మిచ్చినన్. ౩౧౮

క. వడవడ వడఁకుచు మానము, సడలఁగ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి శాపావధి యె
న్నఁడు నాకుఁ గలుగు ననుచుం, దడవోర్వమి విన్నవింప దయతో నతఁడున్.

క. అసహాయశూరుఁ డగునొక,వసుధాపతి వచ్చి రేలు వగఁబెట్టుచున
య్యసురఁ బొరిగొన్నయప్పుడ, వెస నీశాపమున కెల్లవీడ్కో లనియెన్.[6] ౩౨౦

శా. ఆశాపంబున వీనిబారిఁ బడి దేహం బెల్ల మ్రందంగ న
య్యాశాబంధముపేర్మిఁ బ్రాణములఁ బాయంజాల కే నుండఁగా

1. ల్లట్టిదమున. 2 కెందలిరుతేజమునను. 3. మెండుకొనఁగ. 4. కులముచెడితి మిగులఁ గుటిలనైతి. 5. కామినీనహంతవ్య- 6. వెసనీపాపమున కదియెవీడ్కో లనఁడున్.

నీ శస్త్రప్రభ నాతమం బడఁపి మన్నించెం గృపం జూడు భూ
మీశాధీశ్వర! నీకు మే లొకటి యే నిచ్చోటఁ గావించెదన్. 3౨౧
సీ. ఇక్కగి గుడితూర్పు దిక్కునఁ బక్కెచెట్టున్నది దానికి నుత్తరమునఁ
¹బరువేఁడు దవ్వున బరివెంక పడమటినెలవునఁ దొమ్మిది నిధులమీఁది
దనుజుఁడు దాఁచిన ధనము పెక్కున్నది కైకొమ్ము నామీఁదఁ గరుణసేయు
చనియెద నని మ్రొక్కి వనిత యేఁగిన రాజు వెఱఁగంది యిక్కువ వెదకి కాంచి
దీనుఁ డైనభద్రసేనతనూజువ, కిచ్చి వేడ్క మగిడి వచ్చెఁ బురికి
నిట్టిగుణము లేక యిది యెక్కవచ్చునే, పొమ్ము చాలు నింక భోజరాజ. 3౨౨
క. అనవుడు నంతకు నంతకు, విన నింపగు నతని తెంపు విని సభ యెల్లన్
మన మలరఁగ నవమానం,బును² సిగ్గును ముడివడంగ భోజుఁడు మగిడెన్.
ఉ. అక్షీణప్రతిపక్షభావసముదగ్రాటోపజాగ్రన్మనో
రక్షోనాయకపక్షతక్షణవిహారక్షిప్తకౌక్షేయకుం
గుక్షిన్యస్తసమస్తలోకభరణక్షుణ్ణాక్షయాత్మావృతి
ప్రక్షేపోచితు వాహనీకృతమహాపక్షీశు లక్ష్మీశునిన్. 3౨౪
శా. ఉల్లాసోద్ధతచండతాండవవిహారోత్తుంగరంగజ్జటా
వల్లీమండలమల్లికాకుసుమభావప్రాప్తబాలేందుసం
ఫుల్లేందీవరరేణుసంగకబళీభూతాభ్రకూలంకషా
కల్లోలోపరిబింబసంకాశికమయాకల్పోత్తమాంగున్ శివున్. 3౨౫
మాలిని. ధరణిధరవిభూషా ధర్మనిర్మాణతోషా
సరసిజభవసేవ్యా సంతతాత్మీయభావ్యా
నిరుపమనిజలీలా నిత్యకళ్యాణశీలా
పురహరహరిరూపా భుక్తిముక్తిస్వరూపా. 3౨౬
గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికభేకఫణీంద్ర వీరఘోట్టవిభాళా
దిబిరుదప్రకటచారిత్ర కళింగదేశనిర్ధూమధామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాటద్రవి
డాంధ్రమహారాష్ట్రభూపాలరూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదప్రోలిపుర
వరాధీశ్వర వెలనాఁటి పృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొఱవి వెన్నయామా
త్యపుత్ర హారితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజ
విరచితం బైనసింహాసనద్వాత్రింశిక యనుకావ్యంబునందు విక్రమార్కు మహా
దార్యంబునుజీమూతవాహనోపాఖ్యానంబును సాహసాంకునిసాహసౌదార్యం
బులును నన్నది పంచమాశ్వాసము.

ప్రథమభాగము సంపూర్ణము.

---

1. పరికెచెట్టు- (బరివెంకకుఁ బక్కె- నామాంతరము. పరికె వృక్షవిశేషము.) 2. పరుపుద
ప్పన్- 3 ననురాగంబును.